

DYSERTACJE
WYDZIAŁU
NEOFILOLOGII
UAM
W POZNANIU
(NOWA SERIA)

19

JĘZYKOZNAWSTWO

JĘZYK
W POZNANIU

15

JĘZYK W POZNANIU

DYSERTACJE
WYDZIAŁU NEOFILOLOGII
UAM W POZNANIU
(NOWA SERIA)

19
JĘZYKOZNAWSTWO

JĘZYK W POZNANIU

15

REDAKTORZY TOMU:

JAROSŁAW APTACY
VIOLETTA CIECIŃSKA
BEATA MIKOŁAJCZYK
KAROLINA WALISZEWSKA
TOMASZ WICHERKIEWICZ
MIŁOSZ WOŹNIAK
MARTA WOŹNICKA
WŁADYSŁAW ZABROCKI

POZNAŃ 2025

Projekt okładki:
Wydawnictwo Rys

Redakcja Naukowa
Dysertacji Wydziału Neofilologii UAM:

Przewodnicząca
prof. UAM dr hab. Iwona Kasperska

Wiceprzewodnicząca
prof. zw. dr hab. Dominika Skrzypek

Członkowie:
prof. UAM dr hab. Justyna Walkowiak
prof. UAM dr hab. Aleksandra Matulewska
prof. UAM dr hab. Władysław Zabrocki
prof. UAM dr hab. Emilia Wąsikiewicz-Firlej
prof. UAM dr hab. Bernadetta Wojciechowska

Redaktorzy tomu
dr hab. Jarosław Aptaey
dr Violetta Ciecńska
prof. UAM dr hab. Beata Mikołajczyk
dr Karolina Waliszewska
prof. UAM dr hab. Tomasz Wicherkiewicz
dr Miłosz Woźniak
prof. UAM dr hab. Marta Woźnicka
prof. UAM dr hab. Władysław Zabrocki

Redaktor prowadząca
dr Violetta Ciecńska

Redakcja techniczna
dr Violetta Ciecńska

Korekta językowa:
dr Sebastian Surendra
Graham Crawford
dr Violetta Ciecńska

© Copyright by autorzy & Wydawnictwo Rys

Wydanie I, Poznań 2025

ISBN 978-83-68668-23-0
ISSN 2451-1013

DOI 10.48226/dwnuam.978-83-68668-23-0_2025.19

Wydawnictwo Rys
ul. Kolejowa 41
62-070 Dąbrówka
tel. 600 44 55 80

www.wydawnictworys.com

e-mail: tomasz.paluszynski@wydawnictworys.com

Spis treści

Wstęp	7
<i>Tomasz Cychnerski</i> Wstępne założenia współczesnej rumuńskiej fleksji przymiotnikowej typu realizacyjnego	11
<i>Jędrzej Bazaniak</i> Analiza wysokiego kontekstu komunikacyjnego języka chińskiego na podstawie wpisów na platformie internetowej 小红书.....	51
<i>Maria Drgas</i> Das metaphorische Bild der Inflation. Konvergenzen und Divergenzen in der Presse von 1923 und 2023.....	65
<i>Aneta Garlikowska</i> Porównanie strategii tłumaczeniowych powieści <i>Pienen hauen</i> <i>pyydustys</i> Juhaniego Karili w przekładach polskim i niemieckim	81
<i>Paweł Hejza</i> ”Men gräv då, mänskor, gräv, för snart är det kväll, och jordpärona är många (...)” Analys av den dialektala stiliseringen i den svenska översättningen av Władysław Stanisław Reymonts <i>Chłopi</i>	93
<i>Michał Juszkiewicz</i> Selbstdarstellungsstrategien und -techniken in der Wahlwerbung am Beispiel von Wahlplakaten der konservativen Parteien	141
<i>Hanna Kasperek</i> Is recognition of emotions in speech related to its rhythm? A preliminary perceptual study of emotion portrayals based on utterances extracted from the movie “Harry Potter and the Philosopher’s Stone”	159
<i>Patrycja Nowak</i> Technology-Enhanced Self-Regulated Language Learning: Insights From Recent Research	177
<i>Radosław Stanisławiak</i> Building and maintaining relationships by international exchange students at a North American University based on own research.....	195

Karolina Wójcik

How do anglicisms influence modern language? An analysis of
the influence of English borrowings on informal Polish215

Wstęp

Ogólnopolskie coroczne studencko-doktoranckie konferencje JĘZYK W POZNANIU, w trakcie których młode badaczki i młodzi badacze prezentują swoje projekty, stanowią przestrzeń wymiany myśli oraz wspólnej refleksji nad osiągnięciami i wyzwaniem współczesnej lingwistyki. Głównymi bohaterami są zatem adepci językoznawstwa, mogący zawsze liczyć na doradczy głos swoich koleżanek i kolegów, także tych bardziej doświadczonych, oraz na merytoryczne i emocjonalne wsparcie swoich opiekunek i opiekunów naukowych.

Tematyka referatów tradycyjnie jest tak różnorodna, jak złożony i wielowarstwowy jest sam obiekt badań lingwistyki, czyli naturalny język człowieka. Ten unikatowy fenomen można badać z różnych perspektyw metodologicznych, z zastosowaniem rozmaitych aparatów pojęciowych i założeń teoretycznych. Nie inaczej jest w wypadku artykułów zawartych w niniejszym tomie, który obejmuje wybrane referaty wygłoszone podczas 15. edycji JĘZYKA W POZNANIU. Prezentowane teksty, mimo daleko idącej różnorodności w wybranych metodach badawczych i analizowanym materiale, łączy jednak element wspólny, pewna myśl przewodnia, którą za Samuelem I. Hayakawą można określić anglojęzycznym terminem *Language in Action*.

Od początków konferencji JĘZYK W POZNANIU studentom i doktorantom towarzyszą badacze z dużym doświadczeniem. Zazwyczaj biorą oni udział w dyskusjach, doradzają, toczą dyskusje podczas konferencyjnych obrad, a w tym roku będą obecni także w naszej publikacji. Niniejszy tom otwiera artykuł przygotowany specjalnie do tej publikacji przez profesora Tomasza Cychnerskiego. Tekst przedstawia propozycję opisu rumuńskiej fleksji przymiotnikowej w ujęciu realizacyjnym, odrzucając tradycyjne paradygmaty na rzecz zestawu reguł generujących formy fleksyjne. Celem pracy jest sformułowanie spójnych reguł tworzenia tych form, porządkujących ich hierarchię od najwęższych do najszerzych oraz uwzględniających dystrybucję form wolnych i związanych.

Jędrzej Bazaniak bada, jak specyfika komunikacji wysokokontekstowej w języku chińskim przejawia się w środowisku internetowym. Analiza łączy perspektywę semantyczną, pragmatyczną i kognitywną, pokazując przesunięcia znaczeń i powstawanie nowych ram interpretacyjnych w mowie internetowej. Autor wskazuje na rolę ironii i neologizmów w kształtowaniu dyskursu oraz sugeruje potrzebę dalszych badań nad mechanizmami poznawczymi komunikacji cyfrowej.

Podejściem porównawczym charakteryzuje się artykuł Marii Drgas, jednak nie jest to porównanie międzyjęzykowe, lecz diachroniczna analiza dotycząca różnych etapów rozwoju języka niemieckiego na przykładzie tekstów prasowych, których tematem jest inflacja. Bazując na teorii metafor, Autorka dochodzi do wniosku, że zarówno teksty sprzed stu lat, jak i powstałe współcześnie chętnie sięgają po tak specyficzny środek wyrazu, jakim jest metafora. Można zatem wysnuć wniosek, że metafora się nie „starzeje” i ciągle chętnie jest wykorzystywana nie tylko w tekstach literackich.

Działaniem językowym jest bez wątpienia przekład literacki, a tłumaczone dzieła literatury pomagają zrozumieć inne kultury, realia, w których żyją użytkownicy innych języków, i tym samym kształtować empatyczne i otwarte postawy czytelników. Artykuł Anety Garlikowskiej traktuje o przekładzie fińskiej powieści na język niemiecki i polski, a w centrum zainteresowania znajduje się porównanie obu przekładów ze szczególnym uwzględnieniem językowych, w tym dialektalnych, elementów charakterystycznych dla fińskiej kultury i przyrody.

Praca Pawła Hejzy koncentruje się na analizie dialektalnej stylizacji w szwedzkim przekładzie powieści *Chłopi* Władysława Reymonta, z uwzględnieniem teoretycznych ujęć dialektu i strategii przekładu. Autor zestawia oryginalne dialogi z ich tłumaczeniem, badając proces neutralizacji dialektu, zastosowanie strategii kompensacyjnych oraz obecność elementów potoczności w tekście docelowym. Autor stara się określić, w jakim stopniu szwedzka wersja zachowuje dialektalny charakter oryginału i jakie środki tłumacz stosuje, aby zrekompensować jego utratę.

Działania językowe dotyczą wielu sfer życia indywidualnego i społeczeństwa, w którym szczególną rolę odgrywa polityka, a w niej

język. W prezentowanej książce znajdziemy zatem artykuł Michała Juszkiewicza plasujący się w nurcie politolingwistyki. Jego przedmiotem są językowe i pozajęzykowe środki komunikacji politycznej, wykorzystywane w medium, jakim jest plakat wyborczy, i służące prezentacji własnego wizerunku przez polityczki i polityków.

Hanna Kasperek z kolei skupia się na dźwiękowej stronie mowy, badając relacje między prozodią a emocjami wyrażanymi w języku, podkreślając istotną rolę tej pierwszej w ekspresji emocjonalnej.

Patrycja Nowak dokonuje przeglądu badań nad samoregulacją w uczeniu się języków (SRLL) z wykorzystaniem technologii cyfrowych. Autorka podkreśla znaczenie strategii metapoznawczych i autoewaluacji, a także wskazuje, że rozwijanie kompetencji cyfrowych uczniów i nauczycieli jest kluczowe dla skuteczności SRLL. Omawia również wyzwania związane z implementacją sztucznej inteligencji w kształceniu językowym, w tym kwestie etyczne, ryzyko nadużyć i potrzebę rozwijania krytycznego myślenia u uczących się.

Rolą języka w budowaniu i podtrzymywaniu relacji społecznych zajmuje się Radosław Stanisławiak, prezentując inspirujące badanie grupy studentek i studentów w USA, których językiem ojczystym nie jest angielski. Ponieważ żyjemy w czasach intensywnej wymiany akademickiej na poziomie studenckim, analiza ta może posłużyć jako bodziec do prowadzenia własnych badań przez młodzież akademicką, czasowo przebywającą na uczelniach zagranicznych.

Rola języka angielskiego jako współczesnej *lingua franca* jest w czasach globalizacji nie do przecenienia. Nie dziwi zatem fakt, że wpływ tego języka na inne stanowi częsty przedmiot badań lingwistycznych. I właśnie wpływem języka angielskiego na słownictwo języka polskiego zajmuje się Karolina Wójcik, konkludując, „that the influence of the English language over Polish is and probably will be everlasting”. Najbliższe dziesięciolecia pokażą, jak wysokie jest prawdopodobieństwo, że tak właśnie będzie, szczególnie w czasach politycznych zawirowań i przetasowań na arenie międzynarodowej.

Redaktorki i redaktorzy tomu pragną podziękować wszystkim, którzy przez aktywne uczestnictwo w konferencji i adaptację referatów do druku walnie przyczyniają się do sukcesu samej konferencji,

jak i publikacji z niej powstałych. Czytelniczkom i czytelnikom zaś życzymy owocnej lektury i inspiracji do własnych badań nad tak fascynującym zjawiskiem, jakim jest język.

Jarosław Aptacy i Beata Mikołajczyk

Tomasz Cychnerski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wstępne założenia współczesnej rumuńskiej fleksji przymiotnikowej typu realizacyjnego

Abstrakt

Niniejszy artykuł stawia sobie za cel sformułowanie wstępnych reguł tworzenia przymiotnikowych form fleksyjnych o hierarchii definiowanej zakresem – od najwęższego do najszerszego, we współczesnym języku rumuńskim. Jest on teoretyczno-metodologicznym pomysłem autora, wywodzącym się z założeń fleksji realizacyjnych. Analizuje prawie 20000 rumuńskich przymiotników prostych, zidentyfikowanych w słownikach dzisiejszej rumuńszczyzny, dzieląc te przymioniki na 129 reprezentatywnych morfologicznie klas. Każdemu przymiotnikowi przypisuje 8 form fleksyjnych według cech liczby (pojedyncza, mnoga), rodzaju (męski, żeński) i przypadku (główny, poboczny, wołaczowy), a każdej formie fleksyjnej – dwie formy realizowane w tekście – swobodną i związaną. Za wykładniki cech morfo-składniowych uznaje tylko końcówki fleksyjne reprezentowane równolegle na poziomie fonologicznym i grafematycznym. Na podstawie założeń teoretycznych i analizy wybranych przymiotników formułuje 96 wstępnych reguł tworzenia form fleksyjnych, które stanowią według autora efektywniejszy opis fleksji rumuńskiej niż jego odpowiedniki paradygmatyczne.

Słowa kluczowe: język rumuński, przymiotnik, fleksja imienna, morfologia realizacyjna, reguły tworzenia form fleksyjnych

Abstract

Preliminary assumptions of contemporary Romanian adjectival inflection of the realizational type

The aim of this article is to formulate preliminary rules for the creation of adjectival inflectional forms with a hierarchy defined by scope – from the narrowest to the widest, in contemporary Romanian. It is the author's theoretical and methodological idea, derived from the assumptions of realizational inflections. It analyzes almost 20,000 Romanian simple adjectives, identified in dictionaries of contemporary Romanian, dividing these adjectives into 129 morphologically representative classes. It assigns 8 inflectional forms to each adjective according to the features of number (singular, plural), gender (masculine, feminine) and case (core, peripheral, vocative), and to each inflectional form – two forms realized in the text – free and bound. It considers only inflectional endings represented in parallel on the phonological and graphemic level as exponents of morpho-syntactic features. On the basis of theoretical assumptions and the analysis of selected adjectives, it formulates 96 preliminary rules for the creation of inflectional forms, which, according to the author, constitute a more effective description of Romanian inflection than its paradigmatic counterparts.

Keywords: Romanian language, adjective, nominal inflection, realizational morphology, rules of creating inflectional forms

Ogólne podstawy metodologiczne i cel pracy

Przymiotnikowa fleksja rumuńska, jak zresztą i wszystkie pozostałe rumuńskie podsystemy fleksyjne, opisywana jest do dziś (np. Guțu Romalo 2008, Pană Dindelegan 2021, Burcă 2024), niemal wyłącznie w oparciu o strukturalistyczną koncepcję zaproponowaną przez V. Guțu Romalo jeszcze w latach sześćdziesiątych zeszłego

wieku (Guțu Romalo: 1968), a posługującą się, jako najważniejszym kryterium, systemowymi synkretyzmami i dzielącą w ten sposób wszystkie przymiotniki na cztery klasy według liczby form tekstowych im przypisanych (przymiotniki o czterech, o trzech, o dwóch formach, i przymiotniki o jednej takiej formie).

Interpretacje fleksji, różne od tej dominującej koncepcji, są absolutnymi wyjątkami. Do takich wyjątków należy przede wszystkim podjęta przez A. Kihma (2007) próba ujęcia fleksji imiennej (głównie rzeczownikowej) z punktu widzenia fleksyjnej morfologii realizacyjnej Stumpa.

Niniejsza praca także wychodzi poza ramy wyznaczone dla fleksji przez V. Guțu Romalo i akceptowane przez kolejnych jej następców. Tak jak w przypadku pracy Kihma za punkt wyjścia praca ta wybiera niektóre podstawowe twierdzenia teoretycznej fleksji realizacyjnej. Czerpie ona jednak bardziej z niektórych propozycji Matthews'a (1972, 1991), a w bardzo niewielkim stopniu stosuje się do mocno sformalizowanych pomysłów jak u Stumpa (2001). Najpierw jednak jest ona w przeważającej mierze autorskim rozwinięciem wybranych elementów teorii realizacyjnych i dlatego sama określa się jako fleksja „typu realizacyjnego”.

Najważniejszym elementem niniejszego podejścia jest próba wykluczenia pojęcia paradygmatu z opisu całej fleksji poprzez podporządkowanie tego opisu regułom tworzenia każdej dopuszczalnej przez system, a rozpatrywanej z osobna, formy fleksyjnej przypisanej wszystkim leksemom ją posiadającym. Głównym celem pracy jest więc sformułowanie wstępnego, lecz wyczerpującego i spójnego, zestawu reguł tworzenia form fleksyjnych, uporządkowanego według hierarchii ich zakresu od najwęższego do najszerszego, a stosującego jako pierwsze istotne kryterium – strukturę ogólną formy (brak / obecność wykładnika), jako drugie zaś – samą już postać wybieranego przez formę wykładnika. Celem tej pracy jest także, szacunkowa przynajmniej, ocena przyjętego teoretyczno-metodologicznego punktu widzenia.

Równoległe do badań nad przymiotnikiem podjęte – w porównywalnym stopniu – zostały przez autora także badania nad rzeczownikiem, korzystające z tych samych założeń. Do tych ostatnich

badan będą się w pewnym zakresie odwoływać niektóre twierdzenia zamieszczone w niniejszym tekście.

1. Założenia ogólnosystemowe, fonologiczne i grafematyczne

W podjętych badaniach typu realizacyjnego nad całą współczesną rumuńską fleksją nominalną wychodzi się z założenia, że obie formy realizacji substancjalnej języka, foniczna i graficzna, mają (lub powinny mieć) dzisiaj status równoprawny na poziomie synchronicznym. Jest to szczególnie interesujące i ważne w odniesieniu do języków, których już wiele generacji rodzimych użytkowników posługuje się pismem, a które w wysokim stopniu poddane zostały standaryzacji i normalizacji. Przypadek języka rumuńskiego jest tu tym bardziej ciekawy i istotny, że pismo oparte na alfabecie łacińskim zaczęto wprowadzać stopniowo w XIX wieku, a do zdecydowanej zinstytucjonalizowanej¹ normalizacji doszło w połowie XX stulecia wraz z pierwszym wydaniem gramatyki (Macrea 1954), słownika objaśniającego (Macrea 1954), słownika objaśniającego (Macrea 1958) i pełnego słownika ortograficznego (Rosett 1960), które za zasadę podstawową dla pisma przyjęły odpowiedniość fonologiczną. Akceptacja założenia o synchronicznej równoprawności substancji graficznej i fonicznej prowadzi wprost do uzależnienia statusu morfemu jednocześnie od jego podstawowej reprezentacji fonologicznej i jego reprezentacji grafematycznej. Morfem w tym ujęciu musi mieć reprezentację fonologiczną i reprezentację grafematyczną, a może mieć tylko jedną reprezentację fonologiczną i tylko jedną reprezentację grafematyczną. Dwie różne reprezentacje fonologiczne lub dwie różne reprezentacje grafematyczne prowadzą do dwóch różnych morfemów. Zaproponowana tu analiza fleksji przymiotnikowej będzie więc prowadzona konsekwentnie na podstawie równoległej reprezentacji fonologicznej i reprezentacji grafematycznej wszystkich istotnych jednostek morfologicznych.

¹ Odnosi się to do Akademii Rumuńskiej (Academia Română).

Na potrzeby reprezentacji fonologicznej jednostek morfologicznych przyjmuje się, nieco zmodyfikowany², system fonologiczny języka rumuńskiego zaproponowany przez E. Vasiliu (1965), uwzględniający jednak niektóre jego własne poprawki późniejsze (Coteanu 1985: 56-76), opierający się na 15 fonologicznych cechach dystynktywnych czysto artykulacyjnych ('spółgłoskowy', 'przejsiowy', 'przedni', 'tylny', 'przymknięty', 'rozarty', 'półotwarty', 'szczelinowy', 'zwały', 'nosowy', 'boczny', 'wargowy', 'zębowy', 'przedniopodniebienny', 'dźwięczny'). System ten składa się ostatecznie z 29 fonemów, z których siedem niespółgłoskowych nieprzejsiowych (samogłoskowych):

1. /i/ z istotnym (także – dyskusyjnym) niesylabicznym allofonem skróconym i ubezdźwięcznionym – często symbolizowanym jako /ĩ/ lub /i̇/, 2. /e/ z istotnym (również – dyskusyjnym) niesylabicznym allofonem skróconym – często symbolizowanym jako /ė/ lub /ě/, 3. /u/, 4. /o/ z istotnym (także – dyskusyjnym) niesylabicznym allofonem skróconym – często symbolizowanym jako /ȯ/ lub /õ/, 5. /i̇/, 6. /a/, 7. /ə/;

dwa (niespółgłoskowe) przejściowe:

1. /j/ symbolizowany też jako /j̇/, 2. /w/ symbolizowany też jako /ẇ/;

oraz dwadzieścia spółgłoskowych:

1. /m/, 2. /n/, 3. /l/, 4. /r/, 5. /ts/ często symbolizowany też jako /t/, 6. /dʒ/ często symbolizowany też jako /ǰ/, 7. /ʃ/ często symbolizowany też jako /č/, 8. /v/, 9. /f/, 10. /z/, 11. /s/, 12. /ʒ/ często symbolizowany też jako /ž/, 13. /ʃ/ często symbolizowany też jako /š/, 14. /x/ często interpretowany jako krtaniowy i – w konsekwencji – symbolizowany wtedy jako /h/, 15. /b/, 16. /p/, 17. /d/, 18. /t/, 19. /g/ z istotnym

² Modyfikacje tego systemu należą do autora niniejszego artykułu, a wypływają z wieloletnich badań morfonologii języka rumuńskiego z zastosowaniem różnych wersji systemu fonologicznego opracowanych przez E. Vasiliu. Morfonologia rumuńska okazuje się skuteczna dopiero po modyfikacjach tu zaproponowanych.

(także – dyskusyjnym) allofonem spalatalizowanym (palatalnym) – często symbolizowanym jako /qⁱ/ lub /j/, 20. /k/ z istotnym (także – dyskusyjnym) allofonem spalatalizowanym (palatalnym) – często symbolizowanym jako /kⁱ/ lub /c/.

Z kolei na potrzeby reprezentacji grafematycznej przyjmuje się, uwspółcześoną³ i dostosowaną do wyżej przedstawionego systemu fonologicznego, jedyną dotychczas kompletną i spójną, wersję systemu grafematycznego zaproponowaną przez G. Beldescu (1984: 56), składającą się z 34 grafemów, tzn. z 31 monogramów:

⟨a, A⟩, ⟨ã, Ã⟩, ⟨â, Â⟩, ⟨b, B⟩, ⟨c, C⟩, ⟨d, D⟩, ⟨e, E⟩, ⟨f, F⟩, ⟨g, G⟩, ⟨h, H⟩, ⟨i, I⟩, ⟨î, Î⟩, ⟨j, J⟩, ⟨k, K⟩, ⟨l, L⟩, ⟨m, M⟩, ⟨n, N⟩, ⟨o, O⟩, ⟨p, P⟩, ⟨q, Q⟩, ⟨r, R⟩, ⟨s, S⟩, ⟨ș, Ș⟩, ⟨t, T⟩, ⟨ț, Ț⟩, ⟨u, U⟩, ⟨v, V⟩, ⟨w, W⟩, ⟨x, X⟩, ⟨y, Y⟩, ⟨z, Z⟩;

oraz 3 z digrafemów:

⟨ch, Ch⟩, ⟨gh, Gh⟩, ⟨qu, Qu⟩.

O statusie grafematycznym pięciu problematycznych znaków ⟨k, q, w, x, y⟩ decyduje w sposób jednoznaczny i ostateczny całkowita adaptacja morfologiczna takich przymiotników, jak np. IRAKIAN, KAGHEBIST, PAKISTANEZ, DONQUIJOTESC, QUADRAGENAR, QUATTROCENTIST, DARWINIST, KUWAITIAN, NEWYORKEZ, AFIXAL, ANXIOS, EXCEPTIONAL, KENYAN, CEYLONEZ, YOGHIST, i wielu innych podobnie zbudowanych jednostek leksykalnych należących do pozostałych części mowy.

2. Założenia leksykalno-gramatyczne

Do badań typu realizacyjnego zastosowana została, zgodna z koncepcją proponowaną przez A. Burcă (2024: 12-13), definicja

³ To znaczy, zgodnie z twierdzeniami Akademii Rumuńskiej dotyczącymi znaków ⟨k, q, w, y⟩ (DOOM, 2021, 43).

przymiotnika jako klasy leksemów: a) autosemantycznych, nazywających cechy przedmiotów, b) odmiennych (przez przypadek), c) samodzielnych składniowo członów zależnych w grupie imiennej, akomodowanych przez nadrzędny rzeczownik. Na obecnym (wstępnym) etapie badań tak zdefiniowana część mowy została ograniczona do przymiotników jakościowych (rum. *adjective calificative*) niezłożonych (reprezentowanych tylko przez formy syntetyczne)⁴.

Na powyższych podstawach został przeprowadzony dobór leksemów przymiotnikowych w liczbie ok. 19500 i ich form, takich, które możliwe były do zidentyfikowania przez autora jako jednostki przymiotnikowe składające się na standard współczesnego języka rumuńskiego, nie tylko literackiego, ale również potocznego, czasami gwarowego, lecz poddane oficjalnej standaryzacji (w dwóch podstawowych wydaniach słownika DEX⁵ i w ich aktualizacjach) oraz zinstytucjonalizowanej normalizacji (w trzech podstawowych wydaniach słownika DOOM⁶).

Szczegółowa analiza morfologiczna została przeprowadzona natomiast na ok. 300 reprezentatywnych przymiotnikach, wyczerpujących wszystkie istotne zjawiska ściśle fleksyjne (supletywizm i wariantywność tematu, obecność lub brak wykładników cech morfo-składniowych, formę tych wykładników i ich wariantywność). Analiza ta umożliwiła rozłączny i wyczerpujący podział wszystkich zidentyfikowanych 19500 przymiotników na 129 klas relewantnych fleksyjnie (AdjCls), które poniżej wyznaczone są przez cytowane, jako przykłady, zestawy leksemów:

001: SCUMP, BUN, BĂTRÂN, ...; 002: MUT, BOGAT, SCURT, ...; 003: SURD, CALD, NETED, ...; 004: TRÂND, ...; 005: GRAS, FALS, PRECIS, ...; 006: FIX, ORTODOX, COMPLEX, ...; 007: TRIST, CELEST, VAST, ...; 008: MIXT, ...; 009: ISTET, IUBET, LĂIET, ...; 010: LĂIET, LUNGUIET, ȘUIET, ...; 011:

⁴ Z analizy wyłączone zostały więc takie jednostki, jak np. BINE-CRESCUT, NOU-VENIT, ROMANO-CATOLIC, SUD-DUNĂREAN, ANGLO-SAXON, itp.

⁵ DEX: słownik objaśniający *Dicționarul explicativ al limbii române*.

⁶ DOOM: słownik poprawnościowy *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*.

UȘOR, ȘCHIOP, NEGHIOP, ...; 012: ANTERIOR, SUPERIOR, IEFTIOR, ...; 013: FLEOȘ, ...; 014: SĂRAC, VOINIC, TURC, ...; 015: APRIG, NĂTÂNG, VAG, ...; 016: BRUSC, ...; 017: ȚUȘC, ...; 018: ETRUSC, BASC, OSC, ...; 019: PELASG, ...; 020: VICLEAN, VRÂNCEAN, DOBROGEAN, ...; 021: COREEAN, EGEEAN, GUINEEAN,...; 022: ZDRAVĂN, ...; 023: AERIAN, MEDITERANEAN, COTIDIAN, ...; 024: BUIAC, AUSTRIAC, ...; 025: SIREAC, ...; 026: BETEAG, CEPELEAG, DULCEAG, ...; 027: LEAH, ...; 028: TÂNĂR, ...; 029: ȚEAPĂN, GEAMĂN, TEAFĂR, ...; 030: ȘIRET, DEȘTEPT, ÎNCET, ...; 031: BIET, FIERT, ...; 032: DES, ÎNȚELES, PURCES, ...; 033: SFÂNT, PREASFÂNT, ...; 034: BEAT, ...; 035: PROASPĂT, ...; 036: SMEAD, ...; 037: GALFĂD, ...; 038: TREAZ, BREAZ, VITEAZ, ...; 039: VÂNĂT, ...; 040: SEARBĂD, ...; 041: MORT, NETOT, COPT, ...; 042: IDIOT, ...; 043: BLEOT, ...; 044: NEROD, SCHILOD, ȘOD, ...; 045: GROS, FRUMOS, JOS, ...; 046: PROST, ...; 047: GREC, zevzec, ...; 048: BLEG, ...; 049: BONDOC, DOBITOC, BUSUIOC, ...; 050: OMOLOG, PIȘĂLOG, SLĂBĂNOG, ...; 051: DÂRZ, PORTUGHEZ, MOFLUZ, ...; 052: ACOTILEDON, ...; 053: ROȘIATIC, ...; 054: deșert, ...; 055: ȘVED, ...; 056: ANALOG, ...; 057: ȘES, ...; 058: ADÂNC, MIC, DULCIC, ...; 059: LARG, LUNG, STÂNG, ...; 060: GROTESC, LIVRESC, ROMANESC, ...; 061: SEC, ...; 062: ÎNTREG, ...; 063: FIRESC, GRECESC, CERESC, ...; 064: FEMEIESC, EVREIESC, DUMNEZEIESC, ...; 065: NEPĂSĂTOR, MIGRATOR, TRECĂTOR, ...; 066: STÂNGACI, DIBACI, MEHENGHI, ...; 067: BAZAOCHI, ...; 068: SĂTUL, DESTUL, ...; 069: CHEL, ...; 070: GOL, ...; 071: ÎNDESTUL, ...; 072: NOGAI, TEHUI, SILHUI, ...; 073: MĂROI, SPRINȚĂROI, ...; 074: VIOI, GREOI, ...; 075: AMĂRUI, PISTRUI, GĂLBUI, ...; 076: PLĂVAI, LAI, ...; 077: MIȘEL, CODĂLBEL, PORUMBEL, ...; 078: SPĂLĂȚEL, NIȚEL, MULTICEL, ...; 079: FRUMUȘEL, HĂRNICEL, FRUMUȘEL, ...; 080: BĂLĂIEL, ...; 081: CELEBRU, MÂNDRU, SACRU, ...; 082: NEGRU, PONEGRU, ...; 083: ALBASTRU, ILUSTRU, SINISTRU, ...; 084: LOTRU, MOCRU, ...; 085: OBLU, ...; 086: MĂIESTRU, BUIESTRU, ...; 087: PROPRIU, STRANIU, LUCIU, ...; 088: CONTINUU, INGENUU, SUPERFLUU, ...; 089: INSTANTANEU, EPICUREU, PLEBEU, ...; 090: PUSTIU, HAZLIU, ARGINTIU, ...; 091: TENACE, RAPACE, SAGACE, ...; 092: TARE, RECE, SUBȚIRE, ...; 093: IUTE, CUMINTE, FIERBINTE, ...; 094: VERDE, LIMPEDE, REPEDE, ...; 095: CĂLARE, ...; 096: MOALE, ...; 097: DRĂGUȚ, ...; 098: DRĂGULIC, ...; 099: DRĂGULEȚ, ...; 100: DRAG, ...; 101: FUGAREȚ, ...; 102: HÂRBAREȚ, ...; 103: FANTASC, ...; 104: MONEGASC, ...; 105:

ȘUGUBĂȚ, ...; 106: MURG, ...; 107: VECHI, STRĂVECHI, ...; 108: BĂLAI, ...; 109: ROȘU, INFRAROȘU, ...; 110: OSMANLÂU, ...; 111: MEREU, ...; 112: BĂLĂLĂU, ...; 113: LĂLÂU, MOLÂU, ...; 114: TANĂU, LĂU, ...; 115: BUCĂLĂU, ...; 116: NOU, ...; 117: GREU, ...; 118: RĂU, ...; 119: JUNE, ...; 120: PRIOR, ...; 121: PRIMIPARĂ, BALOCORĂ, criptogamă, ...; 122: PREANEVINOVAȚĂ, ...; 123: AUSTRICĂ, ...; 124: NĂȚĂROAICĂ, COLUMBACĂ, IZOMAGNETICĂ, ...; 125: STÂNJENEASCĂ, ...; 126: ȚIGAIE, ...; 127: ȚINTĂȚEL, CINCĂREL, ...; 128: MOLĂLĂU, PROSTĂLĂU, NĂȚĂRĂU, ...; 129: BEJ, CORAI, EFICACE, ASEMENEA, ACAJU, ...

W wyznaczeniu tych klas ważna okazała się interpretacja wariantywności pewnych leksemów, których formy kanoniczne są uwzględniane w słownikach (głównie DEX) jako odrębne hasła odwołujące się do siebie wzajemnie. W takich przypadkach zidentyfikowany przymiotnik, którego każda forma fleksyjna realizowana jest przez dwa wolne warianty tekstowe układające się w dwie paralelne serie oparte na dwóch różnych wariantach tematu (bez względu na ewentualną pochodność morfonologiczną czy supletyvizm tychże), interpretowany jest jako dwa różne leksemy w pełni synonimiczne o dwóch tożsamyh zestawach form fleksyjnych, z których przynajmniej jedna realizowana jest przez różne formy tekstowe; takie podejście umożliwia np. precyzyjne i adekwatne określenie wariantów końcówkowych, w przypadku takiej pary, jak OSMANLÂU – OSMANLIU, lub wariantów tematycznych (i prowadzących doń alternacji), w przypadku takiej pary, jak CIUNT – CIONT.

3. Założenia ogólnomorfologiczne i fleksyjne

Kilka istotnych wniosków dotyczących morfologii i samej tylko fleksji rumuńskiego rzeczownika i przymiotnika można wyciągnąć, rozpatrzywszy takie diagnostyczne konteksty, jak np. pojedyncze syntagmy i całe wypowiedzenia typu: (1) *dincolo de efectele economice și comerciale ale acestui proiect* — (2) *toți studenții în ani terminali* — (3) *Vehiculele cabinetelor nu corespund reglementărilor ministeriale.* — (4) *fără aceste trei elemente de bază* — (5) *El este*

fiul unor imigranți italieni. — (6) stilul atrăgător al unei femei — (7) dorul unui prim serviciu serios — (8) Am elaborat trei culegeri ale tinerilor prozatori. — (9) Stimați cetățeni, ați auzit că..., i wiele innych podobnych.

Relewancja cech morfo-składniowych liczby – pojedynczej (SG) i mnogiej (PL) – raczej nie podlega dyskusji. Inaczej problem cech i ich relewancji przedstawia się w odniesieniu do rodzaju i przypadka gramatycznego.

W przedstawionych badaniach imiennej fleksji rumuńskiej akceptuje się w pełni argumentację Kihma (2007), a także Maidena (2014), że rodzaj nijaki nie jest istotną cechą morfo-składniową współczesnej rumuńszczyzny. Ku takiemu rozwiązaniu skłaniają się zresztą przynajmniej niektóre najnowsze prace rumuńskich językoznawców (Maiden, Dragomirescu, Pană Dindelegan i inni 2021). Dla celów niniejszej analizy morfologicznej (fleksyjnej) rzeczownika i przymiotnika uznaje się więc za relewantne tylko cechy rodzaju – męski (MSC) i żeński (FEM). O ile rodzaj jest bezsprzecznie właściwością fleksyjną (zmienną) przymiotnika, o tyle grupuje on wszystkie rzeczowniki w dwie podklasy: dla jednej jest on właściwością selektywną (stałą), dzieląc rozłącznie całe leksemy na męskie i żeńskie, dla drugiej zaś, analogicznie do przymiotnika, jest on właściwością fleksyjną (zmienną), determinowaną morfologicznie cechami liczby gramatycznej w ten sposób, że liczbie pojedynczej przypisany jest rodzaj męski, a liczbie mnogiej – rodzaj żeński. Taka interpretacja zgodna jest także z twierdzeniami na temat zależności morfologicznej rodzaju u R. Kramer (Kramer 2015: 184). Wyjaśnia też w miarę skutecznie, przynajmniej z punktu widzenia semantycznego, problem zgody gramatycznej w syntagmach typu *cuțitul*_{MSC.SG} *și paharul*_{MSC.SG} *sunt curate*_{FEM.PL}.

Jeśli chodzi o przypadek gramatyczny, akceptuje się, w badaniach tu podjętych, ponownie argumentację Kihma (2007), że – w stosunku do czterech tradycyjnie wyróżnianych przez gramatyki rumuńskie cech morfo-składniowych rzeczownika i przymiotnika (mianownik, biernik, dopełniacz, celownik) – istotne są dwie tylko takie cechy (przypadek niezależny – *direct* i zależny – *oblique*). W dalszym kroku przyjmuje się jednak podział przypadków i terminologię, zapro-

ponowane przez Blake'a (2004), bo wydają się bardziej adekwatne. Oba przypadkom Kihma razem wziętym odpowiadać będzie więc pojęcie przypadków gramatycznych (*grammatical cases*) Blake'a, rozpatrywanych w opozycji do przypadku wołaczowego (*vocative case*), który jest u niego przypadkiem typu niegramatycznego, semantycznego (*semantical case*). Głębiej zaś, przypadkowi niezależnemu Kihma (*direct case*) odpowiadać będzie przypadek główny (*core case*) Blake'a, natomiast przypadkowi zależnemu Kihma (*oblique case*) – przypadek poboczny (*peripheral case*) Blake'a. W tych terminach dla rumuńskiego rzeczownika i przymiotnika relewantne będą więc cechy przypadku gramatycznego: podstawowy (CORE), poboczny (PERI) i wołaczowy (VOC).

Mają one zastosowanie jednak wyłącznie do liczby pojedynczej, w której „czyste” formy fleksyjne (tzn. poza kontekstem wiążącym je z determinantami grupy imiennej) mogą różnicować informacje o przypadku dzięki samym tylko afiksальnym wykładnikom fleksyjnym. Dla liczby mnogiej przypadek gramatyczny nie jest już istotny, bo w formach tej liczby afiksalne wykładniki fleksyjne nie rozróżniają żadnej z jego cech morfo-składniowych. W konsekwencji, rzeczownikowi rumuńskiemu przypisane będą w sumie cztery formy fleksyjne, w liczbie pojedynczej – trzy formy przypadkowe, a w liczbie mnogiej jedna forma – nieprzypadkowa. Mimo dość daleko idącej całkowitej homonimii (synkretyzmu) form w liczbie pojedynczej (między formami CORE i PERI w rodzaju męskim, z jednej strony, i między formami CORE i VOC w rodzaju żeńskim, z drugiej strony), pozbawione podstaw byłyby próby redukcji form męskich do form przypadku gramatycznego (+GRAM lub –VOC) i form przypadku wołaczowego (–GRAM lub +VOC), a żeńskich – do form przypadku pobocznego (+PERI) i form przypadku niepobocznego (–PERI), bo oparte musiałyby być na czterech już cechach morfo-składniowych przypadku, z których trudno wyprowadzalne byłyby ponadto tego typu cechy, obejmujące już całą grupę imienną, bo z wykładnikami cech w postaci determinantów grupy.

Sama już przeprowadzana tu analiza morfologiczna (segmentacja) jest w przeważającej mierze zgodna z analizami dokonywanymi przez V. Guțu Romalo (Guțu Romalo 1968, Coteanu 1985). Pewne

różnice w tej analizie są natomiast konsekwencją przyjętego tu systemu fonologicznego oraz interpretacji jednostek morfologicznych na poziomie połączonych ich reprezentacji fonologicznej i grafematuycznej. O innych różnicach decyduje również zaakceptowana w tej pracy opinia Matthews'a o bezzasadności posługiwania się pojęciem morfemu zerowego (Matthews 1991).

3.1. Relevantne przymiotnikowe cechy morfo-składniowe

Przymiotnik jako członek grupy imiennej akomodowany przez rzeczownik będzie więc w tej grupie przybierał cechy morfo-składniowe zgodne z cechami nadrzędnego rzeczownika. Ponieważ dla rzeczownika ustalone zostały cechy rodzaju gramatycznego (GEN) – męski (MSC) i żeński (FEM), są one również relevantne w przypadku przymiotnika. Analogicznie, rzeczownikowe cechy liczby gramatycznej (NR) – pojedyncza (SG) i mnoga (PL), istotne są również dla przymiotnika. Tak samo, wreszcie, obecne we fleksji rzeczownikowej cechy przypadku gramatycznego (CASE) – główny (CORE), poboczny (PERI), i wołaczowy (VOC), relevantne są we fleksji przymiotnikowej.

Dla fleksji przymiotnika nie są istotne natomiast cechy intensywności. W prezentowanych tu badaniach fleksji typu realizacyjnego intensywność jest interpretowana jako kategoria semantyczna o zakresie obejmującym nie tylko przymiotnik, ale także przysłówek (w pewnym stopniu też czasownik), silnie ograniczonym leksykalnie i semantycznie. Jeżeli intensywność może zostać uznana za zgramatyzalizowaną, to większym stopniu jest ona kategorią składniową niż morfologiczną, o formalnych wykładnikach analityczno-leksykalnych.

3.2. Formy fleksyjne przymiotnika

Obok pojedynczych cech morfo-składniowych relevantnych we fleksji imiennej konsekwencją akomodacji przymiotnika przez rzeczownik jest również skończona i ściśle określona liczba systemowo dopuszczalnych zestawów tych cech, których jest w rumuńskim osiem:

1. rodzaj męski (MSC), liczba pojedyncza (SG), przypadek główny (CORE),
2. rodzaj męski (MSC), liczba pojedyncza (SG), przypadek poboczny (PERI),
3. rodzaj męski (MSC), liczba pojedyncza (SG), przypadek wołaczowy (VOC),
4. rodzaj męski (MSC), liczba mnoga (PL),
5. rodzaj żeński (FEM), liczba pojedyncza (SG), przypadek główny (CORE),
6. rodzaj żeński (FEM), liczba pojedyncza (SG), przypadek poboczny (PERI),
7. rodzaj żeński (FEM), liczba pojedyncza (SG), przypadek wołaczowy (VOC),
8. rodzaj żeński (FEM), liczba mnoga (PL).

Tych osiem systemowo dopuszczalnych zestawów relewantnych cech morfo-składniowych prowadzi wprost do definicji także ośmiu przymiotnikowych form fleksyjnych współczesnej rumuńszczyzny:

1. forma fleksyjna MSC.SG.CORE z przypisaną jej przynajmniej jedną formą tekstową, złożoną z tematu fleksyjnego i możliwego końcówkowego wykładnika cech morfo-składniowych,
2. forma fleksyjna MSC.SG.PERI z przypisaną jej przynajmniej jedną formą tekstową, złożoną z tematu fleksyjnego i możliwego końcówkowego wykładnika cech morfo-składniowych,
3. forma fleksyjna MSC.SG.VOC z przypisaną jej przynajmniej jedną formą tekstową, złożoną z tematu fleksyjnego i możliwego końcówkowego wykładnika cech morfo-składniowych,
4. forma fleksyjna MSC.PL z przypisaną jej przynajmniej jedną formą tekstową, złożoną z tematu fleksyjnego i możliwego końcówkowego wykładnika cech morfo-składniowych,
5. forma fleksyjna FEM.SG.CORE z przypisaną jej przynajmniej jedną formą tekstową, złożoną z tematu fleksyjnego i możliwego końcówkowego wykładnika cech morfo-składniowych,
6. forma fleksyjna FEM.SG.PERI z przypisaną jej przynajmniej jedną formą tekstową, złożoną z tematu fleksyjnego i możliwego końcówkowego wykładnika cech morfo-składniowych,

7. forma fleksyjna FEM.SG.VOC z przypisaną jej przynajmniej jedną formą tekstową, złożoną z tematu fleksyjnego i możliwego końcówkowego wykładnika cech morfo-składniowych,
8. forma fleksyjna FEM.PL z przypisaną jej przynajmniej jedną formą tekstową, złożoną z tematu fleksyjnego i możliwego końcówkowego wykładnika cech morfo-składniowych.

Na podstawie dotychczasowych wywodów, lecz w sposób uprawniony, bo oparty także na analizie form fleksyjnych reprezentatywnych przymiotników, definicje te zakładają, że jedynym fleksyjnym wykładnikiem cech morfo-składniowych jest morfem końcówkowy, i że wykładnik ten nie zawsze jest w strukturze formy obecny.

3.3. Systemowe warianty przymiotnikowej wołaczowej formy fleksyjnej

Tak jak u rzeczownika, mnogość gramatycznie możliwych form przymiotnikowej wołacza, z jednej strony, i rzeczywiste ich użycie w mocno okrojonym zestawie, zależnym od konkretnego już leksemu, z drugiej strony, czyni z przymiotnikowego systemu wołaczowego przedmiot badań w wysokim stopniu trudny do wyczerpującego i spójnego ujęcia w reguły ogólne. Istotne wnioski można mimo wszystko wyciągnąć, posługując się metodą diagnostyczną (zastosowaną wcześniej już też do rzeczownika), polegającą na analizie takich, mniej lub bardziej teoretycznych, lecz akceptowalnych, syntagm ułożonych w serie, jak:

(1) *iubite prieten!*^{MSC.SG} (2) *iubite prietene!*^{MSC.SG} (3) *iubit prieten!*^{MSC.SG}
 SG — *iubită prietenă!*^{FEM.SG} — *iubiți prieten!*^{MSC.PL} — *iubite prietene!*^{FEM.}
 PL (4) *prieten iubit!*^{MSC.SG} — *prietenă iubită!*^{FEM.SG} — *prietenii iubiți!*^{MSC.}
 PL — *prietene iubite!*^{FEM.PL} (5) *prietene iubit!*^{MSC.SG} (6) *prietenul meu*
iubit!^{MSC.SG} — *prietenă mea iubită!*^{FEM.SG} — *prietenii mei iubiți!*^{MSC.PL}
 — *prietenele mele iubite!*^{FEM.PL} (7) *prietenule iubit!*^{MSC.SG} — *prieten*
iubită!^{FEM.SG} — *prietenilor iubiți!*^{MSC.PL} — *prietenelor iubite!*^{FEM.PL} (8)
iubitul meu prieten!^{MSC.SG} — *iubita mea prietenă!*^{FEM.SG} — *iubiții mei*
prieten!^{MSC.PL} — *iubitele mele prietene!*^{FEM.PL} (9) *iubitule prieten!*^{MSC.}
 SG — *iubito!*^{FEM.SG} — *iubiților prieten!*^{MSC.PL} — *iubitelor prietene!*^{FEM.PL}

Dokładna analiza takich serii z zastosowaniem do reprezentatywnych przymiotników prowadzi (tak jak w przypadku rzeczownika) do wyodrębnienia dwóch systemowych wariantów wołaczowej formy fleksyjnej, które w pewnym stopniu są wariantami typu pozycyjnego, w pewnym stopniu – wariantami formalnymi (o morfologicznie różnych wykładnikach cech morfo-składniowych), a w pewnym stopniu także – wariantami typu dystrybucyjnego. Pierwszy wariant dystrybucyjnie ograniczony jest do form męskich liczby pojedynczej, składniowo – ograniczony do pozycji przed nadrzędnym rzeczownikiem, morfologicznie zaś – ograniczony do formy z wykładnikiem końcówkowym właściwym tylko dla form wołaczowych, to znaczy różnym od wykładników końcówkowych występujących we wszystkich pozostałych formach wołaczowych (składających się na wariant drugi) i homonimicznych z wykładnikami formalnymi form przypadku głównego. Mowa tu o takich formach, jak *skumpe!*^{MSC.SG}, *iubite!*^{MSC.SG}, *onorabile!*^{MSC.SG}, czy *dragă!*^{MSC.SG}. Właściwości tego wariantu, tu przedstawione, pozwalają dalej określać go nazwą „wariant ograniczony” (RESTR VAR) przymiotnikowej formy fleksyjnej wołaczowej. Drugi wariant nie ma ograniczeń dystrybucyjnych ze względu na rodzaj i liczbę, prymarnie nie ma również ograniczeń składniowych (*iubită prietenă!*^{FEM.SG}, *prietenă iubită!*^{FEM.SG}), w końcu, nie jest też ograniczony morfologicznie do wykładników końcówkowych różnych od wykładników formalnych form przypadku głównego. Przedstawione tu właściwości tego z kolei wariantu pozwalają dalej określać go nazwą „wariant nieograniczony” (NRESTR VAR) przymiotnikowej formy fleksyjnej wołaczowej. Wariantem nieograniczonym jest także (i tak jak u rzeczownika), powodująca pewne trudności interpretacyjne, forma liczby rodzaju żeńskiego liczby pojedynczej typu *frumoaso!*, *scumpo!*, *iubito!*, a to ze względu na strukturę tego typu formy, w skład której wchodzi enklityczny determinant grupy imiennej, czyli nie składnik morfologiczny samej formy fleksyjnej. Jest to więc forma strukturalnie analogiczna do formy typu *frumosule!*, *scumpule!*, *iubitule!* rodzaju męskiego liczby pojedynczej. Warianty nrestr i restr są więc właściwe wyłącznie dla formy fleksyjnej MSC.SG.VOC.

3.4. Formalne warianty tekstowe przymiotnikowych form fleksyjnych

Dalsza szczegółowa analiza morfologiczna syntagm wymienionych w poprzednim fragmencie pracy oraz wielu innych, także takich z wykładnikami formalnymi pozostałych cech morfo-składniowych, jak np.:

1. –DET.MSC.SG.CORE: *un copac înalt*_{MSC.SG.CORE} — *un înalt*_{MSC.SG.CORE} *copac*,
2. +DET.MSC.SG.CORE: *copacul înalt*_{MSC.SG.CORE} — *înaltu*_{MSC.SG.CORE} *l copac*,
3. –DET.MSC.SG.PERI: *unui copac înalt*_{MSC.SG.PERI} — *unui înalt*_{MSC.SG.PERI} *copac*,
4. +DET.MSC.SG.PERI: *copacului înalt*_{MSC.SG.PERI} — *înaltu*_{MSC.SG.PERI} *lui copac*,
5. –DET.MSC.PL.CORE: *(niște) copaci înalți*_{MSC.PL} — *(niște) înalți*_{MSC} *copaci*,
6. +DET.MSC.PL.CORE: *copacii înalți*_{MSC.PL} — *înalți*_{MSC.PL} *i copaci*,
7. –DET.MSC.PL.PERI: *unor copaci înalți*_{MSC.PL} — *unor înalți*_{MSC.PL} *copaci*,
8. +DET.MSC.PL.PERI: *copacilor înalți*_{MSC.PL} — *înalți*_{MSC.PL} *lor copaci*,
9. –DET.FEM.SG.CORE: *o mașină nouă*_{FEM.SG.CORE} — *o nouă*_{FEM.SG.CORE} *mașină*,
10. +DET.FEM.SG.CORE: *mașina nouă*_{FEM.SG.CORE} — *nou*_{FEM.SG.CORE} *a mașină*,
11. –DET.FEM.SG.PERI: *unei mașini noi*_{FEM.SG.PERI} — *unei noi*_{FEM.SG.PERI} *mașini*,
12. +DET.FEM.SG.PERI: *mașinii noi*_{FEM.SG.PERI} — *noi*_{FEM.SG.PERI} *i mașini*,
13. –DET.FEM.PL.CORE: *(niște) mașini noi*_{FEM.PL} — *(niște) noi*_{FEM.PL} *mașini*,
14. +DET.FEM.PL.CORE: *mașinile noi*_{FEM.PL} — *noi*_{FEM.PL} *le mașini*,
15. –DET.FEM.PL.PERI: *unor mașini noi*_{FEM.PL} — *unor noi*_{FEM.PL} *mașini*,
16. +DET.FEM.PL.PERI: *mașinilor noi*_{FEM.PL} — *noi*_{FEM.PL} *lor mașini*,
17. –DET.MSC.SG.CORE: *un peisaj frumos*_{MSC.SG.CORE} — *un frumos*_{MSC.SG.CORE} *peisaj*,
18. +DET.MSC.SG.CORE: *peisajul frumos*_{MSC.SG.CORE} — *frumosu*_{MSC.SG.CORE} *l peisaj*,
19. –DET.MSC.SG.PERI: *unui peisaj frumos*_{MSC.SG.PERI} — *unui frumos*_{MSC.SG.PERI} *peisaj*,
20. +DET.MSC.SG.PERI: *peisajului frumos*_{MSC.SG.PERI} — *frumosu*_{MSC.SG.PERI} *lui peisaj*,

- 21.–DET.FEM.PL.CORE: (*niște*) *peisaje frumoașe*_{FEM.PL} — (*niște*) *frumoașe*_{FEM.PL} *peisaje*,
- 22.+DET.FEM.PL.CORE: *peisajele frumoașe*_{FEM.PL} — *frumoașe*_{FEM.PL} *le peisaje*,
- 23.–DET.FEM.PL.PERI: *unor peisaje frumoașe*_{FEM.PL} — *unor frumoașe*_{FEM.PL} *peisaje*,
- 24.+DET.FEM.PL.PERI: *peisajelor frumoașe*_{FEM.PL} — *frumoașe*_{FEM.PL} *lor peisaje*

upoważnia do twierdzenia, że (podobnie jak miało to – znów – miejsce u rzeczownika) prawie każda przymiotnikowa forma fleksyjna realizowana może być przez dwie, często różne, formy tekstowe, z których jedna wiąże się z, postponowanym i ruchomym, rodzajnikowym determinantem określonym grupy imiennej i, z reguły, ograniczona jest składniowo do pozycji przed nadrzędnikiem rzeczownikowym, a druga nie przyłącza tego enklitycznego rodzajnika, zachowując jednocześnie swobodną pozycję składniową wobec określanego przez nią rzeczownika. Ta właściwość „wiązania się / niewiązania się” z klitycznym determinantem rodzajnikowym uzasadnia dalsze traktowanie pierwszego typu formy tekstowej (wiążącej rodzajnik) jako „formy związanej” (BOUND), a drugiego typu formy tekstowej (niewiążącej rodzajnika) – jako „formy wolnej” (FREE). Klasyfikacja ta jest istotna ze względu na regularne różnice w strukturze i budowie obu form tekstowych, polegające na obecności lub braku końcówki fleksyjnej w jednej z form: *cartea ciudat-ă, cunoscut-u-l prozator* (z końcówką fleksyjną) wobec *ciudat-a carte, prozatorul cunoscut* (bez końcówki fleksyjnej). To rozróżnienie form tekstowych, mimo charakteru systemowego, nie ma jednak zastosowania do absolutnie wszystkich leksemów: reguła obejmuje wszystkie przymiotniki wyłącznie odmienne (eliminując więc takie jednostki, jak np. BEJ, EFICACE, ASEMENEA,...) i wszystkie wyłącznie takie, które akceptują pozycję przedręczownikową (eliminując więc takie jednostki, jak np. UNIVERSITAR, SPORTIV, CALICIFER,...). Nie stosuje się ono również bez wyjątku do wszystkich form fleksyjnych: nie podlega mu bowiem wariant ograniczony (RESTR) formy wołaczowej.

3.5. Typy tematu fleksyjnego i ich relewancja

Analizowane szczegółowo formy fleksyjne większości reprezentatywnych przymiotników opierają się na jednym temacie fleksyjnym. Przymiotniki, których formy fleksyjne korzystają z tematów supletywnych (tzn. niedających się wyprowadzić na podstawie reguł morfonologicznych), stanowią klasę pod względem liczebności mocno ograniczoną. Każdy temat, niesupletywny i supletywny, może występować w postaciach wariantywnych wynikających z alternacji morfonologicznych, zachodzących wewnątrz (obejmujących w takim przypadku głównie segmenty samogłoskowe) lub zachodzących w wygłosie (obejmujących wówczas głównie segmenty spółgłoskowe). Wygłosowa, ani – tym bardziej – wewnętrzna budowa tematu nie ma regularnego wpływu na postać segmentów morfologicznych następujących bezpośrednio po temacie. Natomiast alternacje zachodzące w temacie prawie zawsze, mniej lub bardziej, warunkowane są postacią segmentów afiksalnych (najpierw i głównie⁷ – końcówek).

Wziąwszy pod uwagę wskazane fakty, niemożliwe jest wyznaczenie relewantnych dla całej fleksji (morfologicznych) typów tematu fleksyjnego, determinujących następujące po nim afiksy, przede wszystkim końcówkowe.

Do poprawnego formułowania postulowanych reguł tworzenia form fleksyjnych potrzebne są jednak dane dystrybucyjne dotyczące typów tematu wyznaczanych przez jego supletywnizm i jego wariację morfonologiczną i wybierających, definiowane dalej, konkretne wykładniki cech morfo-składniowych formy fleksyjnej. Istotne więc będą tu typy tematu wynikające z opozycji następujących: temat supletywny ÷ temat niesupletywny, temat supletywny nacechowany (względnie ograniczony dystrybucyjnie⁸) ÷ temat supletywny

⁷ Bezpośrednio z tematem fleksyjnych mogą łączyć się także choćby rodzajnikowe enklityczne determinanty określone grupy imiennej.

⁸ Ograniczony, np. wyłącznie do form rodzaju żeńskiego liczby pojedynczej, wyłącznie do form liczby mnogiej lub wyłącznie do form przypadku pobocznego.

nienacechowany (względnie nieograniczony dystrybucyjnie), temat alternujący ÷ temat niealternujący, alternant tematu nacechowany (o postaci morfonologicznie wynikowej) ÷ alternant tematu nienacechowany (o postaci morfonologicznie wyjściowej). Zastosowanie kryteriów zasadzających się na powyższych opozycjach pozwala wyznaczyć dziewięć następujących, istotnych fleksyjnie, typów tematu przymiotnikowego:

1. temat niesupletywny niealternujący, np. /skump/- <scump>- /bun/- <bun>- /ʃɛx/- <ceh>-;
2. temat niesupletywny alternujący – alternant nienacechowany, np. /bogat/- <bogat>- /surd/- <surd>- /istets/- <istet>-;
3. temat niesupletywny alternujący – alternant nacechowany, np. /bogats/- <bogał>- /surz/- <surz>- /isteats/- <isteat>-;
4. temat supletywny nienacechowany niealternujący, np. /xîrbarets/- <hârbareł>- /fugarets/- <fugareł>- /roj/- <roș>- /rə/- <ră>-;
5. temat supletywny nienacechowany alternujący – alternant nienacechowany, np. /fantask/- <fantasc>- /spələtsel/- <spălățel>- /ʃugubəts/- <șugubăț>-;
6. temat supletywny nienacechowany alternujący – alternant nacechowany, np. /fantaʃt/- <fantașt>- /spələtse/- <spălățe>- /ʃugubets/ <șugubeț>-;
7. temat supletywny nacechowany niealternujący, np. /xîrbarits/- <hârbariț>- /fugarits/- <fugariț>- /fantast/- <fantast>- /spələtsik/- <spălățic>-;
8. temat supletywny nacechowany alternujący – alternant nienacechowany, np. /rea/- <rea>- /ʃugubeats/- <șugubeaț>-;
9. temat supletywny nacechowany alternujący – alternant nacechowany, np. /re/- <re>- /ʃugubets/ <șugubeț>-.

Ze względu na ich przeważającą liczbę najczęściej alternują oczywiście tematy niesupletywne, głównie w wygłosie przed palatalizującymi afiksami. Wewnątrz jednego tematu możliwe są nawet trzy alternacje prowadzące czasami aż do czterech jego alomorfów. Tematy supletywne nacechowane alternują bardzo rzadko.

3.6. Wykładniki cech morfo-składniowych

W toku szczegółowej analizy morfologicznej wszystkich form fleksyjnych należących do reprezentatywnych przymiotników wyodrębnionych zostało dziesięć poddających się segmentacji postaci końcówek fleksyjnych, kumulujących cechy morfo-składniowe przypadku, rodzaju i liczby. Są to jednostki o następujących reprezentacjach: 1. /u/ <u>, 2./w/ <u>, 3. /e/ <e>, 4. /j/ <e>, 5. /je/ <ie>, 6. /ə/ <ǎ>, 7. /wə/ <uǎ>, 8. /i/ <i>, 9. /j/ <i>, 10. /le/ <le>. Analiza wykazała również, że wiele form fleksyjnych opartych jest na samym tylko temacie przymiotnikowym. Pozytywnymi wykładnikami formalnymi cech morfo-składniowych są jednak wyłącznie końcówki. Brak tychże determinowany jest głównie czynnikami morfonologicznymi.

Dystrybucja wszystkich wyodrębnionych postaci końcówek, uporządkowana według form fleksyjnych i wariantów wołaczowych, przedstawia się (obok braku wykładnika końcówkowego) w sposób następujący:

Forma fleksyjna MSC.SG.CORE: 1. końcówka /u/ <u>; 2. końcówka /w/ <u> z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych FREE; 3. końcówka /e/ <e>; 4. brak końcówki z ograniczeniem do form tekstowych FREE.

Forma fleksyjna MSC.SG.PERI: 1. końcówka /u/ <u>; 2. końcówka /w/ <u> z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych FREE; 3. końcówka /e/ <e>; 4. brak końcówki z ograniczeniem do form tekstowych FREE.

Forma fleksyjna MSC.SG.VOC, warianty nrestr: 1. końcówka /u/ <u>; 2. końcówka /w/ <u> z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych FREE; 3. końcówka /e/ <e>; 4. brak końcówki z ograniczeniem do form tekstowych FREE.

Forma fleksyjna MSC.SG.VOC, wariant RESTR: 1. końcówka /e/ <e>; 2. końcówka /ə/ <ǎ>; 3. brak końcówki.

Forma fleksyjna MSC.PL: 1. końcówka /i/ <i>; 2. końcówka /j/ <i> z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych FREE; 3. brak końcówki z ograniczeniem do form tekstowych FREE.

Forma fleksyjna FEM.SG.CORE: 1. końcówka /ə/ <ǎ> z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych FREE; 2. końcówka /wə/ <uǎ>

- z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych FREE; 3. końcówka /w/ ⟨u⟩ z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych BOUND; 4. końcówka /e/ ⟨e⟩; 5. końcówka /j/ ⟨e⟩ z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych BOUND; 6. końcówka /je/ ⟨ie⟩ z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych FREE; 7. końcówka /j/ ⟨i⟩ z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych BOUND; 8. brak końcówki.
- Forma fleksyjna FEM.SG.PERI: 1. końcówka /e/ ⟨e⟩; 2. końcówka /je/ ⟨ie⟩; 3. końcówka /i/ ⟨i⟩; 4. końcówka /j/ ⟨i⟩ z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych FREE; 5. końcówka /le/ ⟨le⟩; 6. brak końcówki.
- Forma fleksyjna FEM.SG.VOC: 1. końcówka /ə/ ⟨ă⟩ z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych FREE; 2. końcówka /wə/ ⟨uă⟩ z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych FREE; 3. końcówka /w/ ⟨u⟩ z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych BOUND; 4. końcówka /e/ ⟨e⟩; 5. końcówka /j/ ⟨e⟩ z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych BOUND; 6. końcówka /je/ ⟨ie⟩ z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych FREE; 7. końcówka /j/ ⟨i⟩ z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych BOUND; 8. brak końcówki.
- Forma fleksyjna FEM.PL: 1. końcówka /e/ ⟨e⟩; 2. końcówka /je/ ⟨ie⟩; 3. końcówka /i/ ⟨i⟩; 4. końcówka /j/ ⟨i⟩ z dystrybucją ograniczoną do form tekstowych FREE; 5. końcówka /le/ ⟨le⟩; 6. brak końcówki z ograniczeniem do form tekstowych FREE.

Kumulowane cechy morfo-składniowe i właściwości dystrybucyjne wyodrębnionych postaci końcówkowych prowadzą wprost do zdefiniowania następujących trzydziestu siedmiu przymiotnikowych fleksyjnych morfemów końcówkowych:

1. /u/ ⟨u⟩_{MSC.SG.CORE}
2. /u/ ⟨u⟩_{MSC.SG.PERI}
3. /u/ ⟨u⟩_{MSC.SG.VOC}
4. /w/ ⟨u⟩_{MSC.SG.CORE}
5. /w/ ⟨u⟩_{MSC.SG.PERI}
6. /w/ ⟨u⟩_{MSC.SG.VOC}
7. /w/ ⟨u⟩_{FEM.SG.CORE}

8. /w/ ⟨u⟩
FEM.SG.VOC
9. /e/ ⟨e⟩
MSC.SG.CORE
10. /e/ ⟨e⟩
MSC.SG.PERI
11. /e/ ⟨e⟩
MSC.SG.VOC: NRESTR VAR
12. /e/ ⟨e⟩
MSC.SG.VOC: RESTR VAR
13. /e/ ⟨e⟩
FEM.SG.CORE
14. /e/ ⟨e⟩
FEM.SG.PERI
15. /e/ ⟨e⟩
FEM.SG.VOC
16. /e/ ⟨e⟩
FEM.PL
17. /j/ ⟨e⟩
FEM.SG.CORE
18. /j/ ⟨e⟩
FEM.SG.VOC
19. /je/ ⟨ie⟩
FEM.SG.CORE
20. /je/ ⟨ie⟩
FEM.SG.PERI
21. /je/ ⟨ie⟩
FEM.SG.VOC
22. /je/ ⟨ie⟩
FEM.PL
23. /ə/ ⟨ǎ⟩
MSC.SG.VOC: RESTR VAR
24. /ə/ ⟨ǎ⟩
FEM.SG.CORE
25. /ə/ ⟨ǎ⟩
FEM.SG.VOC
26. /wə/ ⟨uǎ⟩
FEM.SG.CORE
27. /wə/ ⟨uǎ⟩
FEM.SG.VOC
28. /i/ ⟨i⟩
MSC.PL
29. /i/ ⟨i⟩
FEM.SG.PERI
30. /i/ ⟨i⟩
FEM.PL
31. /j/ ⟨i⟩
MSC.PL
32. /j/ ⟨i⟩
FEM.SG.CORE
33. /j/ ⟨i⟩
FEM.SG.PERI
34. /j/ ⟨i⟩
FEM.SG.VOC
35. /j/ ⟨i⟩
FEM.PL
36. /le/ ⟨le⟩
FEM.SG.PERI
37. /le/ ⟨le⟩
FEM.PL

Zauważalny jest w tym systemie końcówkowym wysoki stopień homonimii, co równoznaczne jest z uwarunkowaniem leksykalnym wyboru większości końcówek przez poszczególne formy fleksyjne. Co istotne, stopień leksykalnego uwarunkowania końcówek powiększa się również na skutek braku jakiegokolwiek systemowej zależności

postaci końcówki od postaci tematu fleksyjnego. Temat ten, poprzez swój typ wygłosu (morfo)fonologicznego może jedynie nakładać pewne ograniczenia w doborze niektórych postaci końcówek (np. temat o wygłosie palatalnym nie przyłącza końcówki /ə/ (ă)).

4. Założenia realizacyjne: wstępny zestaw reguł tworzenia form fleksyjnych

Na podstawie przedstawionych założeń możliwe jest już ustanowienie wstępnych reguł tworzenia przymiotnikowych form fleksyjnych z zastosowaniem trzech najważniejszych kryteriów, jakimi są: obecność i postać fleksyjnej końcówki przymiotnikowej, podstawowy typ fleksyjnego tematu przymiotnikowego, relewantne fleksyjnie klasy przymiotników.

W ustaleniu tych reguł ważne jest jednak uwzględnienie porządku, tzn. kolejności i kierunku, tworzenia przymiotnikowych form tekstowych, który dla pełnego zestawu form fleksyjnych przymiotnika całkowicie odmiennego, opartego na jednym temacie⁹, może zostać ujęty w następujący sposób:

MSC.SG.CORE: FREE

→ MSC.SG.CORE: BOUND		
→ MSC.SG.PERI: FREE	→	MSC.SG.PERI: BOUND
→ MSC.SG.VOC: NRESTR		
VAR, FREE	→	MSC.SG.VOC: NRESTR VAR, BOUND
→ MSC.SG.VOC: RESTR VAR		
→ MSC.PL: FREE	→	MSC.PL: BOUND
→ FEM.SG.CORE: FREE		
	→	FEM.SG.CORE: BOUND
	→	FEM.SG.PERI: FREE → FEM.SG.PERI: BOUND
	→	FEM.SG.VOC: FREE → FEM.SG.VOC: BOUND
	→	FEM.PL: FREE → FEM.PL: BOUND

⁹ Temu ogólnemu porządkowi powinny podlegać nawet nieliczne przymiotniki obligatoryjnie antepowinane w stosunku do nadrzędnego rzeczownika (takie, jak np. FOST).

np.:

/skump/ <scump>		
→ /skumpu/- <scumpu>-		
→ /skump/ <scump>	→ /skumpu/- <scumpu>-	
→ /skump/ <scump>	→ /skumpu/- <scumpu>-	
→ /skumpe/ <scumpe>		
→ /skumpi/ <scumpi>	→ /skumpi/- <scumpi>-	
→ /skumpǎ/ <scumpǎ>		
	→ /skump/- <scump>-	
	→ /skumpe/ <scumpe>	→ /skumpe/-<scumpe>-
	→ /skumpǎ/ <scumpǎ>	→ /skump/- <scump>-
	→ /skumpe/ <scumpe>	→ /skumpe/-<scumpe>-

Na tej drodze otrzymuje się 96 reguł, jeszcze nieuwzględniających morfonologicznej wariantowości tematu. Porządek reguł zasadza się na kryteriach: (1) zestaw cech morfo-składniowych definiujących formę fleksyjną, (2) typ ograniczony/nieograniczony wariantu, (3) forma tekstowa wolna/związana, konsekwentnie stosowanych w takiej kolejności. Porządek ten, na obecnym etapie badań, odzwierciedla przybliżoną tylko hierarchię zakresu ich obowiązywania, od najwęższego (pojedyncze leksemy) do najszerszego ('wszystkie pozostałe przymiotniki'). Regułą otwierającą w przypadku każdej formy tekstowej (każdego wariantu formy fleksyjnej) realizującej formę fleksyjną jest brak formy.

Reguła 1.0.1.0.0. Dla **MSC.SG.CORE** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 121-126 nie mają formy **FREE**.

Reguła 1.0.1.1.0. Dla **MSC.SG.CORE** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 091-096 oraz 119 mają, w formie **FREE**, końcówkę /e/ (<e>), występującą po: (a) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (b) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 1.0.1.2.0. Dla **MSC.SG.CORE** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 081-088 oraz 109 mają, w formie **FREE**, końcówkę /u/ (<u>), występującą po: (a) temacie supletywnym nienacechowanym niealternującym, (b) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (c) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 1.0.1.3.0. Dla MSC.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 088-090, 110-118 oraz 128, mają, w formie FREE, końcówkę /w/ ⟨u⟩, występującą po: (a) temacie supletywnym nienacechowanym niealternującym, (b) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (c) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 1.0.1.4.0. Dla MSC.SG.CORE **wszystkie pozostałe przymiotniki** nie mają końcówki, opierając formę FREE na: (a) alternancie nienacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (b) temacie supletywnym nienacechowanym niealternującym, (c) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (d) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 1.0.2.0.0. Dla MSC.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 121-126 oraz 129 nie mają formy BOUND.

Reguła 1.0.2.1.0. Dla MSC.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 091-096 oraz 119 mają, w formie BOUND, końcówkę /e/ ⟨e⟩, występującą po: (a) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (b) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 1.0.2.2.1. Dla MSC.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 066, 067 oraz 107, mają, w formie BOUND, końcówkę /u/ ⟨u⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 1.0.2.2.2. Dla MSC.SG.CORE **wszystkie pozostałe przymiotniki** mają, w formie BOUND, końcówkę /u/ ⟨u⟩, występującą po: (a) alternancie nienacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (b) temacie supletywnym nienacechowanym niealternującym, (c) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (d) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 2.0.1.0.0. Dla MSC.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 121-126 nie mają formy FREE.

Reguła 2.0.1.1.0. Dla MSC.SG. PERI **wszystkie pozostałe przymiotniki** mają formę FREE całkowicie homonimiczną (homofoniczną i homograficzną) z formą tekstową free formy fleksyjnej MSC.SG.CORE.

Reguła 2.0.2.0.0. Dla **MSC.SG. PERI** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 121-126 oraz 129 nie mają formy **BOUND**.

Reguła 2.0.2.1.0. Dla **MSC.SG. PERI** **wszystkie pozostałe przymiotniki** mają formę **BOUND** całkowicie homonimiczną (homofoniczną i homograficzną) z formą tekstową **BOUND** formy fleksyjnej **MSC.SG.CORE**.

Reguła 3.1.1.0.0. Dla wariantu **NRESTR MSC.SG.VOC** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 121-126 nie mają formy **FREE**.

Reguła 3.1.1.1.0. Dla wariantu **NRESTR MSC.SG.VOC** **wszystkie pozostałe przymiotniki** mają formę **FREE** całkowicie homonimiczną (homofoniczną i homograficzną) z formą tekstową **FREE** formy fleksyjnej **MSC.SG.CORE**.

Reguła 3.1.2.0.0. Dla wariantu **NRESTR MSC.SG.VOC** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 121-126 oraz 129 nie mają formy **BOUND**.

Reguła 3.1.2.1.0. Dla wariantu **NRESTR MSC.SG.VOC** **wszystkie pozostałe przymiotniki** mają formę **BOUND** całkowicie homonimiczną (homofoniczną i homograficzną) z formą tekstową **BOUND** formy fleksyjnej **MSC.SG.CORE**.

Reguła 3.2.1.0.0. Dla wariantu **RESTR MSC.SG.VOC** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 058-064, 072-076, 087-090, 108-118, 121-126, 128 oraz 129, nie mają formy.

Reguła 3.2.1.1.0. Dla wariantu **RESTR MSC.SG.VOC** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 097-100 mają końcówkę /ə/ ⟨ǎ⟩, występującą po: (a) temacie supletywnym nacechowanym niealternującym, (b) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (c) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 3.2.1.2.1. Dla wariantu **RESTR MSC.SG.VOC** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 011-029, 033-050, 052-053, 056, 065-067, 070, 084, 085, 103-107 oraz 120, mają końcówkę /e/ ⟨e⟩, występującą po: (a) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (b) alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 3.2.1.2.2. Dla wariantu RESTR MSC.SG.VOC **wszystkie pozostałe przymiotniki** mają końcówkę /e/ ⟨e⟩, występującą po: (a) temacie supletywnym nacechowanym niealternującym, (b) alternancie nienacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (c) temacie supletywnym nienacechowanym niealternującym, (d) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (e) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 4.0.1.0.0. Dla MSC.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 121-126 nie mają formy FREE.

Reguła 4.0.1.1.0. Dla MSC.PL przymiotniki stanowiące klasę AdjCl 129 nie mają końcówki, opierając formę FREE na temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 4.0.1.2.1. Dla MSC.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 068-080, 087, 096, 108 oraz 127, mają, w formie FREE, końcówkę /j/ ⟨i⟩, występującą po: (a) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (b) alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 4.0.1.2.2. Dla MSC.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 088-090, 109-118 oraz 128, mają, w formie FREE, końcówkę /j/ ⟨i⟩, występującą po: (a) temacie supletywnym nacechowanym niealternującym, (b) temacie supletywnym nienacechowanym niealternującym, (c) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (d) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 4.0.1.3.1. Dla MSC.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 002-008, 014-051, 053-064, 066, 067, 083, 086, 093-095, 098, 100 oraz 103-107, mają, w formie FREE, końcówkę /i/ ⟨i⟩, występującą po: (a) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (b) alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 4.0.1.3.2. Dla MSC.PL **wszystkie pozostałe przymiotniki** mają, w formie FREE, końcówkę /i/ ⟨i⟩, występującą po: (a) temacie supletywnym nienacechowanym niealternującym, (b) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (c) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 4.0.2.0.0. Dla **MSC.PL** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 121-126 oraz 129 nie mają formy **BOUND**.

Reguła 4.0.2.1.1. Dla **MSC.PL** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 002-008, 014-051, 053-064, 066-080, 083, 086, 087, 093-096, 098, 100, 103-108 oraz 127, mają, w formie **BOUND**, końcówkę /i/ ⟨i⟩, występującą po: (a) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (b) alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 4.0.2.1.2. Dla **MSC.PL** **wszystkie pozostałe przymiotniki** mają, w formie **BOUND**, końcówkę /i/ ⟨i⟩, występującą po: (a) temacie supletywnym nacechowanym niealternującym, (b) temacie supletywnym nienacechowanym niealternującym, (c) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (d) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 5.0.1.0.0. Dla **FEM.SG.CORE** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 120, 127 oraz 128, nie mają formy **FREE**.

Reguła 5.0.1.1.0. Dla **FEM.SG.CORE** przymiotniki stanowiące klasę AdjCl 116 mają, w formie **FREE**, końcówkę /wə/ ⟨uą⟩, występującą po temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 5.0.1.2.1. Dla **FEM.SG.CORE** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 077, 079, 080 oraz 117, nie mają końcówki, opierając formę **FREE** na: (a) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (b) alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 5.0.1.2.2. Dla **FEM.SG.CORE** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 118 oraz 129 nie mają końcówki, opierając formę **FREE** na: (a) alternancie nienacechowanym tematu supletywnego nacechowanego, (b) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 5.0.1.3.1. Dla **FEM.SG.CORE** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 112, 114 oraz 115, mają, w formie **FREE**, końcówkę /je/ ⟨ie⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 5.0.1.3.2. Dla **FEM.SG.CORE** przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 110, 111, 113 oraz 126, mają, w formie **FREE**, końcówkę /je/ ⟨ie⟩, występującą po: (a) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (b) temacie niesupletywnym niealternującym.

- Reguła 5.0.1.4.1. Dla FEM.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 065-067, 073, 074, 087 oraz 107, mają, w formie FREE, końcówkę /e/ ⟨e⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.
- Reguła 5.0.1.4.2. Dla FEM.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 072, 075, 076, 089-096, 108 oraz 109, mają, w formie FREE, końcówkę /e/ ⟨e⟩, występującą po: (a) temacie supletywnym nacechowanym niealternującym, (b) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (c) temacie niesupletywnym niealternującym.
- Reguła 5.0.1.5.1. Dla FEM.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 009-013, 030-032, 041-050, 054-057, 061-064, 069, 070, 082 oraz 084-086, mają, w formie FREE, końcówkę /ə/ ⟨ă⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.
- Reguła 5.0.1.5.2. Dla FEM.SG.CORE **wszystkie pozostałe przymiotniki** mają, w formie FREE, końcówkę /ə/ ⟨ă⟩, występującą po: (a) alternancie nienacechowanym tematu supletywnego nacechowanego, (b) temacie supletywnym nacechowanym niealternującym, (c) alternancie nienacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (d) temacie supletywnym nienacechowanym niealternującym, (e) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (f) temacie niesupletywnym niealternującym.
- Reguła 5.0.2.0.0. Dla FEM.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 120 oraz 127-129 nie mają formy **BOUND**.
- Reguła 5.0.2.1.1. Dla FEM.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 077, 079, 080 oraz 117, mają, w formie BOUND, końcówkę /w/ ⟨u⟩, występującą po: (a) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (b) alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.
- Reguła 5.0.2.1.2. Dla FEM.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 116 oraz 118 mają, w formie BOUND, końcówkę /w/ ⟨u⟩, występującą po: (a) alternancie nienacechowanym tematu supletywnego nacechowanego, (b) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 5.0.2.2.0. Dla FEM.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasę AdjCl 089 mają, w formie BOUND, końcówkę /j/ ⟨e⟩, występującą po temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 5.0.2.3.1. Dla FEM.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 112, 114 oraz 115, mają, w formie BOUND, końcówkę /j/ ⟨i⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 5.0.2.3.2. Dla FEM.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 110, 111, 113 oraz 126, mają, w formie BOUND, końcówkę /j/ ⟨i⟩, występującą po: (a) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (b) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 5.0.2.4.1. Dla FEM.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 065-067 oraz 107 mają, w formie BOUND, końcówkę /e/ ⟨e⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 5.0.2.4.2. Dla FEM.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 091-096 mają, w formie BOUND, końcówkę /e/ ⟨e⟩, występującą po: (a) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (b) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 5.0.2.5.1. Dla FEM.SG.CORE przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 009-013, 030-032, 041-050, 054-057, 061-064, 069, 070, 073, 074, 082 oraz 084-087, nie mają końcówki, opierając formę BOUND na alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 5.0.2.5.2. Dla FEM.SG.CORE **wszystkie pozostałe przymiotniki** nie mają końcówki, opierając formę BOUND na: (a) alternancie nienacechowanym tematu supletywnego nacechowanego, (b) temacie supletywnym nacechowanym niealternującym, (c) alternancie nienacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (d) temacie supletywnym nienacechowanym niealternującym, (e) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (f) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 6.0.1.0.0. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 120, 127 oraz 128, nie mają formy FREE.

- Reguła 6.0.1.1.0. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasę AdjCl 129 nie mają końcówki, opierając formę FREE na temacie niesupletywnym niealternującym.
- Reguła 6.0.1.2.1. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 112 oraz 115 mają, w formie FREE, końcówkę /je/ ⟨ie⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.
- Reguła 6.0.1.2.2. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 111 oraz 113 mają, w formie FREE, końcówkę /je/ ⟨ie⟩, występującą po temacie niesupletywnym niealternującym.
- Reguła 6.0.1.3.1. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 077-080 oraz 118, mają, w formie FREE, końcówkę /le/ ⟨le⟩, występującą po: (a) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nacechowanego, (b) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (c) alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.
- Reguła 6.0.1.3.2. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasę AdjCl 117 mają, w formie FREE, końcówkę /le/ ⟨le⟩, występującą po alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego.
- Reguła 6.0.1.4.1. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 075, 076, 087, 096, 108 oraz 126, mają, w formie FREE, końcówkę /j/ ⟨i⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.
- Reguła 6.0.1.4.2. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 090, 109, 110 oraz 114-116, mają, w formie FREE, końcówkę /j/ ⟨i⟩, występującą po: (a) temacie supletywnym nacechowanym niealternującym, (b) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (c) temacie niesupletywnym niealternującym.
- Reguła 6.0.1.5.1. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 058-064, 093-095, 100, 106, 107 oraz 125, mają, w formie FREE, końcówkę /i/ ⟨i⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.
- Reguła 6.0.1.5.2. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasę AdjCl 092 mają, w formie FREE, końcówkę /i/ ⟨i⟩, występującą po temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 6.0.1.6.1. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 011-029, 033-050, 052-054, 056, 065-067, 070, 073, 074, 084, 085, 098, 103-106, 123 oraz 124, mają, w formie FREE, końcówkę /e/ ⟨e⟩, występującą po: (a) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nacechowanego, (b) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (c) alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 6.0.1.6.2. Dla FEM.SG. PERI **wszystkie pozostałe przymiotniki** mają, w formie FREE, końcówkę /e/ ⟨e⟩, występującą po: (a) temacie supletywnym nacechowanym niealternującym, (b) temacie supletywnym nienacechowanym niealternującym, (c) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (d) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 6.0.2.0.0. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 120 oraz 127-129 nie mają formy BOUND.

Reguła 6.0.2.1.1. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 112 oraz 115 mają, w formie BOUND, końcówkę /je/ ⟨ie⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 6.0.2.1.2. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 110, 111 oraz 113, mają, w formie BOUND, końcówkę /je/ ⟨ie⟩, występującą po temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 6.0.2.2.1. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 077-080 oraz 118 mają, w formie BOUND, końcówkę /le/ ⟨le⟩, występującą po: (a) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nacechowanego, (b) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (c) alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 6.0.2.2.2. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasę AdjCl 117 mają, w formie BOUND, końcówkę /le/ ⟨le⟩, występującą po alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 6.0.2.3.1. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 058-064, 075, 076, 093-096, 100, 106-108, 125 oraz 126, mają, w formie BOUND, końcówkę /i/ ⟨i⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 6.0.2.3.2. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 092 oraz 114-116 mają, w formie BOUND, końcówkę /i/ ⟨i⟩, występującą po: (a) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (b) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 6.0.2.4.1. Dla FEM.SG. PERI przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 011-029, 033-050, 052-054, 056, 065-067, 070, 073, 074, 084, 085, 087, 098, 103-106, 123 oraz 124, mają, w formie BOUND, końcówkę /e/ ⟨e⟩, występującą po: (a) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nacechowanego, (b) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (c) alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 6.0.2.4.2. Dla FEM.SG. PERI **wszystkie pozostałe przymiotniki** mają, w formie BOUND, końcówkę /e/ ⟨e⟩, występującą po: (a) temacie supletywnym nacechowanym niealternującym, (b) temacie supletywnym nienacechowanym niealternującym, (c) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (d) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 7.0.1.0.0. Dla FEM.SG.VOC przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 120, 127 oraz 128, nie mają formy FREE.

Reguła 7.0.1.1.0. Dla FEM.SG.VOC wszystkie pozostałe przymiotniki mają formę FREE całkowicie homonimiczną (homofoniczną i homograficzną) z formę tekstową FREE formy fleksyjnej FEM.SG.CORE.

Reguła 7.1.2.0.0. Dla FEM.SG.VOC przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 120 oraz 127-129 nie mają formy BOUND.

Reguła 7.1.2.1.0. Dla FEM.SG.VOC **wszystkie pozostałe przymiotniki** mają formę BOUND całkowicie homonimiczną (homofoniczną i homograficzną) z formę tekstową BOUND formy fleksyjnej FEM.SG.CORE.

Reguła 8.0.1.0.0. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 120, 122, 123, 127 oraz 128, nie mają formy FREE.

Reguła 8.0.1.1.0. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasę AdjCl 129 nie mają końcówki, opierając formę FREE na temacie niesupletywnym niealternującym.

- Reguła 8.0.1.2.1. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 112 oraz 115 mają, w formie FREE, końcówkę /je/ ⟨ie⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.
- Reguła 8.0.1.2.2. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 111 oraz 113 mają, w formie FREE, końcówkę /je/ ⟨ie⟩, występującą po temacie niesupletywnym niealternującym.
- Reguła 8.0.1.3.1. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 077-080 oraz 118 mają, w formie FREE, końcówkę /le/ ⟨le⟩, występującą po: (a) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nacechowanego, (b) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (c) alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.
- Reguła 8.0.1.3.2. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasę AdjCls 117 mają, w formie FREE, końcówkę /le/ ⟨le⟩, występującą po alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego.
- Reguła 8.0.1.4.1. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 075, 076, 087, 096, 108 oraz 126, mają, w formie FREE, końcówkę /j/ ⟨i⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.
- Reguła 8.0.1.4.2. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 090, 109, 110 oraz 113-116, mają, w formie FREE, końcówkę /j/ ⟨i⟩, występującą po: (a) temacie supletywnym nacechowanym niealternującym, (b) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (c) temacie niesupletywnym niealternującym.
- Reguła 8.0.1.5.1. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 058-064, 093-095, 100, 106, 107 oraz 125, mają, w formie FREE, końcówkę /i/ ⟨i⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.
- Reguła 8.0.1.5.2. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasę AdjCls 092 mają, w formie FREE, końcówkę /i/ ⟨i⟩, występującą po temacie niesupletywnym niealternującym.
- Reguła 8.0.1.6.1. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 011-029, 033-050, 052-054, 056, 065-067, 070, 073, 074, 084, 085, 098, 103-106 oraz 124, mają, w formie FREE, końcówkę /e/ ⟨e⟩, występującą po: (a) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nacechowanego, (b) alternancie nacechowanym

tematu supletywnego nienacechowanego, (c) alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 8.0.1.6.2. Dla FEM.PL **wszystkie pozostałe przymiotniki** mają, w formie FREE, końcówkę /e/ ⟨e⟩, występującą po: (a) temacie supletywnym nacechowanym niealternującym, (b) temacie supletywnym nienacechowanym niealternującym, (c) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (d) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 8.0.2.0.0. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 120, 122, 123 oraz 127-129, nie mają formy BOUND.

Reguła 8.0.2.1.1. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 112 oraz 115 mają, w formie BOUND, końcówkę /je/ ⟨ie⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 8.0.2.1.2. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 111 oraz 113 mają, w formie BOUND, końcówkę /je/ ⟨ie⟩, występującą po temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 8.0.2.2.1. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 077-080 oraz 118 mają, w formie BOUND, końcówkę /le/ ⟨le⟩, występującą po: (a) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nacechowanego, (b) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nienacechowanego, (c) alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 8.0.2.2.2. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasę AdjCls 117 mają, w formie BOUND, końcówkę /le/ ⟨le⟩, występującą po alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 8.0.2.3.1. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 058-064, 075, 076, 087, 093-096, 100, 106-108, 125 oraz 126, mają, w formie BOUND, końcówkę /i/ ⟨i⟩, występującą po alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 8.0.2.3.2. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 090, 092, 109, 110 oraz 113-116 mają, w formie BOUND, końcówkę /i/ ⟨i⟩, występującą po: (a) temacie supletywnym nacechowanym niealternującym, (b) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (c) temacie niesupletywnym niealternującym.

Reguła 8.0.2.4.1. Dla FEM.PL przymiotniki stanowiące klasy AdjCls 011-029, 033-050, 052-054, 056, 065-067, 070, 073, 074, 084, 085, 098, 103-106 oraz 124, mają, w formie BOUND, końcówkę /e/ <e>, występującą po: (a) alternancie nacechowanym tematu supletywnego nacechowanego, (b) alternancie nacechowanemu tematu supletywnego nienacechowanego, (c) alternancie nacechowanym tematu niesupletywnego.

Reguła 8.0.2.4.2. Dla FEM.PL **wszystkie pozostałe przymiotniki** mają, w formie BOUND, końcówkę /e/ <e>, występującą po: (a) temacie supletywnym nacechowanym niealternującym, (b) temacie supletywnym nienacechowanym niealternującym, (c) alternancie nienacechowanym tematu niesupletywnego, (d) temacie niesupletywnym niealternującym.

Wnioski

Niektóre ze wskazanych 96 reguł mogą zostać nieco uproszczone dzięki zastosowaniu kryterium synkretyzmu form żeńskich FEM.SG.PERI i FEM.PL, definicyjnego dla dość dużej liczby leksemów. Dotyczy to następujących par reguł: (a) 6.0.1.1.0 oraz 8.0.1.1.0, (b) 6.0.1.2.1 oraz 8.0.1.2.1, (c) 6.0.1.2.2 oraz 8.0.1.2.2, (d) 6.0.1.3.1 oraz 8.0.1.3.1, (e) 6.0.1.3.2 oraz 8.0.1.3.2, (f) 6.0.1.5.1 oraz 8.0.1.5.1, (g) 6.0.1.5.2 oraz 8.0.1.5.2, (h) 6.0.2.2.1 oraz 8.0.2.2.1, (i) 6.0.2.2.2 oraz 8.0.2.2.2.

Te reguły wstępne, po włączeniu w dalszym kroku kryterium alternacji wewnątrztematowych, muszą zostać jednak uzupełnione o szczegółowe reguły dodatkowe, definiujące wszystkie przypadki morfonologicznej wariantywności tematu. Szacunkowa liczba tych reguł dodatkowych wynosi prawie 450.

Z drugiej strony, sformułowane w ten sposób ponad pięćset reguł może nie objąć pojedynczych przymiotników lub nawet całych ich klas, co najczęściej warunkowane będzie semantyką lub uzusem. I tak, przymiotniki stanowiące pewne klasy semantyczne (np. kategoriałność, relacyjność) mogą nie mieć tekstowej formy związanej realizującej formy fleksyjne ze względu na ich składniowe ograni-

czenie do pozycji postsubstantywalnej. Z kolei niektóre przymiotniki mogą nie mieć formy fleksyjnej SG.VOC lub samego tylko wariantu ograniczonego formy MSC.SG.VOC ze względu na ich semantykę, na łączliwość z nadrzędnymi rzeczownikami, lub na sam tylko uzus. Dla takich przypadków konieczne byłoby – na tyle, na ile to możliwe – formułowanie kolejnych reguł wyznaczanych kryteriami głównie leksykalnymi.

Fleksja ujęta w prawie sześćset podstawowych reguł tworzenia form fleksyjnych i tak jest wciąż dużo bardziej ekonomiczna w wyczerpującym i szczegółowym opisie od fleksji posługującej się paradygmatami, ponieważ tym sześciuset regułom realizacyjnym musiałyby odpowiadać około 2200 rekordów stanowiących elementy paradygmatów, przy założeniu, że 129 klas reprezentatywnych przymiotników determinuje liczbę podstawowych (wzorcowych) paradygmatów, z których każdy przeciętnie składa się z 17 rekordów odpowiadających formom fleksyjnym, ich wariantom i przypisanym im formom tekstowym, takich jak np.:

MSC.SG.CORE	FREE FORM	/skump/	<scump>
MSC.SG.CORE	BOUND FORM	/skumpu/-	<scumpu>-
MSC.SG.PERI	FREE FORM	/skump/	<scump>
MSC.SG.PERI	BOUND FORM	/skumpu/-	<scumpu>-
MSC.SG.VOC	nRESTR VAR, FREE FORM	/skump/	<scump>
MSC.SG.VOC	nRESTR VAR, BOUND FORM	/skumpu/-	<scumpu>-
MSC.SG.VOC	RESTR VAR	/skumpe/	<scumpe>
MSC.PL	FREE FORM	/skumpi/	<scumpi>
MSC.PL	BOUND FORM	/skumpi/-	<scumpi>-
FEM.SG.CORE	FREE FORM	/skumpa/	<scumpă>
FEM.SG.CORE	BOUND FORM	/skump/-	<scump>-
FEM.SG.PERI	FREE FORM	/skumpe/	<scumpe>
FEM.SG.PERI	BOUND FORM	/skumpe/-	<scumpe>-
FEM.SG.VOC	FREE FORM	/skumpa/	<scumpă>
FEM.SG.VOC	BOUND FORM	/skump/-	<scump>-
FEM.PL	FREE FORM	/skumpe/	<scumpe>
FEM.PL	BOUND FORM	/skumpe/-	<scumpe>-

Ekonomia opisu jest niewątpliwą zaletą tak pojętej fleksji typu realizacyjnego. Zaletą nie jedyną, bo zaproponowane podejście z jednej strony uwzględnia oba typy formy tekstowej – wolny i związany, obie substancjalne realizacje wykładników morfologicznych – foniczną i graficzną, a z drugiej strony nie musi odwoływać się do niektórych pojęć komplikujących opis, jakimi są np. defektywność fleksyjna (paradygmatu) lub wolna wariacja form. W porównaniu zaś do opisów bazujących na klasach przymiotników definiownych synkretyzmem i liczbą różnych pod względem budowy form, to proponowana tu fleksja typu realizacyjnego przewyższa je spójnością i dokładnością.

Bibliografia

- Beldescu, G. (1984): *Ortografia actuală a limbii române*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Blake, Barry J. (2004): *Case. Second Edition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Burcă, Alina (2024): *Probleme morfologice ale clasei adjectivului românesc*. București: Pro Universitatea.
- Coteanu, Ion (coord.) (1985): *Limba română contemporană. Fonetica. Fonologia. Morfologia*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Guțu Romalo, Valeria (1968): *Morfologie structurală a limbii române (substantiv, adjectiv, verb)*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Guțu Romalo, Valeria (coord.) (2008): *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*. București: Editura Academiei Române.
- Kihm, Alain (2007): Romanian nominal inflection: a realizational approach. [w:] Dindelegan, Gabriela Pană (red.): *Revue Roumaine de Linguistique*. București: Editura Academiei Române, LII, No/Issue 3. Str. 255-302.
- Kramer, Ruth (2015): *The Morphosyntax of Gender*. Oxford: Oxford University Press.
- Macrea, Dimitrie (red.) (1954): *Gramatica limbii române. Vol. 1, Vocabularul, fonetica și morfologia*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române.
- Macrea, Dimitrie (red.) (1954): *Gramatica limbii române. Vol. 2, Sintaxa*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române.

- Macrea, Dimitrie (red.) (1958): *Dicționarul limbii române moderne*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române.
- Maiden, Martin / Dragomirescu, Adina / Dindelegan, Gabriela Pană / Bărbulescu, Oana Uță / Zafiu, Rodica (2021): *The Oxford History of Romanian Morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Maiden, Martin (2014): Morfologia flexionară a pluralului românesc și așa-zisul «neutru» în limba română și în graiurile românești. [w:] Sala, Marius / Stanciu Istrate, Maria / Petuhov, Nicoleta (red.): *Lucrările celui de-al cincilea Simpozion internațional de lingvistică. București, 27-28 septembrie 2013*. București: Univers Enciclopedic Gold. Str. 32-45.
- Matthews, P.H. (1972): *Inflectional Morphology: a Theoretical Study Based on Aspects of Latin Verb Conjugation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Matthews, P.H. (1991): *Morphology. Second Edition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pană Dindelegan, Gabriela (ed.) (2021): *O gramatică a limbii române altfel*. București: Univers Enciclopedic Gold.
- Rosetti, Alexandru (cond.) (1960): *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*. București: Editura Academiei Republicii Populare Române.
- Stump, Gregory T. (2001): *Inflectional Morphology. A Theory of Paradigm Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vasiliiu, Emanuel (1965): *Fonologia limbii române*. București: Editura Științifică.

Slovníky DEX i DOOM

- Avram, Mioara (red.) (1982): *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române. DOOM*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Coteanu, Ion / Seche, Luiza / Seche, Mircea (cond.) (1975): *Dicționarul explicativ al limbii române. DEX*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Sala, Marius / Busuioc, Monica (cond.) (2016): *Dicționarul explicativ al limbii române. DEX, Ediția a II-a*. București: Editura Univers Enciclopedic Gold.
- Vintilă-Rădulescu, Ioana (coord.) (2010): *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române. DOOM. Ediția a II-a*. București: Editura Univers Enciclopedic Gold.

Vintilă-Rădulescu, Ioana (coord.) (2021): *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române. DOOM. Ediția a III-a*. București: Editura Univers Enciclopedic Gold.

Jędrzej Bazaniak

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Analiza wysokiego kontekstu komunikacyjnego języka chińskiego na podstawie wpisów na platformie internetowej 小红书

Abstrakt

Celem artykułu jest przedstawienie specyfiki komunikacji wysokokontekstowej w języku chińskim w warunkach środowiska internetowego. Analizie poddane zostaną wpisy internautów ze szczególnym uwzględnieniem platformy 小红书. W ramach badań zastosowano podejście kognitywne, koncentrując się na semantyce, pragmatyce oraz ramach interpretacyjnych. W artykule przedstawiono przykłady wyrażen, których znaczenie ulega przesunięciom pod wpływem komunikacji internetowej. Zidentyfikowano zjawiska utrudniające interpretację i tłumaczenie oraz zaproponowano możliwości dalszych badań nad kognitywnym przetwarzaniem znaczeń w przestrzeni cyfrowej.

Słowa kluczowe: komunikacja wysokokontekstowa, dyskurs internetowy, ramy interpretacyjne, metafora, idiom

Abstract

An Analysis of High-Context Communication in the Chinese Language Based on Posts from the Online Platform 小红书

The aim of this article is to present the specific features of high-context communication in the Chinese language within the conditions of the internet environment. The analysis focuses on

user-generated posts, with particular attention to the platform 小红书. The study adopts a cognitive approach, emphasizing semantics, pragmatics, and interpretive frames. The article discusses expressions whose meanings have shifted under the influence of online communication. It identifies phenomena that complicate interpretation and translation, and proposes avenues for further research into cognitive meaning processing in digital contexts.

Keywords: high-context communication, online discourse, interpretive frames, metaphor, idiom

1. Kontekst teoretyczny i metodologiczny badań

1.1. Środowisko internetowe

W 2023 roku do globalnej sieci podpiętych było $5,9 * 10^9$ urządzeń w celu wymiany informacji (por. Statista 2024)¹. W 2024 roku na blogach internetowych zamieszczono $4,4 * 10^6$ wpisów oraz wysłano $18,8 * 10^6$ wiadomości tekstowych (por. Statista 2024)². Obserwowalna jest tendencja wzrostu ilości informacji przekazywanych za sprawą internetu. Wśród danych przesyłanych przez sieć internetową znaczna ilość to dane językowe.

Zakłada się, że obecnie nie ma państwa bez (technicznej) możliwości połączenia z globalną siecią. Łączna liczba internautów oscyluje w okolicach $5,3 * 10^9$, z czego $1,1 * 10^9$ stanowią obywatele Chińskiej Republiki Ludowej (por. Statista 2024)³. Chińczycy

¹ Liczba połączeń w ramach Internetu Rzeczy (IoT) na świecie w latach 2022–2023, z prognozami na lata 2024–2033, <https://www.statista.com/statistics/1183457/iot-connected-devices-worldwide/>.

² Korzystanie z mediów w ciągu jednej minuty w internecie – stan na grudzień 2024 roku, <https://www.statista.com/statistics/195140/new-user-generated-content-uploaded-by-users-per-minute/>.

³ Kraje o największej liczbie użytkowników cyfrowych na świecie – stan na luty 2025 roku, <https://www.statista.com/statistics/262966/number-of-internet-users-in-selected-countries/>.

zgodnie z danymi z portalu Statista stanowią najliczniejszą grupę w internecie, następnie plasują się obywatele Indii, Stanów Zjednoczonych i Indonezji (w Polsce jest to ok. $36 * 10^6$, co pozostawia Polskę nieznacznie poza zestawieniem).

Internet można więc metaforycznie przyrównać do kotła (z ang. *melting pot*), w którym zderzają się różnorakie języki, kultury i przekonania. Takie środowisko sprzyja procesowi zmian zachodzących w językach naturalnych. Z jednej strony tworzą się bańki informacyjne, definiowane jako zjawisko personalizowania dostarczanych użytkownikowi internetu informacji opartego na analizie jego dotychczasowych wyszukiwań, jak i dostępnych o nim danych (Wielki słownik języka polskiego 2024), z drugiej natomiast kształtują się pewne uniwersalne znaki, zrozumiałe niezależnie od języka ojczystego i przynależności kulturowej. Przykładem tego zjawiska są memy będące chwytliwymi porcjami informacji, zwykle w formie krótkiego filmu, obrazka lub zdjęcia (Słownik języka polskiego PWN 2024), których zrozumienie często poza kompetencjami językowymi wymaga wiedzy na temat kontekstu (podobnie jak ma to miejsce z metaforami).

1.2. Komunikacja wysokokontekstowa

Człowiek jako istota społeczna od zawsze dążył do budowania relacji z innymi. Potrzeba współlistnienia i wzajemnego porozumiewania doprowadziła do rozwoju coraz bardziej złożonych sposobów komunikacji, które z czasem stały się nieodłącznym czynnikiem kształtowania kultur. Za pomocą języka jednostki nie tylko przekazują informacje, ale również osadzają je w kontekście kulturowym i poznawczym, tworząc struktury znaczeń wspólne dla danej społeczności. W ten sposób język staje się nie tylko narzędziem przekazu, ale również mechanizmem organizującym rzeczywistość poznawczą człowieka.

Rozwój poszczególnych kultur przebiega w odmienny sposób, zależny od różnorodnych czynników, takich jak warunki geograficzne, struktura demograficzna czy dominujące formy organizacji gospodarczej. Współczesne badania międzykulturowe w ujęciu Geerta Hofstede'a lub Edwarda T. Halla proponują zestaw wymiarów

pozwalających opisać i porównywać kultury. Jednym z ważnych rozróżnień w kontekście komunikacyjnym jest podział na kultury wysokiego i niskiego kontekstu. Kultury niskokontekstowe cechują się podejściem indywidualistycznym i komunikacją bezpośrednią, natomiast wysokokontekstowe skupiają się na kolektywizmie i komunikacji pośredniej (por. Hall 1959).

Język pełni nie tylko funkcję komunikacyjną, ale stanowi również podstawowe narzędzie konceptualizacji rzeczywistości. Za jego pomocą jednostki organizują doświadczenia i nadają im znaczenie, co pozwala na wspólne rozumienie świata w ramach danej wspólnoty kulturowej. Analiza użycia języka umożliwia zatem wgląd w sposób postrzegania i kategoryzowania zjawisk przez jego użytkowników. Komunikacja wysokokontekstowa jest mniej dosłowną, a bardziej zależną od sytuacji, relacji społecznych oraz otaczającego ją kulturowego. W takich warunkach język staje się nośnikiem nie tylko treści deskryptywnych, ale i milczenia, intencji oraz emocji, które pozostają często niewyrażone wprost, a mimo to zrozumiałe dla odbiorcy osadzonego w danym kontekście.

Cecha	Komunikacja wysokokontekstowa	Komunikacja niskokontekstowa
Sposób komunikacji	Pośredni, oparty na kontekście	Bezpośredni, oparty na dosłownym znaczeniu słów
Zależność od niewerbalnych sygnałów	Wysoka	Niska
Precyzja informacji	Często niejednoznaczne	Często jednoznaczne
Hierarchia społeczna	Ważna, wpływa na sposób komunikowania	Mniej istotna
Otwartość na konflikt	Unikanie otwartych konfliktów	Otwarte wyrażanie opinii
Znaczenie ciszy	Forma komunikacji	Często niezręczna

Tabela 1: Cechy komunikacji wysokiego kontekstu. Źródło własne.

1.3. Specyfika języka chińskiego

Język chiński jest zaliczany do języków wysokokontekstowych. Zgodnie z klasyfikacją Edwarda T. Halla powiązanie między elementami leksykalnymi i znaczeniem komunikatu w takich językach jest bardziej skomplikowane niż w przypadku kultur niskokontekstowych (np. j. angielski, j. niemiecki) (por. Hall 1976: 91–96) lub umiarkowanie kontekstowych (np. j. polski) (por. Hajduk-Nijkowska 2009). Aby prawidłowo zinterpretować informację wraz z wiedzą leksykalną, wymagana jest również znajomość kontekstu. W języku chińskim ramy interpretacyjne są często bardziej rozbudowane niż w językach niskiego kontekstu i opierają się w większym stopniu na domyślnych założeniach kulturowych, relacyjnych i sytuacyjnych niż na dosłownej semantyce wyrażenia.

Współczesny system pisma chińskiego wywodzi się z piktogramów, które służyły do celów rytualnych. Najstarsze znane formy pisma chińskiego pochodzą z końcowego okresu dynastii Shang, datowanego na ok. XIII–XI wiek p.n.e., a dokładniej z czasów panowania króla Wu Ding. Odkrycia dokonano w Anyang, ostatniej stolicy dynastii Shang, gdzie odnaleziono tzw. inskrypcje na kościach wróżebnych (łopatkach wołów i skorupach żółwi) (por. Qiu 2000: 31–33).

Obecnie większość znaków to znaki złożone semantyczno-fonetyczne, zawierające elementy ideograficzne (choć nadal można odnaleźć w nim piktogramy, np. w piśmie tradycyjnym 龜 guī, odnosi się do żółwia). Zazwyczaj znak składa się z elementu powiązanego z jego wymową (część fonetyczna) i elementu powiązanego ze znaczeniem (część ideograficzna). Elementy znaczeniowe zazwyczaj odnoszą się nie bezpośrednio do desygnatu, lecz do pewnej idei wynikającej z ramy interpretacyjnej. Jeden znak może mieć wiele znaczeń, spośród których to kontekst determinuje poszczególne znaczenia w wypowiedzi.

1.4. Założenia metodologiczne

Materiał badawczy i jego interpretacje podzielone są na następujące kategorie:

- dane – nieprzetworzone fakty;
- informacje – dane zorganizowane, użyteczne, które odpowiadają na pytania: co, gdzie, kiedy (próg informacyjny), jak, dlaczego, jakie skutki;
- wiedza – informacja zagnieżdżona w kontekście, transformowalna, osadzona w umyśle, pozwalająca wnioskować.

Wiedza pozwala na kształtowanie ram interpretacyjnych. Ramy interpretacyjne to struktury poznawcze, które organizują zrozumienie.

W przypadku języka chińskiego warto również zwrócić uwagę na specyfikę systemu pisma. Jako wtórny wobec mowy system kodowania znaczeń, chińskie pismo rozwinęło się w formę logograficzną, pozbawioną klasycznego alfabetu. Stanowi to istotny aspekt w badaniu dyskursu internetowego ze względu na dominującą obecność komunikatów pisemnych w globalnej sieci. Aby lepiej zrozumieć zależności między komunikacją wysokokontekstową a chińskim systemem pisma, kolejny akapit poświęcony zostanie przybliżeniu charakterystyki chińskich znaków.

Współczesny system pisma chińskiego wywodzi się z piktogramów, które służyły do celów rytualnych (wróżbiarstwo). Obecnie większość morfemów można zapisać jako znaki złożone semantyczno-fonetyczne, zawierające elementy ideograficzne, choć nadal można odnaleźć w nim piktogramy, np. w piśmie tradycyjnym 龜 guī odnosi się do żółwia. Jeden morfem może mieć wiele znaczeń, spośród których to kontekst determinuje poszczególne znaczenia w wypowiedzi (por. Qiu 2000).

2. Wysoki kontekst komunikacyjny języka chińskiego w środowisku internetowym

2.1. Internet jako przestrzeń transformacji lingwistyczno-kognitywnej

Internet stał się powszechnym i ogólnodostępnym medium komunikacji, co zostało przedstawione w pierwszej części tekstu. David Crystal w swojej publikacji *Internet Linguistics: A Student*

Guide (2011) stwierdza, że badania na temat zmian zachodzących w językach naturalnych w internecie wciąż nie są wyczerpujące i otwierają wiele przestrzeni do dalszych eksploracji.

W komunikacji internetowej można zaobserwować różnorodne mechanizmy modyfikacji przekazu w j. chińskim, takie jak skracanie wyrażień (绿茶婊 sprowadzone do 绿茶) (por. Koetse 2013), stosowanie skrótowców liczbowych (np. 520 jako homofon 我爱你 – „kocham cię” – stąd święto miłości w Chińskiej Republice Ludowej obchodzone jest 20 maja) oraz wykorzystywanie znaków graficznych i emotikonów jako substytutów ekspresji niewerbalnej (por. Gao 2021). Nawet właściwości takie jak pauzy znaczeniowe czy ironię można w ograniczonym zakresie oddać za pomocą konwencjonalnych środków zapisu.

Przyjęcie, że metafora jest nie tylko figurą retoryczną, lecz także językowym środkiem konceptualizacji rzeczywistości (por. Feldman 2008: 143–167), pozwala w analizie językowej poszukiwać odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób umysł organizuje i rozumie otaczający świat. Badania nad procesami zachodzącymi w komunikacji wysokokontekstowej, charakterystycznej dla języka chińskiego, dają wgląd nie tylko w zmiany językowe, ale również kognitywne mechanizmy komunikacji użytkowników (por. Yu 2009: 3-20). Ustalenie właściwości tych zmian pozwala określić występowanie trudności komunikacyjnych. Zbadanie trwałości cech komunikacyjnych, ich zanikania bądź pojawiania się nowych odpowiada na pytanie, czy wysoki kontekst komunikacyjny jest możliwy w mowie internetowej.

Rozszerzenie badań prowadzonych przez profesora Ning Yu o materiał pochodzący z przestrzeni internetowej stwarza potencjał dla rozwoju empirycznego podejścia do języka poprzez ukazanie, w jaki sposób użytkownicy internetu konceptualizują znaczenia w warunkach postępującej globalizacji oraz funkcjonowania w ramach baniek informacyjnych. Tradycyjne modele kognitywne należy wzbogacić o analizę dynamicznych, multimodalnych form komunikacji charakterystycznych dla środowiska wirtualnego, takich jak wyrażenia leksykalne, skróty liczbowe, elipsy czy emotikony (por. Gao 2021). Wnioski z badań mogą przyczynić się do lepszego zrozumienia mechanizmów poznawczych leżących u podstaw

interpretacji komunikatów we współczesnej chińskiej przestrzeni medialnej, w której znaczenie jest często konstruowane na podstawie wspólnej wiedzy i kontekstu, a nie jedynie na poziomie leksykalnym.

2.2. Analiza wyrażen językowych na podstawie wybranych przypadków

Pomimo różnic w konceptualizacji rzeczywistości między językami niektóre koncepty językowe, takie jak upływ czasu czy wzrost wartości, mogą być osadzone w analogicznych ramach interpretacyjnych, choć wyrażane są za pomocą różnych środków językowych. W języku chińskim czas płynie z góry 上 (shàng) na dół 下 (xià) (np. jak wodospad)⁴, nie z lewa w prawo (np. jak rzeka⁵) (por. Freeman 2007). Podobnie sprawa ma się ze wzrostem cen. W języku polskim ceny idą w górę, w chińskim jednak używa się czasownika 涨 oznaczającego podnoszenie się cieczy⁶.

W badaniu rozwoju języka chińskiego w środowisku internetowym analizie poddano ramy interpretacyjne, semantykę i pragmatykę oraz powiązania między nimi (zarówno wszystkimi, jak i każdym z osobna). Analiza wymienionych czynników ma charakter historyczno-porównawczy. Zestawienie znaczeń słów bądź fraz sprzed użycia ich w dyskursie internetowym oraz znaczeń tychże wyrażen w mowie internetowej dostarcza informacji, jak komunikacja wysokokontekstowa funkcjonuje w przestrzeni wirtualnej.

Sama nazwa platformy, z której pochodzą dane analizowane w niniejszym badaniu, stanowi grę słowną głęboko osadzoną w chińskim kontekście kulturowym. 小红书 (Xiǎo Hóngshū, *Mala Czerwona Książeczka*) nawiązuje symbolicznie do słynnych *Cytatów Przewodniczącego Mao* (毛主席语录, Máo zhǔxí yǔlù), znanych potocznie jako czerwona książeczka. Odwołanie to buduje ramę in-

⁴ 上个星期 – tłumaczenie słowo po słowie „górnym tygodniu” – pragmatyczne znaczenie „zeszły tydzień”.

⁵ W kulturze europejskiej oś czasu obrazuje jego upływ w kierunku z lewa w prawo.

⁶ Klucz znaku 涨 oznacza wodę, ciecz.

terpretycyjną, w której współczesny portal internetowy jawi się jako swoiste kompendium myśli, pomysłów i codziennych obserwacji chińskich internautów, będące cyfrowym odbiciem kulturowego dziennika nowej generacji.

Reprezentatywnym przykładem całkowitej zmiany pragmatycznej może być analiza wyrażenia 打酱油 (dǎ jiàngyóu), oznaczającego iść po sos sojowy. Semantycznie pojawia się rozbieżność już na początku, bowiem 打 oznacza uderzać. Oczywiście użytkownik języka wypowiadając takie słowa nie ma na myśli chęci pobicia sosu sojowego. 打 znajduje się w polu semantycznym akcji i w nieformalnej rozmowie może oznaczać jakąś czynność. Ramy interpretacyjne odbiorcy zapewne powiążą czynność zdobywania sosu sojowego z wybraniem się na zakupy. Na tym etapie analiza mogłaby zostać zakończona, jednak gdy wyrażenie to zostanie użyte w środowisku internetowym, okazuje się, że nie wszystko działa zgodnie z tym rozumowaniem. Chińscy internauci nadali 打酱油 zupełnie nowe znaczenie. Po pojawieniu się w internecie krótkiego materiału wideo, na którym mężczyzna zapytany o wyrażenie swojego zdania odparł, że to nie jego sprawa i idzie tylko po sos sojowy, doszło do zmiany na polu pragmatycznym. W mowie internetowej użytkownicy języka chińskiego zaadaptowali to nowe znaczenie. Co więcej, stało się to głównym znaczeniem tego wyrażenia w internecie. Semantycznie nie zmienia się nic. Ramy interpretacyjne uległy całkowitej zmianie. Pragmatycznie istniejąca konstrukcja nabrała zupełnie nowego znaczenia.

Interpretacja niektórych wyrażeń pozostała bez zmian. Przykładem jest 绿茶 (lǜchá). Zestawienie słów „zielony” i „herbata” poza dosłownym odniesieniem do napoju funkcjonuje także jako metafora opisująca osobę dwulicową. Metafora zielonej herbaty pełni funkcję etykiety społecznej, często używanej w celu ironicznego skomentowania czyjegoś zachowania. Wyrażenie to jest skróconą formą 绿茶婊 (lǜchá biǎo), w której 婊 oznacza „kurtyzanę”. Całość opiera się na metaforze zielonej herbaty symbolizującej niewinność i czystość, która pod powierzchnią skrywa zepsucie.

Do zobrazowania rozszerzenia się pola pragmatycznego posłużyć może 老钱 (lǎo qián). Stare pieniądze w mowie odnoszą się do osób z wyższych klas społecznych (potoczne określenie arystokracji).

Wśród chińskich fanów mieszanych sztuk walki wyrażenie zyskało dodatkowe, pejoratywne znaczenie w środowisku internetowym. Rama interpretacyjna związała określenie z zawodnikami, którzy odnieśli sukces (sportowy, ale co ważniejsze materialny). Zawodnik zostaje określony opisywanym mianem, gdy wyraźnie traci motywację i zapał do sportowej rywalizacji. Wyrażenie wciąż odnosi się do osoby zamożnej, jednak nabiera również nowego znaczenia metaforycznego, sugerującego utratę pokory lub arogancję, podobnie jak w idiomie *woda sodowa uderzyła do głowy*. Zmiana, która zaszła dla 老钱, nie wprowadza zupełnie nowej interpretacji, lecz stanowi przykład wtórnego przypisania cech do wyrażenia.

Opisane pojęcia i metody stanowią punkt wyjścia do odpowiedzi na zadane pytania badawcze oraz poddanie procesowi falsyfikacji założonej hipotezy. Zbadanie mowy internetowej i zmian zachodzących w użyciu języka naturalnego w przestrzeni internetowej mają na celu określenie, jak specyficzne warunki tego środowiska wpływają na zmiany zachodzące w języku chińskim i jak ma się do tego specyfiki wysokokontekstowej.

Kolejnym przykładem kształtowania się nowych znaczeń w przestrzeni internetowej jest neologizm frazeologiczny 牛肉人 (niúròu rén). Wyrażenie oznacza dosłownie „człowiek wołowina”, lecz weszło do internetowego slangu graczy jako określenie osoby przechwalającej się i udającej lepszą, niż jest w rzeczywistości. Wyrażenie to jest stosunkowo hermetyczne i używane głównie przez grupy internautów związane ze środowiskiem gier komputerowych. Geneza tego określenia wymaga rozbicia go na 牛 i 肉. 牛 oznacza bydlę (wół, byk, krowa) i ma pozytywne konotacje, metaforyczne przyrównanie do bydlęcia wskazuje na coś imponującego lub wartościowego (np. 很牛 hěn niú – świetny). 肉 znaczy „mięso”, jednak w tym kontekście odnosi się do ciała lub muskulatury. Zestawienie obu morfemów nabrało właściwości ironicznych, czasami pejoratywnych. Pole znaczeniowe 牛肉人 rozszerzyło się o znaczenia takie jak „wielki pan”, „samochwała” czy, co najbliższe w języku polskim, „kozak”.

3. Wnioski

Internet sprzyja dynamicznym przemianom o charakterze lingwistyczno-kognitywnym. Przeprowadzone analizy ukazują, w jaki sposób dyskurs internetowy zmienia się względem języka używanego przed erą cyfryzacji. Wyrażenia językowe ulegają nie tylko redefinicji znaczeniowej, lecz także wtórnemu nasyceniu nowymi konotacjami kulturowymi i społecznymi. Użytkownicy sieci adaptują się do specyfiki środowiska cyfrowego, czego naturalną konsekwencją są zmiany zachodzące w sposobach komunikacji.

Globalizacja umożliwia intensyfikację wymiany między użytkownikami różnych języków i kultur, co prowadzi do powstawania uniwersalizowanych form ekspresji. Jednocześnie sprzyja to fragmentaryzacji przekazu i jego powierzchowności. W literaturze dotyczącej komunikacji cyfrowej zwraca się również uwagę na zjawisko hermetyzacji dostępu do informacji w obrębie tzw. baniek informacyjnych, które ograniczają użytkownikom kontakt z alternatywnymi interpretacjami i perspektywami poznawczymi (por. Pariser 2011). Dopełnieniem tych przemian jest zanieczyszczenie danych – rozprzestrzenianie się dezinformacji, treści manipulacyjnych oraz zorganizowanych działań w ramach wojny informacyjnej, co wpływa nie tylko na jakość komunikacji, lecz także na kształtowanie ram interpretacyjnych i struktur poznawczych odbiorcy (por. Sunstein 2017).

Wstępne badania pokazują, że wysoki kontekst komunikacyjny jest dobrze zachowany w warunkach internetowych, a co więcej – rozwijają się w nim nowe formy komunikacji. Analiza materiału sugeruje, że istotną rolę w kształtowaniu neologizmów frazeologicznych oraz w interpretacji dyskursu internetowego odgrywa ironia, która wzmacnia kontekstualny charakter komunikacji. Zaprezentowane w artykule analizy pokazują, że ważnym czynnikiem zmian jest ironia. Sygnalizuje to potrzebę dalszych badań nad zjawiskami językowymi zachodzącymi w internecie. Pogłębienie analizy dyskursu internetowego umożliwi wgląd w procesy językowe i kognitywne zachodzące u osób korzystających z globalnej sieci oraz stanowi naturalne rozszerzenie dla równoległe prowadzonych badań nad językiem.

Bibliografia

Monografie

- Cruse, Alan (2011): *Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Feldman, Jerome A. (2008): *From Molecule to Metaphor*. Massachusetts: MIT Press.
- Gao, Chengying (2021): *The Vague Use of Chinese Emotive Netspeak in Internet-Mediated Communication: A Cognitive Pragmatic Perspective*. PhD dissertation, University of Brighton.
- Grucza, Franciszek / Dakowska, Maria (1997): *Podejścia kognitywne w lingwistyce, translatoryce i glottodydaktyce*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Hajduk-Nijakowska, Janina (2009): *Kulturowy kontekst komunikowania*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Hall, Edward T. (1959): *The Silent Language*. New York: Anchor Books.
- Kemmerer, David (2015): *Cognitive Neuroscience of Language*. New York: Psychology Press.
- Lakoff, George / Johnson, Mark (1980): *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Pariser, Eli (2011): *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*. New York: Penguin Press.
- Shu, Dingfang / Zhang, Hua / Zhang, Lei (2019): *Cognitive Linguistics and the Study of Chinese*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Sunstein, Cass R. (2017): *#Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton: Princeton University Press.
- Yu, Ning (2009): *From Body to Meaning in Culture: Papers on Cognitive Semantic Studies of Chinese*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.

Artykuły w czasopismach

- Broeder, Peter (2021): "Informed communication in high context and low context cultures". *Journal of Education, Innovation, and Communication* 3(1). Str. 13-24.
- Crystal, David (2011): *Internet Linguistics: A Student Guide*. London: Routledge.

- Freeman, Margaret H. (2007): „Przekraczanie granic czasu: fenomenologia Merleau-Ponty’ego a teorie językoznawstwa kognitywnego”. *Przestrzenie Teorii* 8. Str. 223–234.
- Karaś, Mariusz (2013): „Żuk w chińskim pokoju. Język jako substytut doświadczenia”. *Lingua ac Communitas* 23. Str. 115–126.
- Sun, Yanfeng (2023): “Similarities and differences in metaphorical clusters of ‘stomach’ in Chinese and English: An explanation based on embodied-cognitive linguistics and cultural scripts”. *Journal of Ningxia University (Humanities & Social Sciences Edition)* 5. Str. 30–39.
- Weston, Michael (2014): *High-context and low-context communication: A comparative study of cultural styles in the Chinese and American contexts* (Doctoral dissertation, University of Minnesota).
- Qiu, Xigui (2000): *Chinese Writing*. Trans. Gilbert L. Mattos and Jerry Norman. Berkeley: The Society for the Study of Early China & The Institute of East Asian Studies.

Źródła elektroniczne

- Koetse, Manya (2013): *The “Green Tea Bitch” – Stereotyping Chinese Women. What’s on Weibo*, 10 kwietnia 2013. URL: <https://www.whatsonweibo.com/dangerous-women-the-green-tea-bitch/> [dostęp: 14.07.2025].
- Statista (2024): *Number of Internet of Things (IoT) connections worldwide from 2022 to 2023, with forecasts from 2024 to 2033*. URL: <https://www.statista.com/statistics/1183457/iot-connected-devices-worldwide/> [dostęp: 14.07.2025].
- Statista (2024): *Media usage in an internet minute as of December 2024*. URL: <https://www.statista.com/statistics/195140/new-user-generated-content-uploaded-by-users-per-minute/> [dostęp: 14.07.2025].
- Statista (2025): *Countries with the largest digital populations in the world as of February 2025*. URL: <https://www.statista.com/statistics/262966/number-of-internet-users-in-selected-countries/> [dostęp: 14.07.2025].
- Wielki Słownik Języka Polskiego (2024): *Bańka informacyjna – zjawisko personalizowania dostarczanych użytkownikowi Internetu informacji opartego na analizie jego dotychczasowych wyszukiwań, jak i dostępnych o nim danych*. URL: <https://wsjp.pl/haslo/podglad/92780/banka-informacyjna> [dostęp: 14.07.2025].
- Słownik Języka Polskiego PWN (2024): *Mem – chwytliwa porcja informacji, zwykle w formie krótkiego filmu, obrazka lub zdjęcia, na którym*

umieszczono jakiś tekst, rozpowszechniana w Internecie. URL: <https://sjp.pwn.pl/sjp/mem;5579327.html> [dostęp: 14.07.2025].

Maria Drgas
Uniwersytet Wrocławski

Das metaphorische Bild der Inflation. Konvergenzen und Divergenzen in der Presse von 1923 und 2023

Abstrakt

Der Beitrag analysiert das metaphorische Bild der Inflation in deutschen Presseartikeln aus den Jahren 1923 (*Frankfurter Zeitung*) und 2023 (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*) auf Grundlage der kognitiven Metapherntheorie von Lakoff und Johnson. Trotz unterschiedlicher historischer Kontexte zeigen sich in beiden Zeiträumen ähnliche metaphorische Konzepte: Inflation wird als Maschine, Krankheit oder Gegner dargestellt.

Die Analyse macht sowohl Konvergenzen als auch Unterschiede sichtbar – etwa in der räumlichen Orientierung: 1923 überwiegt das Bild des Fortschreitens, 2023 jenes des Rückgangs. Die metaphorische Sprache bleibt über 100 Jahre hinweg weitgehend konstant, wird jedoch jeweils an die zeitgenössische Wahrnehmung und mediale Realität angepasst.

Schlüsselwörter: Inflation, Metapher, Strukturmetapher, Orientierungsmetapher, Personifikation, Presse, Sprachbild, Diskursanalyse

Abstract

Inflation in metaphor: a comparative analysis of press discourse in 1923 and 2023

This article analyzes the metaphorical representation of inflation in German press articles from 1923 (*Frankfurter Zeitung*) and 2023 (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*), based on the cognitive metaphor

theory by Lakoff and Johnson. Despite differing historical contexts, similar metaphorical concepts appear in both periods: inflation is portrayed as a machine, an illness, or an opponent.

The study identifies both convergences and divergences, particularly in spatial orientation metaphors: while inflation in 1923 is depicted as progressing forward, in 2023 it is described as retreating or declining. Metaphorical language has remained largely consistent over the past 100 years but is adapted to fit contemporary perceptions and media realities.

Keywords: Inflation, metaphor, structural metaphor, orientational metaphor, personification, press, linguistic image, discourse analysis

1. Zur Wirtschaftslage in den Jahren 1923 und 2023

Die Zeit nach dem 1. Weltkrieg brachte politische Änderungen und neue Grenzen mit sich. Die damit verbundenen finanziellen Versprechungen und Handlungen der deutschen Regierung sowie der ständige Geldnachdruck waren die Ursachen der immer dramatischeren Geldentwertung mit wirtschaftlichen Folgen¹.

Im Jahr 2023 wird Europa auch belastet – die seit vier Jahren dauernde Corona-Krise mit ihren Lockdowns und der Krieg in der Ukraine führen zu ständig steigenden Preisen und sinkendem Geldwert.

Die Inflation als Begriff hat im Laufe der 100 Jahre ihre Bedeutung geändert. Heute wird sie als „anhaltende, allgemeine Erhöhung des Preisniveaus und dadurch bedingter Rückgang der Kaufkraft einer Währung“² (duden.de) verstanden, wobei sie in der Zeit der Weimarer Republik eine Bezeichnung für die wachsende Geldmenge war.

¹ Die Informationen nach den FAZ Artikeln sowie Onlinequellen – https://de.wikipedia.org/wiki/Deutsche_Inflation_1914_bis_1923, <https://www.planet-wissen.de/>

² <https://www.duden.de/suchen/dudenonline/Inflation>

In dem vorliegenden Beitrag wird das in den kognitiven Metaphern³ gezeigte sprachliche Bild der Inflation untersucht. Das besondere Augenmerk gilt dabei den Konvergenzen und Divergenzen zwischen der Situation heute und in den Jahren 1922/23.

2. Korpus und Methode

Das Analysematerial besteht aus ca. 300 Sätzen aus der *Frankfurter Allgemeinen Zeitung* und ca. 80 Sätzen aus der historischen *Frankfurter Zeitung*. Der Unterschied in der Anzahl der metaphorischen Ausdrücke in den exzerpierten Sätzen resultiert aus differenter Definition der Inflation sowie aus beschränkter Menge der historischen Texte⁴. In dem Artikel „Zeugnis einer Katastrophe“⁵ weist Gerald Braunberger auf eine sehr wichtige Information hin:

Wer sich den damaligen Texten nähert, mag zunächst erstaunt sein, dass kaum einmal das Wort „Inflation“ Erwähnung findet. Der Begriff stand damals nicht für eine an einem Verbraucherpreisindex gemessene Geldentwertung, sondern für das Wachstum der Geldmenge. Auch wurde die Entwertung der heimischen Währung weniger an einem Index der Verbraucherpreise gemessen, sondern an der Entwicklung des Wechselkurses gegenüber dem Dollar. Auch fällt die starke Verschränkung des Themas Geldentwertung mit der außenpolitischen Lage des Deutschen Reiches und hier vor allem mit den Streitigkeiten um die im Zusammenhang mit dem Ersten Weltkrieg Deutschland auferlegten Reparationen auf.

Heutzutage wird das Wort *Inflation* als „anhaltende, allgemeine Erhöhung des Preisniveaus und dadurch bedingter Rückgang der Kaufkraft einer Währung“⁶ definiert. Die analysierten metapho-

³ Grundsätzliches zur Metapher s. Abschnitt 3.

⁴ Die untersuchten Texte sind jeweils eine Onlinefassung.

⁵ <https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/inflation-von-1923-zeugnis-einer-katastrophe-18353905.html>

⁶ <https://www.duden.de/suchen/dudenonline/Inflation>

rischen Ausdrücke entsprechen dem Konzept der Inflation in der heutigen Bedeutung.

Die Texte umfassen den Zeitraum von jeweils drei Monaten, 12/1922 bis 02/1923 und 12/2022 bis 02/2023. Die Analyse wurde manuell erstellt und stellt den Versuch dar, einige Tendenzen auszusondern.

3. Grundsätzliches zur Metapher

Der Begriff *Metapher* wird schon seit der Antike untersucht. Die bekannteste Theorie der Metapher, *Substitutions- und Vergleichstheorie*, kommt von Aristoteles. Er verstand die Metapher als die Übertragung vom Namen einer Sache auf die andere, auf verschiedene Art und Weise. In seiner „Poetik“ weist er darauf hin, dass die Metapher ein Kennzeichen des lyrischen Stils sei, der sich eindeutig von der Alltagssprache unterscheiden soll (vgl. Aristoteles 1458b).

Im 20. Jhd. wurden viele neue Theorien zur Metapher entwickelt. Richard und später auch Black entwickelten die *Interaktionstheorie*. Für die beiden Autoren gibt es keine sprachliche Bedeutung als solche, sondern sie entsteht im Kontext einer konkreten sprachlichen Situation (vgl. Kurz 1997: 8ff.; Petraškaitė-Pabst 2006: 23f.).

Die Grundlage der *Divergenztheorie* der Metapher von Searle ist eine Idee der doppelten Bedeutung. Die Metapher soll aus zwei Formen: dem Gesagten und dem Gemeinten, bestehen. Sagen und Meinen werden zu entscheidenden Aspekten der Metaphern (vgl. Searle 1982: 107)⁷.

Die Untersuchung wurde nach der *kognitiven Metaphertheorie* von Lakoff /Johnson durchgeführt. Die Metapher durchdringe das alltägliche Leben jedes Menschen, sie sei im Denken und Handeln und dadurch auch in der Sprache präsent (vgl. Lakoff / Johnson 2008: 11). „Unser alltägliches Konzeptsystem, nach dem wir sowohl denken als auch handeln, ist im Kern und grundsätzlich metaphorisch“, was bedeutet, dass „unsere Art zu denken, unser Erleben und

⁷ In: Rolf (2005: 137).

unser Alltagsleben weitgehend eine Sache der Metapher ist“ (Lakoff / Johnson 2008: 11). Die das menschliche Denken strukturierenden Konzepte (Begriffe) stammen aus dem intellektuellen Bereich, dem Alltagshandeln, den prosaischen Einzelheiten und aus dem, was die Menschen wahrnehmen, wie sie sich in der Welt bewegen und wie sie sich auf andere Menschen beziehen. Das Konzeptsystem spielt deshalb die zentrale Rolle in der Alltagsrealität.

Als ein Beispiel zur Erklärung dieser Tatsache geben die beiden Autoren den Ausdruck *Argumentieren ist Krieg* und ein paar mit ihnen verbundenen alltagssprachlichen Äußerungen an, z.B. *Er griff jeden Schwachpunkt in meiner Argumentation an*; *Ich schmetterte sein Argument ab*. Die Ausdrücke, die für einen Krieg typisch sind, sind eine Darstellung der systematischen Art, in der man über die Kampfaspekte im Falle der Argumentation spricht. Mithilfe dieser Sätze lässt sich die Definition des von Lakoff / Johnson (2008) eingeführten Begriffs der konzeptuellen Metapher leicht erklären:

Das Wesen der Metapher besteht darin, dass wir durch sie eine Sache oder einen Vorgang in Begriffen einer anderen Sache bzw. eines anderen Vorgangs verstehen und erfahren können, z.B. Argumentation wird partiell in Begriffen des Krieges strukturiert, verstanden, eingeführt und diskutiert (Lakoff / Johnson 2008: 12f.).

In der kognitiven Metaphertheorie lassen sich folgende Typen der Metapher aussondern:

A. Strukturmetapher

Für Lakoff / Johnson gehören zur Gruppe der Strukturmetaphern solche Fälle, in denen ein Konzept von einem anderen Konzept her metaphorisch strukturiert wird (Lakoff / Johnson, 2008: 22). Als Beispiel kann die Metapher *Inflation ist eine Maschine* fungieren. Die Wörter, die standardmäßig mit einer Maschine assoziiert werden, werden benutzt, um über die Inflation zu sprechen: *die Mechanismen der Inflation*.

B. Orientierungsmetapher

Bei den Orientierungsmetaphern wird ein Konzept im Gegensatz zu den strukturellen Metaphern nicht von einem anderen her

strukturiert, bei denen ein ganzes System von Konzepten durch ihre wechselseitigen Beziehungen geordnet wird (Lakoff / Johnson 2008: 22). Bei diesen Metaphern wird eine Erscheinung aus der Perspektive des menschlichen Körpers und seiner Beschränkungen beobachtet, und die verwendeten Wörter weisen auf die Orientierung im Raum hin. Die Metapher *mehr ist oben* ist in folgendem Beispiel sichtbar: *Die Inflation erreicht den Höchstwert.*

C. Ontologische Metapher

Die ontologischen Metaphern haben zum Ziel, eine nicht materielle Erscheinung als etwas Materielles, Vorstellbares zu betrachten, um sich damit auseinandersetzen zu können. Der Begriff *Inflation* selbst ist schon eine ontologische Metapher, da damit die ganze wirtschaftliche Situation der Preissteigerung und der Minderung des Geldwertes bezeichnet wird. Des Umfangs wegen wurde in der Analyse auf ontologische Metaphern bis auf Personifikationen verzichtet.

Personifikationen sind solche Metaphern, bei denen das physische Objekt näher in Gestalt einer Person spezifiziert wird (Lakoff / Johnson 2008: 44). Mithilfe dieser Metapher werden den nicht-personalisierten Erfahrungen menschliche Motivationen, Merkmale und Tätigkeiten zugeschrieben.

4. Das Bild der Inflation in Metaphern

4.1. Strukturmetaphern

Es wurden vier Strukturmetaphern zur Inflation ausgesondert:

INFLATION IST EINE MASCHINE

Die Mechanismen der Inflation (04.01.2023)

...neue Antriebe zu neuer Inflation (31.12.1922)

Die Inflation hat ... getrieben. (30.01.2023)

Die Inflation wird metaphorisch als eine Maschine oder ihr Antrieb betrachtet. Folgende Tendenzen wurden ausgesondert:

- a) Die Verwendung von Wörtern, die auf Basis des Morphems {treib} entstehen:

von beiden Seiten *entstehen neue Antriebe zu neuer Inflation* (31.12.1922) [*angebotsgetrieben* (12.01.2023), *treibende Kraft*, (31.12.1922; 12.01.2023), *der Kerntreiber* (12.01.2023), *getrieben werde* (12.01.23), *nachfragegetrieben* (12.01.2023), *trieben* (15.01.2023)]

- b) Die Verwendung von Begriffen, die aus der Maschinenteknik stammen:

Die Inflation besteht aus Komponenten/Mechanismen, weist gewisse Dynamik auf, kommt in Gang, lässt sich nicht bremsen und hat [etwas] angekoppelt.

Die untersuchten Texte sind vom Konzept her einheitlich. In beiden Perioden wurden die Beispiele zur Inflation als Maschine gefunden.

INFLATION IST EIN GEGNER

... *der Kampf gegen die Inflation* sei „noch lange nicht gewonnen“. (06.02.2023)

... bei *Bekämpfung der Preistreibereien*... (19.12.1922)

Die Inflation wird metaphorisch als ein Gegner dargestellt. Es ist eine der umfangreichsten Metapherngruppen, die analysiert wurden. Die Inflation als ökonomische Erscheinung hat negative Konnotationen, was auch in der Sprache eindeutig sichtbar ist. Man kämpft gegen die Inflation, bekämpft, schlägt sie, wappnet sich; die Inflation zerstört. Es sind auch die Maßnahmen gegen die Inflation unternommen. Es gibt auch die Wörter, die Assoziationen mit dem Krieg hervorrufen. Die häufigen Morpheme: {kampf}, {gegen}, {schlag}.

{kampf}

- ... *der Kampf gegen die Inflation* sei „noch lange nicht gewonnen“. (06.02.2023; ähnlich: 20.01.2023, 23.01.2023)

- Die *Inflationsbekämpfung* kann noch nicht am Ende sein. (06.02.2023; ähnlich 02.01.2023, 31.12.2022, 18.01.2023, 08.02.2023, 02.02.2023, 20.01.2023, 02.02.2023, 31.12.2022)
- Bei der *Bekämpfung unangemessener Preisfestsetzung* ist... (19.12.1922)
- bei *Bekämpfung der Preistreibereien*... (19.12.1922)

{gegen}

- Die Europäische Zentralbank *setzt* steigende Zinsen *gegen die hohe Inflation* im Euroraum. (02.02.2023; ähnlich 01.02.2023, 31.01.2023, 31.12.2022, 18.01.2023, 09.02.2023, 02.02.2023)
- *Gegen die Inflation*... (02.02.2023)

{schlag}

- ..., *dass man damit 7 Prozent Inflation schlagen könnte*... (31.12.2022)
- *Um die aktuelle deutsche Inflationsrate zu schlagen*... (31.12.2022)

INFLATION IST EINE KRANKHEIT

...unter den *extrem hohen Inflationsraten leiden* (31.12.2022)

leichte *Besserung der Markwährung* (16.12.1922)

Die Inflation wird als Konzept einer Krankheit dargestellt.

- a) Die die Inflation beschreibenden Ausdrücke aus 1922: *das Fieberthermometer der Valuta, leichte Besserung der Markwährung, die Tendenzbesserung der Markwährung, die lebensnotwendigen Interessen ... der deutschen Währung* weisen auf die Währung als einen Kranken.
- b) Die Metaphern aus den gegenwärtigen Texten lassen sich mit einem Virus vergleichen, der den Organismus (Wirtschaft) zu attackieren versucht. Sichtbar in Worten: *Ursachen der Inflation, [das wird] Inflationär wirken, unter den extrem hohen Inflationsraten leiden, widmet sich*.
- c) Vor der Inflation soll man sich auch schützen. In angegebenen Sätzen könnte man das Wort „Inflation“ mit „Infektion“ ersetzen, was auch der Medizinsprache entspricht.

{schutz}

...und von denen sie sich einen guten Inflationsschutz ... verspricht. (31.12.2022)

Der Aspekt des Inflationsschutzes...

Gold bietet sich traditionell als Schutz vor Inflation an. (31.12.2022)

Auch Immobilien gelten traditionell als Inflationsschutz (31.12.2022)

wer größere Beträge vor der Inflation schützen will (03.02.2023)

INFLATION IST EIN FILM / THEATERSTÜCK

Die Märkte spielten ... ein Disinflation-Szenario (08.02.2023)

Das letzte analysierte Konzept lässt die Inflation als einen Film bzw. Theaterstück sehen. Die metaphorischen Ausdrücke sind nur in gegenwärtigen, modernen Texten zu finden. 1923 waren die Medien nicht zugänglich, es wundert also nicht, dass die Sprache davon nicht geprägt wurde. Die analysierten Metaphern: *spielten ... ein Disinflation-Szenario, die Inflationsraten spielten eine Rolle, ... befeuert ... die Inflation.*

4.2. Personifikation

Die Personifikationen sind Beschreibungen der menschlichen Eigenschaften. Das Wesen der Personifikation liegt darin, verschiedene Ereignisse in Begriffen zu verstehen, die für menschliche Motivation, Eigenschaften und Handlungen typisch sind. Die Personifikationen sind eine allgemeine Kategorie. In jeder Personifikation wird etwas Unmenschliches zu einem Menschen. Das Ziel dieser Ausdrücke ist es, ein Aspekt der Menschheit hervorzuheben (Lakoff / Johnson 2010: 32).

Die Strukturmetaphern, die z.B. die Inflation als einen Gegner oder einen Feind präsentieren, können unter Umständen auch als Personifikationen betrachtet werden. Die Inflation hat auch einen menschlichen Beruf – sie ist (nach strukturmetaphorischen Begriffen) eine Schauspielerin.

Folgende Beispiele der Personifikationen wurden bei der Inflation ausgesondert:

- a) Das menschliche Benehmen in Personifikationen:
- *Die Inflation hat etwas abgenommen.* (01.02.1923)
 - *Hochinflation verlockt zur Verzögerung von Steuerzahlungen.* (20.12.1922)
 - *Die Inflation beruhigt sich – zumindest ein bisschen.* (20.01.2023)
 - *die Inflation bliebe hartnäckig* (13.01.2023)
- b) Die menschlichen Aktivitäten in Personifikationen (Bewegung, Gesellschaft):
- *Und Inflation, Rezession und schlechte Konsumlaune werden sie im neuen Jahr noch einige Zeit begleiten.* (02.01.2023)
 - *da die Lohnerhöhungen niemals mit den Preiserhöhungen ganz Schritt gehalten haben* (07.01.1923)
 - *Kein ernst zu nehmender Experte hat Anfang 2022 Inflationsraten kommen sehen* (01.01.2023)
 - *Noch im Jahre 1921 sprachen die Erscheinungen des Marktes für die These, dass Geldflüssigkeit die natürliche Begleiterscheinung fortschreitender Inflation sei.* (31.12.1922)
 - *Die Inflation des alten Jahres legt schon die Grundlage für künftige Preiserhöhungen* (01.01.2023)
- c) Die menschlichen Eigenschaften:
- *Das Geheimnis der deutschen Inflation.* (31.01.2023)
 - *in valutarischen Beziehungen* (03.02.1923)
 - *Optimismus für die deutsche Währung* (16.12.1922)
 - *die lebensnotwendigen Interessen ... der deutschen Währung ...* (16.12.1922)

4.3. Orientierungsmetapher

Der Name der Orientierungsmetaphern ist mit der Orientierung im Raum verbunden, die aus der Körperhaltung eines Menschen und seinem Funktionieren in der Welt folgt: oben-unten, innen-außen, vorne-hinten, dran-weg, tief-flach, zentral-peripher. Die Orientierungsmetaphern geben einem Konzept eine räumliche Beziehung, z.B. *Glücklich sein ist oben*, was zu solchen Ausdrücken, wie: „Meine Stimmung *stieg*“ führt. Die Grundlage solcher Äußerungen liegt

bei der physischen und kulturellen Erfahrung der Menschen, es ist aber wichtig zu bemerken, dass obwohl die Gegensätze physischer Natur und deshalb konstant sind, sich die darauf basierenden Metaphern abhängig von der Kultur unterscheiden können (vgl. Lakoff / Johnson 2008: 22).

Es ließen sich drei Typen der Orientierungsmetaphern aussondern:

MEHR IST OBEN, WENIGER IST UNTEN

Am häufigsten wird die Information von Höhe der Inflation oder Angaben zur Preissteigerung und Preissenkung angegeben. Eindeutig ist hier die Perspektive *mehr ist oben, weniger ist unten*. Bei den großen Werten der Inflationsraten werden solche Wörter wie: *hoch, Höhepunkt, erhöhen, steigen*, dagegen bei kleineren Werten: *niedrig, liegen, Lage, fallen, sinken/senken* verwendet. *Die Lage* könnte als ein neutrales Wort betrachtet werden. Die Menschen funktionieren aber stehend, sie liegen nur im Schlaf oder wenn sie krank sind, also wenn etwas über sie Kontrolle ausübt. Aus diesem Grunde ist das Wort *die Lage* nach unten gerichtet. Einige Beispiele nach den Morphemen:

a) {hoch}

eine *hohe* Inflationsrate, *der Höhepunkt* der Inflation *überschritten* ... Die ... *Inflation erreicht den Höchstwert*, die Inflationsraten ... *außergewöhnliche Höhen erreichten*.

b) {steig}

stieg in Deutschland und im Euroraum insgesamt weiter, von *5 auf 5,2 Prozent*; *mit dem Steigen und Fallen der Kurse*; Die *hat natürlich den Preis enorm gesteigert, Preissteigerung*

c) {sink}

Warum die Inflation in Deutschland *sinkt*; *Reallöhne sinken wegen hoher Inflation* im Rekordtempo

d) Sonstige

an *Währungswert turmhoch überragten* (31.01.1923)

hat heute den Valutawert der Reichsmark *überschritten*
(31.01.1923)

Eine Preisrevolution folgt der anderen, die *Teuerungsentwicklung*
überstürzt sich. (31.01.1923)

[die] *schwer* verlustreichen, Valutaschuldschein-Transaktionen
(02.01.1923)

die Preise ihre Elastizität *auch nach unten hin* beweisen
(19.12.1922)

KONTROLLE ODER MACHT AUSÜBEN IST OBEN;
KONTROLLE ODER MACHT AUSGESETZT SEIN IST UNTEN

Die Perspektive oben-unten ist auch in Bezug auf die Machtausübung sichtbar. Eine wichtige Bedeutung hat auch der Hinweis, wer bzw. was im Moment die Kontrolle ausübt (oben ist) und wer bzw. was der Kontrolle ausgesetzt ist (unten). Sobald die Inflation durch die richtigen Maßnahmen beherrscht wird und ihre Werte sinken, ist diese *unter Kontrolle*. Wenn nicht, und wenn ihre Werte steigen, hat sie einen wesentlichen Einfluss auf die Wirtschaft und das Leben jeder Mitbürgerin und jedes Mitbürgers (sie *lastet, drückt, übt Druck aus* usw.). Ich habe den Eindruck, dass die Metaphern 2023 in Bezug auf die Kontrolle aus der Perspektive oben/unten eher auf die hohe Inflationsrate hinweisen, wobei ihre Bekämpfung die Form *steigen ist nach vorne, sinken ist nach hinten* annimmt, wir haben dann mir dem *Rückgang der Inflation* zu tun. Was aber interessant ist, sind die Wörter *vorangehen, fortschreiten* in den alten Texten bei der steigenden Inflation zu bemerken.

Die Ausdrücke, die auf die Machtaussetzung hinweisen, basieren auf folgenden Morphemen:

a) {druck}

Inflations*druck*, inflationärer *Druck*, ...die diesen Teil der Inflationsrate *gedrückt* hat, die keinen Aufwärts*druck* ausübt, *drückende* Inflation, unter dem *Drucke*);

b) {fall}

die Inflationsrate ist *gefallen*, die Inflation *fällt*

- c) {lieg}
legt die Grundlage, *lag* nicht mehr ganz so hoch, die valutarische *Lage*

- d) {last}
belasten, *lastet* weiter auf den Verbrauchern, so *lastete* der volle Druck

STEIGEN IST NACH VORNE, SINKEN IST NACH HINTEN

Interessant sind die Orientierungsmetapher, die auf Ebene vorne-hinten zu finden sind.

Zwischen den Jahren 1923 und 2023 gibt es einen wichtigen Unterschied, nämlich die Perspektive der Inflationsbewegung.

- a) Im Jahr 2023 ist es das Zurückgehen:
Wenn *die Inflation* mittelfristig deutlich *zurückgehe*... (01.02.2023)
Wenn *die Inflation im Jahresverlauf zurückgehen* sollte (30.01.2023)
Gourinchas zufolge könnte die aktuelle Prognose *einen „Wendepunkt“* darstellen und *das Wachstum seinen Tiefpunkt erreichen*, während *die Inflation zurückgehe*. (31.01.2023)

- b) Im Jahr 1923 dagegen ist es das Fortschreiten:
...dass Geldflüssigkeit *die natürliche Begleiterscheinung fortschreitender Inflation* sei (31.12.1922)
bei *fortbestehendem* günstigeren Markkurs (19.12.1922)
immer mehr den Weltmarktpreisen *sich nähernde Preisbewegungen* auf den verschiedensten Gebieten (04.01.1923)
Dabei werden diejenigen Warenpreise *vorangehen* müssen (19.12.1922)

5. Schlussfolgerungen

Das metaphorische Bild der Inflation, das in den Texten aus der *Frankfurter Allgemeinen Zeitung* deutlich wird, ist in beiden untersuchten Zeitperioden einheitlich. Das Wort *Inflation* selbst hat zwar im

Laufe der Jahre seine Bedeutung geändert, die ökonomische Erscheinung als solche ist aber weiterhin aktuell und wird ähnlich interpretiert.

Obwohl sich das Korpus vom Jahr 2023 und 1923 quantitativ unterscheidet, lässt sich die vergleichbare Anzahl von Tendenzen aussondern. Es sind kaum neuartige Metapher 2023 sichtbar, es sind überwiegend mehrere Beispiele von Anwendung in gleichem Bereich.

Bibliographie

Aristoteles. *Poetik*. verfügbar über: https://www.noirscript.de/dramaturgie/Aristoteles_poetik.pdf

Black, Max: *Die Metapher*. verfügbar über: http://138.232.99.40/rg03/docs/rg03sk_black.pdf

Frankfurter Allgemeine Zeitung (2008): Alles über die Zeitung [PDF-Datei].

Gierzyńska, Marta Anna (2015): *Konzeptuelle Metaphern in medizinischen Texten*. Olsztyn: Wydawnictwo UWM.

Lakoff, George / Johnson, Mark (2008): *Leben in Metaphern: Konstruktion und Gebrauch von Sprachbildern*. Heidelberg. Carl-Auer-Verlag.

Lakoff, George / Johnson, Mark (2010): *Metafory w naszym życiu*. Warszawa: Wydawnictwo Aletheia.

Petraškaitė-Pabst, Sandra (2006): „Metapherngebrauch im politischen Diskurs. Zur EU-Osterweiterung im Deutschen und Litauischen. Stauffenburg Linguistik. Bd. 39. Tübingen: Stauffenburg Verlag.

Przybył, Maria (2013): *Kognitive Metaphern und Metonymien in Titeln der Zeitungsartikeln zum Thema Europäische Schuldenkrise* (eigene Magisterarbeit). Poznań.

Rolf, Eckard (2005): *Metaphertheorien. Typologie, Darstellung, Bibliographie*. Berlin: De Gruyter Lexikon.

Zawislawska, Magdalena (2011): *Metafora w języku nauki na przykładzie nauk przyrodniczych*. Warszawa: Wydawnictwa Wydziału Polonistyki UW.

www.wikipedia.org

www.duden.de

www.planet-wissen.de/

www.faz.net

podajemy konkretne adresy stron + datę dostępu

Quellen

„Frankfurter Allgemeine Zeitung“, Frankfurter Allgemeine Zeitung GmbH
[Onlinefassung]

Aneta Garlikowska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Porównanie strategii tłumaczeniowych powieści *Pienen hauen pyydustys* Juhaniego Karila w przekładach polskim i niemieckim

Abstrakt

Juhani Karila należy do fińskich autorów młodego pokolenia. Jego pierwsza powieść *Pienen hauen pyydustys* (w polskim przekładzie *Polowanie na małego szczupaka*) ukazała się w 2019 roku, zdobywając liczne nagrody – m.in. Lapońską Nagrodę Literacką. Książka doczekała się licznych tłumaczeń, m.in. na język polski (Sebastian Musielak 2021), a także na niemiecki (Maximilian Murmann 2022). Niniejsza praca ma na celu porównanie obu tłumaczeń oraz zestawienie strategii i technik zastosowanych przez tłumaczy w odniesieniu do wybranych aspektów powieści, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki nieprzekładalności kulturowej i językowej. Punktem wyjścia analizy są klasyfikacje technik i strategii według Krzysztofa Hejwowskiego oraz Olgierda Wojtasiewicza.

Słowa kluczowe: przekład, literatura fińska, strategie tłumaczeniowe, nieprzekładalność kulturowa i językowa, przekład niemiecki, przekład polski, porównanie

Abstract

Comparison of translation strategies for the novel „Pienen hauen pyydystys“ by Juhani Karila in Polish and German translations

Juhani Karila is one of the Finnish authors of the young generation. His first novel „Pienen hauen pyydystys“ (in Polish translation „Polowanie na małego szczupaka“) was published in 2019, winning numerous awards – including the Lapland Literary Award. The book has been translated numerous times, including into Polish (Sebastian Musielak 2021) and into German (Maximilian Murmann 2022). This work aims to compare both translations and to summarize the strategies and techniques used by the translators in relation to selected aspects of the novel, with particular emphasis on the issue of cultural and linguistic untranslatability. The starting point for the analysis are the classifications of techniques and strategies according to Krzysztof Hejwowski and Olgierd Wojtasiewicz.

Keywords: translation, Finnish literature, translation strategies, cultural and linguistic untranslatability, German, Polish, comparison

Jedną z istotnych kwestii przy porównaniu strategii tłumaczeniowych jest odróżnienie pojęć, takich jak tłumaczenie i przekład. Wojtasiewicz (1957: 10nn.) wskazuje na to, że tłumaczenie bywa często pojmowane intuicyjnie, co przekłada się na niejasność istniejących definicji tego procesu. Zwraca on też uwagę na to, że w dostępnych definicjach tłumaczenie jest określane przez pryzmat tego, jak wyglądać powinien jego rezultat, którym jest przekład. Wojtasiewicz we *Wstępie do teorii tłumaczenia* proponuje następującą definicję:

Operacja tłumaczenia tekstu a sformułowanego w języku A na język B polega na sformułowaniu tekstu b w języku B, który to tekst b wywoływałby u jego odbiorców skojarzenia

takie same lub bardzo zbliżone do tych, które u odbiorców wywołał tekst a. (Wojtasiewicz 1957: 22)

Należy podkreślić więc, że tłumaczenie jest procesem, a przekład gotowym tekstem, będącym rezultatem tłumaczenia. Kolejną zasadniczą kwestią podkreśloną w definicji badacza jest cel tłumaczenia – jakim jest wywołanie u odbiorcy przekładu wrażeń możliwie jak najbliższych tym, które wywołuje u odbiorców tekst oryginalny.

Wojtasiewicz (1957) wskazuje, że praktyka dowodzi, iż operacja tłumaczenia jest wykonalna. Niemniej można wyróżnić szczególnie wypadki, które można określić mianem nieprzekładalności, jednak, jak podkreśla badacz, chodzi o pewne elementy tekstu, a nie o jego ogólną całkowitą nieprzekładalność. Wyróżnia on dwa zasadnicze źródła nieprzekładalności:

1. Różnice w strukturze języka, określane też nieprzekładalnością językową.
2. Różnice między zakresem pojęć występujących w języku źródłowym i docelowym, nazywane nieprzekładalnością kulturową. (Wojtasiewicz 1957: 23n.)

Wojtasiewicz wyróżnia trzy sytuacje, które powodują trudności w tłumaczeniu ze względu na strukturę języka:

- a. przekłady z języków bogatszych w środki strukturalne na języki uboższe w środki strukturalne,
- b. przekłady z języków uboższych w środki strukturalne na języki bogatsze w środki strukturalne,
- c. przypadki, gdy język oryginału i język przyszłego przekładu dysponują odmiennymi środkami strukturalnymi, przy czym trudno jest ustalić, który z dwóch języków rozporządza środkami bogatszymi. (Wojtasiewicz 1957: 26)

Przykładami takich środków strukturalnych są zdaniem Wojtasiewicza (1957: 25nn.): sposób wyrażania rodzaju gramatycznego, rodzajniki, rozwinięta morfologia, formy czasownikowe (w tym system czasów gramatycznych czy możliwość utworzenia form z przedrostkami), zdrobnienia i zgrubienia czy też różnice gra-

ficzne oraz fonetyczne. Te ostatnie szczególne znaczenie mają w poezji i utrudniają oddanie w przekładzie zamysłu autora, jak np. onomatopei czy np. oddanie uczuciowego stosunku do pojęcia przez zastosowanie wielkich liter w językach, które nie rozróżniają wielkości liter lub konwencja ich stosowania jest inna niż w języku wyjściowym, przez co odbiorcy nie mają możliwości zauważenia celowego zabiegu autora.

Drugą przyczyną wywołującą trudności przy tłumaczeniu są różnice w zakresie pojęć, jakimi dysponują język wyjściowy i język docelowy (Wojtasiewicz 1957: 52nn.). Wojtasiewicz wylicza kategorie wyrazów, które są źródłem tego typu problemów. Jako pierwszą grupę wymienia terminy techniczne, przy czym w szeroko rozumianym sensie. Badacz do tej kategorii zalicza takie podgrupy, jak: zwierzęta (okapi, gnu), rośliny (agawa, baobab), zjawiska geograficzne i meteorologiczne (hamada, fiord, monsun, wiatr halny), lokalne miary i jednostki monetarne (sażeń wiorsta, pens, kopiejka).

Kolejna podgrupa (Wojtasiewicz 1957: 55nn.) obejmuje pojęcia nazywające wytwory kultury materialnej. Badacz podaje w tym miejscu: budynki (minaret, wigwam), środki lokomocji (kibitka, kanu), broń (tomahawk, ciupaga), stroje lub ich elementy (sari, kilt), instrumenty ludowe (gęśle, kantele), napoje i potrawy (curry kutia, knedle), przedmioty związane z kultem religijnym (ikona).

Następną podgrupą (Wojtasiewicz 1957: 57nn.) są nazwy związane ze stosunkami społecznymi, w tym: nazwy stopni i form pokrewieństwa, grup społecznych, urzędów, instytucji prawnych i politycznych. Ponadto tańce, wierzenia i obrzędy oraz terminy filozoficzne.

Wojtasiewicz (1957: 60nn.) wyodrębnia jeszcze dwie grupy sprawiające problem przekładalności, należą do nich aluzje erudycyjne i aluzje językowe. Aluzjami erudycyjnymi nazywa odwołania do spraw znanych odbiorcy i wywołujące u niego określone skojarzenia. Jest ono zrozumiałe dla odbiorcy tekstu wyjściowego, ponieważ odnosi się do kręgu znanych jemu faktów. Mogą być one związane z szeroko rozumianą kulturą, jak aluzje do dzieł literackich, obrazów, piosenek, ale też np. do wydarzeń historycznych czy też bieżących wydarzeń. Odbiorca przekładu, funkcjonując w innym kręgu kulturowym, często nie dysponuje wiedzą niezbędną

do odczytania aluzji. Z kolei aluzje językowe (Wojtasiewicz 1957: 71 nn.) skupiają się na formie wyrażenia treści. Wojtasiewicz dzieli je na dwie podgrupy: do pierwszej zalicza występowanie w tekście wyjściowych dialektów, gwar lokalnych czy zawodowych. Językoznawca zauważa, że o ile stosunkowo łatwo znaleźć odpowiedniki na poziomie słownictwa, np. w gwarach zawodowych przez zastąpienie ich odpowiednikami z języka docelowego, o tyle jeśli aluzja dotyczy wymowy, stawia tezę o całkowitej nieprzekładalności. Również nie są możliwe do oddania w przekładzie niestandardowych odmian języka o rozwiniętych cechach leksykalnych, gramatycznych i fonetycznych, a zastąpienie ich niestandardową odmianą języka docelowego powoduje zmianę skojarzeń odbiorcy (np. zastąpienie gwary podhalańskiej gwarą szkockich górali nie wywoła u odbiorcy przekładu skojarzeń z Podhalem, jak u odbiorców tekstu wyjściowego). Drugą podgrupą aluzji językowych jest używanie w tekście wyjściowym słów czy dłuższych fragmentów w języku obcym (np. dialogi po francusku w polskim tekście).

Korzystając z klasyfikacji stworzonej przez Wojtasiewicza i rozwijając jego myśl, Hejwowski (2004: 76nn.) przedstawia następującą systematyzację technik przekładu pojęć „nieprzekładalnych”:

1. Reprodukacja bez objaśnień – pozostawienie elementu z języka wyjściowego z ewentualnym dostosowaniem pisowni do języka docelowego.
2. Reprodukacja z objaśnieniem – pozostawienie elementu z języka wyjściowego oraz dodanie do niego objaśnienia, np. w postaci przypisu, czy też dodanie słowa objaśniającego w tekście, np. instrument kantele zamiast kantele.
3. Tłumaczenie syntagmatyczne bez objaśnień – jest to tłumaczenie frazy bez objaśnienia niuansów czy aluzji występujących w tekście wyjściowym (np. fraza z powieści Antoniego Libery *Madame* „cierpiał za miliony” jako „suffered for millions”, przez co odbiorca tekstu anglojęzycznego może nie zauważyć aluzji do *Dziadów* Adama Mickiewicza, jako że nie dysponuje taką znajomością kultury wyjściowej).
4. Tłumaczenie syntagmatyczne z objaśnieniem – dodanie wyjaśnienia do przetłumaczonej frazy.

5. Uznany ekwiwalent – użycie ekwiwalentu z języka docelowego, ma to miejsce m.in. przy tłumaczeniu nazw instytucji, geograficznych, czy nazwisk sławnych ludzi.
6. Ekwiwalent funkcjonalny – w przypadku gdy nie ma uznanego ekwiwalentu tłumacz może zastąpić tłumaczony element innym lepiej znanym w kulturze docelowej.
7. Hiperonim – zastąpienie w języku docelowym pojęcia bardziej szczegółowego bardziej ogólnym, np. A-levels – egzaminy.
8. Ekwiwalent opisowy – zastąpienie terminu opisem jego znaczenia.
9. Opuszczenie – pominięcie elementu z tekstu wyjściowego.

Na postawie obu omówionych klasyfikacji przedstawiona została analiza wybranych elementów polskiego i niemieckiego przekładu fińskiej powieści „Pienen hauen pyydystys”. Jedną z ważnych cech powieści Juhaniego Karili jest to, że większość bohaterów wypowiada się nie w języku literackim, a we wschodniolapońskiej gwarze okolic Pelkosenniemi, Savukoski i Kemijärvi, czyli okolic, z których pochodzi pisarz (Musielak 2021: 335).

Zarówno w przekładzie na język niemiecki dokonany przez Maximiliana Murmanna, jak i na język polski autorstwa Sebastiana Musielaka tłumacze zdecydowali się zachować odrębność językową bohaterów powieści.

Tabela 1. Przykłady niestandardowej odmiany języka

Ekkö sinä ole oppinu mittään, hän sanoi sille (Karila 2019: 22).	Ej scuca, scuca. Nicego cie zycie nie naucyło (Karila 2021: 27).	„Haste nix dazugelernt“, sagte sie zu ihm (Karila 2022: 22).
--	--	--

Musielak (2021: 337) w posłowniu wyjaśnia, w jaki sposób postanowił oddać niestandardową odmianę języka bohaterów powieści – zdecydował się na stworzenie, jak sam to określa, „syntetycznej gwary” tak, żeby nie kojarzyła się z żadną istniejącą odmianą polszczyzny. W tym celu połączył cechy różnych polskich gwar i języka kaszubskiego. W podanym przykładzie widzimy staropolskie słowo

„szczuka” w zamazurzonej¹ formie. Mazurzenie w tym przykładzie jest widoczne także w słowach „nicego”, „zycie” i „naucyło”. W wyrazie „cie” obserwujemy denazalizację samogłoski nosowej ę, charakterystyczną dla wielu polskich gwar, a jej zanik w wygłosie zachodzi obecnie na całym terenie Polski (Karaś²), dlatego nie można przyporządkować tej cechy do konkretnej gwary. Również w przekładzie niemieckim widoczne jest odejście od norm języka literackiego. W przeciwieństwie do Musielaka Murmann nie postanowił wykorzystywać niemieckich gwar, lecz język potoczny. W tym przykładzie możemy zauważyć to na podstawie dwóch słów „haste” jako połączenia wyrazów „hast” i „du” charakterystycznego dla języka potocznego, oraz „nix”, będącego potoczną formą słowa „nichts”.

Tabela 2. Elementy gwarowe

Eiku katoin että eikö nuo perukkeet ole enämpi niinko ahavenille. Ymmärsin että olet haukia pyytämässä (Karila 2019: 31).	No bo widze, ze te przypony to na okonki rychlej. A slyse, ze na scuke wybieras (Karila 2021: 38).	Ich hab mich nur gefragt, ob die Vorfächer hier net eher was für Aale sind. Ich hab’s so verstanden, dass du nen Hecht fangen willst (Karila 2022: 31).
---	--	---

Również kolejny przykład pokazuje w polskim przekładzie wspomniane wcześniej cechy, mazurzenie w słowach: „slyse”, „ze”, „wybieras” oraz zanik nosowości w wygłosie w słowach: „widze”, „slyse”, „się”. Pojawia się tu także słowo „rychlej”, będące stopniem wyższym zachowanego w polszczyźnie tylko w utartych zwrotach

¹ Mazurzenie polega na wymawianiu zamiast spółgłosek dźwiękowych sz, cz, ż, dź spółgłosek zębowych s, c, z, dz.

² http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=leksykon&lid=760&fbclid=IwAR2N7Dl0yq_KCu2buoG6wPlwRRwID_QtVv5a7sYohsezQP-IDYm-50KYSFD8 [ostatni dostęp: 18.04.2023].

słowa „rychło” (Doroszewski³). W niemieckim przekładzie ponownie widoczne są formy skrócone (Sick⁴) charakterystyczne dla mowy potocznej „hab” zamiast „habe”, „hab’s” zamiast „habe es”, „nen” zamiast „einen”. Oprócz tego dostrzegalne jest tutaj słowo „net” użyte zamiast „nicht”. Z jednej strony można je uznać za potoczne, występujące przede wszystkim w języku młodzieży, z drugiej zaś można je też odnieść do południowoniemieckich i austriackich gwar i dialektów, gdzie jest aktywnie używane.

Oprócz gwary warto zwrócić uwagę na przekład nazw odnoszących się do elementów kulturowych, a także nazw własnych.

Tabela 3. Nazwy własne

Meänkieli (Karila 2019: 7)	Język meänkieli (Karila 2021: 7)	Tornedalfinnisch (Karila 2022: 5)
----------------------------	----------------------------------	-----------------------------------

Meänkieli to nazwa własna odmiany języka fińskiego (Institutet för språk och folkminnen, źródło internetowe), używanego na północy Szwecji w dolinie Torne, w dosłownym tłumaczeniu „nasz język”. Musielak w polskim przekładzie zdecydował się na zachowanie nazwy własnej oraz dodanie objaśnienia w postaci dodania określenia „język”, według klasyfikacji Hejwowskiego możemy w tym wypadku mówić o reprodukcji z objaśnieniem. Inną strategię obserwujemy w przekładzie Maximiliana Murmanna, który zdecydował się na uznany ekwiwalent, który istnieje w języku niemieckim.

Tabela 4. Nazwiska

Mukka, Palsa, ja Särestöniemi (Karila 2019: 7)	Skandalizujący artyści (Karila 2021: 7)	K. Mukka, Kalervo Palsa, Reidar Särestöniemi (Karila 2022: 5)
--	---	---

³ <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/rych%C5%82o.html> [ostatni dostęp: 18.04.2023].

⁴ <https://www.spiegel.de/lebenundlernen/schule/zwiebelfibel-kein-bock-auf-nen-date-a-411958.html> [ostatni dostęp: 18.04.2023].

Kolejny przykład odnosi się do nazwisk realnie istniejących osób – fińskich artystów. Musielak zrezygnował z umieszczenia nazwisk w tekście swojego przekładu, a zamiast tego zdecydował się na hiperonim „skandalizujący artyści”, który pozwala czytelnikowi polskiego tekstu odebrać zamysł autora przy wyliczeniu właśnie tych nazwisk, ale pozbawia go możliwości własnej interpretacji tekstu oraz poznania kontekstu kulturowego, którą ma natomiast czytelnik tekstu niemieckiego. W przekładzie niemieckim nastąpiła reprodukcja z częściowym objaśnieniem polegającym na dodaniu imion do nazwisk, dzięki czemu odbiorca ma możliwość zorientowania się, że ma do czynienia z nazwiskami, brakuje jednak jakiegokolwiek wyjaśnienia, kim są wspomniane osoby, przez co odbiorca przekładu może nie mieć tych samych skojarzeń, które ma odbiorca tekstu wyjściowego, zaznajomiony z kulturą fińską.

Tabela 5. Nazwy geograficzne

Siitä irtoaa Vuopion kohdalla kaksi uopajaa, Pikku- ja Iso-Uopaja (Karila 2019: 7).	Na wysokości Vuopion nurt rzeki rozszczepia się na dwa rozlewiska: Małą i Wielką Kołbań (Karila 2021: 8).	Von dort gehen auf Höhe von Vuopio zwei Buchten ab, Pikku-Uopaja und Iso-Uopaja (Karila 2022: 6).
Iso-Uopajan keskellä on Manolaissaari. Siellä [...] (Karila 2019: 8).	Pośrodku Wielkiej Kołbani wznosi się wyspa, Grobowy Ostrów (Karila 2021: 8).	Inmitten der Bucht liegt die Manolaissaari. Auf der Insel [...] (Karila 2022: 6).
Pajukon keskeltä löydämme Päreلامmen. Matalan [...] (Karila 2019: 9).	Pośrodku tych chrapów znajdziemy Zadni Staw. Płytki popław [...] (Karila 2021: 9).	[...] den Perälampi, den "Hintertümpel" (Karila 2022: 7).

Różnice w zastosowanych strategiach widzimy też na przykładzie geograficznych nazw własnych. W przypadku przekładu polskiego tłumacz posłużył się ekwiwalentem funkcjonalnym, zastępując fińskie nazwy geograficzne polskimi odpowiednikami, stworzony-

mi przez niego samego (uznane ekwiwalenty tych nazw w języku polskim nie istnieją). Inaczej postąpił autor niemieckiego przekładu, który zdecydował się na reprodukcję. Dodatkowe objaśnienia w tym wypadku nie były konieczne, ponieważ już w tekście oryginału znajdziemy informację, do czego odnoszą się nazwy.

W powieści pojawia się także wiele określeń elementów przyrody, charakterystycznych dla krajobrazu Finlandii, a w szczególności Laponii.

Tabela 6. Elementy przyrody

Tunturi (Karila 2019: 7)	Kopulaste wzgórza (Karila 2021: 7)	Bergtundra (Karila 2022: 5)
--------------------------	------------------------------------	-----------------------------

Jednym z takich określeń jest „tunturi”, nazywające charakterystyczne dla Finlandii półkoliste wzgórza, wznoszące się ponad las. Zarówno w języku polskim, jak i niemieckim nie ma uznanego ekwiwalentu. Kopulaste wzgórza w polskim przekładzie można uznać za ekwiwalent opisowy, jednak nie uwzględnia on pełnego znaczenia fińskiego terminu. W przypadku przekładu niemieckiego można mówić o ekwiwalencie funkcjonalnym – „Bergtundra” dosłownie oznacza „tundrę górską”. To tłumaczenie nie oddaje kształtu wzgórz, jednak opisuje środowisko i roślinność charakterystyczne dla „tunturi”.

Tabela 7. Elementy przyrody część druga

Ja kaukana kylien ulkopuoella, metsien, aapasoiden ja järvien takana nimetömät oliot tarkkailevat valtakuntantaansa ja talojen kalpeita valoja tunturien huipuilta (Karila 2019: 7).	Daleko za wsiami, za lasami, jeziora- mi i mszarami, ze szczytów lapońskich wzgórz strzegą swego królestwa bezimienne istoty (Karila 2021: 8).	Und fernab der Dör- fer, hinter Wäldern, Aapamooren und Seen wachen namen- lose Wesen auf den Gipfeln der Tunturis über ihr Reich [...] (Karila 2022: 5n.).
--	--	---

„Tunturi” pojawia się także w innym fragmencie tekstu. Musielak ponownie zdecydował się na ekwiwalent opisowy. Różnica natomiast widoczna jest w przekładzie niemieckim, gdzie tym razem została wykorzystana reprodukcja bez objaśnienia. W tym fragmencie znajduje się jeszcze jeden element fińskiej przyrody. „Aapasuo” to określenie na rodzaj torfowiska, gdzie występują mszarne kępki. Polskim odpowiednikiem tego określenia jest „torfowisko aapa”, które jest pojęciem specjalistycznym i nie wywołującym u większości odbiorców żadnych skojarzeń, inaczej niż zastosowany w przekładzie hiperonim „mszary”. W niemieckiej wersji tekstu pojawia się z kolei uznany ekwiwalent „Aapamoor”.

Ważną częścią powieści są mitologiczne istoty towarzyszące ludziom. Juhani Karila odwołuje się nie tylko do folkloru saamskiego, ale też do estońskiego, słowiańskiego i germańskiego.

Tabela 8. Elementy mitologiczne

Silloin näkki nousi pintaan kämmen toisessa päässä (Karila 2019: 37).	Wtedy przy brzegu po drugiej stronie badyliśka z wody zaczął wynurzać się wödnik (Karila 2021: 46).	Dann erschien auf der anderen Seite des Tümpels ein Näck an der Oberfläche (Karila 2022: 39).
---	---	---

W danym przykładzie mamy do czynienia z postacią z mitologii germańskiej. Niksa to wodny demon, topiący ludzi. W polskim przekładzie zamiast niksy pojawia się lepiej znany w naszej kulturze wödnik, czyli ekwiwalent funkcjonalny. Należy zauważyć, że zapis słowa odbiega od standardowo przyjętego, co stwarza wrażenie egzotykcji pojęcia. W niemieckiej wersji tekstu pojawia się uznany ekwiwalent.

Na podstawie przedstawionych przykładów nie można dokonać pełnej analizy porównawczej polskiego i niemieckiego przekładów, niemniej można zauważyć pewne tendencje w obu tekstach. Jeśli chodzi o oddanie odrębności językowej wypowiedzi bohaterów powieści, należy podkreślić, że w obu przekładach została ona zachowana, jednak bardziej wyraźna jest ona w przekładzie Sebastiana

Musielaka, który stworzył syntetyczną odmianę języka polskiego na potrzeby powieści, co też sam podkreśla w posłowiu. Jeśli chodzi o przekład niemiecki Maximiliana Murmanna, tam odrębność językowa jest oddana w mniej wyraźny sposób i sprowadza się do uzupełnienia języka literackiego pojedynczymi skrótami i słowami, przede wszystkim z języka potocznego, chociaż pojawiają się też słowa dialektalne, co pokazał jeden z przykładów.

Wyraźne tendencje dostrzegalne są też na podstawie analizy przekładu elementów kulturowych. W polskim tekście zauważalna jest preferencja ekwiwalentów funkcjonalnych, podczas gdy w niemieckim częściej spotykana jest reprodukcja lub posługiwanie się ekwiwalentami uznanymi.

Bibliografia

- Doroszewski, Witold: *Słownik języka polskiego*. <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/rych%C5%82o.html> [ostatni dostęp: 18.04.2023].
- Hejwowski, Krzysztof (2004): *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Institutet för språk och folkminnen: Meänkieli. <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-nationella-minoritetssprak/meankieli> [ostatni dostęp: 18.04.2023].
- Karaś, Halina: *słowa*. http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l=leksykon&lid=760&fbclid=IwAR2N7Dl0yq_KCu2buoG6wPlwRRwID_QtVv5a7sYohsezQP-IDYm50KYSFD8 [ostatni dostęp: 18.04.2023].
- Karila, Juhani (2019): *Pienen hauen pyydystys*. Helsinki: Kustannus-sakeyhtiö Sitala.
- Karila, Juhani (2021): *Polowanie na malego szczupaka*. Tłum. Sebastian Musielak. Gdańsk: Marpress.
- Karila, Juhani (2022): *Der Fluch des Hechts*. Tłum. Maximilian Murmann. Erlangen: Homunculus.
- Musielak, Sebastian (2021): Posłowie, czyli słów parę o słowach [w:] Karila, Juhani: *Polowanie na malego szczupaka*. Tłum. Sebastian Musielak. Gdańsk: Marpress.
- Sick, Bastian: Kein Bock auf nen Date? <https://www.spiegel.de/lebenundlernen/schule/zwiebelfibel-kein-bock-auf-nen-date-a-411958.html> [ostatni dostęp: 18.04.2023].
- Wojtasiewicz, Olgierd (1957): *Wstęp do teorii tłumaczenia*. Warszawa: Tepis.

Pawel Hejza

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

”Men gräv då, människor, gräv, för snart är det kväll, och jordpärorna är många (...).” Analys av den dialektala stiliseringen i den svenska översättningen av Władysław Stanisław Reymonts *Chłopi*

Abstract

’Men gräv då, människor, gräv, för snart är det kväll, och jordpärorna är många (...): Analysis of Dialectal Stylistation in the Swedish Translation of Władysław Stanisław Reymont’s ’Chłopi’

This study explores how dialectal stylisation in Władysław Stanisław Reymont’s novel ‘Chłopi’ (1904–1909) is represented in the Swedish translation ‘Bönderna’ by Ellen Wester (1918; 1924). The research combines linguistic and translation-theoretical approaches, focusing on the strategies used to render Polish dialectal features into Swedish. The theoretical framework draws on Leszek Berezowski’s classification of dialect translation strategies, including neutralisation, relativisation, rusticalisation, colloquialisation, and artificial variety.

The empirical analysis compares dialogues from the Polish original and the Swedish translation, examining phonetic, lexical, and morphosyntactic features characteristic of the dialect based on *gwara łowicka*. The results show that Wester largely applied neutralisation, translating dialectal elements into Swedish standard language. However, she occasionally compensated for the loss of dialectal colouring through colloquialisation and compensatory additions, introducing everyday speech markers and certain archaic or dialectal words.

The conclusion emphasises that while the Swedish translation is highly standardised, it nonetheless retains elements of folk speech and rural tone through selective stylistic adaptations. The analysis thus reveals both the challenges and creative solutions applied in translating dialectal stylisation from Polish into Swedish.

Keywords: dialect, translation, stylisation, Władysław Stanisław Reymont, Ellen Wester, translation strategies

Abstrakt

**„Men gräv då, människor, gräv, för snart är det kväll,
och jordpärorna är många (...):” Analiza stylizacji gwarowej
w szwedzkim przekładzie powieści Władysława Stanisława
Reymonta *Chłopi***

Artykuł przedstawia analizę stylizacji dialektalnej w szwedzkim przekładzie powieści *Chłopi* autorstwa Władysława Stanisława Reymonta, dokonanym przez Ellen Wester (1918; 1924) pod tytułem *Bönderna*. Badanie łączy perspektywę językoznawczą i przekładową, koncentrując się na sposobach oddania dialektalnych cech języka polskiego w języku szwedzkim. Podstawę teoretyczną stanowi klasyfikacja strategii przekładu dialektu według Leszka Berezowskiego, obejmująca m.in. neutralizację, relatywizację, rustykalizację, kolokwializację i wariant sztuczny.

Analiza empiryczna dotyczy dialogów z pierwszego tomu powieści (*Jesien/Hösten*) i porównuje elementy fonetyczne, leksykalne oraz morfosyntaktyczne. Wyniki wskazują, że Wester najczęściej stosowała strategię neutralizacji, tłumacząc dialektalne formy na język standardowy. Jednocześnie jednak kompensowała utratę zabarwienia dialektalnego poprzez elementy języka potocznego oraz pojedyncze archaizmy i regionalizmy.

Wnioski badania podkreślają, że mimo wysokiego stopnia standaryzacji, przekład zachowuje pewne cechy stylu ludowego i wiejskiego tonu. Analiza ujawnia zatem zarówno ograniczenia, jak

i twórcze rozwiązania w tłumaczeniu stylizacji dialektalnej z języka polskiego na szwedzki.

Słowa kluczowe: dialekt, przekład, stylizacja, Władysław Stanisław Reymont, Ellen Wester, strategie przekładu

1. Inledning

År 2024 var det ett hundra år sedan Władysław Stanisław Reymont mottog Nobelpriset i litteratur. År 2025 har i sin tur blivit uppkallat till minne av Reymont för att uppmärksamma hans författarskap och dess roll i den polska litteraturhistorien. Vid en sådan här tidpunkt är det värt att reflektera över det verk som gav honom Svenska Akademiens hyllning. Detta verk är romanen *Chłopi* i den svenska översättningen av Ellen Wester (1918; 1924) med titeln *Bönderna*. Det är en episk bonderoman i fyra band fördelad efter fyra årstider. Romansviten skildrar öden av de polska bönderna i en by i slutet av 1800-talet. Reymont skapade romanens handling utifrån sina egna observationer som han gjorde när han arbetade som stationsinspektör på järnvägsstationen i Lipce.

Trots att det genom tiderna funnits en etablerad forskning om Reymont som författare och hans verk har det hittills inte genomförts någon omfattande forskning om översättningen av romanen till svenska. Den språkvetenskapliga forskningen har främst fokuserat på dialektens närvaro i romanen – dess särdrag och underordning i förhållande till verkets andra litterära värden. Översättningsfrågorna har behandlats i undersökningar om översättning till andra språk och om den svenska översättningen finns endast kommentarer och enskilda forskares insikter. Det är därför intressant att titta närmare på den svenska översättningen för att se vilka översättningsstrategier och tekniker som använts i översättningen för att återge romanens karaktäristiska drag.

Uppmuntrad av det nuvarande forskningsläget och personligen nyfiken på romanens språkliga utformning vill jag sätta ljus på det

dialektala språket i *Bönderna*. Jag ämnar jämföra originaltexten och dess översättning och analysera hur romanen har översatts. Syftet med min studie är att undersöka de strategier som finns för översättning av den dialektala stiliseringen i Ellen Westers översättning av Władysław Stanisław Reymonts roman *Chłopi*. Syftet med denna studie är att vilka dialektmarkörer som finns i den polska texten och hur de översatts till svenska. Frågan gäller även i vilken grad den dialektala stiliseringen är översatt till svenska och den dialektala stiliseringen på svenska förhåller sig till utomspråkliga aspekter av den översatta texten.

Det fåtalet röster som behandlar den svenska översättningen i jämförelse med originalet gör det klart att den dialektala stiliseringen försvinner i översättningen till förmån för det svenska standardspråket (Wędkiewicz 1925; Ziejka 1999; Parkman 2022). På grund av att det egentligen inte finns någon storskalig forskning i det ämnet är jag tveksam om de tidigare iakttagelserna stämmer. Jag vill därför verifiera dem och undersöka själv vad som har hänt med Reymonts dialektsystem i den svenska översättningen. Detta är också en forskningsfråga i min studie.

2. Forskningsläge

Diskussionen angående dialekt i *Chłopi* av Reymont har varit intressant för flera språk- och litteraturvetare. Romanens språkliga stoff är nämligen vävt av dialekt och andra språkstilar. För att bredda ut diskussionen om dialekt i romanen kartlägger jag forskarnas synpunkter om berättarröster i texten.

Kazimierz Wyka urskiljer tre berättarstilar, tre berättarstrukturer och kallar dem för *den stiliserande modernisten*, *den realistiske iakttagaren* och *den folkslige pratmakaren*¹ (1968, 66). Var och en av dessa strukturer har sitt ursprung i en annan tradition inom den polska prosan. Den stiliserande modernisten hämtar stilen från den

¹ De svenska namnen för Wykas berättarstilar använder jag enligt Packaléns (2001, 173) översättningar från boken *Under två kulturers ok. Allmogeskildringar i den polska och svenska 1800- och 1900-talslitteraturen*.

lyriska och intellektuella poetiken från perioden Unga Polen. Den realistiske iakttagaren ärver mycket från den realistiska polska prosan, främst från den positivistiska perioden. Den sistnämnda – den folkliga pratmakaren – tillhör den äldre litterära traditionen, nämligen kåseri², men kan placeras i allmoge- och landsbygdsmiljön och beskrivas med hjälp av dialekten. Det är just pratmakarens språk som är intressant för denna studie. Det som nämligen karakteriserar dess språk enligt Wyka är bland annat paratax och ”uppräknande syntax” (1968, 63) där hjälten tillägger information genom att upprepa samordnade satsar i rad. På grund av att Wykas artikel inte fokuserar enbart på språk nämns egenskaperna kort. Forskaren hänvisar dock till andra författare, bland annat till Maria Rzeuska och hennes Reymontmonografi (1968, 61).

I kapitel 11 av sin monografi genomför Rzeuska en noggrann undersökning av dialekt i romanen (1950, 137-164). Inledningsvis åberopar hon tidigare studier³ och ställer sig kritisk mot dem, det vill säga accepterar inte påståenden om att bondespråket i *Chłopi* är ”osammanhängande”, ”falskt” och ”konstgjort” samt att det inte bygger på *gwara łowicka*⁴. Rzeuska själv konstaterar att det tvärtom är ett enhetligt dialektsystem baserat på *gwara łowicka* (1950, 158). Systemet ”har avfärgats” från vissa grundläggande egenskaper men syftet med denna process förklaras med hänsyn till litterära skäl och avsikt att öka dess läsbarhet. Forskaren bevisar vilka språkfenomen från *gwara łowicka* som överensstämmer med romanen vilka fenomen som inte finns i romanen eller förekommer sällan, vilka fenomen

² Det svenska namnet betecknar polska *gawęda* som var en av litterära genrer i äldre men främst 1600-talets polska prosa. Den kännetecknades av bland annat en stark talspråklig karaktär och det är förmodligen det som Wyka understryker här. Begreppet ”kåseri” använder jag enligt översättningen från Ewa Data-Bukowska och Piotr de Bończa Bukowskis (2018, 48) artikel *Syntax och stilisering i den svenska översättningen av Witold Gombrowicz »Trans-Atlantyk«*.

³ Rzeuska presenterar analyser av Kazimierz Nitsch (1911) och Wiktor Węglarz (1936).

⁴ *Gwara łowicka* är en dialekt som talas i centrala Polen, i området nära Łowicz. Den kännetecknas av stor variation av dialekegenskaper och har varit svår att definiera när det gäller tillhörighet till de tidigare presenterade dialekterna i Polen (Karaś u.å.a).

som inte finns i *gwara lowicka* och fenomen använda i den dialektala stiliseringen (1950, 141-164). Det sistnämnda är mest betydelsefullt för min undersökning och kräver en ytterligare förklaring.

Enligt Rzeuska är dialekt i romanen oerhört viktigt i textens komposition. Den är inte ett stilistiskt tillägg utan det utgör romanens stilistiska kärna. Dialekt genomsyrar språkets alla områden, från fonetik till ordbildning, böjning, bildar ett säreget system. Därtill är den folkliga karaktären närvarande i det som kan kallas för ”språkets anda” som gäller exempelvis typiska fraser, karakteristiska talesätt och ordval (Rzeuska 1950, 161). De mest viktiga egenskaperna av den dialektala stiliseringen är följande (listan och exemplen åberopar jag enligt Rzeuskas text och hänvisar till motsvarande fragment ur den svenska översättningen).

I syntax är konjunktionen *ze* ofta ersatt med *co*.

Ja tam nie jestem dryk, cobym krowę obłupiał ze skóry.

(WR I 10)⁵

Jag är väl ingen skinnare heller, jag flår inte kon (...). (EW I 26)

Det är vanligt att flytta hjälpverbet (Rzeuska använder här begreppet *hjälpordet – slowo posilkowe*) längre bort från det grundläggande verbet, särskilt genom att placera det i slutet av satsen.

Szukał po ludziach komornego nie będe. (WR IV 418)

Till daglönare ger jag mig inte. (EW IV 26)

En annan ofta förekommande ordföljd är *verbum finitum cum infinitivo*.

⁵ Listan på dialektegenskaperna och exemplen åberopar jag enligt Rzeuskas monografi. Samtidigt hänvisar jag till citaten ur originaltexten och översättningen. Källhänvisningarna betecknas med författarens initialer (WR) respektive översättarens initialer (EW), volymnamnet samt sidnumret av den aktuella sidan. Sidnumren i originaltexten anges enligt sidnumreringen i PDF-filen som kan hämtas från webbsidan nämnd i kapitel 4.1. Sidnumren i översättningen anges enligt sidnumreringen i de skannade böckerna som kan hämtas från webbsidan nämnd i samma kapitel.

A bo to gotowych pieniędzy ociec mieć nie ma? (WR I 34)
Men får har väl kontanter också? (EW I 89)

Det finns även flera försök att förmedla folkspråkets direkthet genom ackumulering av pronomen, utropstecken och konjunktioner.

Hej deszczyk-ci to siepie kiej czyste złoto (...). (WR III 321)
Hejsan, så tätt och så ljumt regnet kommer (...). (EW III 224)

Rzeuska påpekar även att det i *Chłopi* finns en rik repertoar av ordspråk (som hon presenterar i kapitel 7 av sin monografi). *Chłopi* folklöre kommer tydligt från Łowicz-regionen men samtidigt är den bara en viss variant av folkloren från Masovia (Rzeuska 1950, 71) samt blandar även andra element gemensamma för hela Polen (Rzeuska 1950, 89). Fredrik Ström tycker i sin tur att ordspråksförrådet i *Chłopi* går över de nationella gränserna och är ”en lysande provkarta på polska eller allmänt slaviska ordspråk” (1926, 8). Citatet nedan är en gåta som handlar om ett yrke som ska gissas. Gåtans lösning är substantivet *författare*.

Gęsią orze, piaskiem sieje i niezgorzej im się dzieje. (WR III 265)
De, de plöjer med gäss och sår sand, men får ändå full hand (...). (EW III 75)

I romanen finns det utöver det ett tjugotal arkaismer som uppenbarligen användes för att förstärka folkstiliseringen (1950, 160). Rzeuska betonar att Reymont inte bara skapar ett bestämt språk utan också stiliserar det ”folkligt” (1950, 164).

Stefan Lichański påstår att det dialektala språket i *Chłopi* bygger på lexikonet av *gwara łowicka* men avviker samtidigt avsevärt från det (1969, 29). Forskaren framhåller att författarens val att uppfinna en sådan blandning har för syfte att skapa ett språk förståeligt för läsare, åstadkomma ett sken av det folkliga talets äkthet och samtidigt undvika risken av ”okonstnärlig etnografism” (Lichański 1969, 29). I den blandningen finns även drag av ett enkelt oformellt språk (som inte är typiskt dialektalt utan närvarande även hos de

utbildade samhällsklasserna) eller en prägel av den realistiska stilen, exempelvis i hur gestalterna presenterar och beskriver omvärlden med hjälp av faktiska, konkreta benämningar på föremål och delar på bondgårdarna (Lichański 1969, 30).

Själv behöver jag komplettera de polska rösterna om språket i romanen. Det som Lichański kallar för ”enkelt oformellt språk” kan vara element av vardags- och talspråk som tillsammans med riktiga dialektmarkörer skapar den dialektala stiliseringen. Att inräkna de elementen, dem som finns på gränsen mellan dialekt och andra språkliga varieteter, är av stor betydelse i min studie eftersom jag avser samtliga som relevanta för analysen. Det gäller vardagsspråks- och talspråksmarkörer i både originalet och i översättning vilket jag vidare förklarar i den jämförande analysen.

I artikeln redogörs det för hur den dialektala stiliseringen i dialogerna översätts från polska till svenska. Tidigare har bara ett fåtal forskare jämfört den svenska översättningen av *Bönderna* med originalet och jämförelserna har aldrig varit huvudämne i de texter som överhuvudtaget nämner Westers arbete med översättningen. Diskursen om den dialektala stiliseringen har i de texterna varit samstämd. Forskarna har varit eniga om att den dialektala stiliseringen går för det mesta förlorad i översättningen.

Angående dialekt i originalet finns det en utvecklad diskurs och forskning om kopplingar mellan den dialektala stiliseringen och de polska dialekterna (Węglarz 1936; Rzeuska 1950; Klich 1952; Kamińska 1968). Enligt Stanisław Wędkiewicz hanterade Wester den dialektala stiliseringen ”på det enda vettiga sättet” vilket betyder att hon inte försökte imitera allmogestilen med några skandinaviska motsvarigheter utan återgav varje polskt ord med ett standardspråkigt svenskt ord (Wędkiewicz 1925, 289). Małgorzata Packalén Parkman påstår att Reymonts dialektala språk i allmänhet är nästan omöjligt att återge på ett annat språk och att den svenska översättningen är ett bevis på det (Parkman 2022, 28). Franciszek Ziejka konstaterar i sin tur, baserande på kritiska texter och jämförelsen med den tyska översättningen, att Wester översatte romanen till en ”ren” litterär (som i den polska diskursen betyder *standard-*svenska (1999, CXVIII)).

Om översättningsvårigheter uttalade sig också svenska kritiker. Anton Karlgren konstaterade att romanen var skriven ”på ett slags stiliserat bondespråk – något som [...] gör den så gott som oöversättlig” (1925, 95). Ett annars allmänt intryck av översättningen var därjämte till största delen uppskattande. Den kallades för ”väldigt konstnärlig” (Lindskog 1924, 9) och Westers arbete beskrevs som ”grundligt, som man är berättigad att vänta, när man känner hennes övriga solida översättningar” (Stender-Petersen 1920, 1).

I denna studie är det diskuterade språket i romanen och dess översättning till svenska det grundläggande materialet för analysen. För att kunna undersöka de två texterna och kontrollera hur översättaren återgav språkets dialektala särdrag definierar jag nödvändiga begrepp och framställer använda översättningsstrategier.

3. Teoretiska utgångspunkter

Översättarens praxis grundar sig på att identifiera översättningens fyra grundaspekter (struktur, varietet, semantik och pragmatik) för den aktuella texten (Ingo 2007, 20-23) och hitta lämpliga metoder att överföra denna text från ett språk till ett annat. Det kan ske på olika sätt, med hjälp av olika strategier, procedurer, metoder, tekniker med mera. Den mest utbredda termen – *strategi* – används dock av vissa forskare med samma betydelse som de övriga begreppen (Kearns 2009, 282). *Strategi* kan definieras som “a potentially conscious procedure for the solution of a problem which an individual is faced with when translating a text segment from one language into another” (Lörscher 1991, 76; som citerat i Kearns 2009, 283) vilket betyder att den medvetet används av översättare och rekonstrueras av forskare genom analys av strategimarkörer (Kearns 2009, 283). *Strategi* kan vidare förklaras som en övergripande översättningsfokus – på källspråket eller målspråket (Munday 2012, 22). *Procedur* (kallad också för *teknik*) är ett mer specifikt begrepp som betecknar en teknik använd för översättning av ett givet textfragment (Munday 2012, 22). Trots den mest vanliga indelningen som Jeremy Munday diskuterar i *Introducing translation studies* kan de ovannämnda

begreppen förväxlas exempelvis så att *metod* används istället för *procedur* (Newmark 1988, 45).

En av förutsättningarna i den undersökningen är att en översättning kan klassificeras som en tolkning av den ursprungliga texten – den ska betraktas som ett separat litterärt verk (Boase-Beier 2020, 31). Det leder till att en översättare sätts inför stora utmaningar och svårigheter i sitt arbete som beror på verkets komplexitet. I fall av ett skönlitterärt verk utnyttjar författaren ”sitt språks mest sinnrika och uttrycksfulla lösningar, som samtidigt är dess mest idiomatiska och mest svåröversättbara element” (Ingo 2007, 250). Översättaren ska därför vara särskilt noggrann med att återskapa stilen av den originella texten (Boase-Beier 2020, 54) och får oundvikligen en viss typ av frihet i sitt arbete.

Syftet med min studie är att analysera konkreta dialektmarkörer och hur de översätts men de ovancerade åsikterna betraktar jag som några av utgångspunkterna för en avslutande diskussion och allmänna reflexioner kring den dialektala stiliseringen och allmogestilen som påverkar intrycket av språket i dialogerna. Grundläggande för min studie är den jämförande analysen grundad i såväl dialektstudier som översättningsteori.

3.1 Dialektöversättning enligt Leszek Berezowski

Berezowskis strategier utgör en betydelsefull grund för översättningsanalyser och ger en omfattande bild av de förändringar som präglar text i översättning. Forskarens syn på översättningsprocesser är baserad på detaljerade analyser av en stor rad exempel. Nedan hänvisar jag till Berezowskis strategier och beskriver dem kortfattat (1997, 49-87).

Neutralisering (eng. neutralization)

Den första översättarstrategin rör sig om utjämning av dialektala särdrag i målspråket genom att översätta dem till standardvarianten av källspråket. Berezowski urskiljer en tvåstegsprocess som sker vid tillämpning av denna strategi. Först genomför översättaren en intralingval översättning – bearbetar den dialektalt särpräglade tex-

ten till en standardspråkstext för att sedan översätta den sistnämnda till målspråket.

På så sätt blir texten i målspråket utan dialektala särdragen och förlorar de deiktiska egenskaper som hänvisar till källspråkets sociala och geografiska aspekter. Neutralisation är ändå en strategi som inte innebär en risk att förlora textens integritet genom att använda en bestämd dialekt från målspråket som ersättning (se *Rustikalisering*).

Lexikalisering (eng. lexicalization)

Lexikalisering kan tillämpas i en målspråkstext med enstaka dialektala egenskaper. Denna strategi tillåter översättning av enstaka ord. Dialektöversättning sker oftast bara på den lexikala nivån och endast i en liten grad avviker från neutralisation – en större del av den översatta texten är skriven i standardspråket.

Berezowski påstår dock att strategin skapar en risk av rubbad integritet i målspråket på grund av att bara ett urval dialektord skulle finnas i översättningen. I jämförelse med neutralisation där de dialektala referenserna faller bort innebär användning av lexikalisering en risk för betydelseförvrängning.

Delöversättning (eng. partial translation)

Delöversättning liknar lexikalisering men förutsätter utelämning av de ord från källspråket som kommer från ännu ett annat, tredje språk – i översättning från engelska till polska kan det vara till exempel tyska eller franska. Översättaren använder sig av standardspråket i målspråket men lämnar de främmande orden kvar. Utelämning av orden från andra språk visar att målspråket är talarens andra språk eller ett främmande språk.

Translitterering (eng. transliteration)

Precis som lexikalisering är translitterering koncentrerad på den lexikala nivån av källspråket. Det är en strategi som har till ämne att behålla ord och uttryck från ett tredje språk i en annan, transkriberad form. Detta betyder att källspråkets fonologiska enheter blir återspeglade i målspråkets grafiska form. Översättaren behåller på så sätt källspråkets främmande karaktären av texten i sin översättning.

Talavvikelse (eng. speech defect)

I syfte att behålla någon typ av den deiktiska referensen till samhällssammanhanget kan översättaren förse målspråkets text med en rad förändringar huvudsakligen inom fonologi som i målspråket kan uppfattas som fel. Talavvikelse gäller det att omvandla ett ord i källspråket till ett annat med avvikande fonologiska drag, främmande för målspråkets mottagare. Denna strategi förekommer sällan ensamt.

Relativisering (eng. relativization)

Översättaren kan utnyttja relativisering för att återspegla dialekt i källspråket med hjälp av tilltals- och hederstitlar. Detta förutsätter att det i källspråket finns vissa språkenheter präglade av urskiljbart socialt sammanhang. De formerna ska tolkas rätt och omvandlas till lämpliga former i målspråket.

Relativisering kan tillämpas när dialektgenskaper i källspråket finns bara i tilltals- och hederstitlar eller innebär det en begränsning av dialekt till tilltals- och hederstitlar.

Pidginisering (eng. pidginization)

Pidginisering är en strategi som betyder ersättning av källspråkstext med en pidginvariant av målspråket. Till skillnad från de flesta ovannämnda strategierna finns i den aktuella varianten förändringar inom flera språkområden som morfologi, lexikon eller syntax. Pidginspråk är dessutom tydligt underordnat standardspråket (det är ett nedsättande begrepp) så det har en tydlig påverkan på den översatta textens mottagning.

Artificiell variant (eng. artificial variety)

Översättaren kan till och med använda sig och påhittade ord och fraser och skapa någon sorts egen dialekt för översättningens skull. Då gäller det artificiell variant som strategi. De tidigare strategierna beror givetvis också till stor del på översättarens egen kreationsförmåga. Artificiell variant är dock ett helt nytt språksystem skapat av översättaren så det är inte någon konkret dialekt.

Vardagsspråksanpassning (eng. colloquialization)

Vardagsspråksanpassning tjänar till att översätta en standardspråksavvikande källspråkstext till en målspråkstext med flera vardagsspråksmarkörer. Översättarens ändringar gäller dock främst lexikon och syntax. Vardagsspråk omfattar många språkvarianter – dialekter från bestämda regioner, stadsdialekter, slang eller även utbildade personers talspråk. Vardagsspråksanpassning har alltså en bred tillämpning som överskrider dialektområdet.

Rustikalisering (eng. rusticalization)

Berezowski definierar brett denna strategi som översättning från en icke-standard språklig varietet till en annan. I själva verket innebär den tillämpning av regionalt språk. Översättaren kan använda sig av en dialekt med alla dess komponenter i sin text, utforma översättningen med utvalda dialektelement eller blanda vissa drag från olika dialekter. Dialektsystemets utvecklingsgrad i översättningen kan variera beroende på översättarprincipen och önskade sociala associationer. Berezowski betecknar strategin som motsats till *neutralisation*.

Leszek Berezowskis teori omfattar flera typer av dialektöversättning och kan därför tillämpas vid studier om olika texter som ådagalägger dialektelement av många slag. Icke desto mindre kan strategiernas omfång vidare diskuteras därför att de i vissa fall kan sammanfalla med varandra (exempelvis pidginisation med artificiell variant eller lexikalisering med rustikalisering).

4. Material och metod

Den översättningsteoretiska delen skapar en grund för analysen av romanen *Chłopi* och dess översättning. Mitt forskningsmaterial beskriver jag och förklarar hur jag går tillväga med analysen.

4.1. Material

Materialet för den här undersökningen utgörs av den polska romanen *Chłopi* författad av Władysław Stanisław Reymont. Verket utgavs i fragment mellan 1902 och 1908 i tidskriften *Tygodnik Ilustrowany* och publicerades i bokform mellan 1904 och 1909 av bokförlaget *Gebethner i Wolff*⁶ i Warszawa (Rzeuska 1950, 3). Till detta kommer den svenska översättningen av romanen av Ellen Wester som ofta framträdde under pseudonymen *E. Weer* (Skuncke u.å.). År 1920 utgavs den första delen av romanen (*Hösten*), 1924 publicerades de övriga tre delarna (*Vintern*, *Våren* och *Sommaren*) samt *Hösten* igen av Albert Bonniers Förlag i Stockholm (Oracki 2005, 58-60).

Den primära litteraturen består av romanen och dess översättning, båda som digitala källor. Originaltexten⁷ är hämtad från sidan *Wolne Lektury* som är ett digitalt biblioteksprojekt skapad 2007 för att tillgängliggöra litterära resurser på internet. *Wolne Lektury* är en del av *Fundacja Wolne Lektury*⁸ – en stiftelse som syftar till att främja användningen av informationsteknik, särskilt inom utbildningen. Översättningen⁹ kommer från Projekt Runeberg¹⁰ som är en ideell verksamhet påbörjad 1992 för att digitalisera klassisk nordisk litteratur och publicera den på internet.

Materialet som är aktuellt för min undersökning är en historisk översättning vars språk skiljer sig från det samtida svenska standardspråket. Analysen sker utifrån dagens perspektiv och mot bakgrund av översättningsteorier yngre än romanens översättning.

⁶ *Gebethner i Wolff* är ett namn (där det polska *i* betyder *och*) på ett förlags- och bokhandelsföretag som grundades av Gustav Adolf Gebethner och August Robert Wolff i Warszawa. Företaget var verksam mellan 1857 och 1950.

⁷ Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, tillgänglig: <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/chłopi/> (hämtad 2024-06-07).

⁸ Hemsida av Fundacja Wolne Lektury, tillgänglig: <https://fundacja.wolnelektury.pl/> (hämtad 2024-06-07).

⁹ Władysław Stanisław Reymont, *Bönderna* (övers. Ellen Wester), tillgänglig: <https://runeberg.org/bonderna/> (hämtad 2024-06-07).

¹⁰ Hemsida av Projekt Runeberg, tillgänglig: <https://runeberg.org/> (hämtad 2024-06-07).

I analysprocessen har jag emellertid avseende på standardspråket från 1920-talet för att kunna avgränsa det från det dialektala språket. Utöver detta är det analyserade språket präglad av talspråk vilket medför flera ändringar i stavningen gentemot standardspråket. Det hur jag tar med talspråket i beräkningen i min studie förklarade jag i kapitel 2.

4.2. Metod

För att anpassa materialet till studiens omfång och för att kunna genomföra en proportionell och sammanhängande analys måste analysmaterialet begränsas. På grund av hela romanens omfattning exciperas materialet för undersökningen manuellt från det första kapitlet av den inledande delen av romanen, volymen *Jesień/Hösten*. Excerpteringen genomför jag genom att läsa käll- och målspråkstexten och välja de repliker som innehåller markörer som är aktuella för studien. Senare jämför jag replikerna och beskriver dem med avseende på språk och översättningssätt.

Det material som analyseras i studien är dialogerna. Som *dialog* uppfattas en textenhet markerad med ett pratminus och stor bokstav i början och punkt, komma, frågetecken, utropstecken eller deras kombinationer i slutet. I fåtal gånger har dialogerna en liknande form som berättelsen vilket sker när gestalternas yttranden består av flera meningar och indelas i mindre enheter med hjälp av styckesindelningen. Då kan dialogerna börja med indrag i brödtexten vilket påminner om berättelsen. I dessa fall är det logiska sambandet mellan de olika textorganisationstyperna som avgör att ett stycke ska anses som dialog.

Valet av dialogerna beror på att den typ av språk som är intressant för studien, som Franciszek Ziejka påpekar, finns preliminärt i gestalternas yttranden (1999, XC). Den dialektala stiliseringen finns även i berättelsen men där kan den sammanflätas med andra typer av berättelse och inte ha klara gränser (Wyka 1968, 64-65).

Samtliga expanderade fragment i citaten i nästa kapitel är mina. Som jag förklarade i kapitel 2 betecknas citaten ur originaltexten och översättningen med initialer samt sidnumret av den aktuella sidan.

I kapitel 5 utelämnar jag volymnamnet eftersom alla citat kommer från samma volym – *Jesień/Hösten*. Sidnumren i originaltexten anges enligt sidnumreringen i PDF-filen som kan hämtas från webbsidan nämnd i föregående kapitel. Sidnumren i översättningen anges enligt sidnumreringen i den skannade boken som kan hämtas från webbsidan nämnd i samma kapitel.

5. Resultat

Dialogerna i romanen och dess översättningen som utgör materialet för min studie analyserar jag i det här kapitlet. Jag sammanställer dialogstycken och undersöker översättningsfenomen som sker mellan dem och vilka följer de har för den språkliga utformningen av den dialektala stiliseringen.

De analyserade texterna har ordnats efter Berezowskis översättningsstrategier. Varje strategi illustreras med flera exempel på par av motsvarande yttranden i källspråket och målspråket. Utöver det lägger jag även till egna strategier som täcker de fenomen som Berezowski inte framställer i sin teori. Det är nämligen kompensationslägg och utelämnning.

5.1. Neutralisering

På grund av att de flesta dialektmarkörerna i källtexten tillhör den lexikala nivån påverkar neutraliseringen dialektspecifika ord och uttryck från alla ordklasser. Nedan presenterar jag utvalda exempel på neutralisering på den lexikala, fonetiska och morfosyntaktiska nivån av språket.

(1.1) Niewiela mi potrza, to se u dobrych ludzi uproszę
i do zwiesny z Panajezusową łaską przechrylam, a jesz-
cze się coś niecoś grosza uścibi (...). (WR 2)¹¹

¹¹ Samtliga expanderade fragment i citaten är mina. Som jag förklarade i kapitel 2 betecknas citaten ur originaltexten och översättningen med initialer samt sidnumret av den aktuella sidan. I det här kapitlet utelämnar jag volymnamnet

- (1.2) Mycket behöver jag ju inte, och vad jag behöver det får jag av goda människor, och till våren tar jag mig nog fram med Vår Herres hjälp, och en eller annan styver spar jag nog ihop (...). (EW 6)

Det dialektala verbet *przechyrlam* (*przechyrlać* i första person singular i futurum) som betyder ”jag ska överleva” med betydelsen att det kommer bli påfrestande. Verbet översätter Wester med hjälp av frasen *ta sig fram* som inte bara saknar någon dialektal natur utan också saknar innebörden att aktiviteten kräver en viss möda.

- (2.1) — Ni... ino do młynarzowego bysia... a stójże, zapowietrzona... Wściekłaś się czy co! (WR 4)
(2.2) — Neej, skall till mjölnarns tjur... Vill du stå, ditt otäcka kräk? Har du blivit tokig, vad? (EW 8)

Substantivet *bysia* (genitivformen av *bys*), en typ av smeknamn för en oxe, konnoterar en känslomässig, omsorgsfull attityd och förekommer i flera dialekter. I den svenska översättning blir det *tjur* som är en neutral form både beträffande dialektal stil och känslomässiga konnotationer. Här är det värt att nämna att diminutivformer är vanliga i polskan vilket inte är saken i svenskan där denna kategori inte lika omfattande men kan i vissa fall jämföras med smeknamn (jfr Janne/Jan, Natalie/Natta, Margareta eller Magdalena/Maggan). *Zapowietrzona*, perfekt particip av verbet *zapowietrzyć* i feminin form i adjektivisk användning, är ett stötande uttryck med betydelse *förbannad* som i den svenska texten i 2.2 är översatt till nominalfrasen *ditt otäcka kräk*. Det är en förolämpning som följer den konventionella strukturen med ett possessivt pronomen, ett eventuellt adjektiv och ett substantiv.

- (3.1) — Nie łamcie ino gałęzi, bo na bezrok gruszek mieć nie będziecie. (WR 4)

eftersom alla citat kommer från samma volym – *Jesień/Hösten*. Sidnumren i originaltexten anges enligt sidnumreringen i PDF-filen som kan hämtas från webbsidan nämnd i föregående kapitel. Sidnumren i översättningen anges enligt sidnumreringen i den skannade boken som kan hämtas från webbsidan nämnd i samma kapitel.

- (3.2) — Bryt bara inte av grenarna, då får ni inga päron nästa år. (EW 10)
- (4.1) — Wypędzili was Kłębowie, co? A może to ino niezgoda?... może... (WR 2)
- (4.2) — Har Klemb's kört av med er? Eller har det bara blivit någon fnurra på tråden kanske?... (EW 5)
- (5.1) — A stara ino w kościele siaduje, a na książce się modli, a na odpusty chodzi! (WR 6)
- (5.2) — Och moran hon bara sitter i kyrkan och ber i bok och går till avlaterna runtom. (EW 14)

Ordet *ino* förekommer frekvent i det excerperade materialet. Det kan ingå i olika ordklasser beroende på sammanhang används oftast i de analyserande dialogerna som ett satsadverbial. I ett sådant fall översätts med *bara* som tillhör standardspråket. Ett annat exempel på neutralisering i citat 3, 4 och 5 är översättning av prepositionsfrasen *na bezrok* som återges som *nästa år* med samma betydelse.

Neutralisering är närvarande beträffande de fonetiska egenskaper som kännetecknar ett flertal ord och uttryck i de tre kommande citaten presenterade nedan. De visar att Reymont skapar den dialektala stiliseringen bland annat med hjälp av former som i skrift innehåller vokaler förekommande i det dialektala uttalet samt utelämnning av enstaka vokaler och konsonanter eller flera bokstäver som inte hörs i tal. Samtidigt är det värt att påpeka de talspråksmarkörer som finns i den svenska översättningen och är ett viktigt element i kompensationen för dialekttegenskaper – detta diskuterar jag i kapitel 5.5.

- (6.1) Niewiela mi potrza, to se u dobrych ludzi uproszę i do zwiesny z Panajezusową łaską przechyrłam, a jeszcze się coś niecoś grosza uścibi — to rychtyk la nich na przednówek... krewniaki przeciech... (WR 2)
- (6.2) Mycket behöver jag ju inte, och vad jag behöver det får jag av goda människor, och till våren tar jag mig nog fram med Vår Herres hjälp, och en eller annan styver spar jag nog ihop – det blir för dem det, de är ju släkt med mig... (EW 6)

Det dialektala uttalet markeras i exempel 6.1 i adverbet *niewiela* och i verbet *potrza*. I det förstnämnda ersätts vokalen *e* med vokalen *a*; i det andra blir verbformen *potrzeba* reducerad. I översättningen, i den motsvarande frasen *Mycket behöver jag (...) inte*, finns inga talspråksmarkörer. Det andra markerade exemplet, en uttalsvariant av substantivet *wiosna – zwiesna* – blir i den svenska texten översatt till det standardspråkiga *våren* som saknar dialektala talspråksmarkörer. *Przeciech* som är författarens påhittade satsadverbial med betydelsen *przecież* återges som det neutrala *ju* (*przeciech* kan inte hittas i polska ordböcker; aoriständelsen *-ch* kommenterar Birkenmajer 1933 och Rzeuska 1950).

(7.1) — Ha, to świnie zdrożeją, bo jaki taki chciał będzie wsadzać do karmika. (WR 5)

(7.2) — Åhå, då blir svinen dyra, för varenda en kommer att vilja lägga på. (EW 11)

I det aktuella citatet, i exempel 7.1, finns substantivet *karmika* (genitivformen av den standardspråkiga formen *karmnik*) som betyder *svinstia där svin göds*. Formen *karmik* är hyperkorrekt, innehåller en reducerad *mń*-grupp som finns i den standardspråksformen *karmnik* (Karaś u.å.b). *Karmika* översätter Wester utan att införa några dialektala fonetiska markörer med frasen *vilja lägga på*. Det sker ett ordklassbyte och den nya verbfrasen beskriver matning av svinen ur ett annat perspektiv.

(8.1) — A kto by krowy doił, kto by opierał, kto by kole gospodarstwa abo i śwyń chodził... (WR 6)

(8.2) — Nej, vem skulle då mjölka korna och byka och sköta jorden och svinen? (EW 13)

En annan fonetisk dialektgenskap som finns i romanspråket är depalatalisering. Den mest karakteristiska i polska dialekterna är depalataliseringen av mjuka labiala konsonanter (Karaś u.å.c) och den förekommer även i *Bönderna*. Substantivet *śwyń* (formen i nominativ är *śwynia*) är ett exempel på denna process eftersom

det saknar palataliseringen hos konsonanten *w*. Motsatt fenomen observeras i det standardspråkiga *świnia*. *Świni* ur originalet blir översatt med det neutrala *svinen* på svenska.

Neutraliserade bir vidare syntaktiska och morfosyntaktiska strukturer. De i romanen använda strukturerna har sitt ursprung i de polska dialekternas ordföljd (Rzeuska 1950). Till dem hör exempelvis större frekvens av paratax än hypotax, huvudsatser utan konjunktion emellan och morfosyntaktiska genusinkongruenser mellan substantiv och adjektiv. Reymont använder sig av dem i stiliseringen men de påträffas mer sällan än de lexikala och fonetiska dragen.

- (9.1) — I... nie wypędzali... jakżeby... dobre są ludzie — krewniaki. Niezgody też nijakiej być nie było. Samam ino zmiarkowała, że trza mi w świat. (...). (WR 2)
- (9.2) — Å, inte har de kört av med mig inte, de är hyggligt folk och släkt med mig, vet jag. Och inte har det blivit nån fnurra heller. Jag märkte själv, att jag måste ge mig ut i världen. (...). (EW 5)

Exempel på genusinkongruenser är följande. Frasen *dobre są ludzie* visar att ett icke-virilt adjektiv i predikativ ställning (*dobre*) kombineras med ett virilt substantiv (*ludzie*). I den svenska texten är kongruensböjningen normenlig, det vill säga i frasen *de är hyggligt folk* stämmer formen *hyggligt* i neutrum med substantivet *folk*. Kongruensböjningen visar enlighet med standardspråket. Vidare observerar jag en dialektal syntaxvariant som kallas för *verbum finitum cum infinitivo* (Węglarz 1936). Den är vanlig i Reymonts roman, i exempel 9.1 är det frasen *być nie było* där förutom det finita verbet som ställs sist i predikatfrasen finns det även ett infinitiv av samma verb – *być* (sv. *att vara*). På svenska återges frasen med *inte har det blivit* – en struktur med topikalisering av negation som är en variant av den neutrala syntaxen men uppvisar inga dialektala drag. I samma utdrag finns även ett morfosyntaktiskt fenomen. Första person feminin ändelse i preteritum i verbet *zmiarkowałam* flyttas som en enklitisk partikel till ett annat element i satsen, adverbet *sama* vilket leder till att formen *samam* bildas. Hela frasen *samam (...)*

zmiarkowała översätter Wester som *Jag märkte själv* där ordföljden stämmer med de standardspråkiga syntaxreglerna.

(10.1) — Nie łamcie ino gałęzi, bo na bezrok gruszek mieć nie będziecie. (WR 4)

(10.2) — Bryt bara inte av grenarna, då får ni inga päron nästa år. (EW 10)

Till den dialektala syntaxen räknas också omplacering av hjälpverbet längre bort från det infinita verbet, särskilt dess placering det i slutet av satsen. I exempel 10.1 flyttas *nie będziecie* till platsen efter infinitivet i bisatsen så att verbfrasen blir *mieć nie będziecie*. I översättningen återges den som *får ni* – en omvänd ordföljd som ryms inom ramar för den standardspråkiga syntaxen då subjektet inte står i fundamentet.

(11.1) — Prawda, ale czarownica to też jest; a Wawrzonowym krowom to chto mleko odebrał, co? A jak na Jadamowego chłopaka, co jej śliwki w sadku obrywał, jakies złe słowo powiedziała, to mu się zaraz taki kołtun zbił i tak go pokręciło, Jezus! (WR 6)

(11.2) — Ja, men en trollkärning är hon likafullt. Vem var det som slog Wawrzyns kor i sin? Och Jochanows pojke, som stal plummon för henne – över honom sa hon något ord, så att han fick martova i huvet och blev sned i kroppen. (EW 14)

I det här citatet (11) finns två exempel på en annan morfosyntaktisk egenskap som tillhör det polska allmogespråket – possessiva adjektiv. De bildas av personnamn och egennamn för att visa att ett föremål tillhör den person som anges av adjektivet. I den polska texten är *Wawrzonowym* ett possessivt adjektiv i dativ (nominativformen är *Wawrzynowy*) som betyder att *Wawrzyn* är ägaren, i det här fallet till kor. I det andra exemplet är det *Adam* som har en dräng så det förekommer formen *Jadamowego* – ett possessivt adjektiv i genitiv med en protetisk konsonant *j* i inljudet (Karaś u.å.d). I översättningen finns det i sin tur *s*-genitivformer *Wawrzyns* och *Jochanows*. Dessa

kännetecknar inte någon svensk dialekt utan är ett vanligt sätt att uttrycka tillhörighet. I svenskan finns det emellertid ett suffix som är jämförbart med det polska *-owy*, det är nämligen *-sk/-iansk* som i *strindbergiansk*. Egennamn som adjektiviseras på det sättet är dock framförallt efternamn på kända personer (Skrzypek 2016, 237).

Neutralisering av dialektala element från originalet är den strategin som Wester flitigast använder i översättningen av dialogerna i romanen. Den dominerande tendensen är med andra ord att översätta fonetiska, lexikala och morfosyntaktiska dialektmarkörer till standardspråket. Det innebär att den dialektala stiliseringen i den svenska texten har en utformning mindre präglad av dialekt än den polska texten.

I detta kapitel diskuterade jag neutralisering i översättningen med avseende på tre språknivåer. Den pragmatiska nivån ställer sig inte i fokus bland de neutraliserade orden och uttrycken. De strukturer som ska tolkas ur ett pragmatiskt perspektiv realiseras i synnerhet i uttryck för bekräftelse och tilltalsformer som står i centrum av andra översättningsstrategier. Dessa är kompenstationstillägg och utelämnning (kapitel 5.5 och 5.6) respektive relativisering som analyseras i nästföljande kapitel.

5.2. Relativisering

Inom allmogekulturen finns det flera sätt att visa artighet i språket. Ett av dem är tilltalsformer som används för att uttrycka respekt eller solidaritet. I översättning kan de återges som de tilltalsformer som fungerar i målspråkskulturen i bestämda sociala sammanhang. Översättning av tilltalstitlar kallar Berezowski för *relativisering* och exempel på denna strategi kan hittas i *Bönderna*. Som ett nära besläktat fenomen diskuterar jag även omtalsformer i det här kapitlet.

(12.1) — A to wy, Anna, jakże się macie? (WR 5)

(12.2) — Å, se ni, Hanka, hur står det till med er? (EW 11)

(13.1) — Jakże się ma ten wasz chłopak, com go to we żniwa chrzcil? (WR 5)

(13.2) — Nå, hur står det till med er pojke, som jag döpte vid skörden? (EW 11)

I de polska dialekterna brukades så kallad *pluralis maiestaticus*. Denna tilltalsform gäller användning av verb, pronomen och adjektiv i andra person plural i uttryck till en person med substantiv eller namn som förblir i singularis (Karaś u.å.e).

I exempel 12 vänder sig prästen till Hanka och använder både pronomenet *wy* (sv. *ni*) och verbformen *macie* (verbet *mieć* i andra person plural i presens). Till svenska översätter Wester frågan med pronomenet *ni* och partikelverbet *stå till* som kompletteras med prepositionsfrasen *med er* som visas i 12.2. I exempel 13 ställer prästen ännu en fråga till Hanka, nu om hennes barn. I samma konvention fortsätter han tilltala henne i andra person plural och denna gång använder det possessiva pronomenet *wasz* då han undrar om hennes sons välmående. Följdriktigt blir det översatt till *er* i den svenska texten.

(14.1) — Hanka, a chodźcie ino do chałupy, bo krowie się
cosik stało. (WR 6)

(14.2) — Hanka du, spring hem, det har blivit något fel med
en ko. (EW 15)

Konsekvensen när det gäller niandet i översättningen är dock inte alltid behållen. I det exemplet (14) uppmanar Józka Borynianka Hanka till att komma och titta på en ko som har tröttnat och ramlat på gården. Józka säger *chodźcie* vilket bekräftar *pluralis maiestaticus*-regeln. Den svenska texten visar i sin tur en annan lösning. Niandet finns inte i användning av pronomen som i exempel 12 och 13. Däremot förekommer duandet som syns i det förstärkande tilltalet pronomenet *du* efter namnet i 14.2. Möjligtvis beror den ändringen på Westers tolkning av scenen och det sociala sammanhanget. Hanka och Józkas relation kan med stor säkerhet anses som närmare än relationen till exempel mellan Hanka och prästen beskriven i exempel 12 och 13.

(15.1) — Ni, tatulo jeszcze nie przyjechali. O Jezus, mój
Jezus, taka krowa, co na raz dobrze i garniec mleka
dawała. A chodźcież rychło. (WR 6)

- (15.2) — Nej, han är inte hemkommen än. Herre jesses, herre jesses och just den kon, som gav stävan full i ett tag. Skynda er då! (EW 15)

Bruket av *pluralis maiestaticus* i polskan finns inte bara i tilltal utan även sträcker sig till omtal. Om de personer som förtjänar hög uppskattning och respekt kan andra uttrycka sig genom att använda pluralformer i tredje person. På det här sättet berättar Józka om sin far för Hanka i exempel 13.1. Hon säger *tatulo (...) nie przyjechałi* (*przyjechał* i tredje person plural i preteritum) medan det i översättningen finns perfekt particip *hemkommen* bundet med subjektet med hjälp av verbet *är*. Det visar att verbformer i plural försvinner i omtal i översättningen trots att niandet förekommer i tilltal. Senare vänder sig Józka till Hanka och uppmanar *chodźcież/skynda er* vilket på båda språken återges i plurala verbformer i andra person.

- (16.1) — A sam pójdzie do nich na wycug, co?... Starzyście, Wawrzku, a do cna jeszcze głupi (WR 7)
 (16.2) — Och sitta på undantag hos dem, va? Du börjar bli gammal, Wawrzek, och dum som ett spån har du alltid varit (EW 16)

Oavsett den övervägande konsekvensen att använda *pluralis maiestaticus* för att visa respekt kan det förekomma även i fraser som på den pragmatiska nivån visar den talandes motvilja eller förakt. Så är det i citat 16.1 där Jagustinka talar med Wawrzon och uttryckligen vänder sig till honom med hån. Trots det är det lämpliga tilltalssättet – i andra person plural – bevarat. Översättningen visar å andra sidan att den pragmatiska aspekten av samtalet leder till att Jagustinka uttrycker sig till Wawrzon på svenska genom att *dua* istället för *nia*.

Enligt relativiserings principer översätter Wester tilltalsformer i enighet med den svenska sociala konventionen. De polska formerna i andra person plural blir översatta med motsvarande former i svenskan. Niandet i översättningen är emellertid inte alltid konsekvent. Det tillämpas i flera fall men verkar exempelvis bero på hur nära relation interlokutörerna har. Dessutom saknas niandet

i yttranden som uttrycker personens negativa inställning till andra. Niandet finns inte heller i omtal trots att det gäller samma personer som annars tilltalas med hjälp av pronomenet *ni*.

5.3. Artificiell variant

En annan del av det språkliga landskapet inom allmogekulturen är ordspråk och vedertagna talesätt. I *Chłopi* är de ett fast, ofta använt språkligt medel. Bondespråket skapat i romanen har varit av intresse för forskare som jag nämner i kapitel 2. Reymont använder sig både av riktigt dialektala strukturer och skapar sina egna ordspråk och uttryck. De sistnämnda finns också i det analyserade kapitlet av romanen så det blir angeläget att sätta ljus på dem i denna undersökning.

Som jag presenterar i den översättningsteoretiska delen innebär strategin *artificiell variant* att översättaren själv skapar sådana ord och uttryck som ska efterlikna dialektal stil. I fråga om *artificiell variant* i *Chłopis* översättning behöver jag förklara att de strukturer som återges genom denna strategi inte alltid har dialektalt ursprung (utan är skapade av författaren) eller endast tillhör andra språkliga varieteter som talspråket och vardagsspråket. I kapitel 2 beskriver jag närmare vilka språkliga varieteter som ingår i den dialektala stiliseringen.

De språkliga innovationer som översättaren inför i måltexten är inte flera till antal i det analyserade kapitlet. Jag innefattar ändå exempel på dem i min studie för att utvidga den presenterade bilden av Westers översättning.

(17.1) — I... nie wypędzali... jakżeby... dobre są ludzie —
krewniaki. Niezgody też nijakiej być nie było. Samam
ino zmiarkowała, że trza mi w świat. Z cudzego woza
to złaż choć i w pół morza. (WR 2)

(17.2) — Å, inte har de kört av med mig inte, de är hyggligt
folk och släkt med mig, vet jag. Och inte har det blivit
nån fnurra heller. Jag märkte själv, att jag måste ge mig
ut i världen. Åk i främmande åk, så måste du av'et om
så mitt i havet... (EW 5)

Den första språkliga nyheten finns i exempel 17 där Jagustinka berättar om sin erfarenhet av att bo hos Klembs. Med avsikt att förankra sina upplevelser i en allmänt bekant språkform avslutar hon sitt yttrande med ett ordspråk. Ordspråket uttrycker en ödesprincip om att behöva vara beredd för att plötsligt ge sig iväg då man lever på nåder hos andra. Det är ett av exemplen på en struktur som kommer från författaren eftersom den inte har något dialektalt ursprung. Wester upptar det ordspråket och översätter det i en omformulerad form som citeras i 17.2. Strukturen saknar tydlig dialektal karaktär när det gäller fonetik, lexikon eller syntax. Den kan dock klassificeras som vardagsspråkligt och den ingår dessutom i den dialektala stiliseringen som ett vedertaget talesätt som förmedlar folkvisdom. Den dialektala stiliseringen dialektala fält är brett och täcker även vardagsspråkelement och talspråksmarkörer. En sådan markör finns i den svenska repliken (17.2). I verbfrasen *måste du av'et* finns en reduktion av pronomenet *det*. Wester markerar uttalet med utelämnning av *d* med hjälp av en apostrof. Enligt Reymonts förebild skapar hon en svensk variant av ordspråket och förstärker dess familjära karaktär med en talspråksmarkör.

(18.1) — Juści, że na żebry! Hale! nie na słodkości, ino na żebry. Obrobiła krewniaków, wysłużyła się im bez lato, to już ją puściły na wolny dech. (WR 5)

(18.2) — Tacka för det. Inte har hon gett sig ut för att spatsera inte. Har trälät för släkten hela sommarn, och nu tycker de hon kan behöva få det högre i taket. (EW 12)

Andra fraseologiska innovationer som Reymont inför i sin roman är olika typer av idiomatiska uttryck (jfr. Rzeuskas teori presenterad i kapitel 2). Precis som ovannämnda ordspråk utgör de en väsentlig del av den dialektala stiliseringen. I exempel 18 talar Hanka med Jagustinka och förklarar varför Agata fick lämna släkten och säger vad som har hänt med henne därefter. Hon fick flytta från Klembs och börja leva på egen hand igen. Hon behövde frihet och det förmedlas i det idiomatiska uttrycket – *puścić na wolny dech*, Reymonts eget uttryck. Wester använder också ett eget bildligt uttryckssätt

med samma betydelse men annorlunda form – *behöva få det högre i taket*. Översättaren tar avstånd från frasens bokstavliga betydelse och skapar en artificiell variant av uttrycket på svenska.

(19.1) — Juści, kartofle kiej kocie łby i dużo pod krzami.

(WR 5)

(19.2) — Ja, de är stora som katthoven och många under vart stånd. (EW 11)

En av metoder som Reymont använder för att forma den dialektala stiliseringen är att uppfinna liknelser. Liknelserna är talrika i *Chłopi*, de ger till stor del romanens språk dess specifika färgning. Genom att ha detta i åtanke blir det klart varför de noggrant återspelas i översättningen. I den svenska texten finns det *de* [potatisen, sic!] *är stora som katthoven*. Intressant i det specifika exemplet är inte bara själva liknelsen utan även dess *comparans* – *kocie łby/katthoven*. I polskan är det en familjär benämning för stenar som fixerades av sand eller murbruk för att bygga vägbeläggning. Det vanliga svenska namnet för denna typ av underlag är *kullersten*. I översättningen finns det ändå inte – Wester översätter ordagrant, gör ett översättningslån. På så sätt formar hon en struktur som borde uppmärksammas dubbelsidigt. För det första är det en liknelse som inte är lexikaliserad i svenskan och därför har en stilistisk laddning för svenska mottagare. Å andra sidan försvinner den polska referensen till kullersten under översättningsprocessen eftersom *katthoven* i svenskan konnoterar endast *huvuden på katter*. På en semantisk nivå blir fraserna följaktligen lika i såväl originalet som översättningen men resultat präglas av konvergens – de utomspråkliga referenserna visar sig vara helt annorlunda.

Strategin undersökt i det här kapitlet är inte flitigt använd av Wester. Å andra sidan visar den hur den dialektala stiliseringen med de varierande fraseologiska strukturerna kan behålla sin karaktär i översättningen.

5.4. Vardagsspråksanpassning

Dialekt är på ett naturligt vis sammanlänkad med vardagsspråk. Huvudsakligen realiseras den i tal vilket betyder att det både i dialekt och i vardagsspråk finns flera fonetiska särdrag som talspråksmarkörer. I översättning kan dialekt markeras genom talspråksmarkörer och det sker inom ramar vardagsspråksanpassning. Denna strategi tillåter att beteckna dialektelemt framförallt i lexikon och syntax och även utöka källspråktextens standardspråksavvikande egenskaper.

Den första typen av vardagsspråksanpassning som Ellen Wester tillämpar i översättningen är utelämnning av vokaler och konsonanter som ska återspegla det vardagliga talet.

(20.1) *Trza było... roboty już la mnie nie miały... na zime idzie, to jakże (...)* (WR 2)

(20.2) Det var ingen ann råd, de hade inte arbete för mig längre, det lider ju mot vintern (...)

 (EW 5)

(21.1) — Ni... ino do młynarzowego bysia... a stojże, zapowietrzona... Wściekłaś się czy co!

 (WR 4)

(21.2) — Neej, skall till mjölnarns tjur... Vill du stå, ditt otäcka kräk? Har du blivit tokig, vad?

 (EW 8)

För det första sker vokal- och konsonantutelämnning genom att endast ta bort de vokaler och konsonanter som inte hörs i talet. Verbfrasen *Trza było* översätts som satsen *Det var ingen ann råd*. I originalet finns en reducerad variant av verbet *trzeba* (sv. *det är nödvändigt*) som är en allmändialektal form i polska dialekter. Talspråksmarkören i verbet *trza* återges inte i verbet i översättningen utan finns i ett annat ord – *ann* – reducerad form av pronomenet *annan*.

I utdrag 21 är det possessiva adjektivet *młynarzowego* som är det dialektala inslaget i repliken som blir översatt med hjälp av med hjälp av former som är typiska för talspråk. Adjektivet översätts som *mjölnarns* som återspeglar talet med den reducerade bestämdhetsuffixet utan vokalen *e*. Det visar även att den dialektala stiliseringen kan fungera på olika språknivåer i originalet (den morfologiska) och i den svenska översättningen (den fonetiska).

I samma citat finns även ett exempel på ett tillägg istället för en utelämning. Den reducerade interjektionen *Ni* (istället för standardspråkets *nie*) i originalet blir översatt till *Neej* i den svenska texten. Wester lägger till ett *e* för att visa hur vokalljudet förlängs i tal och anpassas till vardagsspråkskaraktär i skrift.

- (22.1) — *Gospodarza nie widzę, tom i rozeznać nie rozeznał.* (WR 5)
(22.2) — Jag ser inte till husbond, eller kanske jag inte känner igen honom i högen. (EW 11)
(23.1) — *A sam pójdzie do nich na wycug, co? (...)* (WR 7)
(23.2) — Och sitta på undantag hos dem, va? (...) (EW 16)
(24.1) — *Cie, głupia, wrzeszczy, kiejby ją kto ze skóry obdzierał.* (WR 7)
(24.2) — Dumma jänta, hon skräner som om nån flådde huden av henne! (EW 17)

I flera fall betyder vardagsspråksanpassning att komplettera översättningen med talspråksmarkörer trots att de inte är använda i originalet. En av de markörerna är den nyss analyserade vokal- och konsonantutelämningen. Den standardspråkliga formen *gospodarza* (*gospodarz* i genitiv) blir *husbond* i översättningen. Det svenska ordet visar hur bortfallet av vokalen *e* kan närma skriften till talet. I nästa exempel, *co/va*, sker utelämning av vokalen *d* i det svenska frågeordet. I den polska texten är stavningen enig med standardspråkets stavning. I det sista replikparet (24) finns det en talspråksmarkör i översättningen där både konsonanten *g* och vokalen *o* faller bort för att skapa den reducerade formen *nån* som i skrift markerar det vardagsspråkiga uttalet. Den svenska formen motsvarar det vanliga i standardspråket pronomenet *kto* i den polska texten.

- (25.1) — *Juści, chciały go też zabrać do miasta... (...)* (WR 5)
(25.2) — Det är sant och visst, och så ville de också ha'n till stan. (...) (EW 12)
(26.1) — *Laboga... moiściewy... cudeńka prawicie... Hale! to by już grzech i obraza boska była...* (WR 6)
(26.2) — Jesses i himlen, så hon säger! Det vore väl en evig synd och skam (EW 14)

Utöver det reducerade uttalet återspeglade i skrift är diskurspartilar, interjektioner och andra känslouttryck karakteristiska för vardagsspråket. De bidrar till att hålla samtals gång och bekräfta det som sägs. *Juści* är ett ålderdomligt, dialektalt uttryck för bekräftelse som blir översatt i exempel 25 som *Det är sant och visst*, en lexikaliserat fras som visar anpassning till vardagsspråket. *Laboga... moiściewy... cudeńka prawicie...* är en rad känslouttryck där det är själva budskapet (häpnad) som är viktigast. Därför blir hela uttrycket översatt till svenska som den för *laboga* motsvarande frasen *Jesses i himlen* och vidare *så hon säger*. Vardagsspråkanpassning gör det möjligt för översättaren att inte översätta ord för ord utan värdera den känslomässiga aspekten högre och återge den i en alternativ fras. Därför blir hela strukturen *moiściewy... cudeńka prawicie... Hale!* översatt som satsen *så hon säger*.

Vardagsspråkanpassning realiseras i översättningen främst i utelämnning av vokaler och konsonanter, främst genom reduktion och assimilation, i vissa fall markeras de utelämnade bokstäverna med apostrof. En mer sällan påträffande men ändå närvarande teknik är att vokaler läggs till, exempelvis i interjektioner. Vardagsspråkanpassning leder även till att översättningen kompletteras med talspråkmarkörer som inte har några motsvarigheter i den polska texten.

5.5. Kompensationstillägg

I det föregående kapitlet diskuterade jag översättning av *gospodarz, co* och *kto*. Dessa är även exempel på en annan strategi som kan kallas för kompenstationstillägg. Strategin ingår inte i Berezowskis översättningssystem men den visar sig vara ofta förekommande i Ellen Westers text. Kompensationstillägg är nämligen en typ av kompenstation där översättaren bestämmer sig för att lägga till dialektelemt i översättningen av en källspråkstext som saknar dialektmarkörer. Wester kompenserar därigenom den annars sällan påträffade rustikalisering (diskuterad i kapitel 5.7) som betyder införing av dialektala ord och uttryck. Kompensationstillägg innebär att infoga olika typer av standardspråksavvikelser. Den mest påfallande är användning av dialektalt lexikon och dialektal morfosyntax.

- (27.1) — Juści, chciały go też zabrać do miasta... (...)
Kopta no, ludzie, kopta, bo do wieczora mało daleko,
a ziemniaków mało wiele! (WR 5)
- (27.2) — Det är sant och visst, och så ville de också ha 'n till
stan. (...) Men gräv då, människor, gräv, för snart är det
kväll, och jordpärona är många (...). (EW 12)

I exempel 27 uppvisar *go (...)* *zabrać* samt *ziemniaków* inga dialektdrag utan tillhör standardspråket. Det är just de element som blir kompenserade och får en tydlig allmogeprägel i översättningen. Verbfrasen *go (...)* *zabrać* är översatt som *ha 'n* som består av verbet *ha* och objektet *'n* som är en reducerad form av *han*. En sådan objektsform av det personliga pronomenet *han* är en fornsvensk akkusativform (Pettersson 1996, 107) som har ingått i flera svenska dialekter och även talspråk (Frågelådan u.å.). *Ziemniaków* är i sin tur översatt som *jordpärona*, ett dialektalt substantiv för *potatis*.

- (28.1) — Biednemu to zawsze na ten przykład wiatr w oczy
(...). (WR 5)
- (28.2) — Ja, den fattige han har alltid vinden i ögonen (...).
(EW 13)

I det här exemplet (28) finns en morfologisk förändring gentemot standardspråket i översättningen. Substantivet *ögon* får det dialektala bestämdhetssuffixet *-a* istället för det neutrala *-en*. Wester kompenserar det standardspråkiga polska ordet med ett svenskt ord som på ett tydligt sätt markerar dialekt.

- (29.1) — Juści, abo to im matka da się żenić... abo to im
popuści... (WR 6)
- (29.2) — Visst, men det är moran deras, som inte låter dem
gifta sig ... hon släpper dem inte. (EW 13)

I citat (29) är det substantivet *moran* som utgör ett kompensationsstillägg för det standardspråkiga *matka*. I den svenska texten använder översättaren det attributiva possessiva pronomenet *deras* i postposition, efter det substantiviska huvudordet i bestämd form

– *moran*. Dessutom byter Wester det standardspråkiga substantivet *mor* mot en ålderdomlig och dialektal benämning. Placering av ett possessivt pronomen i postposition är även översättarens åtgärd att använda sig av rustikalisering den svenska texten vilket beskrivs närmare i exempel 46 i kapitel 5.7.

(30.1) — Cie... dziedziczka zapowietrzona. (WR 6)

(30.2) — Han var inte fin nog åt'na förstås. (EW 14)

Det sista exemplet (30) på kompenstationstillägg där ett standardspråkigt element översätts ett dialektalt element är tämligen intressant. Detta beror på att hela repliken är översättarens egen replik, den återspeglar inte originalet budskap och den innehåller även en dialektal form. Det är objektsformen *'na* – en reduktion av *hana* som motsvarar objektsformen *henne* i nusvenskans standardspråk (jfr *han* i exempel 27). Formen kommer från fornsvenska där den var akkusativformen av det personliga pronomenet *hon* (Pettersson 1996, 107).

Det finns vidare sådana kompenstationstillägg som inte bara är kvalitativa utan också kvantitativa. Det innebär att översättaren förser texten med nya strukturer.

(31.1) (...) A ludzie dobre, bo mię choć latem przytulą, kąta ani tej łyżki strawy nie żałują, że se człowiek kiej jaka gospodyni paraduje... (WR 2)

(31.2) (...) Det är snällt folk, det är det, de har mig över sommarn, och de missunnar mig varken min sovvrå eller födan – en får gona sig som riktigt herrskap... (EW 6)

I den citerade repliken berättar Agata om vistelsen hos Klembs som har bjudit hem henne. I översättningen lägger Wester till en talspråksmarkör i form av ett bekräftelseuttryck *det är det*. Uttrycket har för avsikt att kompensera dialektspråket i originalet och visa hur påståendets budskap skulle kunna förstärkas i tal.

- (32.1) — Co słychać?... Komu dobrze, to i dobrze słychać...
(...) (WR 4)
- (32.2) — Hur det artar sig? För somliga artar det sig bra,
och de har det bra de. (...) (EW 9)
- (33.1) — A bo to Hanka nie gospodyni? (WR 7)
- (33.2) — Men Hanka skall väl vara matmor hon? (EW 16)
- (34.1) — Juści, że na żebry! Hale! nie na słodkości, ino
na żebry. (WR 5)
- (34.2) — Tacka för det. Inte har hon gett sig ut för att spat-
sera inte. (EW 12)

En bekräftande funktion fyller även andra typer av kompensationsstillägg. I exempel 32, 33 och 34 finns det upprepningar som förtydligar yttrandena och betonar de element som bär den viktigaste informationen i sammanhanget. I det första citatet ur översättningen (32.2) svarar en jude på prästens fråga om byborna och upprepar pronomenet *de*. Det är final dubblering av fundament där det personliga pronomenet *de* står som finalt annex (SAG 3, kap. 36 § 10). En sådan placering av pronomenet markerar emfas och kännetecknar talspråk. I nästa citat (33.2) sker en liknande process. Jagustinka ställer en fråga om Hanka till Wawrzek. Jagustinka tycker att Hanka borde vara hushållerska medan Wawrzek antyder något annat. Hon frågar i förvåning och betonar subjektet genom att lägga till det personliga pronomenet *hon* utöver namnet *Hanka*. Det sista citatet (34.2) visar hur Hanka berättar för Jagustinka om Agata. Hanka understryker att hon har gett sig iväg för att tigga. I hennes yttrande i texten placeras satsadverbialet *inte* både i fundamentet och sist i satsen. Den finala dubbleringen av negation framställer påståendet som självklart och förstärker dess talspråkliga karaktär (SAG 3, kap. 36 § 11).

Kompensationsstillägg tillåter Wester att kompensera dialektgenskaper genom att lägga till standardspråksavvikande element i översättningen. Dessa är dialektala ord och uttryck samt talspråksmarkörer. Westers kompensations sätt är flera, dialekt- och talspråksmarkörer är såväl fonetiska som lexikala och morfosyntaktiska.

5.6. Utelämning

Översättningsstrategi vars användning jag diskuterar i det här kapitlet är utelämning och den tillhör inte heller Berezowskis översättningsteori. På grund av att Wester av och till utesluter vissa strukturer blir det då nödvändigt att även undersöka vad som orsakar tillämpningen av denna strategi och vilka följder som den har i översättningsprocessen. Samtidigt finns det flera repliker som Wester översätter med hjälp av både kompenstationstillägg och utelämning.

- (35.1) — Ale szkoda, ta graniasta to sielna krowa. (WR 7)
 (35.2) — Vore skada på den kon, det var ju en kalvko. (EW 16)
 (36.1) — A pono pierwszy do obrony to ano chłop Hanki...
 cieka się on za Jagną kiej ten pies... (WR 6)
 (36.2) — Och den förste att beskydda dem, det är nog Annas karl ... han hänger efter Jagna som en kardborre ... (EW 14)
 (37.1) — Hanka, a chodźcie ino do chałupy, bo krowie się cosik stało. (WR 6)
 (37.2) — Hanka du, spring hem, det har blivit något fel med en ko. Här utelämnar man bara utan att ändra mycket (EW 15)

Vid de flesta fallen innebär utelämning endast en enkel åtgärd att ta bort ett dialektelement från källspråktexten och det kan observeras i exempel 35, 36 och 37. I det första (35.1) gäller utelämning adjektivet *sielna* (sv. *stark, kraftig*) i nominalfrasen *sielna krowa*. I den svenska översättningen återstår i den motsvarande frasen bara frasens huvudord *krowa*, det vill säga *kalvko*. Valet av substantivet beror tydligen på att Wester uppfattade attributet *sielna* som *cielna* (sv. *som ska kalva*) och därför skapade hon en sammansättning med förledet *kalv-*. Utelämningen beror i detta fall på översättarens tolkning eller eventuellt feltolkning. I nästa replikpar (36) är det utelämnade elementet partikeln *pono* som i originalet bidrar med en typ av modalisering som i detta fall minskar säkerhetsgraden av påståendet. I översättningen saknas modaliseringen eftersom partikeln inte har någon översättning i satsen *Och den förste att beskydda dem (...)*.

Det tredje citerade exemplet (37.1) innehåller *ino* i imperativfrasen *a chodźcie ino do chahupy*. *Ino* som framförallt används som satsadverbial kan även fylla funktionen av diskurspartikel och på det sättet fungerar den i 37.1. I den svenska översättningen försvinner *ino* och satsen förkortas till *spring hem*.

Utelämning är speciellt vanlig när det gäller översättning av talspråkmarkörer och dialektala element som finns på den pragmatiska nivån av språket. Dessa är exempelvis interjektioner och diskurspartiklar som visar sig vara svåröversatta och hanteras ofta genom utelämning.

(38.1) — Juści, że na żebry! Hale! nie na słodkości, ino na żebry. Obrobiła krewniaków, wysłużyła się im bez lato, to już ją puściły na wolny dech. (WR 5)

(38.2) — Tacka för det. Inte har hon gett sig ut för att spatsera inte. Har trälat för släkten hela sommarn, och nu tycker de hon kan behöva få det högre i taket (EW 12)

(39.1) — Ociec pojechali z moim ano do boru. (WR 5)

(39.2) — Far och min gubbe har givit sig av till skogen. (EW 11)

I den polska texten förekommer *Juści* och *Hale* som bekräftar Jagustinka yttrandets innehåll, bevisar dess expressiva karaktär och återspeglar den talspråkliga naturen av repliken. I översättningen faller uttrycken bort och de två första meningarna blir omformulerade till det som citeras ovan (38.2). I det här fallet kan möjligen ett kompensationsinlägg diskuteras i upprepning av satsadverbialet *inte* i den andra meningen i repliken 38.2. Det finns dock varken något bekräftelseuttryck eller interjektion i den svenska texten. Det andra replikparet (39) visar hur en talspråkmarkör kan utelämnas i översättningen. Den emfatiska partikeln *ano* som finns i den polska texten (39.1) är inte återgiven i Westers översättning. Partikeln i originalet hjälper till att hålla talets gång och denna valör försvinner under översättningsprocessen.

(40.1) — I patrzy ino, kogo by puścić pod pierzynę, któren aby mocny! (WR 6)

(40.2) — Och ser sig om vem hon skall släppa under fjäderbolstern, för det måste vara en karlkarl det, (EW 13)

- (41.1) — La siebie... jakby na komornym u ojca siedzą, to juści patrzą, aby ino na swojå stronę coś niecoś urwać, a ojcowego niechta pies pilnuje. (WR 7)
- (41.2) — För sin egen räkning ja ... De sitter ju som daglönare hos gubben och ser förstås bara till att de själva kapar åt sig, gubbens får katten vakta. (EW 16)

I exempel 40 och 41 förekommer tillsammans kompenstationstillägg och utelämnning. Citat 40.1 visar användningen av satsadverbialet *ino* och en dialektal ordböjningsform av pronomenet *który* – *któren*. Båda representerar dialekttegenskaper i dialogen men är inte avspeglade i översättningen eftersom de blir utelämnade. Jämsides inför Wester ett kompenstationstillägg i form av final dubbling av pronomenet *det* i 40.2. I det andra replikparet (41) sker en typ av utväxling av bekräftelseinterjektioner. Det utelämnas *juści* från originalet (41.1) samtidigt som det läggs till *ja* i översättningen (41.2) på en annan plats i yttrandet.

- (42.1) — Walek! a śmignij no prawą po portkach, bo zostaje!
(WR 3)
- (42.2) — Walek, ge den högra ett rapp, den drar inte! (EW 7)
- (43.1) — Juści, abo to im matka da się żenić... abo to im popuści... (WR 6)
- (43.2) — Visst, men det är moran deras, som inte låter dem gifta sig ... hon släpper dem inte. (EW 13)
- (44.1) — Ale kawalery zawdy (WR 5)
- (44.2) — Och inte gifter de sig (EW 13)

Vid andra tillfällen inför Wester större ändringar i översättningen än i de tidigare i kapitlet analyserade exemplen. Ibland för utelämnning med sig omformulering av frasen eller satsen. Det första exemplet (42) presenterar ett frasbyte i satsen. Rumsadverbialet *po portkach* i originalet byts mot objektet *ett rap* vilket styrs av verbet *ge* i översättningen. Nästa exempel från källspråket (43.1) visar en syntaxparalellism i originalet där två satser börjar med konjunktionen *abo*. I den svenska texten försvinner den symmetriska parataxen till förmån för två samordnade och en underordnad sats

som citeras i 43.2. Det elliptiska yttrandet i 44.1 med det dialektala satsadverbialiet *zawdy* översätter Wester med hjälp av modulation. Det sker ett perspektivbyte och repliken återges som *Och inte gifter de sig*.

Utelämning är den mest genomgripande strategin. I *Bönderna* betyder den att översättaren tar bort dialektala ord från originalet och återspeglar dem inte i den svenska texten. Ibland sker det inom liknande ramar som för direktöversättning – att översättningen är ordagrann. I andra fall står utelämning i samband med mer omfattande omformuleringar i översättningen. Vanliga att utelämnas förefaller vara interjektioner och diskurspartiklar.

5.7. Rustikalisering

Den sista översättningsstrategin som jag undersöker i min studie är *rustikalisering*. Som jag nämner i den teoretiska delen beskriver Berezowski denna strategi i bred bemärkelse som översättning från en icke-standard språklig varietet till en annan. Egentligen innebär det användning av dialekt eller utvalda dialektelement i översättningen vilket även är fokus i denna analys. Som exempel på *rustikalisering* klassificerar jag endast översättning av dialekt i källspråket till dialekt i målspråket. Det står därför i motsats till kompensationslägg som beskrivs i kapitel 5.5. Där diskuterar jag översättningsprocessen som i de flesta fallen har för syfte att införa dialektelement i målspråket men utgångspunkten är inte dialekt i källspråket utan standardspråk och talspråk. Rustikalisering är den enda strategin där ekvivalenterna till de dialektala elementen från originaltexten också har dialektal prägel i översättningen. Mina kvantitativa analyser av det utvalda materialet visar att rustikalisering är en sällan förekommande strategi vilket bekräftar de inledande observationerna gällande neutralisering.

(45.1) — Juści, chciały go też zabrać do miasta... żeby ociec
z wójtem nie jeździli prosić biskupa, to byśwa go i nie
mieli... (...). (WR 5)

- (45.2) — Det är sant och visst, och så ville de också ha'n till stan. Om inte far och fogden hade farit och bett biskopen, så hade vi'n inte här ... (...). (EW 12)

Det första belägget för rustikalisering finns i exempel 45. Den sista satsen i 45.1 innehåller frasen *byśwa go i nie mieli*. Det är Hanka som berättar för andra arbetande kvinnor på åkern att prästen kunde ha flyttat till staden om hennes far och fogden inte hade agerat i ärendet. Byborna skulle förlora den omtyckta prästen – det uttrycker Hanka i den analyserade frasen. Hon använder den enklistiska partikeln *byśwa* (i standardspråket *byśmy* där grundformen är *by* och ändelsen *-my* i första person plural). Denna konjunktivbildande partikel i polskan används antingen hop- eller särskriven med verbet (Nilsson 2004, 192). I polska dialekter förekommer *by* i första person plural med ändelsen *-wa* som har sitt ursprung i dualisformen (Karaś u.å.f). I flera fall har verbformer som betecknar tvåtal ersatt pluralformer och tagit över deras funktioner vilket även syns i översättningen där Hanka talar till en hel grupp. I den motsvarande frasen i översättningen är det objektet som uppvisar dialektala egenskaper. I satsen *så hade vi'n inte här* finns objektsformen *han* i den talspråkliga reduktionen *'n* analyserad i exempel 27 i kapitel 5.5. Genom användningen av den dialektala objektsformen *han* och reduktionen realiseras strategin rustikalisering. Samma objektsform finns även i den första meningen i 45.2. Här kommenterar jag den inte eftersom det är ett exempel på kompenstationstillägg som diskuteras i exempel 27.

- (46.1) — A drzewiej, kiej jeszcze krowy pasalam tatusiowe,
to baczę, że takie ze wsi wyginali (WR 6)
- (46.2) — Förr i världen, när jag vaktade far mins kor, då blev såna där jagade ut ur byn, (EW 14)

Repliken 46 visar hur Jagustinka skvallrar med Hanka om Dominikowa. Jagustinka kallar Jagnas mor för häxa och antyder att hon utövar skadlig trolldom – det är henne som hon menar med *såna*. Jagustinka berättar även om kor som hon fick ta hand om förut och

använder uttrycket *far mins*. Hon använder det attributiva possessiva pronomenet *min* (i genitivformen med suffixet *-s*) efter huvudordet *far*. Den nominalfrasen är ett exempel på ett possessivt pronomen i postposition. I denna struktur står substantiv som huvudord oftast i bestämd form (som i *korna mina*) men släktskapsord står i obestämd form (SAG 2, kap. 5 § 24 1999). Exemplet från översättningen bekräftar den regeln.

Det är därför värt att jämföra detta exempel med possessiviteten uttryckt i citat 29. Där observeras också ett possessivt pronomen i postposition och ett substantiviskt huvudord – *moran deras*. Substantivet står emellertid i bestämd form vilket inte stämmer med den ovannämnda regeln. För övrigt påträffas nominalfras med efterställt possessivt pronomen i svenskan regionalt och numera används också pastischerande ålderdomligt (SAG 2, kap. 5 § 24 1999).

Min undersökning täcker endast dialogerna i det första kapitlet av romanen så forskningsmaterialets begränsade omfång gör det svårt att jämföra de exemplen på possessivitet med andra liknande fall i översättningen.

(47.1) — A bo też urodę ma, to ma; wypasiona kiej jałowica, biała na gębie, a ślepie to ma rychtyk jak te Inowe kwiatki... (...). (WR 6)

(47.2) — Men så är hon grann också, det kan ingen förneka. Rund i kroppen och röd och vit i synen och ögon justament som linblommor ... (...) (EW 14)

Replikparet 47 gäller samma scen på åkern som diskuteras i exempel 46. I citat 47.1 talar kvinnorna elakt om Jagnas förträffliga skönhet. En av dem förstärker sin iakttagelse med partikeln *rychtyk* som i polska dialekter är ett vanligt dialektalt lånord från tyska. Wester återger partikelns dialektala karaktär i adverbet *justament*. Det är ett starkt vardagligt och bygdemålsfärgat adverb, föga förekommande i texter (SAOB 1934). Detta replikpar är ett exempel på rustikalisering i översättningen som sker mellan två motsvarande enheter i både käll- och målspråket. De fyller samma semantiska, syntaktiska och stilistiska funktion i båda texter.

Rustikalisering syftar till att spegla ett dialektalt språk från målspråkstexten i källspråkstexten. I *Bönderna* bidrar den till att återskapa den dialektala stiliseringen i översättningen. Det sker i en rad fall. Dessa är exempelvis översättning som i båda språk kännetecknas av dialektala morfosyntaktiska strukturer eller lexikala uttryck. De fallen där de polska dialektmarkörerna får sin dialektala översättning till svenska är dock inte frekventa och deras påverkan på utformningen av den dialektala stiliseringen är inte stor. På Berezowskis kontinuum placeras först neutralisering som den strategi som inte förutsätter några dialektdrag i målspråkstexten. Rustikalisering uppfattas som motsats till neutralisering och listas som den sista strategin.

6. Diskussion

Den väsentligaste diskussionsfrågan gäller undersökningens omfattning. Slutsatserna beträffande utformningen av den dialektala stiliseringen i översättningen är baserade på det valda forskningsmaterialet. Det är relativt litet för att vara tillförlitligt för undersökning av hela dialektala stiliseringen i romanen. Som jag nämnde i början av kapitel 2 ingår den i en av tre berättarstrukturer i romanen. Det dialektala språket är mest närvarande i dialogerna men det blandas även med berättelsen, de övriga berättarstrukturerna. Min undersökning sätter ljus på bara en del av det potentiella forskningsmaterialet som finns i *Chłopi* och romanens översättning.

Trots att den jämförande analysen presenterar resultat av en småskalig undersökning finns det tillräckligt många belegg för att identifiera några fenomen som styr det som händer med den dialektala stiliseringen i dialogerna i *Chłopi*. Nedan presenterar jag de viktigaste slutsatserna som framgår från min studie över det dialektala språket i Reymonts roman samt en avslutande diskussion.

Min analys grundar sig först och främst i Leszek Berezowskis klassifikations över översättningsstrategier. Bland strategierna är det neutralisering som är den mest frekventa strategin bland alla analyserade fragment. För målspråkstexten betyder det att det dia-

lektala systemet i romanen blir i hög grad utjämnat till det svenska standardspråket. Neutraliseringen ökar översättningens förståelighet jämt mot originalet (för polska läsare kan vissa fragment vara relativt svåra att förstå vilket Ziejka påpekar (1999, XCI)) och minskar möjliga associationer av geografiskt och kulturellt art.

Den dominerande neutraliseringen kan vidare ha sitt ursprung i språksystematiska anledningar. I min undersökning tar jag hänsyn till dialektmarkörerna i käll- och målspråket på olika språknivåer som fonetik, lexikon, morfosyntax och pragmatik. På varje språknivå i båda språken finns sådana typer av språkegenskaper som bara förekommer i polskan respektive svenskan och är typiska för de språken. Därför är neutralisering ofta inte bara en möjlig strategi utan även den enda genomförbara åtgärden.

Neutraliseringens dominans leder inte till en fullständig översättning till standardspråket. Samtidigt som målspråkstexten är neutraliserad i en övervägande grad visar den också standardspråksavvikande drag. De har för syfte att bevara den dialektala stiliseringen i den mån som är möjlig i form av olika språkliga varieteter.

Wester använder sig av talspråkmarkörer som skiljer sig från de polska fonetiska förändringar i dialektala ord genom att de snarare återspeglar de processer som händer i tal i stort. Avvikelser från standardspråket i originalet härstammar från dialekter och är resultat av regionala fenomen så de behöver inte vara gemensamma för det polska talspråket. Talspråkmarkörer som reduktion av vokaler eller konsonanter är därför lättare att införa än dialektala fonetiska markörer och de skapar ett intryck hos läsaren av ett mer familjärt språk på ett effektivt sätt.

Trots att talspråkmarkörerna är frekventa i översättningen som ett resultat av kompensationslägg är det vidare märkbart att när de bara förekommer i originalet tenderar de att bli utelämnade i översättningen. Sådana element som interjektioner och diskurspartiklar i den polska texten (som inte sällan kan samtidigt tillhöra dialekt) utelämnas antingen helt eller blir omformulerade och förkortade. Interjektioner och diskurspartiklar fyller funktioner på den pragmatiska nivån av språket och kan vara grundade i några sociala konventioner och därför svåröversatta.

Utelämning betyder å ena sidan att ta bort ett ord eller en fras utan grova betydelskillnader i målspråkstexten. Å andra sidan kräver utelämning i flera fall att omformulera källspråksstrukturer vilket i sin tur kan leda till en mer idiomatisk översättning. Det beror på att utelämning av exempelvis kulturspecifika begrepp kan medföra semantiska luckor som måste ersättas med begrepp relevanta i målspråskulturen. Översättningen blir på så sätt både längre bort från källspråskulturen och mer tilltalande och förståelig för svenska mottagare.

Om översättningens starkare förankring i de svenska kulturförhållandena bestämmer även kompenstationstillägg. Det är såväl ovannämnda talspråksmarkörer som dialektmarkörer som läggs till i den svenska texten. Enligt strategins principer förekommer kompenstationstillägg där det inte finns några dialektegenskaper i källspråkstexten. Därför kan jag konstatera att översättningen fungerar som ett enskilt litterärt verk med ord, uttryck och begrepp (ibland påhittade av Wester) med allmogereferenser. Dessa varierande språkliga element införs genom kompenstation trots att deras kvalitativa värde är mindre i jämförelse med originalet.

Den största påverkan på den dialektala stiliseringen i översättningen och referenser till allmogekulturen har instanser av kompenstationstillägg och rustikalisering där Wester tydligt kan använda dialektmarkörer. Det rör sig om lexikala enheter som ålderdomliga och dialektala adverb och dialektala objektsformer av personliga pronomen samt morfosyntaktiska strukturer som possessiva pronomen i postposition. De är dock föga förekommande och deras insats i att forma den dialektala stiliseringen är inte betydande.

Ursprung till flera ord och uttryck kan identifieras och tillskrivas konkreta dialekter. Liknande undersökningar och observationer gällande typologi av den dialektala stiliseringen i översättningen skulle tydligen inte vara rimliga. Det beror på att dialektala strukturer i målspråkstexten sällan är representerade och de förekommer dessutom parallellt med talspråks- och vardagsspråksmarkörer vilket gör stiliseringen mer heterogen än den är i originalet.

I min analys märker jag vidare en viss inkonsekvens i användningen av talspråksmarkörer. Å ena sidan sätter Wester den tals-

präkliga prägeln på flera ord genom att reducera deras former men å andra sidan avstår hon från att göra det vid liknande tillfällen. Sådana talspråksmarkörer i reducerade former är exempelvis *nån*, *va* och *såna*. De två första kan också stavas i full form som *någon* och *vad*. Formen *såna* å andra sidan byts aldrig mot *sådana*. Den långa, fullständiga formen *något* stavas i sin tur alltid i den här formen och den reducerade *nåt* har jag inte iakttagit i något av exemplen.

I fallet av strategin *artificiell variant* vill jag betona den uppfinningsrika aspekten av Westers arbete. De språkliga innovationerna väcker uppmärksamhet huvudsakligen ur det översättningsteoretiska perspektivet och när det gäller förståelighet av de diskuterade exemplen för svenska läsare. Översättaren bevarar det bildliga språket och följer författarens spår genom att också skapa egna uttryck med eggelsen i originalet. Det bidrar både till att berika den svenska textens stil och utvidga svenskans fraseologiska repertoar.

Det som ändå tydligt framgår från det analyserade materialet är att neutralisering inte leder till en fullständig utjämning av dialektelemt ur källspråkstexten. Den är en dominerande översättningsstrategi med den största påverkan på den dialektala stiliseringen. Trots det lämnar den fortfarande utrymme för talspråks- och dialektmarkörer som tillsammans märkbart avlägsnar översättningen från det svenska standardspråket. Därför är jag högst tveksam om jag kan bekräfta de andra forskarnas påståenden om dialektspråkets frånvaro i översättningen (diskuterade i kapitel 3). Westers dialektala stilisering skiljer sig avsevärt från Reymonts men den gör ett intryck av ett folkligt, "bonnigt" mål. Den återspeglar allmogestilen på ett trovärdigt sätt.

Det kan jag konstatera både baserat på min studie och personlig läsning av romanens översättning. Följande exempel visar att det finns intressant material för vidare forskning:

Dreszcz nią wstrząsnął gwałtowny i coś jak płomień wichrem przeleciał przez serce i głowę (...). (WR I 54); (...) det [rysning] lopp som en flamma från hjärtat och upp i huvudet (...). (EW I 142); — Obiedwie wypominał; wszyscy pomiarkowali, o kim gada. (WR III 375); — Han talte om bægge två, alla förstod vilka han mente. (EW III 371);

- Żeby wam ten paskudny ozór pokręciło (...). (WR IV 523); — Jag vånnar er elaka tunga vart lam! (EW IV 265);
- Pokróćce to i porcenele wynosić mu każą (...). (WR III 497); — Snart har de honom väl till att bära ut postelinet också (...). (EW III 371);
- Wyjdź, Jagno, wieczorkiem za smętarz. (WR IV 464); Kom bak-om körkgårn i kväll, Jagna! (EW IV 149).

Det hur komplex och rik på intresseväckande strukturer den svenska texten kan vara syns i svenska kritikers uttalanden om språket i *Bönderna*. De la märke till språkets säregna utformning som Claes Lindskog i sin recension i *Sydsvenska Dagbladet* (1924, 9). Han antydde att Wester själv hade uppfunnit vissa ord och använt dem i texten. Han gav exempel på verbet *skvimpade* (EW III 253) och participet *primande* (EW III 178) och konstaterade att han inte hade sett dem i svenskan. Lindskog feltolkade dock de orden eftersom *skvimpa* finns i *Svensk ordbok* (SO 2021c) och betyder ”skvalpa”; *primande* kommer från verbet *att prima* som är ett dialektalt verb med betydelsen ”att prata strunt” (SAOB 1954).

Vidare studier borde koncentreras på den dialektala stiliseringen i ett mer omfattande material. Det skulle kunna avgränsas till dialogerna och berättelsen i ett flertal kapitel från olika volymer. En sådan studie skulle säkerligen ge bättre bild av hur Reymonts dialektala system återgavs av Wester i översättningen. Då skulle forskaren även kunna försöka utreda grundligare de dialektala orden och uttrycken samt deras möjliga härkomst när det gäller svenska dialekter. En ännu större forskningsprojekt skulle kunna fokuseras på översättning av de övriga berättarteknikerna (den stiliserande modernisten och den realistiske iakttagaren) mot en berättarteoretisk bakgrund.

Litteraturlista

Primärkällor

Władysław Stanisław Reymont (1976). *Chłopi*.
<https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/chłopi/> (hämtad 2024-07-01).

Władysław Stanisław Reymont (1924). *Bönderna* (övers. Ellen Wester). <https://runeberg.org/bonderna/> (hämtad 2024-07-01).

Sekundärkällor

- Berezowski, Leszek. *Dialect in translation*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1997.
- Boase-Beier, Jean. *Translation and style*. Abingdon: Routledge, 2020.
- Data-Bukowska, Ewa, och Piotr de Bończa Bukowski. "Syntax och stilisering i den svenska översättningen av Witold Gombrowicz "Trans-Atlantyck"." i *Filologiskt smörgåsbord*, av Monika Jazowy-Jarmuł, Magdalena Wasilewska-Chmura och Elżbieta Żurawska, 47-74. Kraków: Kraków: Jagiellonian University Press, 2018.
- Dimitrova, Birgitta Englund. "Nytt vin i gamla läglar? Att (ny)översätta dialekt." i *Aspekter av litterär nyöversättning*, av Olof Eriksson (m.fl.), 101-115. Växjö: Linneaus University Press, 2012.
- Kamińska, Maria. "O stylizacji gwarowej w Chłopach Reymonta." *Prace Polonistyczne*, 1968: 91-102.
- Karlgren, Anton. "Władysław Reymont." i *Ord och Bild. Illustrerad Månadsskrift*, av Karl Wählin, 85-97. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1925.
- Kearns, John. "Strategies." i *Routledge encyclopedia of translation studies*, av Mona Baker och Gabriela Saldanha, 282-285. Abingdon: Routledge, 2009.
- Klich, Edward. "Reymontowe „bych zachwonili, pociągnęli”." *Język Polski*, 1952: 83-86.
- Krzyżanowski, Julian. *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1984.
- Lichański, Stefan. *Chłopi Władysława Stanisława Reymonta*. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1969.
- Lindskog, Claes. "En nobelpristagare?" *SydSvenska Dagbladet*, den 08 11 1924: 9.
- Munday, Jeremy. *Introducing translation studies*. Abingdon: Routledge, 2012.
- Newmark, Peter. *A Textbook of Translation*. Hemel Hempstead: Prentice Hall, 1988.
- Nilsson, Morgan. *Polsk grammatik*. Hällingsjö: Mononen, 2004.
- Nitsch, Kazimierz. *Dialekty języka polskiego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1957.

- Nitsch, Kazimierz. *Mowa ludu polskiego*. Kraków: Skład Główny Leon Frommer, 1911.
- Norrby, Catrin, och Gisela Håkansson. *Introduktion till sociolingvistik*. Lund: Studentlitteratur, 2015.
- Okoniowa, Joanna. "Zmiany w pojmowaniu dialektu i dialektologii." i *Di-alektologia jako dziedzina językoznawstwa i przedmiot dydaktyki*, av Sławomir Gala, 373-378. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 2002.
- Oracki, Tadeusz. *Reymont w świecie. Bibliografia przekładów wydanych w latach 1900-2000*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2005.
- Packalén, Małgorzata Anna. *Under två kulturers ok. Allmogeskildringar i den polska och svenska 1800- och 1900-talslitteraturen*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 2001.
- Parkman, Małgorzata Anna Packalén. "Dialekt i inne formy stylizacji w polskich i szwedzkich utworach o tematyce wiejskiej pierwszej połowy XX wieku." 2022.
- Pettersson, Gertrud. *Svenska språket under sjuhundra år. En historia om svenskan och dess utforskande*. Lund: Studentlitteratur, 1996.
- Rzeuska, Maria. „*Chłopi*” *Reymonta*. Warszawa: Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 1950.
- Skrzypek, Dominika. "Om possessiva adjektiv i polskan och svenskan." *Folia Scandinavica*, 2016: 229-240.
- Stender-Petersen, Adolf. "En polsk bondroman." *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1920-12-06: 1.
- Ström, Fredrik. *Svenskarna i sina ordspråk jämte sju tusen svenska ordspråk*. Stockholm: Albert Bonniers förlag, 1926.
- SAG = Teleman, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik. 1999. Svenska Akademiens
- Wędkiewicz, Stanisław. „*Chłopi*” *Reymonta w Szwecji. Dookoła literackiej nagrody Nobla z 1924 r.* Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza, 1925.
- Węglarz, Wiktor. "Z zagadnień gwarowych w Chłopach Reymonta." *Język Polski*, 1936: 5-12.
- Wyka, Kazimierz. "Próba nowego odczytania „Chłopów”." *Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej* 59/2, 1968: 57-105.
- Zięjka, Franciszek. *Wstęp*. I: Reymont, W. S. *Chłopi, Tom I*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, 1999.

Digitala källor

Frågelådan. u.å. https://frageladan.isof.se/visasvar.py?svar=79719&url=384970368%2Fcgi-bin%2Fsrfl%2Fvisasvar.py%3Fsok%3Dpronomenvariation%26svar%3D79719%26log_id%3D644343&sv.url=12.c17e514db30bb2a810ea (hämtad 2024-06-20).

Institutet för språk och folkminnen. 2021.

<https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-svenska-dialekter/utforska-sveriges-dialekter> (hämtad 2023-06-16).

Karaś, Halina. *Dialekty i gwary polskie. Kompendium internetowe*, u.å.:

a) Artikeln *Hiperyzm*.

<http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=leksykon&lid=597>
(hämtad 2023-09-19).

b) Artikeln *Gwara regionu*.

<http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=mapa-serwisu&l2=&l3=&l4=lowickie-gwara-regionu> (hämtad 2023-09-19).

c) Det eftersökte begreppet: *Depalatalizacja*.

<http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=leksykon&lid=546>
(hämtad 2024-06-18).

d) Det eftersökte begreppet: *Prejotacja*.

<http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=leksykon&lid=656>
(hämtad 2024-06-20).

e) Det eftersökte begreppet: *Pluralis maiestaticus*.

<http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=leksykon&lid=653>
(hämtad 2024-06-20).

f) Det eftersökte begreppet: *Liczba podwójna*.

<http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=leksykon&lid=626>
(hämtad 2024-06-20).

Ordbok över svenska språket (SAOB), Svenska Akademien, 1893:

a) Det eftersökte ordet: *justament* (1934).

https://svenska.se/saob/?id=J_0259-0049.S4PO&pz=7 (hämtad 2024-06-21).

b) Det eftersökte ordet: *prima* (1954).

https://svenska.se/saob/?id=P_1633-0460.3wbP&pz=3 (hämtad 2024-06-21).

Skuncke, Marie-Christine. ”Ellen Wester, 1873–1930.” *Svenskt Översättarlexikon*. u.å.

https://litteraturbanken.se/%C3%B6vers%C3%A4ttarlexikon/artiklar/Ellen_Wester (hämtad 2023-02-26).

Svensk ordbok (SO), Svenska Akademien, 2021:

- a) Det eftersökte ordet: *dialekt*.
<https://svenska.se/tre/?sok=dialekt&pz=1> (hämtad 2024-06-21).
- b) Det eftersökte ordet: *idiolekt*.
<https://svenska.se/tre/?sok=idiolekt&pz=1> (hämtad 2024-06-21).
- c) Det eftersökte ordet: *skvimpa*.
<https://svenska.se/tre/?sok=skvimpa&pz=1> (hämtad 2024-06-29).

Michał Juszkiewicz

Akademia Ateneum w Gdańsku

Selbstdarstellungsstrategien und -techniken in der Wahlwerbung am Beispiel von Wahlplakaten der konservativen Parteien

Abstrakt

Die Selbstdarstellung ist ein wesentlicher Bestandteil jeder Wahlkampagne. Jeder Politiker bedient sich der Selbstdarstellung in mehr oder weniger großem Umfang. Der Zweck dieses Artikels ist es, die Strategien und Techniken der Selbstdarstellung von Politikern der konservativen Parteien auf Wahlplakaten darzustellen, die durch die Gestaltung ihrer eigenen Marke ein bestimmtes Narrativ über die Welt schaffen, eine bestimmte Weltsicht prägen und die Bürger, ihre Wähler, beeinflussen. Die Analyse erfolgte anhand von Kriterien, die in der Darstellung rechtsgerichteter Politiker zentrale Werte widerspiegeln, auf denen ihre Sicht der Welt basiert. Dazu zählen Patriotismus, nationale Identität sowie das Konzept einer Gemeinschaft und Wertegemeinschaft, geprägt von der christlichen Religion und dem traditionellen Familienbild eines Mannes und einer Frau mit mindestens zwei Kindern.

Schlüsselwörter: Selbstdarstellung, Politik, Konservative, rechtsorientierte Parteien

Abstract

Self-promotion strategies and techniques in election advertising using the example of election posters of conservative parties

Self-promotion is an essential part of any election campaign. Every politician uses self-promotion to a greater or lesser extent. The purpose of this article is to present the strategies and techniques of self-representation of politicians of conservative parties on election posters, which by building their own brand create a certain narrative about the world, shape a certain worldview and influence citizens, their voters. The analysis was conducted considering the criteria that reflect, in the representation of right-wing politicians, the kind of overarching values on which they base their depiction of the world. These include patriotism, national identity, the notion of community and a community of values (Christian religion, a family consisting of a man and a woman with at least two children).

Keywords: Self-promotion, politics, conservatives, right-wing parties

1. Einleitung

Immer wieder wird diskutiert, welchen Zweck die Selbstdarstellung in der Politik erfüllt und inwiefern politische Parteien oder Politiker selbst Wähler beeinflussen oder manipulieren. Auf den ersten Blick scheint das ganze Verfahren nichts Besonderes zu sein. Wenn man das Konzept der Selbstdarstellung jedoch aus einem anderen Blickwinkel analysiert, gewinnt man eine andere Perspektive.

Im folgenden Artikel werden Strategien und Techniken der Selbstdarstellung von Politikern und politischen Parteien auf Wahlplakaten dargestellt. Der Schwerpunkt liegt dabei auf konservativen Parteien

und Politikern. Ihre Wahlplakate bieten besonders interessante und vielschichtige Analysemöglichkeiten, da sie häufig kontroverse Elemente enthalten. Diese Untersuchung widmet sich den Strategien und Techniken, mit denen sich Politiker konservativer Parteien auf Wahlplakaten präsentieren. Im Zentrum meines Interesses steht die Frage, wie sie durch gezielte Markenbildung bestimmte Narrative konstruieren, politische Weltbilder formen und Wähler beeinflussen. Ein weiterer zentraler Aspekt ist die Bedeutung ideologischer Werte für die Selbstdarstellung. Nach Antoszewski / Herbut (2004: 179) gehören zu diesen Werten unter anderem Patriotismus, nationale Identität, der Begriff der Gemeinschaft und einer Wertegemeinschaft (christliche Religion, eine Familie, die aus einem Mann und einer Frau mit mindestens zwei Kindern besteht).

2. Zum Begriff *Selbstdarstellung*

Bis heute gibt es keine konkrete und präzise Definition der Selbstdarstellung. Sie ist eigentlich Teil eines größeren Konzepts namens Personal Branding. Dies wird als Präsentation und Werbung für die eigene Person, die eigene Marke, aber auch für die eigenen Kompetenzen aufgefasst. Der Schwerpunkt liegt auch hier auf Individualität, Erfahrung, aber auch auf Qualitäten.¹

Die Selbstdarstellung von Politikern auf Wahlplakaten ist ein wichtiger Bestandteil von Wahlkampagnen. Die Art und Weise, wie sich die Politiker der konservativen Parteien auf den Plakaten präsentieren, kann einen entscheidenden Einfluss auf die Wahlentscheidung der Wähler haben. Wahlplakate werden verwendet, um Wähler davon zu überzeugen, für einen bestimmten Kandidaten zu stimmen. Die Selbstdarstellung ist eine der grundlegenden Marketingstrategien, die ein Kandidat nutzen kann, um die Unterstützung der Wähler zu gewinnen.

Die Selbstdarstellung kann als die Präsentation der eigenen Person, eines Politikers, durch alle Arten von Aussagen, nonverbaler

¹ <https://karrierebibel.de/personal-branding/> [letzter Zugriff am 12.03.2025].

Kommunikation und auch Verhalten beschrieben werden. Das Ziel der Selbstdarstellung ist es, den bestmöglichen Eindruck beim Publikum, den Bürgern, zu hinterlassen. Durch Selbstdarstellung will ein Politiker bewusst zeigen, wer er ist, wer er sein will oder wie er sich darstellen will. Durch die Selbstdarstellung bildet sich der Politiker eine Meinung über seine Person, damit die Wähler eine klare Vorstellung davon haben, wer der Politiker ist, ob die Wähler mit ihm sympathisieren und was seine Vorstellung vom Regieren ist. Durch die Selbstdarstellung will der Kandidat seinen Wählern so nahe wie möglich kommen und sich so darstellen, wie die Wähler es erwarten. Dieser Prozess beinhaltet die Zuweisung von Eigenschaften, die potenzielle Wähler zufrieden stellen.²

Klemm (2011: 190) erwähnt, dass ein großer Vorteil der Selbstdarstellung mit Fotos auch darin besteht, dass der Wähler das Foto interpretieren und den Politiker selbst beurteilen kann. Es ist auch allgemein bekannt, dass Politiker in der Regel ihr Foto im Wahlkampf zeigen und Wahlplakate erstellen, damit die Wähler bestimmte Politiker kennenlernen können.

Ein müder Blick, eine mürrische Mimik, eine missmutige Geste, eine zufällige räumliche Anordnung wie die scheinbar „isolierte“ Position eines Politikers während eines Parteitags werden gezielt genutzt, um sprachliche Aussagen zu symbolisieren. (Klemm 2011: 190)

Klemm (2007: 172) fasst den Vorgang des Aufbaus des eigenen Images folgendermaßen zusammen:

Die konsistente Imagekonstruktion ist keine leichte, vermutlich eine letzten Endes gar nicht zu erfüllende Aufgabe. Ein Parteichef muss eine hohe integrative Kraft besitzen und sollte über seine Persönlichkeit vermitteln zwischen dem Spitzenamt und der Parteibasis, zwischen Elite und Volk, zwischen Stadt und Land, zwischen Globalität und Lokalbezug, zwischen Fortschritt und Tradition, zwischen

² <https://www.politik-kommunikation.de/politik/der-kandidat-muss-zur-marke-werden/> [letzter Zugriff am 12.03.2025].

Machtanspruch und Menschlichkeit, [...]. Die jeweilige Strategie muss zur Biografie und Generation des Politikers, der Weltanschauung der Partei und ihrer Stammklientel und vielen weiteren Parametern passen. (Klemm 2007: 172)

In der Politik existiert eine Vielzahl von Strategien und Techniken der Selbstdarstellung. Einige davon sind möglicherweise nicht umfassend dokumentiert, doch ihr grundlegendes Ziel ist klar: Sie dienen dazu, das gewünschte Image eines Politikers zu vermitteln und potenzielle Wähler von einer Stimmabgabe zu überzeugen.

Nach Klemm (2011: 190f.) gehören zu den bekanntesten Techniken der Selbstdarstellung vor allem:

- Belegung des Erfolgs und Demonstration des Status,
- Eigenepräsentation durch Abwertung anderer,
- positive Selbstzuschreibungen,
- Aufzählung eigener Verdienste,
- Konzentration auf Klischees bezüglich der Mitbewerber,
- Vorführung der Modernität,
- Visualisierung des Ungewöhnlichen/ Individuellen/ Privaten,
- Vorführung der Volksnähe,
- Werbung um Sympathie/ Vertrauen,
- Vorführung der Vitalität/ Ursprünglichkeit/ Kameradschaft,
- Vorführung des Humors,
- Demonstration des Engagements und der Menschlichkeit,
- Vorführung des Interesses an zeitlichen Belangen,
- gemeinsame Bewältigung der neuen Herausforderungen,
- Demonstration der Staatsmännigkeit,
- Vorführung der Intellektualität,
- Vorführung der Traurigkeit und des Mitgefühls,
- Vorführung der Kompetenz,
- Vorführung der Konzentration auf die Gemeinschaft,
- Demonstration der Ernsthaftigkeit und der Tatkraft,
- Ausübung von Druck auf Wähler,
- Wiederholung eigener Verdienste,
- Präsentation von Versprechen,
- Verwendung typischer und wiederholter Phrasen zur Verabschiedung.

3. Zum Analysekorpus

Das Analysekorpus umfasst 11 Wahlplakate konservativer Politiker und Parteien aus Polen und Deutschland. Die Auswahl deckt den Zeitraum von 2015 bis 2017 ab und umfasst sowohl Parlaments- als auch Präsidentschaftswahlen. Ziel dieser Analyse ist es, die Strategien der politischen Selbstdarstellung auf Wahlplakaten innerhalb dieses Zeitraums zu untersuchen und vergleichend zu betrachten. Die polnischen Wahlplakate stammen von den Parteien Prawo i Sprawiedliwość (PiS) [Recht und Gerechtigkeit] und Konfederacja Wolność i Niepodległość [Konföderation Freiheit und Unabhängigkeit] sowie von der Wahlkampagne des ehemaligen polnischen Präsidenten Andrzej Duda. Die deutschen Plakate wurden von Angela Merkel (CDU) sowie der Partei Alternative für Deutschland (AfD) verwendet. Die Auswahl der Plakate basiert auf mehreren Kriterien. Erstens, sie sind repräsentativ für die visuelle und rhetorische Selbstdarstellung konservativer Politiker in ihren Wahlkampagnen. Zweitens, es wurden ausschließlich Plakate rechtsorientierter Parteien berücksichtigt, um ideologische Parallelen und Unterschiede aufzuzeigen. Drittens, der gewählte Zeitraum von 2015 bis 2017 ermöglicht eine kohärente Vergleichbarkeit der Kampagnenstrategien. Viertens, es wurden sowohl Parlaments- als auch Präsidentschaftswahlen untersucht, um mögliche Unterschiede in der Selbstinszenierung je nach Wahltyp zu analysieren. Die Untersuchung erfolgt mittels einer qualitativen Inhaltsanalyse, die sich auf folgende Aspekte konzentriert:

- Visuelle Gestaltung (Farben, Symbole, Bildsprache),
- Sprachliche Strategien (Schlagwörter, Slogans, Narrative),
- Persuasions- und Überzeugungstechniken,
- Ideologische und kulturelle Referenzen.

Diese methodische Herangehensweise ermöglicht es, Gemeinsamkeiten und Unterschiede in der Selbstinszenierung konservativer Politiker in beiden Ländern herauszuarbeiten. Dabei wird untersucht, welche rhetorischen und visuellen Mittel zur Wähleransprache eingesetzt werden und wie sich konservative Parteien und Kandidaten strategisch positionieren.

4. Das Bild des Patriotismus und nationaler Identität

Für Konservative sind Patriotismus und nationale Identität sehr wichtig. Sie sind der Meinung, dass die Nation und der Staat das Fundament der Gesellschaft sind und besonders gepflegt und geschützt werden sollten. Patriotismus wird in der Regel als Liebe zum Heimatland und den damit verbundenen Werten wie Freiheit, Demokratie, Souveränität sowie dem historischen und kulturellen Erbe definiert.

Nach Antoszewski / Herbut (2004: 179) sind die Konservativen der Meinung, dass die nationale Identität ein wichtiger Teil der Kultur eines Landes ist und geschützt werden sollte. Für sie basiert die nationale Identität auf gemeinsamen Werten, Traditionen und der Geschichte sowie auf der Zugehörigkeit zu einer nationalen Gemeinschaft. Daher betonen die Konservativen die Notwendigkeit, die nationale Identität vor ausländischem Einfluss und dem Verlust ihrer einzigartigen Merkmale zu schützen.

Die konservative Vision von Patriotismus und nationaler Identität wird in der Regel von linken Gegnern kritisiert, die meinen, dieser Ansatz sei zu eng und schließe andere gesellschaftliche Gruppen aus. Für die Konservativen sind Patriotismus und nationale Identität jedoch entscheidend für die Aufrechterhaltung des sozialen Zusammenhalts und der Stabilität sowie für die Wahrung der Einheit innerhalb des Staates.³

Abb. 1: “Die Zukunft heißt Polen“ (Wahlplakat von Andrzej Duda bei den Präsidentschaftswahlen 2015)⁴

³ <https://konserwatyzm.pl/tag/patriotyzm/> [letzter Zugriff am 12.03.2025].

⁴ <https://www.krakowniezalezny.pl/przyszlosc-ma-na-imie-polska-2/> [letzter Zugriff am 23.08.2023].

Abb. 2: Wahlplakat von Angela Merkel bei den Bundestagswahlen 2017⁵

Die dargestellten Wahlplakate von dem Präsidenten Duda und der Bundeskanzlerin Merkel passen in die Vorstellung von Patriotismus und nationaler Identität. Elegant gekleidete Politiker betonen durch die Inschriften auf den Plakaten ihre Verbundenheit mit der Nation und garantieren, dass man dank ihnen ein gutes Leben haben wird. Die hier verwendeten Techniken der Selbstdarstellung sind:

- Vorführung der Kompetenz – die Politiker zeigen, dass sie kompetent sind, dass sie das Leben besser machen werden, weil sie sich auf ihre Bürger konzentrieren und nicht auf andere,
- Demonstration des Engagements – sowohl der polnische Präsident als auch die ehemalige deutsche Bundeskanzlerin stellen sich auf diesen Plakaten als engagierte Vertreter des Staates dar, die sich ausschließlich um die Angelegenheiten ihres Landes kümmern („für ein Deutschland“, „Przyszłość ma na imię Polska“). Ihre Versprechen beziehen sich ausschließlich auf Polen oder Deutschland,
- Vorführung der Bedeutung der Gemeinschaft – die Politiker sorgen auch dafür, dass sie sich an den Bürgern ihres Landes orientieren, wenn sie an der Macht sind.

⁵ <https://archiv.cdu.de/artikel/plakate-zur-bundestagswahl> [letzter Zugriff am 23.08.2023].

5. Das Bild der Gemeinschaft

Für die Konservativen ist die Idee der Gemeinschaft sehr wichtig und bildet die Grundlage ihrer Ideologie. Für sie bedeutet Gemeinschaft in der Regel eine Gruppe von Menschen, die durch gemeinsame Werte, Traditionen, Geschichte und Kultur miteinander verbunden sind. Nach Hall (2021: 46) vertreten Konservative die Meinung, dass solche Gemeinschaften notwendig sind, um die soziale und kulturelle Stabilität zu erhalten und politische Ziele zu erreichen.

Für die Konservativen beruht die Gemeinschaft in der Regel auf dem Grundsatz der Solidarität, was bedeutet, dass jedes Mitglied die Pflicht hat, sich um das Gemeinwohl und nicht nur um seine individuellen Interessen zu kümmern. Die Konservativen sind der Meinung, dass nur eine starke und geeinte Gemeinschaft angesichts sozialer und politischer Herausforderungen wie Wirtschaftskrisen, Migration oder Bedrohungen aus anderen Ländern überleben kann.

Abb. 3: Wahlplakat von Alternative für Deutschland bei den Bundestagswahlen 2017⁶

⁶ <https://app.handelsblatt.com/images/image/14486446/2-format4.jpg> [letzter Zugriff am 23.08.2023].

Abb. 4: Wahlplakat von AfD bei den Bundestagswahlen 2017⁷

Auf den Plakaten sind Politiker abgebildet, die sich als besorgt um ihre Bürger darstellen. Sie zeigen, dass sie das Beste für sie wollen und dass sie an erster Stelle stehen. Die hier gezeigten Selbstdarstellungstechniken sind:

- Konzentration auf die Gemeinschaft – die Bürger des Landes stehen an erster Stelle, sie sind die Stärke des Heimatlandes,
- Demonstration der Volksnähe – die Betonung, dass die eigene Nation als politische und kulturelle Einheit sowie das Volk als ihre soziale Gemeinschaft im Mittelpunkt stehen.

6. Gesellschaft der gemeinsamen Werte

Die Religion spielt für Konservative oft eine wichtige Rolle in ihrem Leben und wird als moralische und soziale Grundlage betrachtet. Konservative neigen dazu, traditionelle und kulturelle Werte zu betonen, und Religion wird oft als Teil dieser Tradition betrachtet.

⁷ <https://www.leverkusen.com/newsbild/140421/AfD03.jpg> [letzter Zugriff am 23.08.2023].

Konservative setzen sich häufig für die Erhaltung traditioneller Werte und Institutionen wie Ehe und Familie ein, die häufig von der Religion unterstützt werden.⁸

Abb. 5: Wahlplakate von AfD bei den Bundestagswahlen 2017⁹

Auf diesen Plakaten stellt sich die politische Partei als unbestreitbare Gegnerin anderer Religionen, insbesondere des Islam, dar. Zu den Techniken der Selbstdarstellung, die hier eingesetzt werden, gehören:

- Herabsetzung anderer, um sich selbst aufzuwerten – ein klares Signal, dass andere Menschen nicht respektiert werden, dass sie nicht in die betreffende Gesellschaft passen, dass sie hier keinen Platz haben,
- Druck auf Wähler ausüben – die Überzeugung der Bürger, dass die geäußerten Ansichten richtig sind,
- Verbindung zur Tradition – es wird gezeigt, dass Tradition und Rückbesinnung auf die Wurzeln Werte sind, die befolgt werden sollten, um Frieden und ein Leben in Würde zu gewährleisten.

⁸ <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/29238/die-theo-konservative-politik-amerikas/> [letzter Zugriff am 12.03.2025].

⁹ https://demotywatory.pl/uploads/201706/1497292490_smbtzq_fb_plus.jpg [letzter Zugriff am 22.08.2023].

7. Das Bild der Familie

Familie ist das Schlüsselwort für die Konservativen. Sie verwenden es ständig auf ihren Wahlplakaten oder in ihren Reden. In letzter Zeit wird von konservativen Politikern behauptet, die traditionelle Familie sei bedroht.¹⁰ Es gibt eine besondere Feindseligkeit gegen Menschen aus der LGBT-Gemeinschaft. Konservative Parteien sind der Meinung, dass es diesen Menschen nicht erlaubt sein sollte, Beziehungen und Familien zu gründen, weil eine Beziehung zwischen einem Mann und einem Mann oder einer Frau und einer Frau nach Ansicht der Rechten nicht Teil der Traditionen und des kulturellen Erbes des Landes ist.¹¹

Abb. 6: Wahlplakat von AfD bei den Bundestagswahlen 2017¹²

¹⁰ <https://www.bpb.de/themen/familie/familienpolitik/207447/vielfalt-der-familie/> [letzter Zugriff am 12.03.2025].

¹¹ <https://www.bpb.de/themen/gender-diversitaet/homosexualitaet/269064/re-genbogenfamilien-in-deutschland/> [letzter Zugriff am 12.03.2025].

¹² https://www.queer.de/detail.php?article_id=32030 [letzter Zugriff am 23.08.2023].

Abb. 7: Wahlplakate von AfD bei den Bundestagswahlen 2017¹³

Die hier behandelten Selbstdarstellungstechniken sind:

- Ausübung von Druck auf Wähler,
- Herabsetzung anderer,
- Vorführung der Konzentration auf die Gemeinschaft – hier Familie.

8. Vorführung des Humors

Abschließend soll eine weitere Technik der politischen Selbstdarstellung betrachtet werden. Die hier analysierten Wahlplakate scheinen darauf abzuzielen, das Publikum zu amüsieren und Aufmerksamkeit zu erregen. Dabei wird nicht nur Humor, sondern auch Ironie und Selbstironie genutzt, um die Wahrnehmbarkeit der Kandidaten zu steigern.

Das erste Plakat zeigt einen Kandidaten der Partei Konfederacja, der mit seinem langen Haar und Bart bewusst an die ikonografische

¹³ https://www.designtagebuch.de/wp-content/uploads/mediathek//2018/06/afd-plakat-bunte_vielfalt.jpg [letzter Zugriff am 23.08.2023].

Darstellung von Jesus Christus erinnert. Dies wird durch den humorvollen Slogan verstärkt: „Wody w wino nie zamienię, ale zmniejszę akcyzę na alkohol“ („Ich werde Wasser nicht in Wein verwandeln, aber ich werde die Alkoholsteuer senken“)¹⁴. Die humorvolle Wirkung entsteht hier durch die Verbindung eines religiösen Wunders mit einer politischen Forderung, wodurch das Plakat eine ironische Note erhält.

Das zweite Plakat nutzt ein Wortspiel mit dem Nachnamen der Kandidatin, *Pólbratek*, der klanglich an das polnische Wort *bratek* (ein *Stiefmütterchen*) erinnert. Dies wird visuell unterstützt, indem eine Blume auf ihr Gesicht montiert wurde. Diese Form der Selbstironie fällt im politischen Kontext auf, da Wahlplakate normalerweise eine ernste und professionelle Bildsprache nutzen.

Es bleibt fraglich, inwiefern eine solche humorvolle Selbstdarstellung tatsächlich zu Wahlerfolgen führt. Während Humor die Aufmerksamkeit potenzieller Wähler auf sich ziehen kann, besteht die Gefahr, dass Kandidaten dadurch nicht ernst genommen werden.

Abb. 8: Wahlplakat von Dariusz Olech bei den Parlamentswahlen 2019¹⁵

¹⁴ Übersetzung des Autors.

¹⁵ https://demotywatory.pl/uploads/201909/1569485629_akerbi_fb_plus.jpg [letzter Zugriff am 23.08.2023].

Abb. 9: Wahlplakat von Małgorzata Półbrątek bei den Parlamentswahlen 2015 ¹⁶

9. Fazit

Wie bereits erwähnt, ist die Selbstdarstellung von Politikern ein komplexer Prozess. Obwohl zahlreiche Techniken und Strategien existieren, folgt die politische Selbstinszenierung bestimmten Regeln. Jeder Politiker nutzt diese Methoden auf individuelle Weise, dennoch lassen sich aus der Analyse klare Gemeinsamkeiten ableiten.

Das Hauptziel aller Strategien besteht darin, die Aufmerksamkeit der Wähler zu gewinnen und deren politische Entscheidungen zu beeinflussen. Politiker neigen dazu, sich und ihre Parteien in positiven Superlativen darzustellen, während sie gleichzeitig ihre politischen Gegner kritisieren. Ein zentrales Element der Selbstdarstellung ist die Sprache, die gezielt eingesetzt wird, um gewünschte Botschaften zu vermitteln. Schlüsselbegriffe spielen dabei eine

¹⁶ <https://bi.im-g.pl/im/4e/10/10/z16844366IEG,Plakat-Malgorzaty-Polbratek.jpg> [letzter Zugriff am 23.08.2023].

essenzielle Rolle und prägen häufig den gesamten Wahlkampf. Ein weiteres rhetorisches Mittel ist der Einsatz von Euphemismen, mit denen Politiker kontroverse Themen abmildern oder unangenehme Fragen umgehen. Zudem bedienen sie sich persuasionstechnischer Strategien, um die Wähler von ihrer eigenen Position zu überzeugen und ihre Unterstützung zu sichern.

Zusammenfassend lässt sich feststellen, dass bestimmte Politiker in der Kunst der Selbstdarstellung besonders versiert sind. Die in dieser Analyse betrachteten Beispiele verdeutlichen dies eindrucksvoll.

Bibliografie

- Antoszewski, Andrzej / Ryszard Herbut (2004): *Leksykon politologii: wraz z aneksem: o reformie samorządowej, wyborach do sejmu, prezydenckich oraz gabinetach rządowych*. 6. Aufl. Wrocław: ATLA 2.
- Hall, Aleksander (2021): *Anatomia władzy i nowa prawica*. Rzeszów: Wydawnictwa Otwarte.
- Klemm, Michael (2007): „Der Politiker als Privatmensch und Staatsperson. Wie Spitzenpolitiker auf persönlichen Websites in Text und Bild ihre Images konstruieren (wollen).“ In: Habscheid, Stephan / Klemm, Michael (Hg.): *Sprachhandeln und Medienstrukturen in der politischen Kommunikation*. Tübingen: Niemeyer. S. 145–175.
- Klemm, Michael (2011): „Bilder der Macht. Wie sich Spitzenpolitiker visuell inszenieren (lassen) – eine bildpragmatische Analyse.“ In: Diekmannshenke, Hajo / Klemm, Michael / Stöckl, Hartmut (Hg.): *Bildlinguistik*. Berlin: Erich-Schmidt-Verlag. S. 187–209.
- Jassem, Wiktor / Hill, David / Witten, Ian (1984): “Isochrony in English Speech: its Statistical Validity and Linguistic Relevance”. [in:] Gibbon, Daffyd and Richter, Helmut (Eds.): *Intonation, Accent and Rhythm. Studies in Discourse Phonology*. Berlin: de Gruyter, pp. 203–225.
- Juslin, Patrik / Laukka, Petri (2003): “Communication of emotions in vocal expression and music performance: Different channels, same code?”. *Psychological Bulletin* 129, pp. 770–814.
- Kamiloğlu, Roza / Fischer, Agneta / Sauter, Disa (2020): “Good vibrations: A review of vocal expressions of positive emotions”. *Psychonomic bulletin & review* 27, pp. 237–265.

- Kohári, Anna (2018): *Időzítési mintázatok a magyar beszédben*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó-MTA.
- Langus, Alan / Mehler, Jacques / Nespors, Maria (2017): "Rhythm in language acquisition". *Neuroscience & Biobehavioral Reviews* 81, pp. 158–166.
- Lehiste, Ilse (1977): "Isochrony reconsidered". *Journal of phonetics* 5(3), pp. 253–263.
- Lorette, Pernelle (2021): "Investigating emotion perception via the two-dimensional affect and feeling space: an example of a cross-cultural study among Chinese and Non-Chinese participants". *Frontiers in Psychology* 12. URL <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.662610> [retrieved: 20.08.2023].
- Matthiessen, Christian Matthias / Ingemar, Martin (2015): "Reflections on "researching and teaching Chinese as a foreign language". *Researching and Teaching Chinese as a Foreign Language* 1(1), pp. 1–27.
- Mehler, Jacques / Jusczyk, Peter / Lambertz, Ghislaine / Halsted, Nilofar / Bertoincini, Josiane / Amiel-Tison, Claudine (1988): "A precursor of language acquisition in young infants". *Cognition* 29(2), pp. 143–178.
- Nakamichi, Ayako / Jogan, Aki / Usami, Michie / Erickson, Donna (2003): "Perception by native and non-native listeners of vocal emotion in a bilingual movie". *Bulletin of Gifu City Women's College* 52, pp. 87–91.
- Nazzi, Thierry / Bertoincini, Josiane / Mehler, Jacques (1998): "Language discrimination by newborns: Towards an Understanding of the Role of Rhythm". *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance* 24(3), pp. 756–766.
- Nespors, Marina / Shukla, Mohinish / Mehler, Jacques (2011): "Stress-timed vs. syllable-timed languages". [In:] von Oostendorp, Marc, Ewen, Colin, Hume, Elizabeth, and Rice, Karen (Eds.): *The Blackwell Companion to Phonology*. Chichester: Wiley-Blackwell. pp. 1147–1159.
- Pell, Marc / Skorup, Vera (2008): "Implicit processing of emotional prosody in a foreign versus native language". *Speech Communication* 50, pp. 519–530.
- Pike, Kenneth (1945): *The Intonation of American English*. Michigan: University of Michigan Press.
- Ramus, Franck / Mehler, Jacques (1999): "Language identification with suprasegmental cues: A study based on speech resynthesis". *Journal of the Acoustical Society of America* 105(1), pp. 512–521.
- Russell, James / Weiss, Anna / Mendelsohn, Gerald (1989): "Affect grid: a single-item scale of pleasure and arousal". *Journal of personality and social psychology* 57(3), pp. 493–502.

- Russell, James (1995): “Facial expressions of emotion: What lies beyond minimal universality?”. *Psychological bulletin* 118(3), pp. 379–391.
- Scherer, Klaus / Banse, Rainer / Wallbott, Harald (2001): “Emotion Inferences from Vocal Expression Correlate Across Languages and Cultures”. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(1), pp. 76–92.
- Scherer, Klaus (2005): “What are emotions? And how can they be measured?”. *Social science information* 44(4), pp. 695–729.
- Schmitz, Carsten (2012): “LimeSurvey: An open source survey tool”. *LimeSurvey Project* URL <http://www.limesurvey.org> [retrieved: 28.04.2023].
- Winters, Stephen / Levi, Susannah / Pisoni, David (2008): “Identification and discrimination of bilingual talkers across languages”. *The Journal of the Acoustical Society of America* 123(6), pp. 4524–4538.
- Vidmore screen recorder (2020): “Vidmore”. Vidmore screen recorder URL <https://www.vidmore.com/screen-recorder/> [retrieved: 06.04.2023].
- Zamzar (n.d.): “Zamzar”. *Video Converter, Audio Converter, Image Converter, eBook Converter*. URL <https://www.zamzar.com/> [retrieved: 06.04.2023].

Hanna Kasperek

Adam Mickiewicz University in Poznań

Is recognition of emotions in speech related to its rhythm? A preliminary perceptual study of emotion portrayals based on utterances extracted from the movie “Harry Potter and the Philosopher’s Stone”

Abstract

This paper reports on a preliminary investigation of the relationship between speech rhythm and the perception of emotions in the human voice. It has been designed as a pilot study, prior to a larger, more comprehensive one. The research is based on a dataset consisting of twenty recordings of portrayals of emotional states in five different, typologically distinct languages characterised by varying rhythmic structures, namely Hungarian, Italian, Japanese, Polish, and Swedish. The study consists of two parts: (1) an analysis of the rhythmic properties of different emotion portrayals; and (2) a cross-linguistic perceptual study of the prosody of emotions, in which participants were asked to identify the emotion being expressed in the recordings. The results of the study are inconclusive, as the findings do not indicate a relationship between language speech rhythm and the recognition of emotions. This, however, might be ascribed to the fact that there were not large enough groups of listeners representing each rhythmic class. Hence, further research with a substantially larger sample is needed to draw definite conclusions.

Keywords: speech rhythm, perception of emotions, phonetic-acoustic studies, emotional prosody

Abstrakt

Czy rozpoznawanie emocji w mowie jest związane z jej rytmem? Wstępne badanie percepcyjne portretów emocji w oparciu o wybrane wypowiedzi z filmu *Harry Potter i Kamień Filozoficzny*

W niniejszym artykule przedstawiono wstępne badanie związku pomiędzy rytmem mowy a percepcją emocji w ludzkim głosie. Zostało ono zaprojektowane jako pilotaż przed szerszym i bardziej złożonym projektem. Przeprowadzona analiza opiera się na zbiorze dwudziestu nagrań prezentujących różne portrety emocjonalne wyrażone w pięciu typologicznie odmiennych językach, o różnej strukturze rytmicznej: węgierskim, włoskim, japońskim, polskim oraz szwedzkim. Badanie składa się z dwóch części: (1) analizy właściwości rytmicznych próbek mowy wyrażających emocje, (2) przekrojowego testu percepcji emocji, w którym uczestnicy zostali poproszeni o identyfikację emocji przedstawionych w nagraniach. Uzyskane wyniki mają charakter niejednoznaczny i nie potwierdzają związku między rytmem mowy a rozpoznawaniem emocji. Może to wynikać z faktu, że uczestnictwo grupy słuchaczy reprezentujące każdą z klas rytmicznych było niewystarczające. W konsekwencji do wyciągnięcia ostatecznych wniosków potrzebne są dalsze badania na znacznie większej próbie.

Słowa kluczowe: rytm mowy, percepcja emocji, badania fonetyczno-akustyczne, prozodia emocjonalna

1. Introduction

The aim of this study is to investigate the potential impact of the rhythm class of a listener's mother tongue on the recognition of vocal emotion portrayed in an unknown language. To be more precise, whether being familiar with the acoustic patterns of one's

native language is an advantage in identifying the emotion portrayed in an unknown language with similar acoustic patterns. This prediction stems from two main sources: the first is the *language familiarity effect (LFE)*, a phenomenon explaining why listeners often are less accurate when identifying people speaking a foreign language by their voice only. LFE applies as well to identifying the age of speakers (Winters, Levi & Pisoni, 2008) and can be observed in infants as young as 4 and a half months old (Fecher & Johnson, 2019). One possible explanation of LFE is that the neurocognitive mechanisms underlying language understanding can facilitate better recognition and recall of utterances in languages a listener is familiar with; LFE is based on knowledge of language-specific acoustic patterns (Fleming et al., 2014). The second source motivating this study is research on the accuracy of recognition of emotions across various languages and cultures, demonstrating the existence of another phenomenon, namely *in-group advantage* (Elfenbein & Ambady, 2002). It is defined as better decoding and more accurate emotional communication among people sharing the same or similar cultural backgrounds. In-group advantage may also be linked to the typological distance of languages and its effect on the recognition of emotion, as demonstrated by Scherer et al. (2001).

1.2. Conceptualisation of rhythm

The study employs a phonetic-acoustic approach (cf. Abercrombie, 1965, 1967; Jassem, 1984; Dauer, 1983; Gibbon, 2003; Lehiste, 1977) to rhythm research, and uses the notion of rhythmic categories/classes based on the temporal organisation of utterances (cf. e.g., Pike, 1945, Ramus et al. 1999):

- syllable-timed languages have the syllable as a unit of rhythm, and syllables are of approximately equal duration;
- stress-timed languages have the foot as a unit of rhythm, and feet are of approximately equal duration;
- mora-timed languages have the mora as a unit of rhythm, and moras are of approximately equal duration.

Even though rhythm metrics do not lead to an unambiguous classification of languages into classes, the idea of rhythmic classes is supported by the observation that languages with similar rhythmic structures tend to sound more similar to each other than languages with different structures (Langus et al., 2017; Nespore et al., 2011). Moreover, the rhythm patterns are recognised even by infants, who have been reported to be able to effectively distinguish between languages belonging to distinct rhythmic classes, but not differentiate languages within the same class (Mehler et al., 1988; Ramus et al., 2000 after: Langus et al., 2017; Nazzi et al., 1998). For that reason, rhythmic class labels remain in use, although more as trends observed in the temporal patterns of languages, rather than in the sense of strict and non-overlapping rhythmic categories/classes.

1.3. Conceptualisation of emotions

This study combines both the discrete and the dimensional approach to the conceptualisation of emotions. These two highlight different aspects of emotion. The first one treats them as discrete, well-defined and rather homogeneous entities and employs labels, such as *anger*, *disgust*, or *happiness* (Ekman & Friesen, 1971, after: Gendron et al., 2014; cf. Lorette, 2021). Experimental procedures based on this approach assume providing listeners with a predefined list of labels to choose from when decoding a portrayed emotion; this, however, may lead to interpretative difficulties and distort results in cross-cultural research, because such labels do not map directly onto one another in different cultures. Moreover, the terminology used to describe emotions even within a single culture is not uniform (cf. Juslin & Laukka, 2003: 776).

In an effort to move away from forced choice and labels in emotion research, Russell et al. (1989) developed a tool called the *Affect Grid*, which presents two dimensions of emotion: valence (how pleasant or unpleasant a feeling is) and arousal/intensity. These dimensions are assumed to be universal characteristics of emotions (Russell, 1995), while the classification of emotions into categories is judged to be based on previous experiences.

Scherer (2005) stresses that the choice of a particular conceptualisation should be dictated by the purpose of the study; the dimensional approach works better in cross-cultural studies focusing on introspective feelings (e.g. answers to the question what the respondent is feeling) or assessing what other people are feeling (Lorette, 2021; Dewaele et al., 2021); however, it has its drawbacks, e.g., people who are very frightened as well as very upset will be in a similar region of two-dimensional space (negative valence, high arousal); verbal labels often uniquely identify the main elements of the triggering event (Scherer, 2005). Also, the overall conclusion from a meta-analysis of 104 perceptual studies by Juslin and Laukka (2003) is in favour of discrete emotions; the authors state that there are emotion-specific acoustic patterns that can be used to express discrete emotions.

Employing a combination of the two approaches provides a more comprehensive and nuanced understanding of emotions perceived in stimuli; it enables an insight into whether a stimulus is interpreted differently depending on the cultural background of a listener e.g. as more negative or intense. Labels, on the other hand, help in identification of a qualitative emotional category that a perceiver recognises in a stimulus.

1.4. Research on rhythm and perception of emotion in speech

Research on identification of emotion based solely on the features of the voice, i.e. without understanding the semantic layer of an utterance, shows that better recognition occurs within one's native language or within the group of similar languages, even if the content of the utterance is neutral or unintelligible (Pell & Skorup, 2008). Also, a meta-analysis of studies on perception of emotions in speech by Juslin and Laukka (2003) distinguishes three main acoustic cues of emotion, namely *speech rate*, *voice volume* and *its (high) frequency*. It should be noted here that these cues are related to rhythm, hence it is possible that the effectiveness of trying to read emotion is related to knowledge of the rhythmic pattern of a given language.

The above-mentioned information, along with both the language familiarity effect and in-group advantage phenomena led to the formulation of the following research hypothesis: *emotion portrayals expressed in a language with a similar rhythmic structure to the listener's language will be recognised more accurately.*

2. Method

2.1. Materials

2.1.1. Data selection

Four phrases were selected from the film “Harry Potter and the Philosopher’s Stone”. The choice of film was motivated by several factors. Firstly, because of its availability in many language versions, as well as the fact that it is a film adaptation of a novel in which the emotions experienced by the characters are of great importance. Secondly, the emotions are portrayed by professional actors and dubbing actors who have undergone training, enabling them to accurately portray a wide range of emotions. Furthermore, the language versions either reproduce the same phrases, or the phrases are very close to the English version in meaning and are derived from the context of the scene. Finally, the film was also the subject of cross-linguistic analysis of recognition of emotions in a study by Nakamichi et al. (2003) which analysed a different set of emotion portrayals (surprise, anger, doubt, anxiety, and sarcasm; no neutral state was taken into consideration) in a two-way perception test (American English to Japanese and the other way round). This study builds on the above-mentioned research, applying a different choice of emotion portrayals and languages.

The four phrases selected expressed four different emotional states: neutrality, anger, surprise, and joy. The neutral state forms a point of reference in the analysis of the rhythmic properties of different emotion portrayals.

The selection of the phrases was based on the context of the scene and the assessment of the emotional state in the Polish version, as well as the English and Japanese versions mentioned in Nakamichi et al. (2003). Table 1 summarises the events in the film that occurred during the recording, along with the English transcription of the phrase.

The choice of languages was dictated, on the one hand, by their rhythmic structure and, on the other hand, by their relatively lower popularity as foreign languages compared to other languages, e.g. English, German, or French (cf. Matthiessen, 2015). The goal was to compensate for the potential influence of the listeners' familiarity with a given language on listening to the recordings in the further, perceptual part of this study. Initially, the set was to include only Italian as a representative of a syllable-timed language, however, Hungarian was taken into account with the aim of replacing Italian due to the relatively lower chances of listeners' exposure to it. Both languages were included in the perceptual study to verify their possible similarity in rhythmic properties of portrayals of emotion.

Table 1. Scene description and phrases used in four emotional states

Emotion	Phrase	Scene description
anger	<i>I demand that you leave at once.</i>	Mr Dursley to Hagrid after he had broken the door and angrily entered the hut.
neutral	<i>Knight to E5.</i>	Harry ordered a chess figure to move while playing with Ron.
surprise	<i>My body is gone.</i>	Harry said this when he put on a strange cloak to become invisible.
joy	<i>I'm quidditch captain too! I look good.</i>	Ron looked into the Mirror of Erised (a mirror showing a person's desires) and saw himself.

2.1.2. Data recording

The film was played online using the streaming services rakuten.tv, for the English, Polish, Swedish, Italian, and Hungarian versions, and amazon.co.jp for the Japanese version. The selected excerpts were recorded directly from the video, playing in the Mozilla Firefox browser window using Vidmore Screen Recorder (2020) software. This allowed the recording of the audio track itself, which was saved as an .mp3.

2.1.3. Data calculation

The resulting audio files were uploaded into Praat (Boersma & Weenink, 2017) and annotated, marking consonantal (C) and vowel (V) clusters. Before the annotation, however, to obtain an orthographic transcription, the recording snippets were transcribed using the Word transcribe function. This was due to the fact that the official subtitles did not fully reflect the spoken version of the phrases. Also, in the case of Japanese, consultation with a Japanese language specialist took place.

The C and V clusters were then used to calculate ΔC , ΔV , and %V which are quantitative rhythm measurements based on rhythm metrics proposed by Ramus et al. (1999). These are:

- %V – percent of vocalic intervals
- ΔV – standard deviation of the vocalic intervals
- ΔC – standard deviation of the consonantal intervals

The vocalic interval (V) extends from the onset to the offset of a vowel or group of consecutive vowels or vocalic segments (e.g. diphthongs, triphthongs, sonants). Similarly, a consonant interval (C) lasts from the onset to the offset of a consonant or a group of consecutive consonants. The duration of vowel and consonant intervals adds up to the total duration of the sentence. %V and ΔC were pointed out as indicators of a given rhythmic class. Even though the accuracy and application of these two measures is limited (cf. Grabe & Low, 2002), they are sufficient for the purposes of this study, as they are suitable for illustrating the rhythmic characteristics of a language.

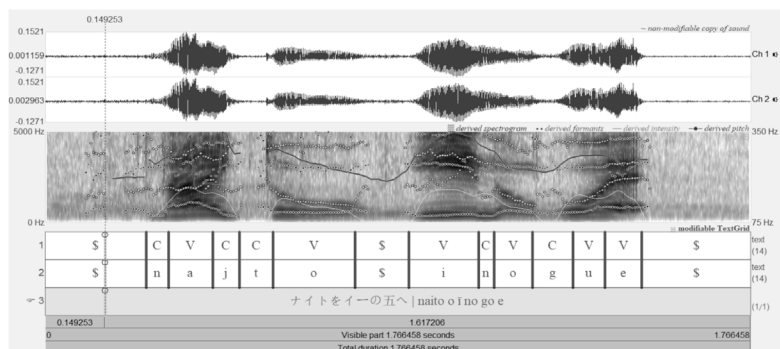

Figure 1. Consonantal (C) and vowel (V) clusters marked in Praat annotation for the Japanese neutral phrase ナイトをイーの五へ | *naito o i no go e* (Eng. *Knight to E5*).

2.1.4. Preparation of stimuli and survey construction

Since the tool used for collecting survey responses – LimeSurvey (Schmitz, 2012) – does not support .mp3 files, the recordings were converted into .mp4. An online freeware converter <https://www.zamzar.com> (Zamzar, n.d.) was used. Then the files were uploaded to the tool and used as stimuli, making twenty recordings in total (four emotional states in five languages each). The stimuli were displayed randomly in order to balance for possible tiredness of survey participants. Each stimulus was assigned a question about its intensity (strong vs. weak emotion) and valence (negative vs. positive emotion assessment); if the valence or intensity response was something other than 0 then a third question was displayed asking a participant to indicate a label from the answer choice set with an open ended option as well (see Figure 2). The cafeteria options were randomised, with the open-ended option always displayed last. This was done to make the survey less repetitive and more engaging, and to maintain a certain level of participant attentiveness.

The organisation of the questions reflects the dimensional and discrete approaches to the conceptualisation of emotions. The first step aims to identify the underlying dimensions of the emotions

perceived in a stimulus, which can then be used to indicate more granular discrete and qualitative categories. Placing the dimensions assessment first was also intended to limit cultural associations ascribed to various emotion labels, such as *anger*, as they may be interpreted differently by respondents from different cultural backgrounds.

The survey also consisted of a metadata panel including questions about age, gender, native language(s), and number of foreign languages known, defined as those with which a person is *familiar enough* to understand what is being said.

Please, listen to the recording and answer the questions.

0:00 / 0:02

*How intense is the expression in voice?

0 100

*How would you describe feelings expressed in voice?

-100 0 100
negative neither negative nor positive positive

-100 100

*Please name the feeling you hear is expressed in voice.

Choose one of the following answers

None

Fear

Disgust

Joy

Sadness

Surprise

Anger

Other:

Figure 2. An example of a question from the LimeSurvey (Schmitz, 2012) — each stimulus was assigned a question about its intensity and valence (negative-positive assessment). If valence or intensity response was other than 0 then a third question was displayed, here marked with a frame.

2.1.5. Surveying procedure

The survey was designed using the Computer-Assisted Web Interviewing (CAWI) method, in which a questionnaire was distributed to participants online. Respondents were recruited via the Survey-Circle website and their social media, a free points-based system that connects researchers with survey participants from all around the globe. Each survey is ranked, and the more surveys a person has completed the higher their survey rank is.

In the LimeSurvey tool, each answer, even an incomplete one, is stored. Raw results are available to be accessed and analysed with the tool's functions, or downloaded in different formats, .csv being one of them.

2.2. Participants

The survey was conducted from April 20-27, 2023, and 33 complete responses were collected. The gender and age representation was not balanced, with 24 female and 9 male respondents ranging in age from 19 to 65 years old. As a result, analyses that include gender or age factors were not performed.

3. Results and discussion

By plotting the calculation of ΔC and %V of different emotional states for the five languages (Figure 3) some patterns emerged.

- In the analysed examples, Polish emotional states tend to have high ΔC , implying greater variability in the number of consonants, and a low % of vocalic intervals, which is characteristic of syllable-timed languages (Ramus et al., 1999). The high ΔC value for the Polish neutral phrase is, however, due to the lengthening of the final [tɛ] sound in *Koń na e pięć* (Eng. *Knight to E5*).
- Similarly, in the case of Hungarian, the neutral phrase has higher %V, which is due to the lengthening of the initial sound [ɛ] in *e-ötre* in *Huszár az e-ötre* (Eng. *Knight to E5*).

- The relatively similar ΔC and %V values of Italian and Hungarian are in line with them being syllable-timed languages (cf. Dauer, 1983; Kohári, 2018).
- For Japanese, the low and relatively stable ΔC implies more evenly distributed consonantal clusters.

The results' distribution are in line with Ramus et al.'s (1999) analysis of ΔC and %V dimensions for Polish, Italian, and Japanese. As marked in Figure 3, languages tend to be clustered over the %V, ΔC plane, no matter the emotion portrayed in a given phrase. There is, however, a difference in how the emotional phrases are expressed, e.g. a tendency for Polish, Hungarian, and Japanese *anger* to move towards a higher percentage of vocalic intervals, which may suggest interpreting the longest, most powerful vowels as *anger*, which is typically associated with increased intensity and tension, and which can lead to longer vowels.

These findings, however, require further verification due to the small number of samples taken into consideration.

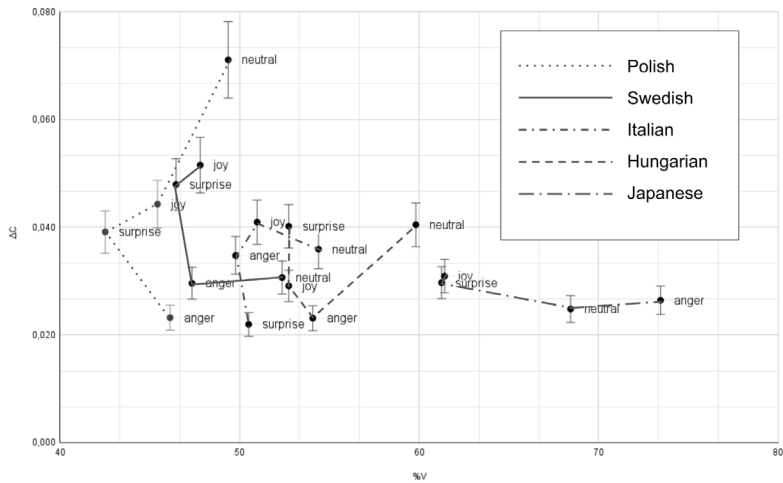

Figure 3. Distribution of four emotional states of five different languages over the %V, ΔC plane.

The accuracy of emotional state recognition was overall the highest for the *anger* and *neutral* phrases, and the lowest for surprise. This is consistent with previous research, which has shown that anger is the easiest emotion to recognise in speech (Juslin & Laukka, 2003). Joy was the most difficult emotion to recognise, and was often mistaken for surprise. This is likely because joy and surprise are both associated with increased intensity and higher pitch (Kamiloğlu, Fischer & Sauter, 2020).

The results of this study are based on a small total sample of respondents (n=33) in which the number of listeners representing a certain rhythm class was insufficient to run statistical significance tests. Nevertheless, the results do provide some preliminary insights into the challenges of recognition of emotions in speech in the context of speech rhythm. Future research should use larger samples to enable running statistical tests to support quantitative inspection of the phenomena in question.

Table 2. Accuracy of emotional state recognition in five different languages.

<i>Accuracy</i>	<i>Language</i>				
<i>Emotional state</i>	HU	IT	JP	PL	SE
Anger	52%	85%	67%	76%	24%
Joy	3%	6%	9%	39%	3%
None	61%	82%	61%	88%	85%
Surprise	9%	27%	33%	70%	12%

Finally, by plotting valence and arousal assessment, clusters of emotional states emerged, regardless of the language of the stimuli (Figure 4). Respondents tend to assess these two dimensions in a similar way for stimuli of *neutral* state and *anger*. The dimensions for *surprise* and *joy* overlap to a great extent, which may be another

possible explanation for the low level of accuracy of recognition of these two emotions.

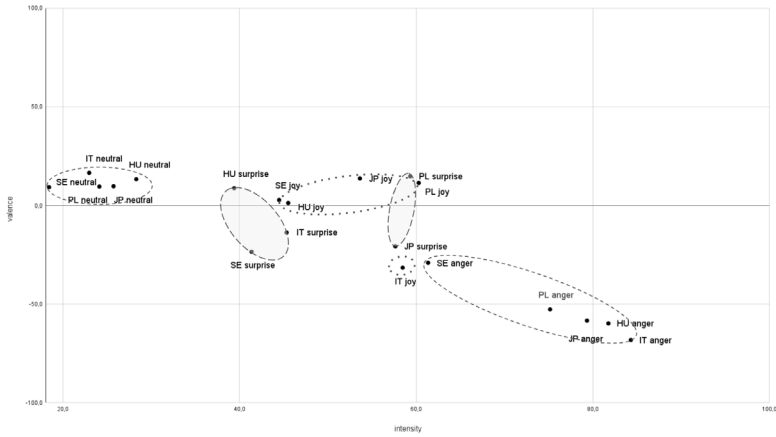

Figure 4. Intensity and valence assessment of four emotional states of five different languages; SE=Swedish, IT=Italian, HU=Hungarian, JP=Japanese, PL=Polish.

4. Conclusion

This pilot study explored possible links between speech rhythm and the recognition of emotions in human voice. The findings indicate that the rhythmic pattern of a language is reflected in different vocally expressed emotional states; Figure 3 depicts how these emotional states tend to cluster per language. Also, the valence and intensity of emotional states appear to be assessed similarly by respondents from different cultural backgrounds. However, the results are inconclusive in terms of quantitative measures as in the perceptual test there were not enough participants representing each rhythmic class to perform statistical significance tests. Therefore, further research with a substantially larger sample size is required to gain a more accurate and precise view of the possible link be-

tween the vocal expression of emotion and rhythmic properties of a language.

The pilot study revealed risks to be taken into account when planning the further research. Firstly, longer and more diverse phrases should be included, to balance for possible intra-individual speaking tendencies, e.g. lengthening of the final sound. Secondly, assessment of the intended emotion in an emotion portrayal of stimuli by a control group of native speakers is needed before distributing the target survey to wider audiences of participants. And finally, it might be advisable to include purposive sampling (alongside random choice) in the distribution of the survey, in order to collect a sufficient enough sample for each rhythmic class.

5. References

- Abercrombie, David (1965): *Studies in phonetics and linguistics*. London: Oxford University Press.
- Abercrombie, David (1967): *Elements of general phonetics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bänziger, Tanja / Scherer, Klaus (2010): “Introducing the Geneva Multimodal Emotion Portrayal (GEMEP) corpus”. [in:] Scherer, Klaus / Bänziger, Tanja / Etienne Roesch (Eds.): *Blueprint for affective computing: A sourcebook*. Oxford: Oxford University Press, pp. 271–294.
- Boersma, Paul / Weenink, David (2017): “Praat, a system for doing phonetics by computer (version 6.0. 28)”. *Institute Of Phonetic Sciences University of Amsterdam* URL: <http://www.fon.hum.uva.nl/praat/> [retrieved: 20.08.2023].
- Dauer, Rebecca (1983): “Stress-timing and syllable-timing reanalyzed”. *Journal of Phonetics* 11(1), pp. 51–62.
- Dewaele, Jean-Marc / Lorette, Pernelle/ Rolland, Louise / Mavrou, Irini (2021): „Differences in emotional reactions of Greek, Hungarian, and British users of English when watching television in English.” *International Journal of Applied Linguistics* 31(3), pp. 345–361.
- Elfenbein, Hillary Anger / Nalini, Ambady (2002): “On the universality and cultural specificity of emotion recognition: a meta-analysis”. *Psychological bulletin* 128(2), pp. 203–235.

- Fecher, Natalie / Johnson, Elizabeth (2019): “By 4.5 Months, Linguistic Experience Already Affects Infants’ Talker Processing Abilities”. *Child Development* 90(5), pp. 1535-1543.
- Fleming, David / Giordano, Bruno / Caldara, Roberto / Belin, Pascal (2014): “A language-familiarity effect for speaker discrimination without comprehension”. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 111(38), pp. 13795-13798.
- Gendron, Maria, Roberson Debi, van der Vyver, Jacoba Marietta, and Barrett, Lisa Feldman (2014): “Perceptions of emotion from facial expressions are not culturally universal: evidence from a remote culture”. *Emotion* 14(2), pp. 251–262.
- Gibbon, Daffyd (2003): “Computational modelling of rhythm as alternation, iteration and hierarchy”. [in:] Solé, Maria-Josep / Recasens, Daniel / Romero, Javier (Eds.): *Proceedings of the 15th International Congress of Phonetic Sciences*. Barcelona: Universitat autònoma de Barcelona, pp. 2489–2492.
- Grabe, Esther / Low, Ee Ling (2002): “Durational variability in speech and the rhythm class hypothesis”. *Papers in laboratory phonology* 7, pp. 515-546.
- Jassem, Wiktor / Hill, David / Witten, Ian (1984): “Isochrony in English Speech: its Statistical Validity and Linguistic Relevance”. [in:] Gibbon, Daffyd and Richter, Helmut (Eds.): *Intonation, Accent and Rhythm. Studies in Discourse Phonology*. Berlin: de Gruyter, pp. 203–225.
- Juslin, Patrik / Laukka, Petri (2003): “Communication of emotions in vocal expression and music performance: Different channels, same code?”. *Psychological Bulletin* 129, pp. 770–814.
- Kamiloğlu, Roza / Fischer, Agneta / Sauter, Disa (2020): “Good vibrations: A review of vocal expressions of positive emotions”. *Psychonomic bulletin & review* 27, pp. 237–265.
- Kohári, Anna (2018): *Időzítési mintázatok a magyar beszédben*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó-MTA.
- Langus, Alan / Mehler, Jacques / Nespors, Maria (2017): “Rhythm in language acquisition”. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews* 81, pp. 158–166.
- Lehiste, Ilse (1977): “Isochrony reconsidered”. *Journal of phonetics* 5(3), pp. 253–263.
- Lorette, Pernelle (2021): “Investigating emotion perception via the two-dimensional affect and feeling space: an example of a cross-cultural study among Chinese and Non-Chinese participants”. *Frontiers in*

- Psychology* 12. URL <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.662610> [retrieved: 20.08.2023]
- Matthiessen, Christian Matthias / Ingemar, Martin (2015): “Reflections on “researching and teaching Chinese as a foreign language”. *Researching and Teaching Chinese as a Foreign Language* 1(1), pp. 1–27.
- Mehler, Jacques / Jusczyk, Peter / Lambertz, Ghislaine / Halsted, Nilofar / Bertocini, Josiane / Amiel-Tison, Claudine (1988): “A precursor of language acquisition in young infants”. *Cognition* 29(2), pp. 143–178.
- Nakamichi, Ayako / Jogan, Aki / Usami, Michie / Erickson, Donna (2003): “Perception by native and non-native listeners of vocal emotion in a bilingual movie”. *Bulletin of Gifu City Women’s College* 52, pp. 87–91.
- Nazzi, Thierry / Bertocini, Josiane / Mehler, Jacques (1998): “Language discrimination by newborns: Towards an Understanding of the Role of Rhythm”. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance* 24(3), pp. 756–766.
- Nespor, Marina / Shukla, Mohinish / Mehler, Jacques (2011): “Stress-timed vs. syllable-timed languages”. [in:] von Oostendorp, Marc, Ewen, Colin, Hume, Elizabeth, and Rice, Karen (Eds.): *The Blackwell Companion to Phonology*. Chichester: Wiley-Blackwell, pp. 1147–1159.
- Pell, Marc / Skorup, Vera (2008): “Implicit processing of emotional prosody in a foreign versus native language”. *Speech Communication* 50, pp. 519–530.
- Pike, Kenneth (1945): *The Intonation of American English*. Michigan: University of Michigan Press.
- Ramus, Franck / Mehler, Jaques (1999): “Language identification with suprasegmental cues: A study based on speech resynthesis”. *Journal of the Acoustical Society of America* 105(1), pp. 512–521.
- Russell, James / Weiss, Anna / Mendelsohn, Gerald (1989): “Affect grid: a single-item scale of pleasure and arousal”. *Journal of personality and social psychology* 57(3), pp. 493–502.
- Russell, James (1995): “Facial expressions of emotion: What lies beyond minimal universality?”. *Psychological bulletin* 118(3), pp. 379–391.
- Scherer, Klaus / Banse, Rainer / Wallbott, Harald (2001): “Emotion Inferences from Vocal Expression Correlate Across Languages and Cultures”. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(1), pp. 76–92.
- Scherer, Klaus (2005): “What are emotions? And how can they be measured?”. *Social science information* 44(4), pp. 695–729.
- Schmitz, Carsten (2012): “LimeSurvey: An open source survey tool”. *LimeSurvey Project* URL <http://www.limesurvey.org> [retrieved: 28.04.2023].

- Winters, Stephen / Levi, Susannah / Pisoni, David (2008): "Identification and discrimination of bilingual talkers across languages". *The Journal of the Acoustical Society of America* 123(6), pp. 4524–4538.
- Vidmore screen recorder (2020): "Vidmore". Vidmore screen recorder URL <https://www.vidmore.com/screen-recorder/> [retrieved: 06.04.2023].
- Zamzar (n.d.): "Zamzar". *Video Converter; Audio Converter; Image Converter; eBook Converter*. URL <https://www.zamzar.com/> [retrieved: 06.04.2023].

Patrycja Nowak

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Technology-Enhanced Self-Regulated Language Learning: Insights From Recent Research

Abstract

Technology-enhanced Self-Regulated Language Learning (SRLL) integrates insights from more traditional SRLL with the incorporation of emerging technologies, as the rapid development of technologies is transforming how SRLL processes can be amplified among learners (Liu et al. 2024; Pan et al. 2025). Metacognitive self-regulation, effort regulation, and self-evaluation, motivation, self-efficacy, and engagement were found to be the most pronounced improvements of technology-enhanced SRLL in comparison to traditional SRLL instruction (Darvishi et al. 2024; Liu et al. 2024; Koyuturk et al. 2025). This article delves into studies published since 2010, focusing on the years 2020-2025, to address current research trends, as well as the impacts of the use of technology on supporting learners' SRL processes and language learning outcomes. Moreover, it highlights the significance of the intervention design characteristic of technology-enhanced SRLL studies, and the need for developing digital literacy among not only language learners, but also language teachers.

Keywords: technology-enhanced Self-Regulated Language Learning (SRLL), Large Language Models (LLM), Foreign Language Acquisition

1. Introduction

The proliferation of emerging technologies has created new affordances for supporting SRL, especially since the COVID-19 pandemic shifted the focus towards online settings (Czerniewicz et al. 2020; Lin et al. 2021; Guo et al. 2022) and the launch of ChatGPT in November 2022 (OpenAI, 2023). Self-Regulated Language Learning (SRL) refers to proactive managing one's own language acquisition processes by, among others, setting short- and long-term goals, planning, monitoring and measuring progress, evaluating, self-assessing, and reflecting on learning outcomes (Goh, 2010). Derived from the theory on Self-Regulated Learning (SRL) (including Zimmerman, 2008; Boekaerts, 1995; Pintrich, 2000), SRL is grounded in understanding how language learners take control of their learning processes by observing the cognitive, metacognitive, motivational, behavioural, social and emotional aspects of learning (Oxford, 2017). Zimmerman's (2000) cyclical model represents how self-regulation occurs through the interaction of three components: the person (self), environment and behaviour, which highlights that SRL is not solely dependent on personal processes, but is about the reciprocal interaction of all the elements. The model (Zimmerman, 2000) breaks SRL into three learning phases: forethought (task analysis, goal-setting and strategic planning), performance (task execution with self-monitoring and self-control), and self-reflection (self-evaluation of results and adaptive attributions). On the other hand, Pintrich's (2000) model divides self-regulatory processes into four phases in relation to four different areas of regulation (cognition, motivation/affect, behaviour and context), that is, 1) Forethought, Planning, and Activation, 2) Monitoring, 3) Control, 4) Reaction and Reflection. Pintrich (2000) based his work on Zimmerman's (1986) theory of SRL. Pintrich (2000) broke down Zimmerman's performance phase into monitoring and control, adding that learners may still acquire knowledge in a more subconscious and automatised manner, which shifts the focus of control (p. 452). Zimmerman's (2000) 3-phase cyclical model and Pintrich's (2000) 4-phase model are among the most broadly used conceptual frameworks in current

SRL research (Tinajero et al. 2024). More recent SRL studies focus on different aspects of language learning, such as strategy employment and L2 achievement (Chen, 2022), vocabulary acquisition (Teng et al. 2024), writing (Quin et al. 2022), reading (Tse, 2022), listening (Mensouri & Graham, 2025), speaking (Truong, 2025), working memory and language proficiency (Teng & Zhang, 2024), motivation (Zhang, 2024), self-efficacy (Su et al. 2023), and emotions (Teng & Pan, 2024). Seeking innovation in research, *The Third Wind of Language Learning Strategies Research* promotes exploring new ways of researching second/foreign language acquisition, by, among others, employing new technologies, whereas SRL measurements and interventions are simultaneously implemented throughout the language learning process (Panadero et al. 2016; Thomas et al. 2022).

2. Technology-enhanced SRL

By 2020, the transformation towards technology-enhanced SRL had accelerated, especially in secondary and tertiary educational settings, due to the COVID-19 pandemic (Czerniewicz et al. 2020; Lin et al. 2021; Guo et al. 2022). For instance, Xu and colleagues (2022) investigated the impact of the use of SRL strategies on GPA scores among 1,163 undergraduate students enrolled at a distance education university in China. SRL strategy use was measured with an Online Self-regulated Learning Questionnaire (OSLQ) (Barnard et al. 2009) and Motivated Strategies for Learning Questionnaire (MSLQ-B) (Meijs et al. 2019). The results showed that self-evaluation ($F = 5.6, p < 0.05$), metacognitive self-regulation ($F = 4.67, p < 0.001$) and effort regulation ($F = 0.60, p < 0.01$) were significantly higher among students with higher GPA scores in an online learning setting. Xu et al. (2022, p. 8) referred to the definition of effort regulation proposed by Boyraz et al. (2016), that is, “a resource management strategy that refers to the ability to perform even when tasks are viewed as very challenging or uninteresting”, and added that as online education constitutes a highly autonomous

learning environment, effort regulation is an essential precondition for the other aspects of self-regulation in learning. Xu et al. (2022) also examined the mutual influence effect of metacognitive self-regulation, effort regulation, and self-evaluation on GPA scores. Interestingly, while the main effect of effort regulation is strong ($F = 9.32, p < 0.003$), the main effect of metacognitive self-regulation and self-evaluation, with low statistical significance, was not that substantial. However, the interaction between effort regulation and self-evaluation was found to be significant ($F = 4.59, p < 0.05$), and most importantly, for students with low effort regulation, the impact of effort regulation on GPA was greater with the increase of self-evaluation ($F = 12.51, p < 0.01$). Moreover, for students with already high self-evaluation there was no noticeable change in GPA improvement between high and low effort regulation. The study implies that developing SRL skills may help students improve their learning outcomes.

2.1. Technology-enhanced SRL interventions

Over time, a growing number of studies have examined online interventions to support SRL, and have placed emphasis on different aspects of SRL. While some studies explored the variety of tools that may foster SRL processes, that is, particular areas of self-regulation like metacognition or memory retention (Ariel & Karpicke, 2018; Pérez-Álvarez et al. 2018), there is also significant number of studies that featured interventions that focused on particular impacts of the use of individual technologies on single types of skills and learning outcomes (Edisherashvili et al. 2022). Further studies included SRL measurement tools for online learning and recommended intervention designs for online settings (Pérez-Álvarez et al. 2016; Araka et al. 2020). Hence, the potential of technology-enhanced SRL has changed over the last two decades, along with rapid advances in technology available for language learners.

As stated in the review of studies on technology-assisted SRL published between 2011-2020, Yang and Song (2021) claimed that technologies had a supportive role in fostering learners' self-

regulatory processes. The studies published in this timeline focused primarily on the use of desktop computers (58%) and then on mobile devices (38%), the rest (4%) introduced mixed tools. Yang and Song (2021) categorised the impact of four different types of interventions (visualisation, scaffolding, prompts/hints and agents) that aimed at strengthening learners' SRL skills. Namely, visualisation refers to visual representations of learners' SRL processes, e.g. radar plots (Chen et al. 2014) and colour-coded table dashboards (as in Chen & Lee, 2018) that support monitoring progress in learning. Scaffolding stands for cognitive and social support systems, such as system-generated assessments that are designed to enable self-correction and provide feedback from teachers or other students (Kim & Hannafin, 2011). Scaffolding was found to guide students to actively engage in the process of language learning (Yang & Song, 2021). Text-based prompts/hints (Araka et al. 2020) encouraged learners to evaluate their learning experiences and hence fostered their metacognitive and behavioural SRL skills. Lastly, agents are virtual characters designed to foster learners in managing their learning processes. Agents function in virtual environments, such as chatbots (that involve speaking or writing), virtual reality (VR) games, or e-learning platforms. Technology use was found to enhance 15 types of SRL strategies, including self-evaluation, self-consequences, organisation and transformation, goal-setting and planning, recording and monitoring, environmental structure, review records, rehearsal and memorising, seeking information, seeking social assistance, peer learning, and teacher support. Yang and Song (2021) also highlighted that most tools focused primarily on the performance phase for SRL, rather than supporting all phases, which points to a research gap that could be covered in future studies on technology-enhanced SRL. What is more, the technologies applied in the reviewed studies revealed less support for environmental structuring, i.e., "student-initiated efforts to arrange the physical environment to regulate language learning." (Yang & Song, 2021, p. 55), self-consequences (of their actions that lead to either success or failure in reaching learning goals), and reviewing records (such as, rereading texts, reviewing tests, or learning from notes). In the future, these three categories

could also be researched in more detail for a better understanding of SRL processes in a technology-enhanced setting.

Pan, Lai, and Guo (2025) conducted a systematic review of 57 empirical studies published between 2012–2024 that revealed trends in research on technology-enhanced SRL in L2 education. The authors classified interventions into three modes: 1) technology-supplemented (immersive practice spaces for SRL strategies), 2) technology-delivered (explicit strategy training tools for delivery of SRL strategies), and 3) technology-amplified (pedagogical enhancers, for SRL-immersive experience, without direct instruction), all showing a positive effect on developing SRL skills, and improving not only language learning outcomes (reading, writing, vocabulary, listening) but also learners' affective states (learning attitudes, readiness/willingness, motivation, interests, engagement, self-efficacy, flow experience, attention, academic resilience, cognitive load and anxiety). However, several studies reported neutral or mixed results on developing SRL skills. Pan et al. (2025, p. 10) commented that these findings were attributed to insufficient length of intervention, e.g., four weeks, as in Zhang et al. (2024) or 16 weeks, as in Sari and Han (2024), self-reported instruments, as well as human and contextual factors. Pan and colleagues (2025) also highlighted key features that enhance SRL with regards to each of the three types of technology-enhanced SRL intervention. In technology-supplemented interventions (e.g., immersive games, VR simulations and contextualised apps) the technology implemented in the classroom should be perceived as useful and easy to use by the learners. Moreover, teachers should guide their students in how the technology can be used in order to foster motivation (Bai et al. 2021). SRL strategy instruction should be explicit and clear, which is crucial for modelling the possible execution of these strategies. Lastly, strategy scaffolding in teachers' monitoring, guiding and providing feedback may enhance learners' SRL processes. In technology-delivered interventions (with mobile apps, AI tutors, or dedicated platforms) it is recommended that the tool should include gamified content and game elements (e.g., leaderboards, badges, points, and class comparisons), which enhances learners' motivation (Zhang et

al. 2024). Strategy instruction and adaptable, personalised learning plans through scaffolding are also crucial for this type of intervention. Applications/platforms also have the potential to support learners' self-monitoring through system-generated visualisation feedback, attention reminders, learning protocols and study logs (Pan et al. 2025). For technology-amplified interventions, cooperative learning in multimedia-rich environments were found to provide more immersive and engaging learning experiences for learners (Abdelhalim, 2024). Pan et al. (2025, p. 12) enumerated examples of activities with regards to collaborative learning, that is, literature circle, digital storytelling, differentiated instruction practice, collaborative digital multimodal composition, computer-aided argument mapping, and wiki-mediated collaborative writing. In combination with teachers' scaffolding, these activities, Pan et al. (2025) stressed, show that technology is able to offer immediate feedback, and enable tracing mechanisms through continuous evaluation, which provides self-monitoring and self-evaluation opportunities.

2.2. LLM as an asset for technology-enhanced SRTL

Large Language Models (LLMs) are a part of a subfield of artificial intelligence called Natural Language Processing (NLP) that involves machine learning to develop a computer's ability to recognise and interpret human natural language, and generate meaningful texts in response. Specifically, transformer models of deep learning transform words into tokens and calculate the semantic meaning of these words, their morphology, as well as the syntactic relationships between them (Stryker & Holdsworth, 2024). NLP technology has become a useful tool for language learning, as a platform based on NLP is able to generate personalised learning materials by analysing the authentic language data used for training the model. Its flexibility and interactions make the learning process with NLP more engaging, for example, in comparison to traditional learning materials (Liu, 2023).

The recent, rapid development of AI-related technologies has attracted the attention of language learning researchers (Wei, 2023;

Liu et al. 2024; Huawei et al. 2025). Specifically, LLMs have been employed to enhance the personalisation of the language learning process, due to their capability for extensive training in tailored content and real-time interactive feedback (Shadiev et al. 2023; Kohnke et al. 2023). LLMs can be configured in the form of an interactive chatbot that can guide language learners, like a virtual teacher (Koyuturk et al. 2025). Darvishi et al. (2024) observed that LLMs can provide sophisticated conversational interaction, provide clear feedback and adaptively tailor instruction to the needs of individual learners. Klimova et al. (2023) reviewed studies published between January 2018 and December 2022 to define the themes of application of emerging technologies, such as chatbots and neural machine translation, in EFL higher education. The results showed that language learners felt motivated to experiment with new technologies, and perceived them as enjoyable and less stressful. What is more, the application of new technologies had a positive impact on their learning outcomes. Klimova and colleagues (2023) pointed out that the beneficial effects of implementing emerging technologies is measurable and clear, and recommended incorporating them into language learning classrooms.

LLMs are also suitable for building SRL scaffolding, as showed in the study conducted by Liu et al. (2024). The authors developed an LLM-supported model for writing performance, SRL instruction, and writing motivation. 65 elementary school students took part in the study, divided into an experimental group that received LLM instruction, and a control group with only traditional instruction. The intervention took 5 weeks and included 10 sessions of strategy based instruction. The traditional and LLM instruction were grounded in the Cognitive Academic Language Learning Approach (CALLA) designed by Chamot and O'Malley (1994) that has proved effective in developing SRL strategies. The results of a post-test and one-month follow-up test showed that the scores of the LLM ($F = 31.9, p < 0.001$) and control groups ($F = 10.5, p < 0.001$) for SRL strategy use exhibited significant changes over time, namely that the former group showed a substantial improvement in scores. As for writing strategies, the LLM group exhibited strong improvements for each strategy (planning $F = 12.73$, text

generation $F = 12.80$, revision $F = 12.17$, monitoring $F = 16.24$; all $p < .001$). However, the control group did not show significant effects over time for any strategy (F -values 0.94–2.08, all $p > .05$). As for motivation indices, both groups improved self-efficacy over time, yet the effect was markedly stronger for the LLM group ($F = 24.02$ vs. $F = 7.41$; both $p < .001$). For writing interest, while the control group's change was marginally non-significant ($F = 2.98$, $p = .055$), the LLM group exhibited a robust time effect ($F = 14.63$, $p < .001$). The study showed that the features of LLMs align with the dynamic nature of SRL processes and are suitable for creating SRL scaffolding (Liu et al. 2024, pp. 19-20).

2.3. Opportunities and challenges of LLM-powered tools

Son et al. (2023) suggested that AI chatbots hold substantial promise for fundamentally transforming the ways in which students acquire foreign languages, as the integration of AI chatbots (such as ChatGPT), if carefully planned, can improve learners' creativity and critical thinking, motivation and autonomy (Zhai & Ma, 2022). Ever since the release of ChatGPT in November 2022, the subject has dominated research themes in the language learning domain (Kohnke et al. 2023; Shadiev et al. 2023; Wei, 2023). This shift has welcomed numerous opportunities and challenges, inviting language instructors to move from more traditional delivery towards becoming facilitators who guide language learners in developing digital literacy (Kasneci et al. 2023). Laato et al. (2023) gathered 13 implications for higher education, for AI-assisted learning with ChatGPT and LLMs. On one hand, chatting with LLMs supports learners' idea formation and critical thinking, promotes learners' autonomy, provides grammatically fine texts full of relevant vocabulary, and is suitable for personalisation of learning materials by, for example, paraphrasing a difficult text into a more digestible format.

Despite noticeable enthusiasm for the potential of incorporating AI in language education, educators should be aware of possible misuse of LLMs, such as, cheating opportunities, copyright issues, or taking over for learners in doing their homework, writing essays

or preparing presentations. In order to compensate for these risks, Laato and colleagues (2023) suggest that even if the students use LLMs to generate their homework (or partially help them do it), they are still responsible for the authenticity and correctness of the information included in the texts they hand in or present, so educators should emphasise the need for reasonable use of AI-driven tools.

The challenges of AI in education are multifaceted. As for human and institutional factors such as teacher attitudes and perceptions, lack of training or resources, considerably limits the potential for appropriate AI implementation (Garcia et al. 2025). Regarding technical and pedagogical limitations, AI output may be lack objectivity, as AI is trained on data created by humans. AI technology is also prone to so-called hallucinations (making up misleading information and stating it as fact), as well as not understanding cultural and contextual nuances. Limited awareness of learning factors, such as different learning styles, preferences, learning environment, and the inability to explain the information provided also accounted for the limited pedagogical skills of AI (Kim et al. 2025). Lastly, anxiety connected to job displacement and loss of the human touch, and a lack of understanding of how to use AI technology points to the necessity of raising AI literacy among learners and educators (Yaşar & Karagucuk, 2025). Further risks include over-reliance on AI, diminished critical thinking skills, and questionable data privacy (Vieru & Petrea, 2025), although this can be mitigated with a structured framework for introducing AI into language education, comprehensive training on the use of AI for learners as well as educators, and clear ethical guidelines, such as UNESCO's Guidance for generative AI in education and research (Miao & Holmes, 2023) or the Artificial Intelligence and Future of Teaching and Learning: Insights and Recommendations (U.S. Department of Education, 2023).

3. Discussion

Self-Regulated Language Learning (SRL) research over the past decade has conclusively demonstrated that explicit strategy

instruction and technology-enhanced scaffolding of metacognitive and motivational aspects of language learning, as well as resource-management strategies, yield substantial gains across SRL skill domains and language learning outcomes (Yang & Song, 2021; Pan et al. 2025). The body of research reviewed indicates that technology-enhanced SRL has evolved between the years 2011-2020 from early implementations focused on desktop-based scaffolding tools, to more sophisticated, dynamic and adaptive systems, including AI-driven platforms and LLM-powered chatbots, especially after the surge in popularity of Generative Pretrained Transformers such as ChatGPT (Son et al. 2023). Across studies, incorporation of technology into language learning has consistently been shown to support various SRL processes, particularly metacognitive self-regulation, effort regulation, and self-evaluation, while also contributing to the enhancement of affective areas of language learning, such as, motivation, self-efficacy, and engagement (Darvishi et al. 2024; Liu et al. 2024; Koyuturk et al. 2025). As technology-enhanced SRL requires not only SRL skills but also digital literacy, it is recommended that language educators explicitly instruct and guide learners on how to use emerging technologies (Laato et al. 2023), and, what is more, strategy based instruction on SRL is crucial, especially for those learners with lower initial SRL skills, who need more guidance (Liu et al. 2024).

Lastly, the literature reviewed suggests that intervention design constitutes a decisive factor in achieving reliable outcomes and significant advancement in SRL processes. Yang and Song's (2021) categorisation of technology-mediated interventions (visualisations, scaffolding, prompts/hints, and agents) and Pan et al.'s (2025) typology (technology-supplemented, technology-delivered, and technology-amplified) emphasise the relevance of alignment between technological affordances and targeted phases of the SRL process. Even though most existing tools focus on the performance phase, the technology exhibits potential for supporting the remaining SRL phases, i.e., the forethought and reflection phase, which is currently underexplored (Heikkinen et al. 2023). Hence, the tools would significantly benefit from more emphasis on facilitating goal

setting, planning, reviewing, self-evaluation, and reflection among language learners.

References

- Abdelhalim, Safaa M. (2024): “From traditional writing to digital multi-modal composing: Promoting high school EFL students’ writing self-regulation and self-efficacy.” *Computer Assisted Language Learning*, pp. 1–30. <https://doi.org/10.1080/09588221.2024.2389929>.
- Araka, Eric / Maina, Elizaphan / Gitonga, Rhoda / Oboko, Robert (2020): “Research trends in measurement and intervention tools for self-regulated learning for e-learning environments – Systematic review (2008–2018).” *Research and Practice in Technology Enhanced Learning*, 15, Article 6. <https://doi.org/10.1186/s41039-020-00129-5>.
- Ariel, Robert / Karpicke, Jeffrey D. (2018): „Improving self-regulated learning with a retrieval practice intervention.” *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 24(1), pp. 43–56. <https://doi.org/10.1037/xap0000133>.
- Bai, Barry / Wang, Jing (2023): “The role of growth mindset, self-efficacy and intrinsic value in self-regulated learning and English language learning achievements.” *Language Teaching Research*, 27(1), pp. 207–228. <https://doi.org/10.1177/13621688211033471>.
- Barnard, Lucy / Lan, William Y. / To, Yen M. / Paton, Valerie O. / Lai, Shu-Ling (2009): “Measuring self-regulation in online and blended learning environments.” *The Internet and Higher Education*, 12(1), pp. 1–6. <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2008.10.005>.
- Boekaerts, Monique (1995): “Self-regulated learning: Bridging the gap between metacognitive and metamotivation theories.” *Educational Psychologist* 30(4), pp. 195–200. https://doi.org/10.1207/s15326985ep3004_4.
- Chamot, Anna U. / O’Malley, J. Michael (1994): *The CALLA handbook: Implementing the cognitive academic language learning approach*. Addison-Wesley.
- Chen, Zhi-Hong / Lee, Shu Yu (2018): Application-driven educational game to assist young children in learning English vocabulary. *Educational Technology & Society* 21(1), pp. 70–81.

- Chen, Chih-Ming / Wang, Jung-Ying / Chen, Yen-Chang (2014): Facilitating English-language reading performance by a digital reading annotation system with self-regulated learning mechanisms. *Educational Technology & Society* 17(1), pp. 102–114.
- Chen, Jing (2022): “The effectiveness of self-regulated learning (SRL) interventions on L2 learning achievement, strategy employment and self-efficacy: A meta-analytic study.” *Frontiers in Psychology* 13 Article 1021101. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1021101>.
- Czerniewicz, Laura / Agherdien, Najma / Badenhorst, Johan et al. (2020): “A wake-up call: Equity, inequality and COVID-19 emergency remote teaching and learning.” *Postdigital Science and Education* 2, pp. 946–967. <https://doi.org/10.1007/s42438-020-00187-4>.
- Darvishi, Ali / Khosravi, Hassan / Sadiq, Shazia / Gašević, Dragan / Siemens, George (2024): “Impact of AI assistance on student agency.” *Computers & Education* 210, Article 104967. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2023.104967>.
- Edisherashvili, Natalia / Saks, Katrin / Pedaste, Margus / Leijen, Äli (2022): “Supporting self-regulated learning in distance learning contexts at higher education level: Systematic literature review.” *Frontiers in Psychology* 12, Article 792422. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.792422>.
- García-Peñalvo, Francisco José / Llorens-Largo, Faraón / Vidal, Javier (2024): “La Nueva Realidad De La Educación Ante Los Avances De La Inteligencia Artificial Generativa.” *RIED-Revista Iberoamericana De Educación A Distancia* 27(1), pp. 9–39.
- Goh, Christine (2010): “Listening as process: Learning activities for self-appraisal and self-regulation.” [In:] N. Harwood (Ed.): *English language teaching materials: Theory and practice* (pp. 179–206). Cambridge University Press.
- Guo, Jiao / King, Ronnel B. / Ding, Qinnan / Fan, Miaobao (2022): “Measuring and promoting self-regulation for equity and quality of online learning: New evidence from a multi-institutional survey during COVID-19.” *Education Sciences* 12(7), 465. <https://doi.org/10.3390/educsci12070465>.
- Heikkinen, Sami / Saqr, Mohammed / Malmberg, Jonna et al. (2023): “Supporting self-regulated learning with learning analytics interventions: A systematic literature review.” *Education and Information Technologies* 28, pp. 3059–3088. <https://doi.org/10.1007/s10639-022-11281-4>.
- Huawei, Shi / Ching, Sing C. / Sihan, Zhou / Scott, Aubrey (2025): “Comparing the effects of ChatGPT and automated writing evaluation on students’ writing and ideal L2 writing self.” *Computer Assisted*

- Language Learning*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/09588221.2025.2454541>.
- Kim, Minchi C. / Hannafin, Michael J. (2011): „Scaffolding problem solving in technology-enhanced learning environments: Bridging research and theory with practice.” *Computers & Education*, 56(2), pp. 403–418. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2010.10.030>.
- Kim, Jinhee / Yu, Seongryeong / Detrick, Ritta / Li, Na (2025): “Exploring Students’ Perspectives On Generative AI-Assisted Academic Writing.” *Education And Information Technologies* 30(1), pp. 1265–1300. <https://doi.org/10.1007/S10639-024-12878-7>.
- Klimova, Blanka / Pikhart, Marcel / Polakova, Petra / Cerna, Miloslava / Yayilgan, Sule Y. / Shaikh, Sarang (2023): “A systematic review on the use of emerging technologies in teaching English as an applied language at the university level.” *Systems* 11(1), Article 42. <https://doi.org/10.3390/systems11010042>.
- Kohnke, Lucas / Moorhouse, Benjamin L. / Zou, Di (2023): “ChatGPT for language teaching and learning.” *RELC Journal* 54(2), pp. 537–550. <https://doi.org/10.1177/00336882231167209>.
- Koyutürk, Cansu / Theophilou, Emily / Patania, Sabrina / Donabauer, Gregor / Martinenghi, Andrea / Antico, Chiara et al (2025): “Understanding learner–LLM chatbot interactions and the impact of prompting guidelines.” In *Lecture Notes in Computer Science: Vol. 13120. Advances in Artificial Intelligence*, pp. 351–366: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-98417-4_26.
- Laato, Samuli / Morschheuser, Benedikt / Hamari, Juho / Björne, Jari (2023): „AI-assisted learning with ChatGPT and large language models: Implications for higher education.” In *2023 IEEE International Conference on Advanced Learning Technologies*, pp. 72–77). IEEE. <https://doi.org/10.1109/ICALT58122.2023.00072>.
- Lin, Lin / Gong, Yang / Xu, Nuo (2021): “Online self-regulated learning profiles: A study of Chinese as a foreign language learners.” *Frontiers in Psychology* 12, Article 797786. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.797786>.
- Liu, Ming-Yang (2023): “Exploring the application of artificial intelligence in foreign language teaching: Challenges and future development.” *SHS Web of Conferences* 168, Article 03025. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20231680302>.
- Liu, Ze-Min / Hwang, Gwo- Jen / Chen, Chuang-Qi / Chen, Xiang- Dong / Ye, Xin-Dong (2024): “Integrating large language models into EFL writing instruction: Effects on performance, self-regulated learning

- strategies, and motivation.” *Computer Assisted Language Learning*, pp. 1–25. <https://doi.org/10.1080/09588221.2024.2389923>.
- Mansouri, Keltoum / Graham, Suzanne (2025): “Self-regulation in L2 listening: The role of teacher and learner self-efficacy and the mediating influence of metacognition.” *System*, 129, 103598. <https://doi.org/10.1016/j.system.2025.103598>.
- Meijs, Celeste / Neroni, Joyce / Gijselaers, Hieronymus J. M. / Leontjevas, Ruslan / Kirschner, Paul A. / de Groot, Renate H. M. (2019): „Motivated strategies for learning questionnaire part B revisited: New subscales for an adult distance education setting. “*The Internet and Higher Education* 40, pp. 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2018.09.003>.
- Miao, Fengchun / Holmes, Wayne (2023): *Guidance for generative AI in education and research*. UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). <https://doi.org/10.54675/EWZM9535>.
- OpenAI. (2023): *GPT-4 technical report*. <https://arxiv.org/abs/2303.08774>.
- Oxford, Rebecca (2017): *Teaching and researching language learning strategies*. Routledge.
- Pan, Mengru, Lai, Chun & Guo, Kai (2025): “Technology-enhanced self-regulated second language learning interventions: A systematic review.” *System* 131, pp. 1–22. <https://doi.org/10.1016/j.system.2024.103687>.
- Panadero, Ernesto / Klug, Julia / Järvelä, Sanna (2016): „Third wave of measurement in the self-regulated learning field: When measurement and intervention come hand in hand.” *Scandinavian Journal of Educational Research*, 60(6), pp. 723–735. <https://doi.org/10.1080/00313831.2015.1124408>.
- Pérez-Álvarez, Ronald / Pérez-Sanagustín, Mar / Maldonado, Jorge (2016): “How to design tools for supporting self-regulated learning in MOOCs? Lessons learned from a literature review from 2008 to 2016.” *XLII Latin American Computing Conference (CLEI) 2016*, pp. 1–12.
- Pintrich, Paul R. (2000): “The role of goal orientation in self-regulated learning.” [in:] M. Boekaerts . P. R. Pintrich / M. Zeidner (Eds.), *Handbook of self-regulation* (pp. 451–502). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-012109890-2/50043-3>.
- Qin, Chenghai / Zhang, Ruru / Xiao, Yanling (2022): “A questionnaire-based validation of metacognitive strategies in writing and their predictive effects on the writing performance of English as foreign language student writers.” *Frontiers in Psychology* 13, Article 1071907. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1071907>.

- Sari, Elif / Han, Turgay (2024): “The impact of automated writing evaluation on English as a foreign language learners’ writing self-efficacy, self-regulation, anxiety, and performance.” *Journal of Computer Assisted Learning* 40(5), pp. 2065–2080. <https://doi.org/10.1111/jcal.12665>.
- Shadiev, Rustam / Wen, Yun / Uosaki, Noriko / Song, Yanjie (2023): “Future language learning with emerging technologies.” *Journal of Computer Assisted Learning* 10, pp. 463–467. <https://doi.org/10.1007/s40692-023-00285-9>.
- Son, Jeong-Bae / Ružić, Natasha K. / Philpott, Andrew (2023): “Artificial intelligence technologies and applications for language learning and teaching.” *Journal of China Computer-Assisted Language Learning*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1515/jccall-2023-0015>.
- Stryker, Cole / Holdsworth, Jim (2024): “What is NLP (natural language processing)?” *IBM*. Retrieved March 12, 2025, from <https://www.ibm.com/think/topics/natural-language-processing>.
- Su, Li / Noordin, Nooreen / Yang, Du (2023): “Unraveling the path to success: Exploring self-regulated language learning among Chinese college EFL learners.” *SAGE Open* 13, Article 21582440231218537. <https://doi.org/10.1177/21582440231218537>.
- Teng, Mark F. / Zhang, Lawrence J. (2024): “Assessing self-regulated writing strategies, working memory, L2 proficiency level, and multimedia writing performance.” *Language Awareness* 33. <https://doi.org/10.1080/09658416.2023.2300269>.
- Teng, Mark F. / Mizumoto, Atsushi / Takeuchi, Osamu (2024): “Understanding growth mindset, self-regulated vocabulary learning, and vocabulary knowledge.” *System* 122, 103255. <https://doi.org/10.1016/j.system.2024.103255>.
- Tinajero, Carolina / Mayo, Ma E. / Villar, Eva / Martínez-López, Zeltia (2024): “Classic and modern models of self-regulated learning: Integrative and componential analysis.” *Frontiers in Psychology* 15, Article 1307574. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1307574>.
- Truong, Thi N. N. (2025): “Vietnamese version of the self-regulated motivation for improving speaking English as a foreign language (VV-SRMIS-EFL): Validation and speaking score correlations.” *Frontiers in Educatio*, 10, Article 1464608. <https://doi.org/10.3389/educ.2025.1464608>.
- Tse, Shek K. / Lin, Lin / Ng, Rex (2022): “Self-regulated learning strategies and reading comprehension among bilingual primary school students in Hong Kong.” *International Journal of Bilingual Education and*

- Bilingualism* 25(9), pp. 3258–3273. <https://doi.org/10.1080/13670050.2020.1869978>.
- U.S. Department of Education, Office of Educational Technology (2023): *Artificial Intelligence and Future of Teaching and Learning: Insights and Recommendations*, Washington, DC, 2023. <https://www.ed.gov/sites/ed/files/documents/ai-report/ai-report.pdf>.
- Vieriu, Aniella Mihaela / Petrea, Gabriel (2025): “The Impact of Artificial Intelligence (AI) on Students’ Academic Development.” *Education Sciences* 15(3), 343. <https://doi.org/10.3390/educsci15030343>.
- Wei, Ling (2023): “Artificial intelligence in language instruction: Impact on English learning achievement, L2 motivation, and self-regulated learning.” *Frontiers in Psychology* 14, Article 1261955. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1261955>.
- Xu, Ling / Duan, Peng / Padua, Shirley A. / Li, Chengyou (2022): “The impact of self-regulated learning strategies on academic performance for online learning during COVID-19.” *Frontiers in Psychology* 13, Article 1047680. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1047680>.
- Yang, Yin N. / Song, Yanjie (2021): “How did technologies “assist” self-regulated language learning? A systematic review of research from 2011 to 2020.” [in:] Kong, S. C. / Wang, Q. / Huang, R. / Li, Y. / Hsu, T. C. (Eds.), *Proceedings of the 25th Global Chinese Conference on Computers in Education (English Track)*, pp. 51–58.
- Yaşar, Huriye / Karagucuk, Vasif (2025): “The effect of artificial intelligence anxiety on career decidedness among students in English-related departments at universities.” *Discover Artificial Intelligence* 5(48) <https://doi.org/10.1007/s44163-025-00284-y>.
- Zhai, Na / Ma, Xiaomei (2022): “Automated writing evaluation (AWE) feedback: A systematic investigation of college students’ acceptance.” *Computer Assisted Language Learning* 35(9), pp. 2817–2842. <https://doi.org/10.1080/09588221.2021.1881433>.
- Zhang, Ruofei / Zou, Di / Cheng, Gary (2024): “Self-regulated digital game-based vocabulary learning: Motivation, application of self-regulated learning strategies, EFL vocabulary knowledge development, and their interplay.” *Computer Assisted Language Learning*, pp. 1–43. <https://doi.org/10.1080/09588221.2024.2389929>.
- Zhang, Tingting (2024): “Effects of self-regulation strategies on EFL learners’ language learning motivation, willingness to communicate, self-efficacy, and creativity.” *BMC Psychology* 12, Article 75. <https://doi.org/10.1186/s40359-024-01567-2>.

- Zimmerman, Barry J. (2000): “Attaining self-regulation: A social cognitive perspective.” [in:] M. Boekaerts & P. R. Pintrich (Eds.), *Handbook of self-regulation* New York: Academic Press, pp. 13–39.
- Zimmerman, Barry J. (2008): “Investigating self-regulation and motivation: Historical background, methodological developments, and future prospects.” *American Educational Research Journal* 45(1), pp. 166-183. <https://doi.org/10.3102/0002831207312909>.

Radosław Stanisławiak
Adam Mickiewicz University

Building and maintaining relationships by international exchange students at a North American University based on own research

Abstract

This study investigates non-native English international students' attitudes to the experience of strengthening their ability to develop social networks. Eligible participants from Appalachian State University took part in a survey and series of interviews over the Fall semester in 2022. The analysed data presents whether internationals use their resources for better social network development during and after the exchange programme. This includes a report and description of their experience regarding bilingualism and second language acquisition. The study shows that each exchange student has their own unique behavioural pattern regarding building and maintaining relations.

Keywords: International students, bilingualism, second language acquisition, cross-cultural adaptation, North American University

Abstrakt

Budowanie i utrzymywanie relacji przez studentów międzynarodowych podczas wymiany na Uniwersytecie Północnoamerykańskim. Badania własne

Praca dotyczy budowania i utrzymywania relacji społecznych przez studentów międzynarodowych, których językiem ojczystym nie jest język angielski. Opiera się na badaniach własnych prz-

eprowadzonych podczas trwania wymiany studenckiej w semestrze zimowym 2022 na Appalachian State University w Boone w Północnej Karolinie. Zebrane dane z ankiet i wywiadów obrazują sposób umacniania relacji społecznych przez studentów podczas i po zakończeniu programu wymiany. W analizie uwzględniono również dane na temat stopnia przyswojenia przez badanych języka obcego. Badanie wykazało, że metody budowania i utrzymywania kontaktów międzyludzkich przez studentów z wymiany mają charakter zróżnicowany i indywidualny.

Słowa kluczowe: studenci międzynarodowi, dwujęzyczność, przyswajanie języka drugiego, adaptacja międzykulturowa, Uniwersytet Północnoamerykański

1. Introduction

International students have access to methods of social network development to help them settle on their new campus during the study abroad programme. My main research question relates to the international students' experience of strengthening their development of social networks. I would also like to establish whether international students feel that they have adapted well to the university, or if they have problems doing so. Being immersed in another culture allows you to see its point of view and perspectives. International students have experience with different cultures and people who speak different languages. It shows the advantages of being bilingual in various spaces, such as on campus. The preliminary study design of this paper is interviews and a survey of international students. In addition, it collects data to obtain responses from study research participants at the university using their secondary language, which is English. The research was conducted for my bachelor's thesis and then shortened for this article to demonstrate social patterns within the international student community. Therefore, the main purpose of this paper and abstract are the same. The advantages of bilingualism

on a daily basis on campus during the exchange programme were analysed with an emphasis on gaining the benefits of multicultural connections. The aim was to gather information about cultural and educational backgrounds, academic skills, self-rated English proficiency, the extent of travel experience, interest in American culture and, lastly, an evaluation of satisfaction with learning at the host university. Students' ability to speak two languages matters to bilingualism research because it helps them communicate with people of different backgrounds, and helps them use the same language for the development of their school and work careers. Leong (2016) investigated the international student's perspective of assimilation into an American university and the experience during an exchange programme. It highlights the cultural and language differences regarding many personal factors, such as language proficiency and academic skills. According to Leong „[...] challenges remain regardless of whether the students self-segregate with co-nationals or associate primarily with Americans” (p.1). Therefore, there are no references to the challenges that international students may encounter when building their social network. The second language provided at universities influences daily life during the exchange and shows an advantage in the acquisition of English (Tsimprea Maluch et al., 2016). In addition, development in learning and speaking a foreign language has a positive impact on future life. Leong's article points out that local variables, such as perceptions of the host university, may be more relevant and lead to the formulation of an opinion about the whole stay, regardless of whether it is for good or bad.

2. Literature Review

This section begins with an introduction of the theoretical framework for this study – the benefits of being bilingual in a global society from an international student's perspective, and then by describing the context of international students and a review of articles that look into experiences of study abroad. As Fox et al. (2019) says, research questions continue to drive the methodology and research design.

For this study, I focus primarily on the experience of international students in developing social networks.

2.1 Social networks and international students

Social network development for international students in the United States is documented in a study by Leong (2016), which discusses both positive and negative experiences at universities in the U.S. Andrade (2006) also reviewed conclusive aspects on international student improvement and highlighted students' development in both good and bad ways. This is connected with acculturation into North American society and students' need to contribute to this process of collective and individual changes in culture and manner (Berry, 2019). This is important because, according to Leong, being socially active during study abroad has an impact on international students' overall experience. The author found that the biggest obstacle is the language barrier and difficulty in speaking like a native. Poor communication skills can result in a lack of both friends and academic success (Leong, 2016). I have not been able to find information about international students' experiences in strengthening their social networks and such information is not easily found in the available literature. Nonetheless, the international students' perspective of assimilation into an American university is rather challenging (Rivas et al., 2019). This is due to difficulties in making deeper connections with American people because it is easier to bond with other international students. I wonder whether international students feel they have adapted well to the university, or whether they have problems doing so. The research question from Dewey et al. (2013) was centered on social networks, and showed that the experience of living with host families does not differ from one to another, and the key is student leadership and taking the initiative in internationalising the campus and local community. I would like to clarify whether immersion in another culture allows one to see new perspectives and leads to self-development.

2.2 The international student's second language acquisition

Immersion in a new language is crucial for students to adapt to a new place, based on research by Yuan (2011). The case of resistance presented in Yuan's paper, namely speaking the native tongue (Chinese) to friends, happened to be difficult to adjust to the new environment in the States and later in the academic performance due to the self-language limitation. Despite the difficulties during education exchanges, international students find this journey satisfying and are generally happy about their grades and interactions with diverse groups (Rivas et al., 2019). As The Douglas Fir Group (2016) wrote „The value of being multilingual in our globalized world is contested and entangled in contradictory accounts.” I want to seek the advantages of being bilingual in diverse spaces such as campus. Mostly, students exchange foreign words with the help of code switching and their mother tongue (Dewey et al., 2013). Moreover, Tsimprea Maluch et al. (2016) assumed that if students speak a second language as well as use their mother tongue in a foreign community, it has a positive impact on language acquisition. Shared interests, a common ambition to learn another's culture, as well as chances to learn and speak a non-native language are encouraging (Hayes & Lin, 1994). According to Allen (2010), there are potential benefits for students on campus using the university resources provided. Unfortunately, they do not take advantage of all the opportunities available during the exchange programme, as they prefer to spend their time socialising. That being said, there are generally advantages at universities that provide many opportunities for domestic students and international students who want to interact with one another. Experiences like these can help any student who might have problems adapting to a new group of people, but likes being immersed in new cultures (Rivas et al., 2019).

2.3 The ethnic identity of international students

One of the hypotheses by Zhao (2011) showed that ethnic identity is related in an unfavorable manner to international students. However, the outcome of the research presents a somewhat positive

correlation between sociocultural adjustment and students' identity. Furthermore, the hypothesis from Lee & Rice (2007) revealed that dealing with university life from an exchange student perspective is poor, as due their foreign status they are left out of conversations and confrontations. Another aspect is the feeling of exclusion – for example, from working more hours on campus than domestic students due to regulations for international students who cannot work more than 20 hours per week (Lee & Rice 2007).

3. Methods Section

I performed a mixed-method study to investigate international students' social network development. Data included both qualitative and quantitative measures collected using in-person and online methods. Qualitative and quantitative data can be used to explore and present the patterning of the two types of data (Mackey & Gass, 2022). This research design was the most appropriate for this study, as I was aiming for consistency from participants in both methods of my study. For this purpose, all interviewees and respondents consented to participate in my research and confirmed that they fitted the criteria of this study. I determined the location of my research as Appalachian State University, which hosts many international students. This place suited the project as I was an exchange scholar at this University. I did not have a previous connection to this location.

3.1 Participants

For this study, I recruited international students during the Fall 2022 semester whose first language was not English. At that time, these participants were studying at Appalachian State University in Boone, North Carolina. I selected participants individually for my project. The criteria for exclusion were being domestic students, international scholars who grew up with English as a first language and anyone who did not agree to participate in my investigation. The purpose of the study was not hidden from anyone.

Table 1. The demographic characteristics.

What is your nationality?	Please enter your age.	Which gender do you feel you belong to?	What is your ethnicity?	Please self-rate your English proficiency in CEFR levels.	How many semesters are you taking at App State?	What is your major field of study?
Japan	20	Non-binary	Asian	B1	1	Business
Peruvian	18	Female	Other	C1	3+	Other
German	24	Female	White	C1	1	Education
Chilean	22	Female	Other	B2	1	Education
Spanish	21	Male	White	C1	1	Social Sciences & Law
Spanish	21	Female	White	C1	1	Other
Lebanese	23	Female	Other	C2	3+	Mathematics
Indian	19	Female	Asian	C2	2	Computer Science & Mathematics
Spanish	21	Female	White	C2	1	Business
German	20	Female	White	C1	1	Business
Belgian	22	Male	White	C1	1	Business
German	27	Female	White	C1	1	Marketing

French	21	Male	White	B2	1	Sciences: Biological & Physical
Japan	20	Female	Asian	B2	2	Undecided
Netherlands	22	Female	White	C1	1	Sciences: Biological & Physical

To ensure the participant sample was representative, I received responses from 10 different countries. The total number of participants was 16. My intended sample size at the beginning of the study was 30. Many potential respondents were not interested in answering my research question for various reasons, such as lack of time.

3.2 Measures

I created and administered instruments including a survey and a semi-structured set of interview questions for my study purpose.

3.2.1 Survey

The survey was published on the online survey platform which the University provides for staff and students. The data from the survey was collected over two weeks. The instrument includes nine general questions about the participant on the first page, such as asking for their nationality, semesters taken at the University and rating their general interest in American culture, which was further clarified in the interview. There were seven main questions about the research question on the second page, e.g. whether studying in English has a positive impact on their social connections and whether international scholars feel like keeping contact with people they have met at the University after the exchange programme. Dörnyei & Taguchi (2009), suggested using only the questions I want to include in my survey and being guided by the thought „less is often more”. The survey engaged respondents because it had various types of questions, such as multiple choice, graphic sliders and text entries. Nominal and ordinal variables were measured. In order to make sure my tool was reliable and valid, I included two similar questions to test participants’ attentiveness: „How well adapted do you feel to Appalachian State University on your exchange programme?” and „Do you find problems adapting to Appalachian State University on your exchange programme?”.

3.2.2 Interview

I interviewed 10 eligible students. The interviews lasted between 12 and 25 minutes and it took me one week to talk with all of the participants. I prepared 10 questions to investigate my research question more deeply and narrow down questions from the survey, e.g. „Do you feel like studying in English engages you with English-speaking people?”, „What benefits do you find whilst studying in English at App State, and from possibly gaining new friends here?” and „Are you interested in American culture? Please say why, or why not.” All of the open-ended and pre-determined questions engaged interviewees to elaborate on their opinion. I allowed my interview responses to be used as provide qualitative data. Therefore, I took more time to explore certain questions with some students and tried to adjust myself to their English proficiency.

3.3 Data collection

I collected the data individually from each interviewee. The interview was recorded with each participant’s consent. I also used field notes and noted general patterns in answers during the conversation. The data was collected over a one-week period, adjusting for the availability of each subject. I recorded the interviews using a mobile phone voice recorder and stored descriptive data either digitally or on paper. To avoid being biased during data collection, I was completely transparent in my study and included all the information that was provided by the respondents.

3.4 Data analysis

The data from the voice recordings were transcribed, to facilitate analysis and to find common patterns. I analysed the data myself with two coding steps: first initial descriptive coding and concept coding. Saldaña (2022), encouraged descriptive coding for researchers who are just starting out, as it is similar to social media’s hashtag phenomena and concept coding for seeking the most important facts.

I used the platform support from the online survey and its report of the response results. No biometric or statistical tests were needed for the purpose of this study. There was missing data in the survey due to participants not completing all fields. Moreover, I found a potential limitation of participants in the survey due to the two open-ended questions instructing respondents to include an opinion of up to two sentences instead of writing out 1-2 examples.

4. Results

To investigate the social network development of international students, I computed descriptive statistics for the sample by exchange programme participants from different universities across the world.

4.1 Assimilation into the new culture and engagement

When I asked international students during interviews about finding the right community at the beginning of their exchange programme, the answers were very diverse. A few students said that they started with campus activity engagement and later settled in some clubs or organisations at the University. The aim for doing so was to be interested in different lifestyles and finding a balance between socialising and studying. However, for others, it was much more comfortable to be surrounded by the international community, because they shared the same interests of being outsiders. In this case for these participants, it was better to plan an itinerary and explore the area like tourists. The survey (see Table 2) showed a similar outcome of building such contacts with English-speaking people. These numbers are very broad. It shows that Participant A found it extremely difficult (minimum variable = 9, out of 100), another student found it somewhat difficult, four participants said that it was somewhat easy (the average answer), but on the other hand, three people stated that it was extremely easy.

Table 2. Descriptive statistics for selected students' characteristics on building relations with domestic English students by the survey question "How easy is it for you to develop relations with English speaking people on campus?"

Preference level from 0 to 100	Answer to survey question	Count
9	Extremely difficult	1
35	Somewhat difficult	1
40	Somewhat difficult	1
65	Somewhat easy	1
70	Somewhat easy	3
71	Somewhat easy	1
83	Extremely easy	1
90	Extremely easy	1
91	Extremely easy	1
Mode: 70.00		
Total respondents: 11		
No response: 4		

4.2 Obstacles adapting on campus

Many of the interviewees found difficulties with adjusting to the new environment. Participant B said that living in dorms, which they had never done before, was one of the problems. Another participant mentioned that domestic students were reserved and unable to bond. Many issues such as culture shock, understanding accents and code-switching were also raised. In the survey, people with advanced proficiency in English mostly showed that they did not have problems adapting to the new environment, although one of them answered „Probably yes” (See Table 3). Also, there was the common problem of the language barrier. Non-native students had difficulty finding the proper vocabulary, using the right articulation and opening up to speakers who generally speak faster and more confidently than them.

Table 3. Data on the survey question “Do you find problems adapting to Appalachian State University on your exchange programme” breakout by survey question about the English proficiency rate in Common European Framework of Reference (CEFR) levels.

Answer to survey question	English proficiency rate from survey question		
	B2	C1	C2
Definitely yes	0	0	0
Probably yes	0	1	0
Might or might not	1	2	1
Probably not	0	2	0
Definitely not	1	2	2
Total respondents: 12 No response: 3			

4.3 Studying in English and building social network

Participant C, like most of the students, found this exchange programme helpful in improving their English fluency. They said that getting along with peers in classrooms engages them and immerses them in different accents of the domestic students. All of the interviewees replied affirmatively to that statement. For some it was a helpful experience, but there were a couple of participants who already had no trouble speaking in English. As a matter of fact, four students from the interview stated that they partly or fully studied in English at their home university. Regardless, even these speakers found many benefits of lectures and daily study. The answers to this question were things like „better day-to-day English lexicon”, „knowing new culture not from the home country perspective” and having no stress as an introvert whilst people approach and start talking to themselves. Responses from the survey included, „Understanding difficult and complicated English pronunciation. Learning more words used in life situations”, „I could get to know about other

people's cultures and I got the opportunity to learn other languages that I didn't know about", „Getting to know other International and American people and living with them" and „Easier to communicate with others. Help to comprehend their way to express".

4.4 Maintaining long-lasting connections from the exchange

The answers show that every interviewee would like to stay in touch with several people and to „have a network that covers a large part of the world" as participant D mentioned. It has been pointed out that the reason to do so is not only for future career reasons but also for exploring the world and different cultures. However, many of them were aware of long distances and underlined the potential difficulty of this. Some students decided they want to be close only with other international students. Participant E said that there is no need to talk to domestic students unless they want to visit the exchange student's home country. That being said, some responses show that interviewees do not see a need to come back and leave their contact details once they have visited and experienced what they wanted. The survey showed similar results. Most (7) answers were „Definitely yes" for keeping in contact with people that they have met on campus after the exchange programme, and a few for „Probably yes" as well as one for „Might or might not" answer.

5. Discussion

The study of non-native English exchange students' social network development confirms their mostly positive experiences on campus. Reviewing data from international students, the good and the bad parts of their experience were marked as in the paper from Leong (2016) and Andrade (2016). However, the main theme from my paper was international students' positive aspects of studying abroad. As every subject was different, each case was investigated individually. There were significant steps taken to immerse themselves in a new culture that has a similar integrity pattern.

Berry (2019) recorded a similar addition to this mutual process of adjustments in a new environment by exchange students. Looking at all the responses, it seems like the social aspect of the exchange programme is one of the biggest highlights of the experience. This confirms Leong's finding (2016) that social development is important. Language limitation was mentioned, although it does not seem like the major issue. It didn't have serious consequences for academic achievement as Leong (2016) stated, because everyone found a way to be successful, regardless of their language level. International students wanted to speak and be immersed in a new language and culture. At the same time, domestic students wanted to discover different mentalities and personalities. Therefore, people find many aspects in common and help each other understand, despite a lack of communication skills. This step is difficult but not as challenging for all as Rivas et al. (2019) described it, because each student felt they belonged to the community and tried to find common understanding with each other. In regard to strengthening social network development, many participants engaged in numerous group meetings and organisational activities on site. Dewey et al. (2013) also confirmed that the students' involvement plays a big role at university. It definitely allows us to see differences and similarities between one another.

Whether speaking the dominant language, or a minority language among others who understand it, creates a crucial space for everyone to express themselves. However, constant use of a language other than the lingua franca can inevitably limit people to smaller groups of friends and restrict development at university (Yuan, 2011). With this in mind, students try to be more inclusive, speaking in a common language with others. Based on my research, bilingualism has the benefit of sharing ideas, perspectives and cultures through an individual's identity. It does not matter if the expressed words are a mixture of native and foreign languages (Dewey et al., 2013). Saying words in two languages might have a good effect on understanding a second language, although this is not confirmed by this research. Tsimprea Maluch et al. (2016) supposed that students might acquire better language than they are exposed to. Nevertheless, based on the

collected data, I agree that combining languages can be engaging for both speaker and listener. A great deal of interest is created due to curiosity about others' cultures and languages. To this end, the participants focused on diversity and finding common ground with each other, especially at the beginning of their experience of study abroad. Hayes & Lin (1994) reflected on the encouragement of students in the same way that I have found. In my research, it was made possible by the cooperation of the university and the internationalisation department, in order to bring together representatives from different countries of the world and create a sense of community, starting from the orientation week. This definitely facilitated communication and support of one another, helping the students to be more open and tolerant, and broadening their horizons (Allen, 2010). Regardless of the difference in personalities of the students, all were warmly welcomed and cared for. Something particularly endearing to introverts, for whom it is harder to open up, is that they were allowed the space to adapt to their new community (Rivas et al., 2019).

The international students' ethnic identities were respected and encouraged by others. This is not exactly as found in Zhao's (2011) study, in which these aspects may have caused prejudice. Everyone mentioned sociocultural enrichment and the programme's positive impact on their prospects. University life is seen as rich, as each student tried to make the best of their time during the exchange. My statement does not refer to the work of Lee & Rice (2007) where they found an international students' weakness of being distinct. The campus facilities help each and every one who wants to achieve their goals. Help is given without exception, including foreign status.

6. Conclusion

Exchange students from different countries who speak different first languages than English present their one and only way to communicate with each other and to adapt themselves to the new environment, like on campus at a host university. The individuals display behavioural patterns in how they build and maintain relationships. This is very

different for each student, as they all have a different mother tongue, culture and identity. The analysed data show acculturation with the local community and adjustments which were implemented for the time of the exchange programme. Openness to new people, engagement, and self-involvement were some of the many factors that were stated by participants as providing the most valuable experience. Despite a few challenges, international students overcame difficulties like speaking and hearing a different language than their native one on a daily basis. It was an issue for many students, especially during classes, but all of them benefited from this experience because they were not only immersed in English but also in a community with other domestic students. Together, they were studying and sharing ideas to create a multicultural space full of new perspectives and friendships – to the point where they are trying to maintain these relationships and possibly create new, unforgettable memories.

References

- Allen, Heather (2010): „Interactive contact as linguistic affordance during short-term study abroad: Myth or reality?“ *Frontiers: The Interdisciplinary Journal of Study Abroad*, 19(1), 1–26. <https://doi.org/10.36366/frontiers.v19i1.271>.
- Andrade, Maureen S. (2006): „International students in English-speaking universities; adjustment factors.“ *Journal of Research in International Education*, 5(2), 131–154. <https://doi.org/10.1177/1475240906065589>.
- Berry, John (2019): *Acculturation: A personal journey across cultures* (Elements in psychology and culture). Cambridge: Cambridge University Press.
- Dewey, Dan P. / Belnap, Kirk R. / Hillstrom, Rebecca (2012): „Social network development, language use, and language acquisition during study abroad: Arabic language learners’ perspectives.“ *Frontiers: The Interdisciplinary Journal of Study Abroad*, 22(1), 84–110. <https://doi.org/10.36366/frontiers.v22i1.320>.
- Dewey, Dan P. / Ring, Spencer / Gardner, Daniel / Belnap, Kirk R. (2013): „Social network formation and development during study abroad in

- the Middle East.“ *System*, 41(2), 269–282. <https://doi.org/10.1016/j.system.2013.02.004>.
- Dörnyei, Zoltán / Taguchi, Tatsuya (2009): *Questionnaires in second language research: Construction, administration, and processing*. New York: Routledge.
- Fox, Rebecca / Corretjer, Olga / Webb, Kelley (2019): „Benefits of foreign language learning and bilingualism: An analysis of published empirical research 2012–2019.“ *Foreign Language Annals* 52, 699–726. <https://doi-org.proxy006.nclive.org/10.1111/flan.12424>.
- Hayes, Richard L. / Lin, Heng-Rue (1994): „Coming to America: Developing social support systems for international students.“ *Journal of Multicultural Counseling and Development* 22(1), 7–16. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1912.1994.tb00238.x>.
- Lee, Jenny J. / Rice, Charles (2007): „Welcome to America? International student perceptions of discrimination.“ *Higher Education*, 53(3), 381–409. <https://doi.org/10.1007/s10734-005-4508-3>.
- Leong, Pamela (2015): „Coming to America: Assessing the patterns of acculturation, friendship formation, and the academic experiences of international students at a U.S. college.“ *Journal of International Students* 5(4), 459–474. <https://doi.org/10.32674/jis.v5i4.408>.
- Mackey, Alison / Gass, Sue M. (2022): *Second language research: Methodology and design*. New York: Routledge.
- Maluch, Jessica T. / Neumann, Marko / Kempert, Sebastian (2016): „Bilingualism as a resource for foreign language learning of language minority students? Empirical evidence from a longitudinal study during primary and secondary school in Germany.“ *Learning and Individual Differences*, 51, 111–118. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2016.09.001>.
- Rivas, Julia / Burke, Monica / Hale, Katherine (2019): „Seeking a sense of belonging.“ *Journal of International Students* 9(2), 682–704. <https://doi.org/10.32674/jis.v9i2.943>.
- Saldaña, Johnny (2009): *The coding manual for qualitative researchers*. Los Angeles: SAGE.
- The Douglas Fir Group. A transdisciplinary framework for SLA in a multilingual world. (2016). *The Modern Language Journal* 100(S1), 19–47. <https://doi.org/10.1111/modl.12301>.
- Yuan, Wenli (2011): „Academic and cultural experiences of Chinese students at an American university: A qualitative study.“ *Intercultural Communication Studies* 20(1), 141–157.

Zhao, Li (2010): „Socio-cultural adjustment of international students as expatriates in America.“ *Masters Theses & Specialist Projects*. Paper 228. <http://digitalcommons.wku.edu/theses/228>.

Karolina Wójcik

Adam Mickiewicz University in Poznań

How do anglicisms influence modern language? An analysis of the influence of English borrowings on informal Polish

Abstract

The paper analyses the frequency of occurrence of English borrowing in the Polish language. The importance of anglicisms for native speakers was examined. Two experiments were conducted, namely, a questionnaire testing general knowledge of anglicisms and the participants' attitude towards them, as well as analyses of informal speech samples. The results show that anglicisms play an important role in modern language and are commonly known and used.

Key words: borrowings, loan words, English, anglicisms, Polish

Abstrakt

Jak anglicyzmy wpływają na współczesny język? Analiza wpływu zapożyczeń z języka angielskiego na nieformalny język polski

W pracy dokonano analizy częstości występowania zapożyczeń angielskich w języku polskim. Zbadano znaczenie anglicyzmów dla natywnych użytkowników języka. Opracowano kwestionariusz badający ogólną wiedzę na temat anglicyzmów i stosunek uczestników do nich, a także analizowano próbki mowy nieformalnej. Wyniki pokazują, że anglicyzmy odgrywają ważną rolę we współczesnym języku oraz są powszechnie znane i stosowane.

Słowa kluczowe: zapożyczenia, język angielski, anglicyzmy, język polski

1. Introduction

The impact that English has on other languages is immense. The case of Polish is no different. As the language is evolving, new words constantly enter the lexicon. There are multiple reasons for that, and a myriad of ways in which borrowings are adapted. The question is, therefore, what these words are, how big an impact they have on informal language, and what is the attitude of the native speakers towards anglicisms. In order to answer these questions, this paper uses the term borrowings, describes how words may be borrowed, explains the linguistic changes in forms they adopt, and enumerates the most common domains in which anglicisms occur. Moreover, the history and the current situation of the English language's impact will be discussed. Finally, the benefits and threats of anglicisms will be evaluated. The theory will be considered in the light of experiments conducted that aimed at recognising the new trends in borrowings, based on speech samples, as well as testing the general knowledge of anglicisms and attitudes towards them.

2. Borrowings

With the growing influence of English as a lingua franca, it comes as no surprise that it has an enormous impact on other languages. This is also the case when it comes to borrowings. Anglicisms are prevalent in many languages in the world. After all, according to statistics provided by the website “Ethnologue”¹ (Eberhard, Simons, and Fennig 2023) English was the most spoken language in the world in 2022 with almost 1.5 billion speakers, followed by Mandarin Chinese with 1.1 billion speakers.

¹ <http://www.ethnologue.com> [date of access: Mar 9, 2023].

A borrowing (or a loan word) is simply an element taken from one language to another. In the most general sense, it refers to particular words. The majority of people are unaware of the source of a given word, despite knowing its meaning and using it on a daily basis. There are words that have become embedded in the language and rooted in the mind of the unaware speakers to the extent that the words are no longer regarded as a borrowing. An example of this is the common usage of English loan words such as *komputer*, *skaner*, *serial*, *spam*, *grill*, *jeansy*, and many more. Borrowing is one of three name-giving processes, along with semantic change and word formation (Grzegza 2003). However, the other two processes operate on onomasiological (cognitive-associative) and onomatological (formal possibilities) levels, whereas borrowing is a dynamic process that operates between words and the mind. Thus, it plays a huge role in the process of language development (Grzegza 2003).

There is a myriad of scholarly and research papers that dwell upon the topic of loan words, and, to be more precise, those borrowed from English. For example, Mękarska and Kamasa (2015) analysed the influence of borrowings, the process of their assimilation to Polish, and the attitude towards loan words on the basis of blogs. As is emphasised by the authors, the borrowings usually include words connected to new technology, devices, and the Internet, for example, *hostowanie*, *audiobook*, *serwer*, *spam* (Mękarska and Kamasa 2015). Moreover, the book written by Mańczak-Wohlfeld (2006) describes in detail the history, as well as the current position of English with regard to Polish. Anglicisms were also analysed by Cierpich (2019) from the point of view of their use in corporations, or Kulesza (2010) on the example of teenage magazines. Also worth mentioning are the publications by Fisiak (1962, 1970), who provided one of the earliest analyses of anglicisms in Poland. Also worth reading are the works of Smółkowa (2015), and Mańczak-Wohlfeld (1987, 2011). However, not only are anglicisms researched in Polish, but also in other languages, for example, by González (1999).

Polish words borrowed from English rarely preserve their original form. Usually, either the word is transliterated (e.g., *hejt*) or conjugated (*smartphony*) so that it matches Polish pronunciation

or writing. In their research, Mękarska and Kamasa (2015: 47) discovered that most loan words are nouns (53.5%), followed by noun phrases (33.3%), verbs (3.5%), adjectives (2.6%), verb phrases (2.6%), adverbs (1.75%), and adjective phrases (1.75%). Additionally, when it comes to the degree of a borrowing's assimilation, Haugen (1966) proposed three groups, namely, quotations, partly adapted borrowings, or completely adapted borrowings. In the research conducted by Mękarska and Kamasa (2015), it was demonstrated that partly adapted borrowings were the most common group (54%). These include words that were borrowed from a foreign language, preserved the original pronunciation, but adopted Polish spelling, for example *fejs*, *hejt*. Secondly, there are quotes that preserved their original form both in spelling and pronunciation (38%), for instance, *cloud networking*, *skill*, and *backstage*. Finally, the smallest group includes borrowings adapted completely (8%), namely, the ones that have both Polish spelling and phonology, such as *smartfon*, *guglować*.

Words are most commonly borrowed when there is no alternative in one's native language. Speakers, thus, simply adopt the word that they are missing. This may be due to the fact that some inventions are new, and therefore, the words are neologisms. For instance, vocabulary items such as *mainstream*, *stream*, and *notebook*. The other case in which vocabulary is borrowed may aim to simplify the native language or convey a message which is different from the native equivalent, for example, *wygooglować*. Grzego (2003: 23) enumerates the reasons for borrowing words from other languages. These are the lack of an adequate alternative in one's native language, wordplay, the similarity of homonyms, describing unique concepts that native vocabulary is insufficient to describe, similarity to an already borrowed word, doublets, cultural domination, prestige, society's prevalent bilingualism, willingness to express more derogatory or euphemistic utterances, lack of or forgetting about an alternative word in one's native language, or low frequency of usage of a native word. Consequently, common words expressing basic ideas are unlikely to be borrowed (for example words such as *mother*, *father*, *house*, *sun*, etc.). It may be generalised that the process of

adopting a borrowing is similar to that of language standardisation proposed by Haugen (1966), i.e., selection, codification, elaboration of the norm, and finally acceptance. Thus, a loan word has to be chosen, presented in handbooks, spread among a community, and used by its speakers.

Yet another work includes the analysis of borrowings from the point of view of language contact. Here, the paper by Van Coetsem (1988), in which the transition process in language contact is presented, is noteworthy. The author distinguishes between a borrowing and an imposition. The former is a transfer from a subdominant to dominant language, whereas the latter means transferring the other way around. Imposition usually takes place when a minority language comes into contact with a dominant one. However, in the case of anglicisms in Polish, the language is mediated by technology, rather than imposed on people. Therefore, it may be hypothesised that the majority of loan words that occur in Polish were, in fact, borrowed by the speakers.

2.1. Types of influence

According to Mękarska and Kamasa (2015), the words borrowed were mostly proper loan words (81% of occurrences), followed by calques (8%), borrowings created from foreign constituents (which are either from one or multiple languages) (2%), and finally, semantic loanwords (1%). In general, however, borrowings can be divided in the following way (Grzegza 2003):

1. importation – a new word was adopted from a foreign language
 - a. foreign words – a word borrowed with its original spelling (e.g., *whiskey*)
 - b. loan word – a word borrowed from a foreign language but with native spelling adapted (e.g., *hejt*)
2. partial substitution
 - a. oan blend – only one element of a compound word is adopted from a foreign language (e.g., *ciuchland*)
3. substitution – an old word was adopted from a foreign language and replaced the native word

- a. loan meaning – a native word that acquires the meaning of a foreign word (e.g., *mysz*)
- b. loan coinage
 - i. loan creation – a native word created to replace a foreign word (e.g., *wolny strzelec* instead of *freelancer*)
 - ii. loan formation
 - 1. loan translation or calque – translation of a loan word into a native language (e.g., *poprawność polityczna* from *political correctness*)
 - 2. loan rendering – translation of a part of a loan word (e.g., *drapacz chmur* instead of *skyscraper*)

In turn, Gómez Capuz (1997) enumerates the types of linguistic borrowings. They can be formal (ones that change the form of the borrowed word, such as the spelling, but not the meaning), morphological (borrowing morphemes), and semantic (the word borrowed has the same meaning, but its form is changed). Semantic borrowings can be further divided into homologues, when the two words have a similar meaning but differ in their form (e.g., semantic loan translation or calque), analogues for words that have similar meaning and form (e.g., cognates), and homophones when both words sound similar but have a different meaning (Gómez Capuz 1997).

When it comes to the division of types of lexical borrowings, there can be distinguished importation (transferring words directly), loan blends or hybrids (influenced by both importation and substitution with only a stem or a part of a compound lexical item borrowed), and substitution or loan translation (reproducing the borrowing or translating it to the native language, e.g., a calque). Loan translation can be further described as loan translation proper (precise translation), or loan rendition (imprecise translation) (Gómez Capuz 1997).

Borrowings can also be syntactic (taking grammatical or morphological relations). Further, there can be syntactic innovations when a native speaker uses a structure unknown to them, or syntactic borrowing of higher frequency with structures known to the speaker but not used frequently. Secondly, Gómez Capuz (1997) distinguishes phraseological borrowings (such as metaphors or idioms, although the term coincides with different types of borrowings, e.g., loan

translations). Phraseological borrowings may be lexical (locutions), nominal (collocations), adverbial, verbal, phrasal, and so on. Finally, there is pragmatic borrowing, also known as interference regarding discourse markers, though it can be found mostly among bilingual speakers (Gómez Capuz 1997). For more examples, it is worth consulting the given paper by Gómez Capuz (1997).

2.2. Borrowings' domains

Modern borrowings, especially the ones occurring in informal language, show that loan words are more common in particular domains. Such a situation shows speakers' attitudes toward the English language. As the main domains in which anglicisms occur are technology, fashion, pop culture, and the Internet, it can be concluded that the words borrowed have an emotive function. They appeal to the consciousness of a person and can be associated with modernity. New concepts or inventions are likely to be borrowed with a view to convenience. After all, it seems to be easier for speakers to use an already existing word than to find an alternative in one's native language, risking that it may be imperfect. Due to the popularity of English, borrowings are also a sign of being up-to-date, tech-savvy, and fashionable. Moreover, it is regarded as practical, since English is commonly described as a *lingua franca*. For non-native speakers, using anglicisms is a sign of being educated or sophisticated. Due to the fact that many borrowings derive from areas such as marketing or business, it can be concluded that using them may be a sign of high status or professional position. Their usage is a unifying factor between speakers of different languages, once again emphasising the power of English nowadays in the world.

Mękarska and Kamasa (2015: 49) itemise the most common semantic fields in which borrowings appear. As it was mentioned previously, the domain in which loan words occur the most frequently is technology and IT (63%) with words such as *backupy*, or *audiobook*. Then, the domain of business is quite prevalent (22%), for example, *startup*, *menedżer*. Social media influenced the borrowing of such words as *tagować*, *fanpage*, *fejs* in 17% of cases (Mękarska

and Kamasa 2015). The other domains in which loan words can be found include fashion (*dżinsy, topless*), sport (*mecz, tenis*), food (*grill, hamburger, czipsy, popcorn*), travel (*czekin*), entertainment (*disco, musical, show*), cosmetics (*beauty blender, peeling, lifting, botoks*), the Internet (*combo, quest, spam*), and so on. Moreover, it is necessary to mention that not only words are borrowed, but also abbreviations and acronyms. For instance, *OMG* (oh my God), *idc* (I don't care), *BTW* (by the way).

2.3. The history of borrowings

In the past, the English language was not regarded as a widespread, global lingua franca. Many words were borrowed, mostly from French (e.g., *ballet, terrace*), or Latin (e.g., *prosody, nucleus, archbishop*). According to Mańczak-Wohlfeld (2006: 10), the spread of English could be attributed to the beginnings of control over its colonies by the British Empire, the Industrial Revolution, which gave rise to new technologies, and the development of the influence of the United States of America. Moreover, the scholar points out that academic papers started to be published in English more commonly as well, especially after the Second and First World Wars, before which the German language was used commonly for scholarly purposes. However, not only was German abandoned, but also casualties among German scholars contributed to the decrease in the number of scholarly achievements presented in this language. The next factor contributing to the growing popularity of English was the signing of the Treaty of Versailles, placing English in an equal position to French and introducing English in diplomacy. Finally, the spread of culture, such as the press, radio, cinema, and music popularised the English language, along with the invention of the Internet (Mańczak-Wohlfeld 2006: 10ff). It should be added, however, that in the years 1500-1700 London was the capital of books, as a result of the introduction of the printing press in England by William Caxton in 1476. The books printed there regarded various fields, namely, religion, science, education, and politics. Moreover, the prestige of vernacular English grew in 1531 after the English Reformation,

when William Tyndale's Bible was published. The growing literacy somewhat "forced" scholars to translate texts from other languages (Dutch, Latin, or German). Mańczak-Wohlfeld (2006: 18) noted that the first occurrences of anglicisms in the Polish language could be found as early as the 17th century. These were words such as *lord*, *spiker*, or *funt sterling*.

Certainly, globalisation was one of the factors contributing to the spread of anglicisms. The world became connected and intertwined with the use of technology, trade, political issues, mass media, pop culture, and the like. In general, the growing number of anglicisms in Polish is undeniable. Mańczak-Wohlfeld (2006) noticed that in the 19th century, 54 were known, in 1970, Fisiak identified 721 anglicisms, whereas in 1994 Mańczak-Wohlfeld managed to identify 1,600 lexemes.

2.4. Linguistic phenomena influencing the process of borrowing

As mentioned before, and shown by multiple pieces of research (Mękarska and Kamasa 2015, Fisiak 1970), nouns are the group of words most commonly and easily borrowed. However, while English requires mostly the suffixes *-s* or *-es* to make a plural form, Polish operates with more suffixes, whose choice depends on the form, gender, and case of the noun.

Mańczak-Wohlfeld (2006: 63ff) points out that the majority of loan words are fully adapted, thus acquiring Polish suffixes when making plural forms, for instance, *yachts* – *jachty*, *blog* – *blogi*. Nonetheless, when an English noun already has *-s* at the end as they occur in their plural form, there are two possible outcomes. Firstly, the *-s* ending can simply be deleted (e.g., *shorts* – *shorty*). Secondly, when a noun is less common, the letter can be preserved (*cords* – *cords*). Another quite common phenomenon is depluralisation, i.e., the process in which originally plural words are borrowed as singular ones (e.g., *commandos* – *komandos*, *skunks* – *skunks*). On the other hand, some plural English lexemes lose their *-s* ending indicating the plural form when borrowed into Polish (e.g., *pyjamas* – *pidżama*). The mismatches between the languages are most likely caused by

erroneous morphological analysis of the Polish (Mańczak-Wohlfeld 2006: 63).

Yet another linguistic process of adapting loan words is using the English suffix *-ing* which creates the present participle. In such a way, some verbs are created in Polish, for example *jogging*, *plazing* (Mańczak-Wohlfeld 2006: 66f).

Furthermore, multiple English affixes are borrowed to create words in Polish. The examples provided by Mańczak-Wohlfeld (2006: 67) include *-gate* (Orlengate), *-land* (*ciuchland*), *-burger* (*wegebürger*). The author also mentions the influences of the English language such as introducing the conjunction ('*n*' instead of *and*), diminutive forms of names (*Radek Kotarski* instead of *Radosław*), idioms (*dokładnie tak* as a calque of *exactly*, or *wziąć autobus* from *take a bus*), syntax (*auto szkoła* imitating English compound nouns), or replacing Polish spelling with English alternative (*dżyn – gin*) (Mańczak-Wohlfeld 2006: 67f).

Therefore, English influences the Polish language on a layer deeper than the lexicon. It tends to happen quite commonly to make other branches of linguistics affected by this language contact.

2.5. The consequences of borrowings and its dangers to the recipient language

The occurrence of anglicisms in Polish is unavoidable, due to the growing influence of English and the myriad of works of culture produced in that language. Moreover, Poles are keen to learn this language. According to the *EF English Proficiency Index* website², as of 2022, Poland placed 11th in Europe and 13th in the world when it comes to English proficiency. The command of the English language among Poles was established as having very high proficiency. People in Poland spend on average 12.5 years studying the English language. According to the statistics provided by CBOS (Centrum Badań Opinii Społecznej) (Boguszewski 2016), in 2015, 53% of Poles knew a foreign language at a communicative level, which is

² <https://www.ef.pl/epi/> [date of access Mar 10, 2023].

16 percentage points higher in comparison with 1997. English was the most commonly known foreign language. In 2016, 32% of the population of Poland was able to communicate in English. The rate was growing with each year, which indicates the growing popularity and influence of the English language.

Consequently, Poles quickly and willingly adopt the English lexicon into their native one. This may pose a danger to the language, as native words may be superseded. Prescriptivists opt for using alternatives and translations, in order to preserve the original morphology and phonology of Polish. On the other hand, it is natural for languages to change and develop as a consequence of progress in the modern world. Thus, descriptivists aim at recording and analysing the changes. There is a further fear, that the promulgation of English could make minority ethnic languages disappear, yet all languages should be cherished. Diminishing diversity could lead to homogeneity, which, in turn, would violate the laws of linguistic variety.

On the other hand, the growing command of English all over the world and establishing it as a lingua franca gives many opportunities to communicate globally. International communication may be made easier if the majority of people speak one common language. As stated by Grybosiowa (2000), anglicisms occur mostly in the jargon of different social groups, such as teenagers, businesspeople, corporations, and so on, as well as in mass culture. Thus, loan words are claimed to be used only in some particular environments and circumstances, or even in popular culture, but not influencing high culture. Consequently, the language is not threatened by loan words. Grybosiowa (2000) emphasises that anglicisms cannot replace or supersede the full-blown Polish language as it does not affect the culture in its entirety. Additionally, Mańczak-Wohlfeld (2006) discovered that 65% of the anglicisms used in the Polish language before WWII are no longer in use nowadays.

To conclude, language is often described as a living and ever-changing instrument. It is evolving to meet the needs of its speakers. Thus, it is difficult to either stop, control, or impact this process. Consequently, words can and will be borrowed, most probably not only from English, but from other influential languages as well.

3. Research and hypotheses

To check the frequency of use and the attitude of Poles to anglicisms, two experiments were conducted. The first was a questionnaire, the second was an analysis of informal speech samples.

3.1 The questionnaire

The first experiment was a survey designed in Polish using Google Forms and distributed online. It aimed at tracking the trends in the use of recent anglicisms, especially informal ones, including slang or jargon. It also tested the participants' general knowledge of English borrowings and their attitudes. Moreover, it could be tested whether a greater command of the language would facilitate the understanding of some loan words. The only requirement for the participants was to be native speakers of Polish.

The first question asked participants to provide a maximum of three English words that they use or know. Next, the participants were presented with a list of 15 random anglicisms used in modern, or informal language. These were the following: *forwardować* (to forward), *chill* (to relax), *lajtowo* (easily), *webinar* (online seminar), *ASAP* (as soon as possible), *hejt* (hatred), *lajk* (like), *influencer* (a person influencing other via social media), *event* (a happening), *second hand* (store with used clothes), *screenshot* (image of a phone or PC screen), *subskrybować* (to subscribe), *followować* (to follow on Instagram platform), *streamować* (to stream a video), *hardcorowy* (diehard). Subsequently, the participants indicated whether they used the words on a daily basis, apart from simply knowing the meaning. The next task was similar; however, it included the words that appeared in the “Youth Word of the Year” plebiscite³. The contest selects the words that were the most commonly used among teenagers every year. The words are selected by scholars specialising in Polish philology and linguistics, and contributing to the website

³ <https://sjp.pwn.pl/mlodziezowe-slowo-roku;/202298;1.html> [date of access Mar 11, 2023].

of the dictionary of the Polish language⁴. Some of the words appearing were, in fact, borrowed from English, and consequently used for the questionnaire. The words included: *slay* (do something or be spectacular), *NPC* (nonplayable character, someone predictable), *cringe* (embarrassment), *sus* (suspicious), *gigachad* (a muscular or successful person), *ez* (easy), *sheesh* (a word expressing disbelief). Finally, the participants had to indicate their level of command of English, their frequency of use of anglicisms, their general attitude towards loan words, age, gender, and domicile.

3.2 The analysis of speech samples

The second experiment analysed natural speech, to check whether any anglicisms are used, and, if so, what are the most common ones. For the task, podcasts were chosen as they represent the correct Polish spoken language and tend to be rather informal. Since the five most commonly listened to podcasts were chosen, it signifies that if any anglicisms are used, they will be known by the listeners, namely, Polish speakers representing different social backgrounds. The popularity of podcasts was indicated by the rankings published by the Spotify⁵ website, as this is the site where podcasts are commonly listened to. Thus, the five podcasts from five thematic areas chosen were:

1. Ja i moje przyjaciółki idiotki by Joanna Okuniewska (comedy), episode „Pod tęczą flagą”, Dec. 2021.
2. Podsiadło Kotarski Podcast by Dawid Podsiadło and Radosław Kotarski (news), episode „Brutalny spór redaktorów o... najlepszy kolor”, Dec. 2022.
3. Dwóch Typów Podcast by Kuba Chuptyś and Bartek Sitek (sociocultural), episode „Życie na Kredycie”, Oct. 2022.
4. Budnik i Pokrzywiński o F1 by Bartosz Budnik and Bartosz Pokrzywiński (sports), episode „Nowe malowanie Haasa, Ford z Red Bullem od 2026?”, Feb. 2023.

⁴ Poradnia Językowa PWN. <https://sjp.pwn.pl> [date of access Mar 11, 2023].

⁵ <https://open.spotify.com/genre/0JQ5DArNBzkmxXHCqFLx2J> [date of access Mar 11, 2023].

5. Piąte: Nie zabijaj by Justyna Mazur (crime), episode „Zmowa”, Dec 2022.

From the given speech samples, anglicisms, with special emphasis put on neologisms and slang words, were extracted and counted to give insights into their importance for the Polish language. Overall, 275 minutes (4.6 hours) of speech samples were listened to. The podcasts were recorded from December 2021 to February 2023, thus the language used should be up to date.

4. Discussion

The data collected for the present paper gave insights into the use of anglicisms in the informal speech of Poles. Some patterns were found for the present trends.

4.1 The results of a questionnaire

The questionnaire conducted gave insights into the knowledge and attitude towards modern anglicisms among Poles. There were 41 respondents. Most of them live in a big city or town (65.9%). As many as 90.2% of respondents belonged to Gen Z or Millennials, being younger than 26 years old. The questionnaire was filled in by 61% of women and 39% of men.

As hypothesised, the loan words are adopted through the process of borrowing as defined by Van Coetsem (1988), as the transfer comes voluntarily from a subdominant to a dominant language. This is demonstrated by the fact that 63.4% of respondents showed a positive attitude towards anglicisms, 31.7% found were indifferent, and only 2 respondents (4.9 %) found the use of anglicisms to be rather unpleasant. Slightly fewer (58.5%) respondents declared that they use anglicisms themselves in informal speech, 14.6% of participants claimed to use them from time to time, and 26.8% used anglicisms rarely. However, the degree to which a person uses such loan words may be influenced by how well they know English. In general, all the participants assumed that they use anglicisms often

(the mean result was 3.7 out of 5). Having divided the results according to the participants' level of command of English, people that had a proficient knowledge of English (level B2 or higher) generally use anglicisms at a rate of 3.8 out of 5, whereas people who claimed to be beginners in English (no knowledge of the language to level B1) used anglicisms at a rate 3 out of 5. Therefore, the tendency may be shown that the better the command of English is, the more frequent the use of anglicisms. However, in order to be able to formulate a strong hypothesis, research on more respondents should be done.

The influence of anglicisms is demonstrated by the fact that none of the respondents claimed not to use anglicisms at all. Neither did anyone declare a strongly negative attitude towards such borrowings.

Having been asked about some known anglicisms, the participants enumerated words from the following domains:

- food, e.g., *tost, popcorn, chipsy, fast food, lunch, drink, hot dog*,
- social media, e.g., *lajk, influencer, gejmplej, hejt, media*,
- modern technology, e.g., *screenshot, laptop, online, email, komputer, forward, selfie*,
- the Internet and slang, e.g., *bro, chill, btw, slay, queen, baby, hardcorowo, cringować or cringe, madować, drip, based, ass, cowerować, omg, asap*,
- videogames, e.g., *streaming, plantować, kickować, levelować, grindować, cheatować*,
- business, e.g., *reskedżulować, feedback, deadline, biznes, call, task, target, event*,
- discourse markers, e.g., *of course, ok, cool, nice, yass, hello, thanks, sorry, yes, same, bye*,
- other, e.g., *natywny, weekend, crazy, why, disgusting, hobby*.

Furthermore, the participants were asked to indicate whether they are familiar with randomly chosen modern anglicisms. As there were 15 words and 41 participants, this gave a total number of 615 responses, of which only 31 indicated that the participants did not know the meaning of a word (5%). It is worth bearing in mind that one-fourth of the participants had a level of command of English equal to or lower than B1. Therefore, it shows that some basic, modern slang loan words are commonly known. However, almost four

times more often, namely, 127 times out of 615 instances (20.7%), the respondents indicated that they do not use a given slang word.

Finally, the respondents had to answer the same set of questions, but regarding the vocabulary that had appeared in annual editions of the ranking of the most famous Polish slang words, i.e., „Plebiscyt Młodzieżowe Słowo Roku” (“Youth Word of the Year Plebiscite”). There were 7 words assessed by 41 participants, giving a total of 287 tokens. The results showed that the words are less established than the words from the previous task. After all, the plebiscite examines the words appearing mostly in written form on the Internet. Thus, 96 out of 287 times (33.4%) the participants claimed not to know the meaning of a given slang word and in 166 cases (57.9%) they indicated that they do not use a given borrowing. Nevertheless, the fact that there are a couple of words that managed to get into the ranking of the plebiscite signifies that such anglicisms are among the most used slang words among teenagers and young adults in Poland. Bearing in mind that every year there are different borrowings means that the Polish language is still evolving, affected by the influence of English.

4.2. The results of speech samples analysis

The results of the analysis of speech samples provided by podcasts show that there are some new anglicisms being introduced to the Polish language. The examples include *boomerangowanie*, *zszazamować*, *twist*, *research*, *randomowy*, *vape*, *spojlerować*, *przehypowani*, *glow*, *dashboard*, *stockowy*, *follower*, *update*, *content creator*, and more. As was already shown by the literature provided, i.e., Mękarska and Kamasa (2015), the words are mostly nouns.

The anglicisms used nowadays in informal speech overwhelmingly regard technology (*update*, *CEO*, *ebook*, *audiobook*, *vape*, *spojler*, *podcast*) and social media (*content creator*, *followki*, *influencer*). Such a tendency seems to be true in recent years with the development of technology. Similar claims were already described above, as stated by Mękarska and Kamasa (2015).

According to the division proposed by Haugen (1966), there were some partly adapted borrowings (*keczup*, *sprej*), quotes (*update*,

content creator, follow), and completely adapted borrowings (*zszamować, spojlerować*).

The words and phrases borrowed are usually ones that do not have any native alternatives in Polish, for instance, *dashboard* (meaning a company's meeting to show information gathered). Some of the words or phrases refer to online platforms and applications (*na discordzie, youtubowe, na twitterze*). Another reason that speakers chose a foreign word may be due to the fact that its meaning is conveyed more easily in English than in Polish, for example, *stockowe* which means a stock photo that is licensed and widely used, which tends to be repetitive and cliched. Undoubtedly, words are also borrowed because of the cultural domination and prestige of English and widespread bilingualism in society. Some English words were chosen by speakers for stylistic purposes. For instance, the word *CEO* is more emphatic than the Polish equivalent *dyrektor zarządzający*. It is also becoming used with more frequency than the native word. The above-mentioned reasons match the ones proposed by Grzega (2003). The podcasts, therefore, show that the loan words which occurred have already started to undergo a process of language standardisation since, having been codified, they are now elaborated to the mass public (Haugen 1966).

There are a majority of types of borrowings found according to the division described by Mękarska and Kamasa (2015). These are foreign words (*influencer*), loan words (*spojler*), loan meanings and loan creations (*obserwujący*), and calques (*platforma*).

In the same vein, anglicisms found in the modern language might be described according to the division provided by Gómez Capuz (1997). However, mostly semantic borrowings, such as loan translations or cognates were found (e.g., *tunel, relaks*). Taking the lexical borrowings into consideration, some examples were found of words influenced by importation as well as substitution.

Moreover, the new loan words usually preserve their foreign form and spelling. On the other hand, the ones which are already established in the Polish lexicon are transliterated.

Additionally, when it comes to the domain of borrowings, they are associated with particular social groups. As was mentioned above,

the majority of words regard technology, including the Internet and social media. As informal language was analysed, there were a lot of slang words and allusions to pop culture, computer games, and the Internet. One tendency was found, namely, the more formal or serious the topic of a podcast was, the fewer anglicisms could be found. Therefore, the most lexemes were spotted in the first podcast which has a purely comedic function. Many loan words appeared also in the semantic group of sports. However, the podcasts which had topics that were partly comedic and partly sociocultural did not have as many borrowings, and the majority of them were words associated with technology and present affairs. Finally, the crime podcast included almost no anglicisms. This may be due to the seriousness of the topic and the fact that it used the most formal language out of all those analysed here.

Hence, in summary, the language used in podcasts emphasises the role and importance of English among Poles. Nowadays, the majority of people are to some extent bilingual, but, even for people knowing only Polish, the loan words should not come as a surprise due to the proliferation of the use of some forms.

5. Conclusion

All things considered, it is visible that the influence of the English language over Polish is, and probably will continue. This is seen in the example of informal language, since several loan words appear. Anglicisms function in many forms and are used in multiple domains. Although there are some concerns about the impact of English, native speakers seem to borrow the words willingly, even when they have only intermediate command of English. This process is generally assessed positively. On the other hand, despite the huge amount of anglicisms present nowadays in informal contexts, the lexemes may be solely a passing trend, having only a temporary influence on the language. Even though prescriptivists and purists prefer to emphasize the native vocabulary items, the foreign words very often belong to slang, therefore, having a weak position and

being unlikely to supersede Polish completely. Although there is a myriad of literature, more analysis on the matter is needed and further research is encouraged to be conducted for deeper analysis of the present tendencies.

Bibliography

- Boguszewski, Rafał (2016): *O wyjazdach zagranicznych i znajomości języków obcych*. Warszawa.
- Budnik, Bartosz / Pokrzywiński, Bartosz (2023): „Nowe malowanie Haasa, Ford z Red Bullem od 2026?”. *Budnik i Pokrzywiński o FI* [podcast].
- Chupłyś, Jakub / Sitek, Bartłomiej (2022): „Życie na Kredycie”. *Dwóch Typów Podcast* [podcast].
- Cierpich, Agnieszka (2019): *Zapóżyczenia angielskie w polszczyźnie korporacyjnej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum.
- Eberhard, David M. / Simons, Gary F. / Fennig, Charles D. (eds.) (2023): *Ethnologue: Languages of the World*. Twenty-sixth edition. Dallas, Texas: SIL International. URL: <http://www.ethnologue.com> [date of access: Mar 9, 2023].
- EF EPI 2022 – EF English Proficiency Index. [n.d.]. URL: <https://www.ef.pl/epi/> [date of access: Mar 9, 2023].
- Fisiak, Jacek (1962): *Zapóżyczenia angielskie w języku polskim*.
- Fisiak, Jacek (1970): *The semantics of English loanwords in Polish*.
- González, Félix Rodríguez (1999): „Anglicisms in Contemporary Spanish. An Overview”. *Atlantis* 21, ½, pp. 103–139.
- Gómez Capuz, Juan (1997): “Towards a typological classification of linguistic borrowing (illustrated with anglicisms in Romance languages)”. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses* 10, pp. 81–94.
- Grybosiova, Agnieszka (2000): “Modern Polish?”. *Poradnik Językowy* (8), pp. 70–73.
- Grzega, Joachim (2003): “Borrowing as a Word-Finding Process in Cognitive Historical Onomasiology”. *Onomasiology Online* 4, pp. 22–42.
- Haugen, Einar (1966): “Dialect, Language, Nation”. *American Anthropologist* 68, 4, pp. 922–935.
- Kulesza, Barbara (2010): „Najnowsze anglicyzmy w języku prasy młodzieżowej”. *Kwartalnik Językoznawczy* 2010/3-4. Str. 17–29.
- Mańczak-Wohlfeld, Elżbieta (1987): „Najstarsze zapóżyczenia angielskie w polszczyźnie”. *Język polski* 67, no. 1-2 (1987). Str. 25–31.

- Mańczak-Wohlfeld, Elżbieta (2006): *Angielsko-polskie kontakty językowe*. (Wyd. 1.) Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Mańczak-Wohlfeld, Elżbieta (2011): „The status of English lexis in the Polish language”. *Languages in Contact* (2011), pp. 121–126.
- Justyna Mazur (2022): „Zmowa”. *Piąte: Nie zabijaj* [podcast].
- Mękarska, Anna and Victoria Kamasa (2015): „Modowe freaki i backpackerzy. Najnowsze anglicyzmy na polskich blogach”. *Investigationes Linguisticae* 32, pp. 35–52.
- „Młodzieżowe Słowo Roku”. *Poradnia Językowa PWN* (2023). URL: <https://sjp.pwn.pl/mlodziejowe-slowo-roku/202298;1.html> [date of access Mar 14, 2023].
- Okuniewska, Joanna (2021): „Pod tęczęwą flagą”. *Ja i moje przyjaciółki idiotki* [podcast].
- Podsiadło, Dawid / Kotarski, Radosław (2022): „Brutalny spór redaktorów o... najlepszy kolor”. *Podsiadło Kotarski Podcast* [podcast].
- Smólkowa, Teresa (2015): „Języki zachodniosłowiańskie wobec pożyczek angielskich w ostatnim dwudziestoleciu – gramatyka, leksyka, pragmatyka, uwarunkowania społeczno-kulturowe”. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 50, pp. 223–236.
- Van Coetsem, Frans (1988): *Loan Phonology and the Two Transfer Types in Language Contact*. Dordrecht: Foris.

ISBN 978-83-68668-23-0
ISSN 2451-1013

DOI 10.48226/dwnuam.978-83-68668-23-0_2025.19